

HOF VAN CASSATIE VAN BELGIË
COUR DE CASSATION DE BELGIQUE
KASSATIONSHOF VON BELGIEN

JAARVERSLAG 2025

Redactiecomité¹:

M. Marchandise – raadsheer

N. Gofflot – referendaris

B. De Smet – advocaat-generaal

J. Tanghe – referendaris

Het jaarverslag werd goedgekeurd door de korpsvergadering van het parket bij het Hof op 17 maart 2026 en door de algemene vergadering van het Hof op 27 maart 2026.

Het vormt tevens het werkingsverslag van het Hof en van het parket overeenkomstig de artikelen 340, § 3, en 346, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek.

---

¹Het redactiecomité uit zijn dank aan de dienst overeenstemming der teksten en aan de steundienst, in het bijzonder mevr. M. Denis en mevr. P. Parmentier voor hun bijdrage aan het opstellen van dit jaarverslag.

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	7
VORWORT	9
A. VOORSTELLING VAN HET HOF	14
B. HET HOF IN CIJFERS	26
C. EEN SELECTIE VAN ARRESTEN VAN HET HOF	62
I. BURGERLIJK RECHT	63
II. FISCAAL RECHT	69
III. STRAFRECHT EN STRAFPROCEDURE	78
IV. GERECHTELIJK RECHT	97
D. EEN SELECTIE VAN CONCLUSIES VAN HET PARKET	106
I. BURGERLIJK RECHT	106
II. STRAFRECHT	107
III. STRAFPROCESRECHT	108
IV. STRAFUITVOERING	108
V. VREEMDELINGENRECHT	109
E. MERCURIALE	114
F. VOORSTELLEN DE LEGE FERENDA	120
G. STUDIES	126
DE VERGOEDING VOOR ONWERKZAME VOORLOPIGE HECHTENIS	126
TOEGANG TOT DE RECHTER VOOR DIERENRECHTENVERENIGINGEN	150
H. ORGANIGRAM VAN HET HOF	170

VOORWOORD

VOORWOORD

De meeste organisaties evolueren en veranderen jaar na jaar. Het Hof van Cassatie en zijn parket vormen hierop geen uitzondering. Die veranderingen hebben zich met name geuit in de komst van nieuwe magistraten, ter vervanging van zij die met pensioen zijn vertrokken. Zo hebben wij het genoeg gehad in 2025 vier nieuwe advocaten-generaal, vier raadsheren en één sectievoorzitter in hun nieuwe functie te installeren. Wij heten hen van harte welkom. Zij kunnen rekenen op onze steun.

De heuglijke – maar met de nodige voorzichtigheid te verwelkomen – oplossing voor de bruske eenzijdige vermindering van onze budgettaire marge in de lente van 2024 heeft ons concrete perspectieven geboden op de aanwerving van referendarissen en van nieuwe personeelsleden voor de ondersteunende diensten, waardoor we bepaalde functies hebben kunnen invullen die veel te lang vacant zijn gebleven. Zo hebben twee griffiers en twee attachés van de dienst overeenstemming der teksten de eed afgelegd, net zoals assistenten, deskundigen alsook griffie- en secretariaatsmedewerkers. Hierdoor konden de diensten worden versterkt en het welzijn op het werk van al het gerechtspersoneel worden verbeterd. Bovendien staan twee referendarissen op het punt benoemd te worden. De steundienst, van haar kant, beschikt voortaan over een directeur en haar langverwacht organiek koninklijk besluit werd eindelijk gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad, wat de weg naar nieuwe ontwikkelingsperspectieven opent.

Tegelijkertijd werden ook in de organisatie van het werk een aantal vernieuwingen doorgevoerd. Zoals vermeld in het hoofdstuk “Het Hof in cijfers” van dit jaarverslag, werden bepaalde knelpunten in de gerechtelijke achterstand geleidelijk weggewerkt, dankzij de inzet van raadsheren, advocaten-generaal en referendarissen. Wat betreft de ondersteunende functies heeft het directiecomité gekozen voor een resolute aanpak van de chronische achterstand in de vertaling van onze arresten en conclusies. In nauwe en uitstekende samenwerking met de attachés van de dienst overeenstemming der teksten, onze vertaaldienst die een essentiële rol vervult in de publicatie en de beschikbaarheid van de rechtspraak in de twee grootste taalgemeenschappen van ons land, werd beslist om een tijdelijke maatregel in te voeren. De vertaling wordt voorlopig beperkt tot de samenvatting en de trefwoorden bij de arresten, zowel wat de vertalingen van het Nederlands naar het Frans als die van het Frans naar het Nederlands betreft, tenzij de betrokken kamer oordeelt dat de volledige vertaling van het arrest of van de conclusie vereist is en hier uitdrukkelijk om verzoekt.

De vernieuwing vindt ook haar weerklink in de opzet van dit jaarverslag. In plaats van een groot aantal samenvattingen van arresten en een lange lijst van conclusies – die overigens makkelijk en kosteloos kunnen worden geraadpleegd op de rechtspraakwebsite Juportal en op de betalende platformen van *Strada* en *Jura (InView Legal)* – werd beslist om, vanaf dit jaar, per materie slechts enkele representatieve arresten en conclusies op te nemen en deze van inhoudelijke commentaar te voorzien. Op die manier gaat het Hof in op de vraag van vele lezers, sluit het zich aan bij de werkwijze van andere Europese hoven en wordt het arbeidsintensieve werk van de leden van het redactiecomité gerationaliseerd, zodat zij meer tijd en energie kunnen besteden aan hun kerntaken, namelijk het voorbereiden van arresten en conclusies, het nauwgezet opvolgen van de evolutie van de rechtspraak en het bijhouden van de nationale en internationale rechtspraak alsook van de gezaghebbende rechtsleer. Net als de voorbije jaren biedt het jaarverslag zijn lezers nog steeds een helder overzicht van de werkzaamheden van het Hof, van zijn rechtspraak en van de conclusies van zijn parket. Dat doet het echter op een “wat lichter verteerbare” en toegankelijker manier, dankzij een beknopter formaat en een hernieuwde focus op de kerninhoud.

Ook het Hof en zijn parket willen innoveren door hun werkmethoden voortdurend te evalueren en aan te passen, waarbij overbodig geworden taken afgestoten worden. “Zo hebben we het altijd al gedaan” behoort niet tot de woordenschat van de leden van onze organisatie. Het afgelopen jaar hebben verschillende initiatieven het dynamisme van de verschillende afdelingen van onze instelling en van hun leden in de verf gezet: de verdere ontwikkeling van het computerbeheersysteem, de initiatieven om een digitaal dossier te ontwikkelen, de lancering van een interne nieuwsbrief, de organisatie van een teambuildingactiviteit die voor iedereen, ongeacht zijn of haar functie, toegankelijk was, de deelname aan de door de Hoge Raad van de Justitie georganiseerde Week van de magistratuur. We vermelden ook de Opendeurdag – Ronde van de Rechtsstaat van 25 oktober 2025, waarop wij, dankzij de gezamenlijke inspanningen van magistraten, referendarissen en leden van de griffie, het parketsecretariaat, het secretariaat van de eerste voorzitter en de steundienst, meer dan zeshonderd personen hebben ontvangen, aan wie wij onze grondwettelijke opdracht hebben uitgelegd en de leden van het

Hof hebben voorgesteld die deze opdracht dagelijks vervullen. Tevens moet worden gewezen op de ontvangst van buitenlandse studenten en delegaties, de uitwerking door de parketmagistraten van een nieuwe uitgave van het wetgevend verslag en het bezoek van de minister van Justitie aan het Hof op 18 november 2025.

Naast deze nieuwigheden en bijzondere initiatieven mogen we niet uit het oog verliezen dat het vervullen van onze grondwettelijke opdracht steeds de grootste bekommernis van alle medewerkers van onze instelling is gebleven. Elk personeelslid zet zich immers in voor één enkele zaak, één gezamenlijk doel: de wettigheid van de arresten en vonnissen die via de cassatieberoepen worden voorgelegd aan het Hof, controleren of helpen controleren en aldus actief deelnemen aan de effectieve werking van de rechtsstaat in ons land, ten behoeve van de burgers en de ondernemingen.

Hoe kunnen we dit voorwoord afronden zonder terug te komen op het tweede kwartaal van 2025, waarin de Belgische rechterlijke orde bijzonder woelige tijden heeft beleefd? Van april tot juni hebben veel magistraten, maar ook griffiers en parketsecretarissen, hun diepe bezorgdheid geuit over de toekomst en de financiering van Justitie, waarbij zij de regering en het parlement hebben opgeroepen respect te tonen voor zowel de rechterlijke macht als voor de personen die zich dagelijks voor haar inzetten. Na op 19 juli 2024, vanop de eerste rij, samen met het Grondwettelijk Hof en de Raad van State, te hebben deelgenomen aan de voorstelling van het Gemeenschappelijk memorandum, heeft het Hof op 27 juni 2025 een doorslaggevende rol gespeeld in het samenbrengen, in het Brusselse Justitiepaleis, van bijna duizend magistraten en leden van het gerechtspersoneel die de ondertekening hebben bijgewoond van de Verklaring van de vertegenwoordigers van de rechterlijke macht, met betrekking tot het statuut, het welzijn op het werk en de veiligheid, de adequate financiering en de digitalisering van Justitie, de eerbiediging van de rechtsstaat en de dialoog tussen de staatsmachten.

Als gevolg van dit initiatief en van de talrijke protestacties die hieraan zijn voorafgegaan, hebben de gezagsdragers onze bekommernissen gedeeltelijk gehoord en hebben ze bepaalde toezeggingen gedaan die in de komende maanden en jaren geconcretiseerd zouden moeten worden. Iedereen, ook het Hof van Cassatie, koestert de hoop dat die beloftes onder meer zullen leiden tot de aanwerving van bijkomende juridische medewerkers – referendarissen – en van nieuwe personeelsleden voor de ondersteunende functies – griffiers, parketsecretarissen, vertalers, maar ook specialisten inzake budget, management- en human resources.

Zowel vandaag als morgen heeft het gerechtelijk landschap van ons land nood aan een Hof van Cassatie dat sterk is, een innovatieve koers vaart en zich bewust is van de enorme juridische uitdagingen die de mensen binnen onze organisatie dag na dag trachten aan te gaan.

Wij wensen u een aangename lezing van het verslag van onze activiteiten van het jaar 2025 toe.

Brussel, 31 december 2025.

De procureur-generaal,

Ria Mortier

De eerste voorzitter,

Eric de Formanoir de la Cazerie

VORWORT

Die meisten Organisationen entwickeln sich Jahr für Jahr schrittweise weiter. Der Kassationshof und seine Generalanwaltschaft bilden hierbei keine Ausnahme. Diese Entwicklung kommt insbesondere durch das Eintreten neuer Magistratinnen und Magistrate zum Ausdruck, an Stelle der in den Ruhestand getretenen Kolleginnen und Kollegen. So hatten wir im Laufe des Jahres 2025 das Vergnügen, vier Generalanwälte, vier Gerichtsräte sowie einen Sektionspräsidenten in ihre neuen Funktionen einzuführen. Wir heißen sie herzlich willkommen. Sie können auf die Unterstützung aller zählen.

Die erfreuliche – wenn auch mit der gebotenen Vorsicht aufzunehmende – Lösung des Problems der abrupten einseitigen Kürzung unseres Haushaltsspielraums im Frühjahr 2024 hat wieder konkrete Perspektiven für Neueinstellungen bei den Unterstützungsdiensten und beim Referentenkorps eröffnet. Dadurch konnten mehrere seit langem freie Stellen besetzt werden. So haben zwei Greffiers und zwei Attachés beim Dienst für Textabgleich ihren Eid abgelegt. Hinzu kamen weitere Assistenten, Sachverständige und Mitarbeitende der Kanzlei und des Sekretariats der Generalanwaltschaft. Diese Verstärkung des Teams trägt zur Verbesserung des Wohlbefindens am Arbeitsplatz für das gesamte Justizpersonal bei. Darüber hinaus stehen zwei Referenten kurz vor ihrer Ernennung. Der Unterstützungsdienst verfügt nunmehr über einen Direktor. Schließlich wurde im Belgischen Staatsblatt der lang erwartete organische königliche Erlass veröffentlicht, der neue Entwicklungsperspektiven eröffnet.

Parallel dazu wurden neue Formen der Arbeitsorganisation eingeführt. Wie der Abschnitt „Der Hof in Zahlen“ dieses Berichts zeigt, wurde die schrittweise Abarbeitung gewisser Rückstände weiter vorangetrieben – dank des persönlichen Einsatzes von Gerichtsräten, Generalanwälten und Referenten. Im Bereich der Unterstützungsfunktionen hat der Direktionsausschuss beschlossen, den chronischen Rückstand bei der Übersetzung unserer Entscheide und Stellungnahmen entschlossen anzugehen. In enger und ausgezeichnete Zusammenarbeit mit den Referenten des Dienstes für Textabgleich wurde für unseren Übersetzungsdienst – der für die Verbreitung und Zugänglichkeit der Rechtsprechung in den beiden wichtigsten Sprachgemeinschaften des Landes von wesentlicher Bedeutung ist – eine vorübergehende Maßnahme beschlossen. Die Übersetzung beschränkt sich vorläufig auf die Zusammenfassung und die Stichwörter der Entscheide, sowohl bei Übersetzungen vom Niederländischen ins Französische als auch vom Französischen ins Niederländische, es sei denn, die zuständige Kammer ersucht ausdrücklich um eine vollständige Übersetzung des Entscheids oder der Stellungnahme.

Innovation zeigt sich auch in der Konzeption dieses Jahresberichts. Anstatt die Zusammenfassungen einer sehr großen Zahl von Entscheiden sowie eine lange Liste von Stellungnahmen wiederzugeben – die im Übrigen leicht und kostenlos auf der Rechtsprechungswebsite Juportal sowie auf den kostenpflichtigen Plattformen Strada und Jura zugänglich sind –, wird ab diesem Jahr nur noch eine Auswahl, nach Rechtsgebiet, repräsentativer Entscheide und Stellungnahmen präsentiert, die jeweils ausführlich kommentiert werden. Der Hof entspricht damit einem vielfach geäußerten Wunsch der Leserinnen und Leser, orientiert sich an der Praxis anderer europäischer Gerichtshöfe und rationalisiert die umfangreiche Arbeit der Mitglieder des Redaktionsausschusses. So können diese mehr Zeit und Energie ihrer eigentlichen Aufgabe widmen: der Vorbereitung von Entscheiden und Stellungnahmen und der aufmerksamen Verfolgung der Entwicklung in der Gesetzgebung, der nationalen und internationalen Rechtsprechung und der maßgeblichen Rechtslehre. Wie in den Vorjahren bietet der Jahresbericht weiterhin einen klaren Überblick über die Tätigkeit des Hofes, seine Rechtsprechung und die Stellungnahmen seiner Generalanwaltschaft – nun jedoch in kompakterer und zugänglicherer Form, mit einem stärkeren Fokus auf das Wesentliche.

Der Hof und seine Generalanwaltschaft wollen auch durch die fortlaufende Evaluierung und Anpassung der Arbeitsprozesse innovativ bleiben, wozu auch die Abschaffung überholter Aufgaben gehört. Der Satz „Das haben wir immer so gemacht“ gehört nicht zum Wortschatz der Mitglieder unserer Organisation. Mehrere Initiativen des vergangenen Jahres belegen die Vitalität der verschiedenen Komponenten unserer Institution und ihrer Mitglieder: die Weiterentwicklung des neuen IT-Managementsystems, Initiativen zur Entwicklung einer digitalisierten Akte, die Einführung eines internen Newsletters, die Organisation eines Teambuildings, das allen Mitarbeitenden, unabhängig von deren Funktion, offenstand, sowie die Teilnahme an der vom Hohen Rat der Justiz organisierten „Woche der Magistratur“.

Erwähnt sei auch der Tag der offenen Tür – „Parcours de l’État de droit“ – vom 25. Oktober 2025. Dank des gemeinsamen Engagements von Magistraten, Referenten und Mitarbeitenden der Kanzlei, des Sekretariats der Generalanwaltschaft, des Sekretariats des Ersten Präsidenten und des Unterstützungsdienstes konnten mehr als sechshundert Personen in unseren Räumlichkeiten empfangen werden, um unseren verfassungsmäßigen Auftrag kennenzulernen und jenen zu begegnen, die ihn täglich erfüllen. Zu nennen sind auch der Empfang von Studierenden und ausländischen Delegationen, die Ausarbeitung einer neuen Ausgabe des legislativen Beobachtungsberichts durch die Magistrate der Generalanwaltschaft sowie der Besuch der Justizministerin beim Kassationshof am 18. November 2025.

Neben diesen besonderen Neuerungen und Initiativen stand stets die Erfüllung unseres verfassungsmäßigen Auftrags im Mittelpunkt des Handelns aller Mitarbeitenden. Letztlich arbeiten alle Mitglieder des Personal auf ein gemeinsames Ziel hin : die Überprüfung oder Mitwirkung an der Überprüfung der Rechtmäßigkeit der dem Hof im Wege der Kassationsbeschwerde vorgelegten Urteile und Entscheide. Damit tragen sie aktiv zur wirksamen Umsetzung des Rechtsstaatsprinzips in unserem Land bei – zum Nutzen der Bürgerinnen und Bürger sowie der Unternehmen.

Abschließend sei an das für die belgische Justiz besonders bewegte zweite Quartal des Jahres 2025 erinnert. Von April bis Juni haben sehr zahlreiche Magistrate, aber auch Greffiers und Sekretäre der Generalanwaltschaft ihre tiefe Besorgnis über die Zukunft der Justiz und ihre Finanzierung zum Ausdruck gebracht und Regierung und Parlament aufgefordert, die Judikative und diejenigen, die sie täglich mit Leben erfüllen, zu respektieren. Nachdem er am 19. Juli 2024 gemeinsam mit dem Verfassungsgerichtshof und dem Staatsrat in vorderster Linie an der Vorstellung des gemeinsamen Memorandums mitgewirkt hatte, spielte der Kassationshof am 27. Juni 2025 eine maßgebliche Rolle bei der Organisation einer Versammlung im Justizpalast von Brüssel. Nahezu tausend Magistrate und Justizbedienstete nahmen daran teil, um der feierlichen Unterzeichnung der Erklärung der Vertreter der Judikative beizuwohnen. Diese Erklärung betraf insbesondere den Status, das Wohlbefinden und die Sicherheit am Arbeitsplatz, die angemessene Finanzierung der Justiz, die Justiz-IT, die Achtung des Rechtsstaates sowie den Dialog zwischen den Staatsgewalten.

Infolge dieser Initiative und der zahlreichen ihr vorausgegangenen Aktionen haben die Behörden die geäußerten Anliegen teilweise aufgegriffen und bestimmte Zusagen gemacht, deren Wirkung sich in den kommenden Monaten und Jahren konkretisieren sollte. Wir hoffen, dass die gegebenen Versprechen – auch zugunsten des Kassationshofs – insbesondere zu zusätzlichen Einstellungen im juristischen Bereich (Referenten) sowie bei den Unterstützungsfunktionen (Greffiers, Sekretäre der Generalanwaltschaft, Übersetzer und Fachleute für Haushalts- oder Personalmanagement) führen werden.

Heute wie morgen braucht die Justizlandschaft unseres Landes einen starken, innovativen Kassationshof, der sich der immensen rechtlichen Herausforderungen bewusst ist und denen sich die Frauen und Männer, die ihn zusammensetzen, Tag für Tag stellen.

Wir wünschen Ihnen eine angenehme Lektüre des Berichts über unsere Tätigkeit im Jahr 2025.

Brüssel, den 31. Dezember 2025.

Die Generalprokuratorin

Ria Mortier

Der Erste Präsident

Eric de Formanoir de la Cazerie

VOORSTELLING
VAN HET HOF

A.

VOORSTELLING VAN HET HOF

Taak van het Hof

Artikel 147 Grondwet bepaalt dat er voor geheel België één Hof van Cassatie bestaat.

Hoewel het de top van de piramide van de rechterlijke orde vormt, is het geen derde aanleg. Krachtens artikel 608 Gerechtelijk Wetboek neemt het Hof kennis van de beslissingen in laatste aanleg die voor het Hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen. Het Hof oordeelt niet over de feiten. Terwijl de rechtscolleges in feitelijke aanleg tot taak hebben de rechtsregel op de hen door de partijen voorgelegde feiten toe te passen, houdt het Hof van Cassatie toezicht op de wettigheid van de bestreden beslissing die in laatste aanleg is geweest: Is zij regelmatig gemotiveerd? Is zij niet strijdig met de wet? Maakt zij geen onjuiste toepassing van de rechtsregel of geeft ze er geen onjuiste interpretatie aan? Heeft zij de draagwijdte van een akte die aan de rechter werd voorgelegd, niet miskend?

Door toezicht te houden op de correcte toepassing van het recht door de feitenrechters, waakt het Hof van Cassatie over de bescherming van de individuele rechten. Het Hof draagt echter ook bij tot de schepping van het recht. Enerzijds streeft het Hof ernaar, gelet op zijn unieke karakter, de eenheid van interpretatie en van toepassing van de rechtsnormen door alle rechtscolleges van het Rijk te verzekeren. Anderzijds streeft het ernaar de harmonieuze en evenwichtige evolutie van het recht te verzekeren, middels beslissingen die deze vooruitgang van het recht tegelijkertijd kunnen bevorderen en afbakenen.

Het Hof heeft daarnaast ook nog een aantal andere bevoegdheden. Zo kan het bepaalde akten van overheden vernietigen en heeft het bijzondere bevoegdheden in het procesrecht, bijvoorbeeld inzake de onttrekking van een zaak aan de rechter.

Samenstelling van het Hof

Het Hof bestaat uit drie kamers: de burgerlijke kamer, die de burgerlijke, administratieve en fiscale zaken alsook de handels- en tuchtzaken behandelt, de strafkamer en de sociale kamer. Elke kamer is opgedeeld in twee afdelingen, een Nederlandstalige en een Franstalige.

Het Hof van Cassatie wordt voorgezeten door een eerste voorzitter. Het telt ook een voorzitter, zes sectievoorzitters en tweeëntwintig raadsheren.

Deze magistraten wijzen de arresten van het Hof na een geheim beraad.

Het parket bij het Hof van Cassatie staat onder leiding van de procureur-generaal. Daarnaast omvat het de eerste advocaat-generaal en dertien advocaten-generaal.

Het parket bij het Hof van Cassatie is een autonome instantie met als voornaamste taak het in elke zaak uitbrengen van een mondelinge of schriftelijke conclusie, die voor het Hof de waarde heeft van een advies. De advocaten-generaal nemen daarbij een onafhankelijk standpunt in over de rechtsvragen die schriftelijk door de partijen worden aangevoerd. In strafzaken oefenen zij, net als het Hof, een ambtshalve controle uit over de correcte toepassing van de wet en de motivering van de rechterlijke beslissing, zonder dat daarbij enig overleg wordt gepleegd met het openbaar ministerie bij het vonnisgerecht. De advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie is immers geen vervolgende partij in de zaak.

De Procureur-generaal bij het Hof is tevens belast met het opstellen van een verslag inzake wetsevaluatie² en de opvolging van zaken die na het cassatieberoep zijn voorgelegd aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

De zittende magistraten en de magistraten van het parket worden juridisch bijgestaan door de referendarissen. Zij worden benoemd na het slagen in een vergelijkend examen dat gelijkaardig is aan het examen beroepsbekwaamheid voor magistraten. Hun kader, dat twintig plaatsen voorziet, is thans ingevuld door twaalf Nederlandstaligen en vier Franstaligen.

In sommige zaken die aan het Hof worden voorgelegd (in het bijzonder burgerlijke en fiscale zaken) schrijven zij juridische studies, waarin zij de rechtsvragen analyseren die door de cassatievoorzieningen worden opgeworpen. Daarnaast werken zij mee aan de documentatie, alsook aan de vertaling en de publicatie van arresten, en aan de overeenstemming van de Franstalige en Nederlandstalige teksten.³

Voorts kunnen magistraten van de rechtscolleges in feitelijke aanleg en van de parketten en auditoraten bij die rechtscolleges, met hun instemming en voor een bepaalde termijn, een opdracht vervullen in de Dienst documentatie en overeenstemming der teksten van het Hof.

De griffie van het Hof zorgt voor de administratieve opvolging van de dossiers, onder leiding van de hoofdgriffier. Wat het parket bij het Hof betreft, komt die taak toe aan het parketsecretariaat, dat door de hoofdsecretaris wordt geleid en zorgt voor de publicatie van de arresten, vergezeld van trefwoorden en een samenvatting, en de conclusies.

De attachés in de dienst overeenstemming der teksten vertalen de arresten waarvan het Hof de publicatie heeft bevolen en andere stukken van het Hof.

Ten slotte wordt het Hof beheersmatig bijgestaan door een steundienst, samengesteld uit zes personen. Deze staat in voor het beheer van het budget, de *human resources*, de boekhouding, IT en interne en externe communicatie.

Voor een volledig detailoverzicht van het organigram en de samenstelling van het Hof wordt verwezen naar het laatste onderdeel van dit jaarverslag.

Procedure voor het Hof

Een cassatieberoep wordt in burgerlijke zaken bij verzoekschrift ingesteld. Dat verzoekschrift, dat de cassatiemiddelen bevat, moet in burgerlijke zaken door één van de twintig advocaten bij het Hof van Cassatie worden ondertekend. In belastingzaken mag de zaak worden ingeleid door een gewone advocaat en zelfs door een gemachtigde ambtenaar van de FOD Financiën.

In strafzaken moet de eiser een verklaring van cassatieberoep neerleggen op de griffie van het gerecht dat de bestreden beslissing heeft gewezen. Deze verklaring moet, behoudens in de door de wet bepaalde uitzonderingen, door een advocaat die houder is van een getuigschrift van een opleiding in cassatieprocedures worden ondertekend. In strafzaken voert de eiser zijn middelen aan in een memorie, die in de regel binnen de twee maanden na het cassatieberoep moet worden ingediend en eveneens door een advocaat, houder van het voormelde getuigschrift, moet zijn ondertekend.

De verweerder kan een memorie van antwoord binnen de bij de wet vastgestelde termijn neerleggen. Die termijn verschilt naargelang het soort zaak. In burgerlijke zaken bedraagt die termijn, op straffe van verval, drie maanden te rekenen van de dag waarop het inleidende verzoekschrift of de memorie van toelichting is betekend. Deze termijn kan in uitzonderlijke omstandigheden worden ingekort. In strafzaken moet de verweerder zijn memorie van antwoord uiterlijk acht vrije dagen voor de rechtszitting ter griffie van het Hof doen toekomen.

De raadsheer-verslaggever onderzoekt het dossier en maakt een voorontwerp op, al dan niet met bijstand van een referendaris. Het dossier en het voorontwerp worden daarna aan de advocaat-generaal medegedeeld, die zijn conclusie voorbereidt.

² Zie *infra*.

³ Voor meer informatie over de functie van referendaris bij het Hof van Cassatie, zie https://www.cass.be/nl/A-propos-Over-het-Hof.html#carousel_2159.

De zaak wordt in principe aan een kamer van vijf raadsheren voorgelegd. Wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep blijkbaar voor de hand ligt of niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling, kan de eerste voorzitter of de voorzitter van de kamer, op voorstel van de raadsheer-verslaggever en na advies van het parket, de zaak voorleggen aan een beperkte kamer met drie raadsheren, die eenparig beslist.

Op de rechtszitting, na het verslag van de raadsheer-verslaggever en de conclusie van het parket, dat een onpartijdig en met redenen omkleed advies betreft over de beslechting van het geschil, hebben de partijen de gelegenheid om te antwoorden op deze conclusies. Aangezien de procedure in wezen schriftelijk verloopt, wordt er gewoonlijk niet gepleit ter rechtszitting.

Het arrest wordt meestal dezelfde dag gewezen, na een beraad waarbij de advocaat-generaal niet aanwezig is.

In strafzaken bestaat een vereenvoudigde procedure, die geregeld is door artikel 433 Wetboek van Strafvordering, en waarin uitspraak wordt gedaan zonder rechtszitting en zonder de partijen te horen.

De arresten waarvan het Hof de verspreiding nuttig acht, worden gepubliceerd in de *Pasicrisie* (Pas.) en de *Arresten van het Hof van Cassatie* (AC) en zijn tevens online consulteerbaar, zowel op de [website van het Hof](#)⁴ als op [JUPORTAL](#)⁵ en de [ECLI-zoekmachine](#)⁶.

Het Hof signaleert op [LinkedIn](#)⁷ ook de arresten die een bijzondere weerslag hebben voor het betrokken of ruimer publiek.

Het parket bij het Hof van Cassatie stoffeert die publicatie met trefwoorden en een samenvatting van elke rechtsregel die het arrest bevat.

In geval van verwerping van het cassatieberoep wordt de bestreden beslissing onherroepelijk. Een partij kan evenwel nog een rechsmiddel aanwenden bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens binnen een termijn van vier maanden na datum van de definitieve beslissing van het Hof.

In geval van cassatie, die gedeeltelijk of volledig kan zijn, wordt de zaak, indien daartoe aanleiding bestaat, verwezen naar een rechtscollege van dezelfde rang als het rechtscollege dat de bestreden beslissing heeft gewezen of naar hetzelfde rechtscollege, anders samengesteld. Het rechtscollege waarnaar de zaak is verwezen, is gebonden door de beslissing van het Hof. Het voegt zich naar het arrest van het Hof wat betreft het door het Hof beslechte rechtspunt. Tegen de beslissing van dat rechtscollege wordt geen voorziening in cassatie toegelaten in zoverre deze beslissing met het vernietigingsarrest van het Hof overeenstemt.

Het Hof van Cassatie en andere rechtscolleges

Algemeen

Naast het Hof van Cassatie bestaan er in de interne en in de internationale rechtsorde andere instanties en hoge gerechtshoven waarmee het Hof interageert. Het betreft het Hof van Justitie van de Europese Unie, het Benelux Gerechtshof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens enerzijds en het Grondwettelijk Hof en de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis anderzijds.

Het Hof van Cassatie en het Hof van Justitie van de Europese Unie

Naast de verdragen die de Europese Unie en de werking van de Europese Unie regelen, worden door de instellingen van de Europese Unie talrijke verordeningen en richtlijnen in de meest uiteenlopende domeinen uitgevaardigd. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is opgericht om de eerbiediging van het Europese recht te waarborgen en is thans het opperste gerechtshof van de Europese Unie.

Het Hof van Cassatie dient zich in zijn rechtspraak naar de rechtspraak van het Hof van Justitie te richten. Wanneer het Hof van Cassatie kennis neemt van een zaak waarin door de partijen een vraag over de uitlegging van het Unierecht wordt opgeworpen en die vraag door het Hof van Justitie nog niet werd beantwoord, moet

---

⁴ <https://www.cass.be>.

⁵ <https://juportal.be/zoekmachine/zoekformulier>.

⁶ https://e-justice.europa.eu/430/NL/european_case_law_identifier_ecli_search_engine?init=true.

⁷ <https://be.linkedin.com/company/cass.be>.

het Hof, om die vraag te beslechten, aan het Hof van Justitie een prejudiciële vraag stellen. In dat geval houdt het Hof van Cassatie de zaak aan tot het Hof van Justitie de vraag heeft beantwoord. Het antwoord van het Hof van Justitie is voor het Hof van Cassatie bindend. Die werkwijze kan weliswaar een verdragend effect hebben op de rechtsgang, maar ze draagt wel bij aan de eenheid van het recht in Europa. Het Hof is slechts ontslagen van de verplichting een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie te stellen wanneer de uitlegging van het Unierecht voor de hand ligt (*acte clair*) of wanneer het Hof van Justitie zich over deze vraag al heeft uitgesproken (*acte éclairé*).

In 2025 heeft het Hof vijf arresten gewezen waarin één of meerdere prejudiciële vragen werden gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Unie.⁸

Het Hof van Cassatie en het Benelux Gerechtshof

Het Benelux Gerechtshof is een internationaal rechtscollege dat tot taak heeft de gelijkheid te bevorderen bij de toepassing van rechtsregels die aan de Beneluxlanden gemeen zijn. Deze rechtsregels hebben op uiteenlopende terreinen betrekking, zoals de intellectuele eigendom (waren- en dienstmerken, tekeningen en modellen), de wettelijke aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, de dwangsom, de visa, de invordering van belastingschulden, de vogelbescherming en de gelijke fiscale behandeling.

Wanneer het Hof van Cassatie, om een arrest te kunnen wijzen in een voor het Hof hangende zaak, een dergelijke rechtsregel moet toepassen en de betekenis van de toe te passen tekst onzeker is, dan moet het Hof het Benelux Gerechtshof daarover een prejudiciële vraag stellen.

In 2025 stelde het Hof geen prejudiciële vragen aan het Benelux Gerechtshof.

Het Benelux Gerechtshof is samengesteld uit magistraten van de hoogste rechtscolleges van de drie Beneluxlanden. Op 31 december 2025 zetelden namens België volgende magistraten van het Hof van Cassatie en het parket in de eerste kamer van het Benelux Gerechtshof, bevoegd om kennis te nemen van de prejudiciële vragen van de nationale rechters:

G. Jocqué (eerste vice-president)

J. de Codt (raadsheer)

B. Wylleman (raadsheer)

M.-C. Ernotte (raadsheer)

M. Lemal (plaatsvervangend raadsheer)

I. Couwenberg (plaatsvervangend raadsheer)

M. Marchandise (plaatsvervangend raadsheer)

R. Mortier (advocaat-generaal)

M. Nolet de Brauwere (plaatsvervangend advocaat-generaal)

In 2025 werden 34 nieuwe zaken bij het Benelux Gerechtshof ingediend. Er werden 42 arresten gewezen.

Het Hof van Cassatie en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

De rechtspraak van het Hof van Cassatie moet in overeenstemming zijn met die van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Sinds de inwerkingtreding op 1 maart 2023 van Protocol nr. 16 bij het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden kan het Hof van Cassatie echter in het kader van een aanhangig geschil het Europees Hof voor de Rechten van de Mens om advies vragen over principiële kwesties met betrekking tot de interpretatie of toepassing van de door het Verdrag en de bijbehorende protocollen gewaarborgde rechten.

⁸ Cass. 28 februari 2025 (C.24.0088.N), Cass. 28 februari 2025 (F.22.0145.N), Cass. 23 mei 2025 (F.22.0081.N), Cass. 27 juni 2025 (C.24.0186.N) en Cass. 16 december 2025 (P.25.0063.N).

Dit raadplegingsmechanisme mag niet worden verward met een prejudiciële vraag: het advies van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens is niet bindend voor de rechterlijke instantie die het ontvangt.

Bovendien doet Protocol nr. 16, volgens de toelichting bij de instemmingswet van 30 oktober 2022, geen afbreuk aan de prioritaire vraag van grondwettigheid zoals geregeld in artikel 26, § 4, van de Bijzondere wet van 6 januari 1989. Het Hof van Cassatie blijft dus verplicht het Grondwettelijk Hof te raadplegen alvorens een verzoek om advies in te dienen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens wanneer een beroep wordt gedaan op de schending, door een regel met kracht van wet, van een grondrecht dat geheel of gedeeltelijk op analoge wijze wordt gewaarborgd door een bepaling van titel II van de Grondwet en door een bepaling van Europees of internationaal recht.

In 2025 heeft het Hof geen advies gevraagd aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof

In België bestaat een Grondwettelijk Hof, dat met name uitspraak doet over conflicten tussen enerzijds de regels inzake de bevoegdheidsverdeling of Titel II en de artikelen 143, § 1, 170, 172 en 191 van de Grondwet, en anderzijds de normen die kracht van wet hebben of een gelijke waarde hebben. Als een dergelijk conflict in een zaak aan de orde komt, moet het Hof van Cassatie in de regel een prejudiciële vraag voorleggen aan het Grondwettelijk Hof om de tegenstrijdigheid te beslechten. Het Grondwettelijk Hof is ook bevoegd om bij arrest een wet, een decreet of een ordonnantie geheel of gedeeltelijk nietig te verklaren.

Het Hof heeft in 2025 in drie zaken één of meerdere prejudiciële vragen gesteld aan het Grondwettelijk Hof.⁹

De commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis

De Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis is een administratief rechtscollege dat als bodemrechter in laatste aanleg uitspraak doet over het administratief beroep van een rechtsonderhorige tegen een beslissing van de Minister van Justitie tot weigering van toekenning van een schadevergoeding wegens onwerkzame hechtenis, met name een voorlopige hechtenis die achteraf onnodig bleek te zijn.

De Commissie houdt zitting in de lokalen van het Hof van Cassatie en wordt door de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie of, bij verhindering, de voorzitter van het Hof van Cassatie voorgezeten. De voorzitter dient elk verzoekschrift te onderzoeken en wordt daarin bijgestaan door twee referendarissen bij het Hof van Cassatie, die met het opstellen van een voorontwerp van beslissing zijn belast.

De Commissie is verder samengesteld uit de eerste voorzitter van de Raad van State of, bij verhindering, de voorzitter van de Raad van State, en, naargelang de taal van de rechtspleging, de voorzitter van de Franstalige en Duitse balie of de voorzitter van de Orde van Vlaamse Balies.

De Commissie doet uitspraak op het ter rechtszitting door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie gegeven advies. Twee advocaten-generaal bij het Hof van Cassatie nemen die opdracht waar.

Het ambt van secretaris van de Commissie wordt uitgeoefend door een of meer leden van de griffie van het Hof van Cassatie.

De beroepen, de memories en de stukken worden ter griffie van het Hof van Cassatie neergelegd.

Europese, internationale en nationale betrekkingen

Europese en internationale betrekkingen

Verscheidene magistraten van zetel en parket en referendarissen vertegenwoordigen het Hof van Cassatie in Europese adviesorganen of netwerken:

- Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie is lid van de raad van bestuur van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie – *Network of the Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union*.

---

⁹ Cass. 9 april 2025 (P.24.1778.F), Cass. 9 september 2025 (P.24.1373.N) en Cass. 26 november 2025 (P.25.1436.N).

- Procureur-generaal R. Mortier is voorzitter van het netwerk van de procureurs-generaal van die gerechtshoven (Nadal-netwerk) – *Network of Public Prosecutors or equivalent institutions at the Supreme Judicial Courts of the Member States of the European Union*.
- Referendarissen M. Van Putten, M. de Potter de ten Broeck en S. Guiliams zijn lid van de *law liaison group* van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie.
- Raadsheer I. Couwenberg is contactpunt-coördinator van de Belgische magistraten en lid van het Europees Justitieel Netwerk in burgerlijke en handelszaken (EJN-RJE) en de Belgische afdeling van dit netwerk.
- Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie is lid voor België van het adviesorgaan van de Raad van Europa – *Consultative Council of European Judges (CCJE)*.
- Raadsheer I. Couwenberg is correspondent van het Justitieel Netwerk van de Europese Unie (JNEU).
- Raadsheer I. Couwenberg en advocaat-generaal B. De Smet zijn lid van het netwerk van opperste gerechtshoven bij het Europees Hof voor de rechten van de mens – *ECHR Supreme Courts Network (SCN)*.
- Raadsheer F. Roggen is correspondent van het Hof voor de *Association des hautes juridictions de cassation des pays ayant en partage l'usage du français (AHJUCAF)*.
- Voorzitter F. van Volsem, raadsheer E. van Dooren, emeritus advocaat-generaal A. Winants en raadsheer S. Van Overbeke zijn lid van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland.

In het kader van dergelijke Europese adviesorganen en netwerken namen de magistraten en leden van het Hof in 2025 deel aan onder meer volgende vergaderingen:

- 28/03/2025: Gezamenlijke Vergadering van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie en het Hof van Justitie van de Europese Unie, over de thema's '*The Independence of the judiciary within the European Union: a Shared Responsibility*' en '*GDPR supervision of judicial processing of personal data*', te G.-H. Luxemburg, Luxemburg – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie.
- 31/03/2025 – 02/04/2025: werkbezoek aan het EHRM en de Raad van Europa, georganiseerd door het *European Judicial Training Network (EJTN)*, te Frankrijk, Straatsburg – advocaat-generaal B. De Smet.
- 21/05/2025 – 23/05/2025: bijeenkomst van het netwerk van procureurs-generaal bij de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie (Nadal-netwerk), te Hongarije, Budapest – procureur-generaal R. Mortier.
- 05/06/2025: algemene vergadering van het *Superior Courts Network* van het EHRM (SCN), te Frankrijk, Straatsburg – raadsheer I. Couwenberg.
- 12/06/2025 – 14/06/2025: Conferentie van de *European Association of Labour Court Judges (EALCJ)*, te Polen, Varsovie – raadsheer B. Lietaert.
- 03/07/2025: 8ste congres van de *Association des hautes juridictions de cassation des pays ayant en partage l'usage du français (AHJUCAF)* te Marokko, Rabat – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie.
- 11/09/2025 – 12/09/2025: 10de bijeenkomst van de *law liaison group* van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Lidstaten van de Europese Unie, te Ljubljana (Slovenië) – referendarissen M. Van Putten, M. de Potter de ten Broeck en S. Guiliams.
- 24/09/2025 – 26/09/2025: 30ste *European Labour Court Judges Meeting (ELCJM)*, te Finland, Helsinki – ere-sectievoorzitter K. Mestdagh.
- 13/11/2025 – 15/11/2025: bijeenkomst van het netwerk van (eerste) voorzitters van de opperste gerechtshoven van de Europese Unie, te Nederland, Den Haag – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie.
- 14/11/2025: *4th Annual Conference of the European Forum of the Legal Professions*, over het thema '*The Role of Legal Professions in Defending Democratic Values*', te België, Brussel – procureur-generaal R. Mortier.
- 21/11/2025 – 22/11/2025 : jaarvergadering van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland, afdeling strafrecht, te België, Antwerpen – voorzitter F. Van Volsem, raadsheer E.

Van Dooren, emeritus advocaat-generaal A. Winants en raadsheer S. Van Overbeke (als leden), en sectievoorzitter E. Francis, raadsheer J. Decoker en raadsheer I. Couwenberg (als genodigden).

Daarnaast ontvangt het Hof jaarlijks een groot aantal *questionnaires* van de diverse hoogste gerechtshoven van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie en haar *law liaison group*, van het EJN, van het *Supreme Court Network* van de Raad van Europa (SCN), van de *Consultative Council of European Judges* (CCJE) en van de *European Commission for the Efficiency of Justice* (CEPEJ). In 2025 heeft het Hof een vijftigtal *questionnaires* behandeld, die peilen naar de wijze waarop in België op wettelijk en jurisprudentieel niveau wordt omgegaan met diverse problematieken.

In het voorbije kalenderjaar hebben de magistraten van het Hof de volgende vergaderingen georganiseerd of eraan deelgenomen:

- 10/01/2025: plechtige openingszitting van het *Cour de Cassation* van Frankrijk, te Frankrijk, Parijs – Eerste voorzitter E. De Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 31/01/2025: plechtige opening van het gerechtelijke jaar van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het gerechtelijk seminarie ‘*Protecting human rights in a world of Artificial Intelligence, algorithms and big data*’, te Frankrijk, Straatsburg – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 17/03/2025: een bezoek aan het Hof van een delegatie van het opperste gerechtshof van Mongolië, onder leiding van Z.E. L. Bold, ambassadeur van Mongolië – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 19/03/2025: een bezoek aan het Hof van mevr. T. Akane, rechter en president van het Internationaal Strafhof – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 26/03/2025: een bezoek aan het Hof van een delegatie magistraten uit Frankrijk, Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 03/04/2025: een bezoek aan het Hof van dhr. M. Bošnjak, voorzitter van het EHRM, dhr. F. Krenc, raadsheer in het EHRM, en dhr. J. Callewaert, adjunct-griffier in de Grote Kamer van het EHRM – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie, eerste advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere, raadsheer F. Lugentz en advocaat-generaal B. De Smet.
- 03/04/2025: plechtige zitting voor de installatie van dhr. J. Petry als procureur-général d’État de Luxembourg, te G.-H. Luxemburg, Luxemburg – procureur-generaal R. Mortier.
- 10/04/2025: een bezoek aan het Hof van een delegatie magistraten uit Oekraïne – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 11/04/2025: een bezoek aan het Hof van de procureur-generaal bij het hof van beroep van Besançon en van magistraat-stagiaires in het kader van de *Cycle Approfondi d’Études Judiciaires*, vorming van de *École Nationale de la Magistrature de Paris* – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 05/05/2025: Een vergadering bij het *Cour de Cassation* van Frankrijk, met als thema ‘*Faut-il introduire l’opinion séparée à la cour de Cassation? Présentation du rapport du groupe de travail Motivation enrichie*’, te Frankrijk, Parijs – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie.
- 20/05/2025: werkbezoek van het parket bij het Hof van Cassatie aan de juridische dienst van de Europese Commissie – procureur-generaal R. Mortier, eerste advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere en verschillende advocaten-generaal.
- 27/05/2025: een bezoek aan het Hof van een delegatie van het *Haute Cour de Justice* van de republiek Benin, geleid door haar president, mevr. D. Gnamou – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 11/06/2025: werkbezoek aan het parket bij de Hoge Raad der Nederlanden in Den Haag (Nederland) – procureur-generaal R. Mortier, eerste advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere, de advocaten-generaal H. Vanderlinden, A. Winants, B. De Smet, D. Schoeters, S. Ravysse en F. Vroman.
- 30/10/2025 : colloquium 75 jaar *Bundesgerichtshof* en *Bundesanwaltschaft*, te Duitsland, Karlsruhe – procureur-generaal R. Mortier en raadsheer T. Konsek.

Nationale betrekkingen

Meerdere magistraten en leden van het Hof hebben lessen verzorgd aan het Instituut voor gerechtelijke opleiding (IGO).

Verscheidende magistraten van zetel en parket zijn lid van diverse nationale organen:

- Advocaat-generaal B. Inghels is voorzitter van de advies- en onderzoekscommissie van de Hoge Raad voor de Justitie (HRJ).
- Raadsheer S. Claisse en advocaat-generaal H. Mormont zijn lid van het Franstalige college van de Adviesraad voor de magistratuur ([ARM](#))
- Advocaat-generaal S. Ravyse is voorzitter en raadsheer B. Lietaert is lid van het Nederlandstalige college van diezelfde adviesraad.
- Raadsheer B. Lietaert is tevens lid van het Federaal Mensenrechtinstituut ([FIRM-IFDH](#)).
- Sectievoorzitter E. Francis is lid van de opleidingscommissie voor de opleiding in cassatieprocedures.
- Sectievoorzitter E. Francis en raadsheer F. Lugentz zijn lid van de sanctiecommissie van de FSMA.
- Raadsheer F. Lugentz is tevens verbonden aan de Belgische Vereniging voor het Europees Unierecht ([BEDER](#)).
- Sectievoorzitter E. Francis en advocaat-generaal D. Schoeters zijn lid van het beheerscomité van het Centraal register voor de beslissingen van de rechterlijke orde en van het videoconferentiesysteem van Justitie bedoeld in art. 782, §6, Gerechtelijk Wetboek.
- Voorzitter F. Van Volsem, is voorzitter van de [sanctiecommissie](#) van de Nationale Bank van België. Advocaat-generaal D. Schoeters is lid van deze sanctiecommissie.
- Raadsheer E. Van Dooren is lid van het [afwikkelingscollege](#) van de Nationale Bank van België.
- Advocaat-generaal J. Van der Fraenen is plaatsvervangend lid van de beroepscommissie in het kader van het sociaal statuut van de magistratuur, en ook plaatsvervangend lid van de beroepscommissie bij het college van het openbaar ministerie in het kader van het sociaal statuut van de magistratuur.
- Raadsheer S. Van Overbeke is lid van het bestuurscomité van de Katholieke Universiteit Leuven Associatie Kortrijk (KULAK).
- Advocaat-generaal D. Vandermeersch is lid van de expertencommissie tot hervorming van het strafrecht, belast met het voorbereiden van een voorontwerp van wet met het oog op de aanpassing van de bestaande wetgeving aan de principes van het nieuwe Strafwetboek en het ondersteunen van de Commissie Strafitvoeringswetboek, opgericht bij Ministerieel besluit van 13 maart 2024.
- Voorzitter F. Van Volsem en advocaat-generaal D. Vandermeersch zijn tevens lid van de commissie om met de federale actoren van justitie een plan uit te werken omtrent een duurzame oplossing voor de structurele overbevolking binnen de gevangenissen, opgericht bij Ministerieel besluit van 20 augustus 2025.
- Raadsheer S. Mosselmans is lid van de evaluatiecommissie voor de gerechtelijke stage binnen het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding (IGO).

Op nationaal niveau hebben diverse vergaderingen plaatsgevonden:

- 24/03/2025 – 28/03/2025: ontvangst van studenten van de derde bachelor en master Rechten in het kader van de week van de magistratuur georganiseerd door de Hoge Raad voor de Justitie (HRJ) – sectievoorzitter J. de Codt, raadsheer F. Stévenart Meêus, de advocaten-generaal H. Vanderlinden, B. De Smet, H. Mormont, V. Truillet en referendaris N. Gofflot.
- 04/04/2025: viering van de 40ste verjaardag van het eerste arrest gewezen door het Grondwettelijk Hof – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 13/06/2025: overleg tussen de drie staatsmachten georganiseerd door de Hoge Raad voor de Justitie (HRJ) – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.

- 27/06/2025: voorzitting van de gezamenlijke persconferentie van het Hof van Cassatie, de Hoven en Rechtbanken en het Openbaar Ministerie, voor de “Verklaring van de vertgenwoordigers van de Rechterlijke Macht en oproep tot de Uitvoerende en de Wetgevende Macht” – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 09/10/2025: uitreiking, door de UCLouvain Saint-Louis Bruxelles, van een ere-doctoraat aan UNIA, een onafhankelijke interfederale openbare instelling ter bestrijding van discriminatie en bevordering van gelijkheid – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 25/10/2025: Ronde van de rechtstaat, georganiseerd door het Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie, de Raad van State en het Rekenhof ter gelegenheid van de Europese dag voor Justitie – de korpschefs en tal van magistraten, referendarissen en leden van het gerechtspersoneel.
- 18/11/2025: bezoek door mevr. Annelies Verlinden, Minister van Justitie, aan het Hof van Cassatie en zijn parket in het kader van de dialoog met de rechterlijke orde – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie, procureur-generaal R. Mortier, sectievoorzitter G. Jocqué, raadsheren E. Van Dooren, M. Delange en T. Konsek, advocaten-generaal Th. Werquin, Fr. Vroman en V. Truillet, referendarissen G. Van Haegenborgh en D. Patart, hoofdgriffier Th. Heins, hoofdsecretaris N. Van Den Broeck en directeur van de steundienst A. De Witte.
- 08/12/2025: colloquium van *Transparency International* met uitreiking van de *Belgian Integrity Award*, te Brussel – procureur-generaal R. Mortier.
- 11/12/2025: colloquium “De Hoge Raad voor de Justitie en het vertrouwen in Justitie” georganiseerd door de Hoge Raad voor de Justitie ter gelegenheid van zijn 25ste verjaardag – Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie en procureur-generaal R. Mortier.
- 15/12/2025: het evenement ROJ-Connect, georganiseerd door de dienst Welzijn van de FOD Justitie, in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel – procureur-generaal R. Mortier, hoofdsecretaris N. Van Den Broeck en directeur van de steundienst A. De Witte.

In 2025 hebben zeven magistraten in opleiding en zes studenten stage gelopen bij het Hof.

Personalialia

Op 21 februari 2025 werd mevrouw Véronique Truillet, substituut-procureur-generaal bij het Hof van Beroep van Luik, benoemd tot advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie.

Op 21 februari 2025 kwam het Hof bijeen voor een rouwhulde ter nagedachtenis aan Baron Jean du Jardin, emeritus procureur-generaal.

Bij ministerieel besluit van 18 maart 2025 werd de heer Etienne Allaert, substituut-procureur des Konings bij het parket van West-Vlaanderen, de opdracht gegeven om een ambt uit te oefenen bij de dienst voor documentatie en overeenstemming der teksten bij het Hof van Cassatie voor een periode van zes jaar vanaf 1 maart 2025.

Op 16 april 2025 heeft mevr. Samia Zahmidi de eed afgelegd als secretaris-hoofd van dienst.

Op 18 april 2025 werd een rouwhulde gehouden ter ere van wijlen mevr. Huguette Geinger, emeritus advocaat bij het Hof van Cassatie, oud stafhouder.

Op 25 april 2025 werd de heer Frederic Vroman, advocaat-generaal bij het Hof van Beroep Gent, geïnstalleerd als advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie.

Sinds 1 mei 2025 is mevrouw Astrid De Witte, attaché-teamverantwoordelijke van de dienst overeenstemming der teksten, aangesteld als directeur van de steundienst.

Op 6 juni 2025 werd de heer Valéry de Wulf, raadsheer in het Hof van Beroep Bergen, geïnstalleerd als raadsheer in het Hof van Cassatie.

Op 26 juni 2025 werd mevrouw Sharon Volders beëdigd als griffier.

Op 4 september werd de heer Bart Wylleman, raadsheer in het Hof van Cassatie, geïnstalleerd als sectievoorzitter.

In de loop van 2025 werd de steundienst van het Hof versterkt met de komst van twee contractuele attaché-vertalers: de heer Hendrick Ponnet op 1 oktober en de heer Philippe Gérard op 14 oktober.

Op 21 oktober 2025 kwam het Hof bijeen in een openbare en plechtige zitting voor de beëdiging en installatie van mevrouw Eva Van Hoorde, raadsheer in het Arbeidshof Antwerpen, als raadsheer bij het Hof van Cassatie, alsmede mevrouw Isabelle De Tandt, advocaat-generaal bij het Hof van Beroep Gent, en mevrouw Adeline Römer, raadsheer in het Hof van Beroep Luik, als advocaten-generaal bij het Hof van Cassatie.

Op 6 november 2025 werd mevrouw Julie Desmecht, parketsecretaris, beëdigd als afgevaardigd secretaris.

Op 17 november 2025 werd mevrouw Sofie Cammaert beëdigd als griffier.

Op 15 december 2025 werd mevrouw Marie-Noëlle Borlée, raadsheer in het Arbeidshof Luik, geïnstalleerd als raadsheer in het Hof van Cassatie.

De heer sectievoorzitter Christian Storck, mevrouw raadsheer Ariane Jacquemin, de heer sectievoorzitter Koen Mestdagh, de heer advocaat-generaal Alain Winants, de heer advocaat-generaal Thierry Werquin, de heer ridder sectievoorzitter Jean de Codt en mevrouw griffier Fabienne Gobert zijn op rust gesteld.

De heer plaatsvervangend magistraat Sidney Berneman, de heer griffier Wim Vanderputten, mevrouw attaché Rani Van Snick en de heer attaché bij de dienst overeenstemming der teksten Nicolas Lefèvre, verlieten het Hof in 2025.

De heren Koen Mestdagh en Jean de Codt werden door de eerste voorzitter aangewezen om de functie uit te oefenen van plaatsvervangend magistraat, de eerste vanaf 2 juli 2025 tot zijn zeventigste verjaardag, en de laatste voor een termijn van één jaar vanaf 1 januari 2026.

De heer Alain Winants en de heer Thierry Werquin werden door de procureur-generaal aangewezen om de functie te vervullen van plaatsvervangend magistraat voor een termijn van één jaar vanaf 1 september 2025.

Op 12 december 2025 werd een rouwhulde gehouden ter nagedachtenis aan de heer emeritus raadsheer Léon Willems, overleden op 2 april 2025.

HET HOF IN CIJFERS

B.

HET HOF IN CIJFERS

1. Dit hoofdstuk bevat de cijfers met betrekking tot de rechtsprekende activiteit van het Hof voor het kalenderjaar 2025. Het bestaat uit twee delen.

In het eerste deel (I) worden de voornaamste cijfers en bevindingen toegelicht. Waar relevant wordt daarbij verwezen naar de evolutie van deze cijfers ten opzichte van vorige jaren en naar de tabellen en grafieken die zijn opgenomen in het tweede deel.

Het tweede deel (II) bevat tabellen en grafieken met betrekking tot de cijfergegevens voor 2025. Vaak wordt daarbij een evolutie getoond over een periode van tien jaar (2016-2025).

In beide delen komen volgende rubrieken aan bod:

- A. Algemeen
- B. Civiele zaken (C)¹⁰
- C. Fiscale zaken (F)
- D. Strafzaken (P)
- E. Sociale zaken (S)
- F. Tuchtzaken (D)
- G. Rechtsbijstand (G)
- H. Onttrekkingen en wrakingen
- I. Conclusies van het Parket

I. Toelichting

2. *Algemeen* – 2025 was voor het Hof een bijzonder productief jaar. Gedurende enkele jaren was de instroom van nieuwe dossiers ongeveer gelijk aan de uitstroom van behandelde zaken, waardoor de werkvoorraad sinds 2017 bleef schommelen rond een gemiddelde van 1520 dossiers. De instroom, van 2740 nieuwe zaken, was in 2025 iets hoger dan in 2024 (2709 zaken), maar daar staat tegenover dat het Hof dit jaar, met liefst 2908 arresten, een significante toename van zijn uitstroom kan rapporteren. Daardoor is de werkvoorraad gedaald tot 1380 dossiers (zie fig. 1). Dit is het laagste niveau van minstens de afgelopen vijfentwintig jaar.¹¹

3. *Civiele zaken (C)* – De nieuwe C-zaken (472) (zie fig. 13) vormen 17 pct. van de totale instroom (zie fig. 4). Er werden 559 C-arresten uitgesproken. De behandeling van deze zaken duurde gemiddeld 12,4 maanden (zie fig. 18). Een kleine meerderheid (52 pct.) van de zaken werd binnen één jaar behandeld (zie fig. 17). Met een cassatiepercentage van slechts 30 pct. waren de in 2025 behandelde cassatieberoepen minder vaak succesvol dan in voorgaande jaren (zie fig. 20).

In 2025 is de werkvoorraad afgenomen. Met amper 230 nieuwe C-zaken was de instroom aan Nederlandstalige zijde gedurende de afgelopen 10 jaar nooit zo laag als in 2025. De uitstroom werd dan weer verhoogd in vergelijking met voorgaande jaren, waardoor het aantal nog te behandelen zaken in de werkvoorraad sterk is gedaald (zie fig. 14). Aan Franstalige zijde is de instroom toegenomen tot 242 dossiers. Opmerkelijk is dat de instroom aan Franstalige kant zo voor het eerst hoger is dan aan Nederlandstalige kant. Deze stijging kon echter ruimschoots worden gecompenseerd door een verhoging van de uitstroom. Ook aan Franstalige zijde is de

---

¹⁰ Deze categorie omvat alle zaken met betrekking tot het privaot en het publiek recht die niet beantwoorden aan een van de overige categorieën. Gemakshalve wordt de benaming ‘civiele zaken’ gehanteerd.

¹¹ Een meer omstandige cijfermatige doorlichting van de rechtspraak van het Hof in de periode 2000-2020 is beschikbaar op de website van het Hof. Zie https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2021_Studie.pdf.

openstaande werkvoorraad daardoor verminderd (zie fig. 15). Over het algemeen ging de behandeling van C-zaken dus vlot vooruit.

Concreet bedroeg de werkvoorraad aan civiele dossiers op 31 december 2025 nog 513 onbesliste zaken, waarvan 281 Nederlandstalige en 232 Franstalige (zie fig. 19). Dat zijn 87 dossiers minder dan het jaar voordien (zie fig. 13). 72 pct. van al deze dossiers werd in 2025 ter griffie van het Hof neergelegd (zie fig. 19).

Het afgelopen jaar heeft het Hof gebruik gemaakt van de mogelijkheid om met drie in plaats van vijf raadsheren te zetelen. Deze mogelijkheid is voorbehouden voor gevallen waarin de beslissing blijkbaar voor de hand ligt of de behandeling niet noopt tot het beantwoorden van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling (zie fig. 24)¹².

4. *Fiscale zaken (F)* – Na een daling van de instroom aan nieuwe fiscale dossiers gedurende de voorgaande jaren, is deze in 2025 op dit lagere niveau gestabiliseerd. Een verdere daling tot 26 zaken aan Franstalige kant – het laagste aantal van de afgelopen 10 jaar – staat tegenover een stijging tot 91 zaken aan Nederlandstalige kant (zie fig. 25-28). Deze vormen samen 4 pct. van de totale instroom (zie fig. 4).

Net zoals bij de C-zaken lag het cassatiepercentage in F-zaken in 2025 historisch laag. Slechts in 23 pct. van de gevallen werd overgegaan tot de vernietiging van het bestreden arrest (zie fig. 32). In fiscale aangelegenheden is de eiser, anders dan in civiele zaken, niet verplicht om een beroep te doen op een advocaat bij het Hof van Cassatie, maar indien hij dat doet, is zijn slaagkans beduidend hoger (30 pct. in plaats van 13 pct.).

De behandeling van een fiscale zaak duurt langer dan deze van civiele zaken. De gemiddelde doorlooptijd van de in 2025 behandelde zaken bedroeg 26,6 maanden (zie fig. 30). In nagenoeg de helft van de gevallen had het Hof meer dan twee jaar nodig om het dossier te behandelen (zie fig. 29).

De behandeling van fiscale dossiers verloopt de laatste jaren wel vlotter dan voorheen. Dat blijkt ook uit de werkvoorraad. Voor het derde jaar op rij is de uitstroom aan F-arresten (167) hoger dan de instroom (117 nieuwe dossiers), waardoor de werkvoorraad verder is afgenomen tot 207 dossiers (zie fig. 25). Dat is 50 eenheden minder dan het jaar voordien. 146 ervan zijn Nederlandstalig en 61 Franstalig (zie fig. 26-27). 55 pct. van al deze dossiers werd in 2025 op de griffie van het Hof ingeschreven (zie fig. 31). Ook wat de behandeling van de fiscale dossiers betreft, kan het Hof dus voor 2025 een gunstige evolutie rapporteren.

In 2025 werd 1 Nederlandstalig arrest en werden 3 Franstalige F-arresten in voltallige zitting gewezen.¹³

5. *Strafzaken (P)* – Veruit de meeste dossiers zijn strafzaken. In 2025 maakte het aantal nieuwe strafzaken (1792) 65 pct. van de instroom uit (zie fig. 4). 57 pct. ervan is Nederlandstalig (1027 dossiers), ten opzichte van 43 pct. aan Franstalige dossiers (765). In 67 pct. van de strafzaken werd door de advocaten, die geen advocaat bij het Hof van Cassatie hoeven te zijn, een memorie neergelegd.

In 2025 leidde 13 pct. van de cassatieberoepen tot de vernietiging van de bestreden beslissing, wat iets lager is dan het gemiddelde van 14 pct. over de voorbije tien jaar heen (zie fig. 42). Dat percentage omvat ook de beslissingen tot gedeeltelijke vernietiging, die bijvoorbeeld beperkt zijn tot de straftoemeting, de burgerlijke vordering of de gerechtskosten. In 323 van de 1812 behandelde strafzaken werd een beschikking van niet-toelaatbaarheid uitgevaardigd (18 pct.).¹⁴ 1163 andere cassatieberoepen werden verworpen (64 pct.) (zie fig. 44).

De voortgang van de strafzaken is evenwichtig. In 2021 en 2022 was de instroom plots significant gestegen waardoor de werkvoorraad was toegenomen, maar sinds 2023 kon het Hof dit hogere tempo bijhouden door een verhoging van de uitstroom. De werkvoorraad blijft nu voor het derde jaar op rij nagenoeg constant, maar kon nog niet worden teruggebracht tot het niveau van 2020 (zie fig. 35). Merk op dat een kleine toename van de werkvoorraad aan Franstalige kant dit jaar werd gecompenseerd door een afname ervan aan Nederlandstalige kant (zie fig. 36-37).

¹² Zie artikel 1105bis van het Gerechtelijk Wetboek.

¹³ Namelijk Cass. 10 april 2025 (F.23.0116.F), Cass. 10 april 2025 (F.23.0117.F), Cass. 25 april 2025 (F.22.0162.N-F.22.0166.N) en Cass. 19 juni 2025 (F.23.0037.F). Het is de eerste voorzitter die, na het advies van de raadsheer-verslaggever en van de procureur-generaal te hebben ingewonnen, beslist of een zaak in voltallige zitting moet worden behandeld. In dat geval vergadert de kamer met negen raadsleden, uit beide taalgroepen, de voorzitter daaronder begrepen (art. 131, lid 1, Ger.W.).

¹⁴ De wet van 14 februari 2014 voerde een versnelde en niet-tegensprekelijke procedure in die het mogelijk maakt ongemotiveerde of kennelijk niet-ontvankelijke of ongegronde cassatieberoepen niet-toelaatbaar te verklaren en aldus versneld af te handelen, waardoor sneller tot de strafuitvoering kan worden overgegaan. Wanneer in deze zaken het cassatieberoep door de beklagde of het openbaar ministerie is ingediend tegen de beslissing over de strafvordering controleert het Hof ambtshalve of deze beslissing overeenkomstig de wet is gewezen.

De doorlooptijd van strafdossiers is relatief kort. Heel wat, zogenaamde ‘dringende cassatieberoepen’, moeten omwille van dwingende wettelijke termijnen binnen 15 of 30 dagen worden afgehandeld.¹⁵ Het ging in 2025 om 452 zaken. Dit vertegenwoordigt 25 pct. van alle P-arresten en 15 pct. van de totale uitstroom (zie fig. 7). De behandeling van de overige P-zaken duurt gemiddeld 4 maanden (zie fig. 40). 85 pct. van deze zaken wordt behandeld binnen 6 maanden na de neerlegging van het cassatieberoep (zie fig. 39), en 87 pct. van de strafzaken waarover het Hof op 31 december 2025 nog niet had beslist, werd in datzelfde jaar ingediend (zie fig. 41).

Concreet omvatte de werkvoorraad op het einde van 2025 nog 436 te behandelen strafzaken, waarvan 231 Nederlandstalige (52 pct.) en 205 Franstalige (48 pct.) (zie fig. 11 en fig. 41).

6. *Sociale zaken* (S) – Er zijn relatief weinig S-dossiers. Deze maakten in 2025 slechts 3,2 pct. van de totale instroom uit (zie fig. 4). Concreet werden 87 nieuwe S-zaken ter griffie van het Hof neergelegd. Er werden 104 S-arresten uitgesproken, waardoor de werkvoorraad zijn dalende trend sinds 2022 heeft voortgezet (zie fig. 46).

Achter die positieve trend schuilt evenwel een verschil tussen de twee afdelingen van de derde kamer binnen het Hof. Het grote merendeel van de instroom was Franstalig. Met 66 nieuwe dossiers is de instroom aan Franstalige zijde zelfs meer dan verdubbeld ten opzichte van het vorige jaar, waardoor de werkvoorraad aan die zijde is toegenomen tot 96 dossiers (zie fig. 48). Deze werkvoorraad telt overigens 10 tamelijk oude dossiers, die reeds in of vóór 2022 werden ingediend (zie fig. 52).

Aan Nederlandstalige kant werden daarentegen slechts 21 nieuwe S-zaken ingediend. Met 63 arresten was de uitstroom aan Nederlandstalige kant ook vrij hoog, waardoor de werkvoorraad werd teruggedrongen tot amper 45 dossiers (zie fig. 47). De werkvoorraad aan Nederlandstalige kant is gedurende de afgelopen twintig jaar nooit eerder zo laag geweest.

In 2025 werd in 31 pct. van de gevallen tot een vernietiging van de bestreden beslissing besloten (zie fig. 53).

De behandeling van S-zaken duurt relatief lang. De doorlooptijd van de in 2025 behandelde S-zaken bedroeg gemiddeld 29 maanden (zie fig. 51).

In 2025 werden 4 rechtszittingen georganiseerd met raadsheren uit beide taalrollen, om zo de gespecialiseerde kennis binnen de derde kamer van het Hof optimaal in te zetten en de eenheid van rechtspraak van de twee afdelingen van de derde kamer te bevorderen. Op die rechtszittingen werden 26 arresten gewezen.

7. *Tuchtzaken* (D) – In 2025 heeft het Hof 32 arresten gewezen met betrekking tot tuchtzaken en ontving het 31 nieuwe D-dossiers. Dat is telkens meer dan het dubbele van vorig jaar. Het aantal D-zaken blijft evenwel zodanig beperkt dat hieruit weinig zinvolle conclusies kunnen worden getrokken voor wat de structurele voortgang van zaken (zie fig. 55) of het cassatiepercentage (zie fig. 60) betreft. De tuchtzaken zijn afkomstig van de diverse tuchtraden in hoger beroep.

8. *Rechtsbijstand* (G) – In 2025 werden 241 aanvragen tot rechtsbijstand ingediend. Met een stijging van 33 aanvragen ten aanzien van 2024, is een einde gekomen aan de daling die zich sinds het drukke jaar 2021 had ingezet (zie fig. 62). Het Bureau voor rechtsbijstand heeft 234 beslissingen genomen, waarvan 124 Franstalig en 110 Nederlandstalig. In 41 van de Franstalige dossiers werd rechtsbijstand toegekend (33 pct.). Aan Nederlandstalige zijde werd in 30 gevallen rechtsbijstand toegekend (27 pct.).

De gemiddelde behandelingstermijn bedroeg 2,5 maanden en was iets hoger aan Nederlandstalige dan aan Franstalige kant (zie fig. 64). 80 pct. van de beslissingen werd genomen binnen een termijn van 3 maanden (zie fig. 63). 61 aanvragen wachtten eind 2025 nog op een beslissing (zie fig. 65). 43 van die aanvragen werden in

---

¹⁵ Dit zijn de cassatieberoepen inzake de voorlopige hechtenis en het Europees aanhoudingsbevel, waarvan de behandeling gebeurt binnen 15 dagen (art. 31, §3, van de Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis; art. 18, §3, van de Wet van 19 december 2003 betreffende het Europees aanhoudingsbevel), en de cassatieberoepen tegen beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbanken en de kamers tot bescherming van de maatschappij, waarvan de behandeling gebeurt binnen de 30 dagen (art. 97, §3, tweede lid, van de Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten; art. 79, §3, Wet van 5 mei 2014 betreffende de internering). Hierin zijn niet de zaken begrepen waarvan het Hof een versnelde behandeling nastreeft, bijvoorbeeld wegens de bijzondere positie van een partij (zoals jeugdbescherming, uitlevering, vrijheidsberoving van vreemdelingen met het oog op uitwijzing) of wegens een probleem dat de voortgang van een strafprocedure belemmert (zoals wraking van een rechter of onttrekking van de ene rechtbank naar de andere), aangezien die snelle behandeling niet bij wet verplicht is.

2025 ingediend, 8 in 2024, 8 in 2023 en 2 in 2022. De behandelingstermijn is vaak afhankelijk van factoren waarop het Bureau geen invloed kan uitoefenen.¹⁶

9. *Vergelijking van de taalrollen* – Het aantal Nederlandstalige dossiers is traditioneel een stuk hoger dan het aantal Franstalige, maar door een sterke daling van het aantal nieuwe Nederlandstalige dossiers in 2025, en een stijging ervan aan Franstalige kant, is dat verschil iets minder uitgesproken dan in de voorgaande jaren. De totale instroom van 2025 was voor 55 pct. Nederlandstalig (1497 dossiers) en voor 45 pct. Franstalig (1243 dossiers) (zie fig. 2-3).

Aan Nederlandstalige kant werd een daling van de instroom overigens gecombineerd met een significante verhoging van de uitstroom. In alle rechtsdomeinen was het aantal behandelde dossiers groter dan het aantal nieuwe dossiers, waardoor de werkvoorraad sterk is verminderd (zie fig. 2). Het aantal nog te behandelen zaken (737) was in de afgelopen twintig jaar nog nooit zo laag als op het einde van 2025.

Ook aan Franstalige kant wordt een stijging van de uitstroom vastgesteld. Omwille van de stijging van de instroom, steeg echter de werkvoorraad van 617 dossiers in 2024 tot 643 in 2025 (zie fig. 3). De werkvoorraad is voornamelijk in de P- en S-zaken toegenomen. Door een correlatieve stijging van de uitstroom in de C- en F-zaken is de totale werkvoorraad in die domeinen stabiel gebleven.

10. *Bijzondere samenstellingen* – Er werd in 2025 geen enkel arrest in verenigde kamers gewezen.¹⁷

11. *Onttrekkingsvorderingen* – In 2025 heeft het Hof in 77 arresten uitspraak gedaan over een vordering tot onttrekking van een zaak aan een rechter. 62 keer werd een zaak aan een rechter onttrokken (zie fig. 66). In 53 van die gevallen ging het om rechters die gedurende meer dan zes maanden hadden verzuimd om een zaak te berechten nadat deze in beraad was genomen (art. 648, 4°, Ger.W.). Deze vorderingen waren overigens bijna alle gericht tegen beslissingen van rechters uit slechts drie rechterlijke instanties, namelijk twee vrederegerechten en een rechtbank van eerste aanleg. In 9 gevallen werd overgegaan tot onttrekking wegens wettige verdenking (art. 648, 2°, Ger.W.).

12. *Wrakingsvorderingen* – In 2025 werden bij het Hof 23 wrakingsvorderingen ingediend tegen diverse magistraten en leden van rechterlijke instanties of tuchtraden. Slechts één van die vorderingen was succesvol.¹⁸

13. *Conclusies van het parket* – De advocaten-generaal bij het Hof van Cassatie nemen conclusies in alle zaken die ter beoordeling aan het Hof worden voorgelegd. In 2025 werden 329 schriftelijke conclusies opgesteld en voorafgaand aan de zitting neergelegd (zie fig. 68). Daarnaast werden 26 ter zitting gegeven mondelinge conclusies alsnog in substantie in schriftelijke vorm gepubliceerd op www.juportal.be.

In strafzaken wordt slechts in een kleine minderheid van de gevallen schriftelijk geconcludeerd. De 71 schriftelijke conclusies beslaan slechts 4 pct. van het totale aantal arresten in strafzaken. Dit houdt verband met de korte en strikte termijnen waarbinnen een substantieel deel van de strafdossiers moet worden behandeld en het hoge aantal strafzaken, vergeleken met andere materies. In andere zaken is het aandeel schriftelijke conclusies veel hoger: 27 pct. in civiele zaken, 32 pct. in sociale zaken en 43 pct. in fiscale zaken (zie fig. 68).

14. *Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis* – In 2025 werden 45 nieuwe verzoekschriften voor de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis ingediend (26 Nederlandstalige en 19 Franstalige). Er werden 47 beslissingen gewezen (33 Nederlandstalige en 14 Franstalige). 25 dossiers waren op 31 december 2025 nog in behandeling (11 Nederlandstalige en 14 Franstalige).

¹⁶ Het verzoek tot rechtsbijstand moet vergezeld zijn van alle stukken die nuttig zijn voor de beoordeling ervan, namelijk de stukken van de rechtspleging en de stukken die aantonen dat de bestaansmiddelen van de verzoeker ontoereikend zijn. Het komt regelmatig voor dat de verzoeker nalaat om een of meerdere stukken neer te leggen. In dat geval en voor zover de termijnen het toelaten, neemt de griffie van het Hof contact op met de verzoeker, soms zelfs meermaals, om het dossier te vervolledigen. Bovendien is het Bureau, met toepassing van artikel 682 Gerechtelijk Wetboek, in de regel verplicht het voorafgaand advies van een advocaat bij het Hof over de slaagkansen van het voorgenomen cassatieberoep in te winnen, alvorens het verzoek tot rechtsbijstand toe te kennen of af te wijzen.

¹⁷ Het Hof zetelt in verenigde kamers met een oneven aantal en minimum elf raadsheren (art. 131, lid 3, Ger.W.), uit beide taalgroepen. Dit gebeurt wanneer het Hof uitspraak moet doen over conflicten van attributie (art. 158 Gw. en art. 134 Ger.W), meer bepaald wanneer de Raad van State beslist van de eis geen kennis te kunnen nemen op grond dat die binnen de bevoegdheid der rechterlijke overheden valt, alsmede als de Raad van State afwijzend beschikt op een declinatorie exceptie gesteund op de grond dat de eis tot de bevoegdheid van die overheden behoort (art. 33 organieke wetten op de Raad van State).

¹⁸ Cass. 5 december 2025 (C.25.0392.F).

15. *Prejudiciële vragen* – In 2025 heeft het Hof 5 arresten gewezen waarin één of meerdere prejudiciële vragen werden gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Unie.¹⁹ Er werden 3 prejudiciële vragen gesteld aan het Grondwettelijk Hof.²⁰ Aan het Benelux Gerechtshof werden geen prejudiciële vragen gesteld.

II. Tabellen en grafieken

16. *Inleiding* – Dit deel bevat tal van grafieken en tabellen die inzicht verschaffen in de rechtsprekende activiteit van het Hof gedurende 2025. De getoonde evoluties hebben betrekking op een periode van 10 jaar (2016-2025).

Enkele definities ter verduidelijking:

- De *instroom* is het aantal nieuwe zaken dat in 2025 ter griffie van het Hof werd neergelegd.
- De *uitstroom* is het aantal eindarresten van het Hof, beschikkingen van niet-toelaatbaarheid, of definitieve beslissingen van het Bureau voor rechtsbijstand, in 2025.
- De *werkvoorraad* is het aantal nog te behandelen zaken op 31 december 2025.
- De *doorlooptijd* is de tijdsperiode die verstrijkt tussen de inschrijving van een dossier op de algemene rol van het Hof en de einduitspraak in 2025. Dit omvat dus ook de wettelijke termijn die de verwerende partij heeft om een memorie van antwoord in te dienen en waarbinnen het onderzoek van het cassatieberoep doorgaans nog niet kan worden aangevat.
- Voor de berekening van de *gemiddelde doorlooptijd* wordt dus slechts rekening gehouden met de dossiers die in 2025 tot een einduitspraak hebben geleid. De mate waarin dat criterium relevant is voor de beoordeling van het werk dat in 2025 is verricht, moet worden genuanceerd: een lange duur geeft in werkelijkheid blijk van het feit dat oude zaken in de loop van dat jaar hun beslag hebben gekend.

17. Overzicht

A. Algemeen

1. Evolutie van de globale cijfers
2. Evolutie van de globale cijfers – Nederlandse taalrol
3. Evolutie van de globale cijfers – Franse taalrol
4. Instroom 2025 per materie en taalrol
5. Evolutie van de instroom per materie
6. Evolutie van de instroom per instantie
7. Uitstroom 2025 per materie en taalrol
8. Gemiddelde doorlooptijd 2025 per materie en taalrol
9. Aantal arresten per doorlooptijd 2025 per materie en taalrol
10. Werkvoorraden op 31/12/2025 per materie en taalrol
11. Evolutie van de werkvoorraad per materie
12. Cassatiepercentages 2025 per materie en taalrol

B. Civiele zaken (C)

13. Evolutie van de C-zaken
14. Evolutie van de C-zaken – Nederlandse taalrol
15. Evolutie van de C-zaken – Franse taalrol
16. Evolutie van de instroom aan C-zaken per instantie
17. Doorlooptijden van de in 2025 uitgesproken C-arresten
18. Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd in C-zaken
19. Werkvoorraad aan C-zaken op 31/12/2025 per jaar waarin ze werden ingediend
20. Evolutie van het cassatiepercentage in C-zaken
21. Evolutie van het cassatiepercentage in C-zaken per instantie
22. Resultaat van de C-arresten 2025
23. Evolutie van de aard van C-arresten
24. Evolutie van het aantal C-arresten gewezen door 3 raadsheren

---

¹⁹ Cass. 28 februari 2025 (C.24.0088.N), Cass. 28 februari 2025 (F.22.0145.N), Cass. 23 mei 2025 (F.22.0081.N), Cass. 27 juni 2025 (C.24.0186.N) en Cass. 16 december 2025 (P.25.0063.N).

²⁰ Cass. 9 april 2025 (P.24.1778.F), Cass. 9 september 2025 (P.24.1373.N) en Cass. 26 november 2025 (P.25.1436.N).

C. Fiscale zaken (F)

25. Evolutie van de F-zaken
26. Evolutie van de F-zaken – Nederlandse taalrol
27. Evolutie van de F-zaken – Franse taalrol
28. Evolutie van de instroom aan F-zaken per instantie
29. Doorlooptijden van de in 2025 uitgesproken F-arresten
30. Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd in F-zaken
31. Werkvoorraad aan F-zaken op 31/12/2025 per jaar waarin ze werden ingediend
32. Evolutie van het cassatiepercentage in F-zaken
33. Evolutie van het cassatiepercentage in F-zaken per hof van beroep
34. Onderwerp van de in 2025 uitgesproken F-arresten

D. Strafzaken (P)

35. Evolutie van de P-zaken
36. Evolutie van de P-zaken – Nederlandse taalrol
37. Evolutie van de P-zaken – Franse taalrol
38. Evolutie van de instroom aan P-zaken per instantie
39. Doorlooptijden van de in 2025 uitgesproken arresten in gewone P-zaken
40. Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd in P-zaken
41. Werkvoorraad P-zaken op 31/12/2025 per jaar waarin ze werden ingediend
42. Evolutie van het cassatiepercentage in P-zaken
43. Evolutie van het cassatiepercentage in P-zaken per instantie
44. Resultaat van de P-arresten 2025
45. Evolutie van de aard van de P-arresten

E. Sociale zaken (S)

46. Evolutie van de S-zaken
47. Evolutie van de S-zaken – Nederlandse taalrol
48. Evolutie van de S-zaken – Franse taalrol
49. Evolutie van de instroom aan S-zaken per instantie
50. Doorlooptijden van de in 2025 uitgesproken S-arresten
51. Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd in S-zaken
52. Werkvoorraad S-zaken op 31/12/2025 per jaar waarin ze werden ingediend
53. Evolutie van het cassatiepercentage in S-zaken
54. Evolutie van het cassatiepercentage in S-zaken per arbeidshof

F. Tuchtzaken (D)

55. Evolutie van de D-zaken
56. Evolutie van de D-zaken – Nederlandse taalrol
57. Evolutie van de D-zaken – Franse taalrol
58. Doorlooptijden van de in 2025 uitgesproken D-arresten
59. Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd in D-zaken
60. Werkvoorraad D-zaken op 31/12/2025 per jaar waarin ze werden ingediend
61. Evolutie van het cassatiepercentage in D-zaken

G. Rechtsbijstand (G)

62. Evolutie van de dossiers inzake G-zaken
63. Doorlooptijd van de in 2025 behandelde G-zaken
64. Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd in G-zaken
65. Werkvoorraad G-zaken op 31/12/2025 per jaar waarin ze werden ingediend

H. Onttrekkingen en wrakingen

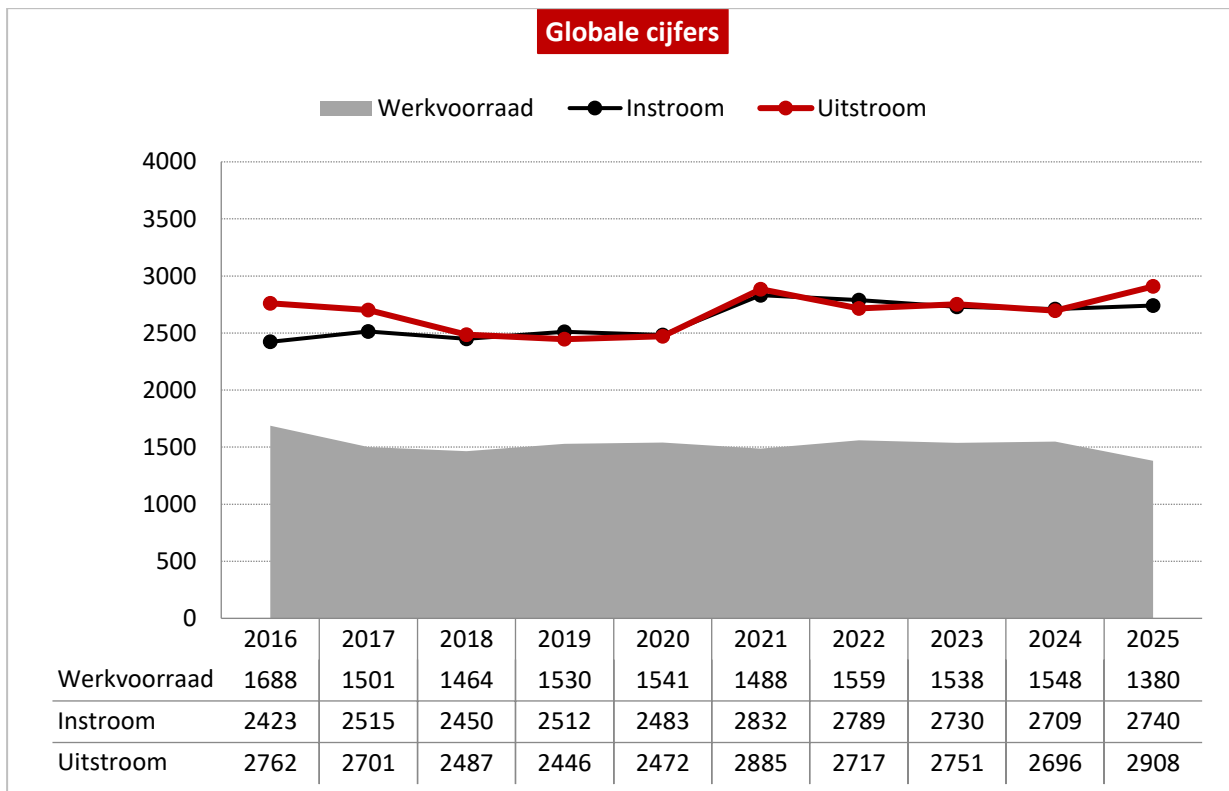
66. Evolutie van de onttrekkingsvorderingen
67. Evolutie van de wrakingsvorderingen

I. Conclusies van het Parket

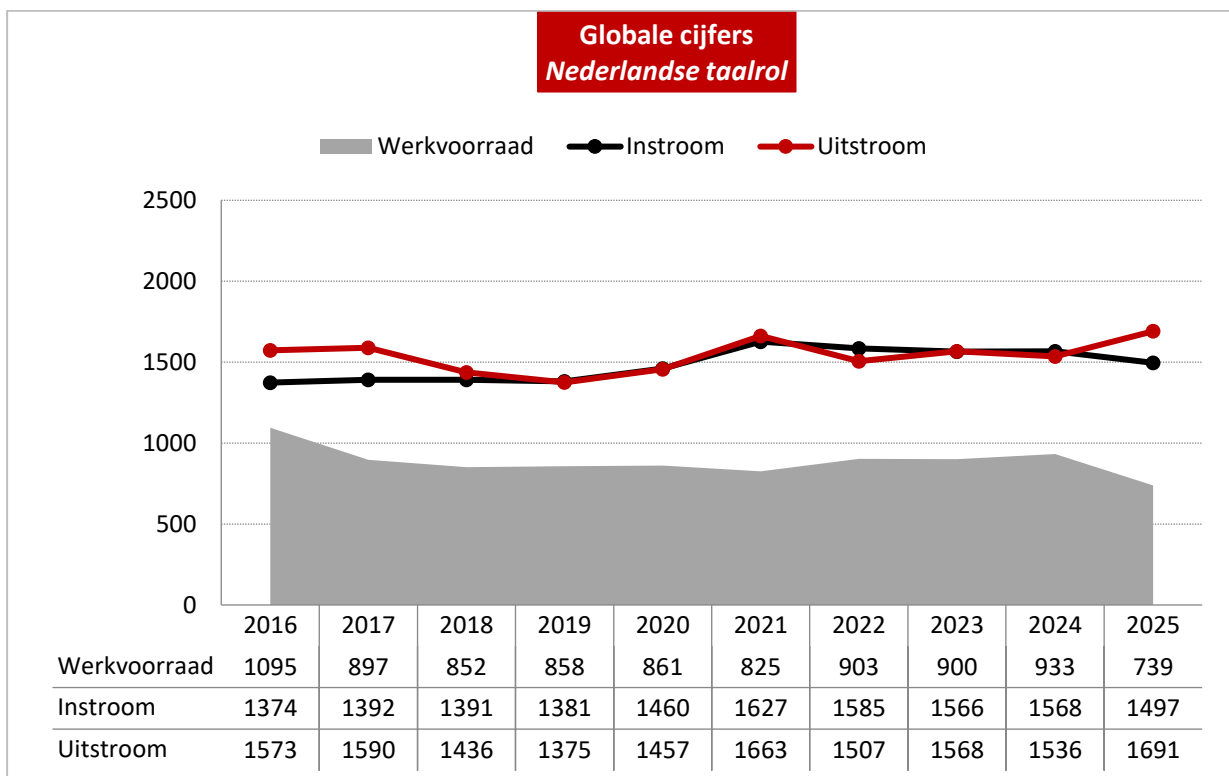
68. Schriftelijke conclusies van het Parket in 2025 per materie en taalrol

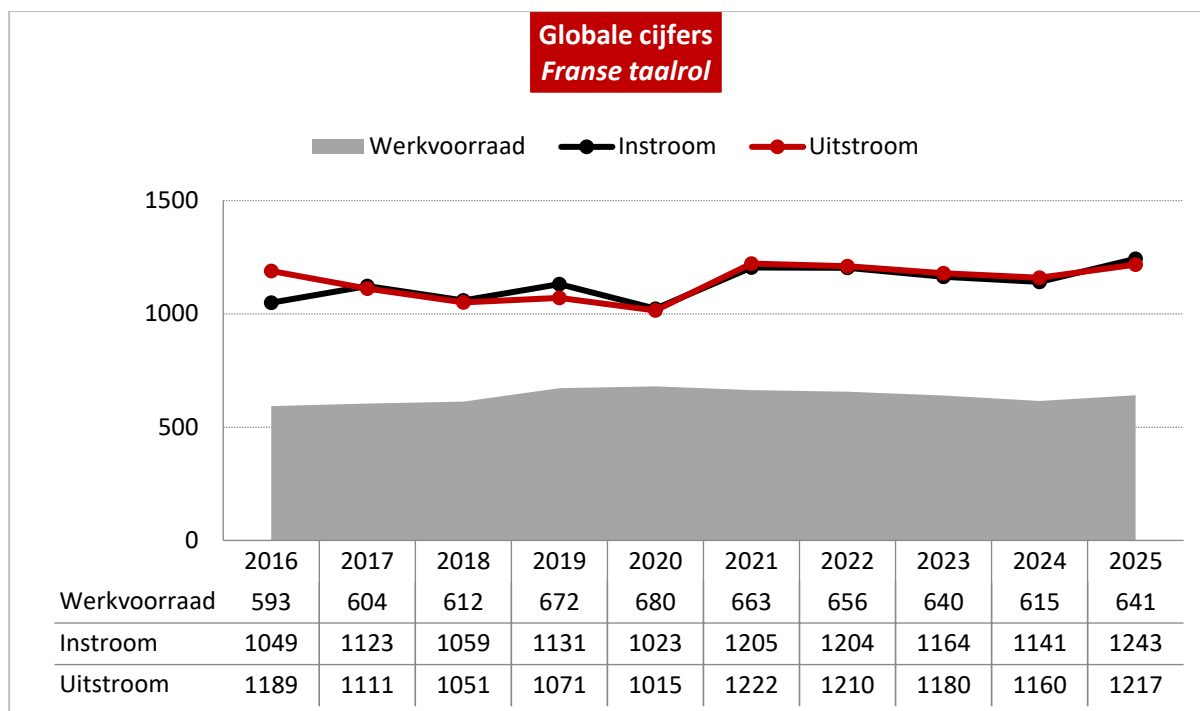
A. Algemeen

Figuur 1

Figuur 2

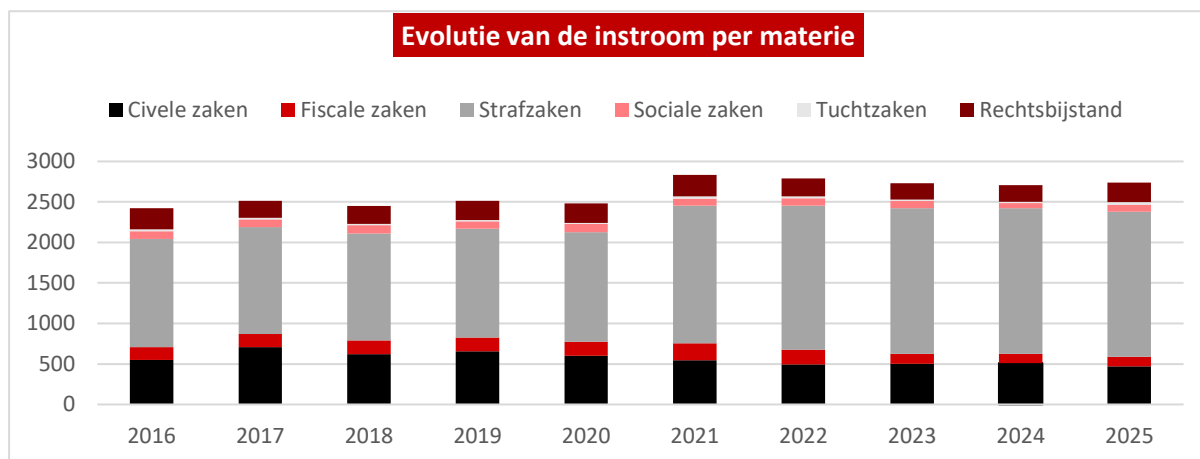

Figuur 3

Instroom per materie en taalrol 2025

Type dossier	Totaal	Aandeel	NL	FR
C-zaken	472	17,2%	230	242
F-zaken	117	4,3%	91	26
P-zaken	1792	65,4%	1027	765
dringende P-zaken	453	16,0%	262	191
overige P-zaken	1339	49,0%	765	574
S-zaken	87	3,2%	21	66
D-zaken	31	1,1%	25	6
G-zaken	241	8,8%	103	138

Figuur 4

Figuur 5

Evolutie van de instroom per instantie

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
HvB Antw.	344	360	429	466	464	555	466	480	446	402	59,6%
HvB Brussel NL	157	153	175	143	161	196	176	215	151	170	
HvB Brussel FR	256	270	290	305	274	322	379	387	343	331	
HvB Gent	327	251	322	314	404	355	425	404	378	356	
HvB Bergen	132	117	155	157	143	185	161	143	133	108	
HvB Luik	245	248	242	258	278	330	308	255	216	266	
Arb.h. Antw.	28	27	27	28	26	24	14	19	21	10	4,6%
Arb.h. Brussel NL	6	8	19	9	18	18	13	7	11	8	
Arb.h. Brussel FR	51	37	43	24	34	26	20	39	16	48	
Arb.h. Gent	33	14	15	19	12	20	41	18	19	8	
Arb.h. Bergen	9	10	12	18	18	9	10	15	14	16	
Arb.h. Luik	30	46	35	29	33	33	27	30	22	35	
Assisen	22	22	5	13	17	19	24	21	15	27	31,4%
Burg. rb.	154	151	151	156	173	147	146	135	163	169	
Ond.rb.	10	11	10	77	8	16	1	3	7	8	
Arbeidsrb.	13	9	5	4	4	2	0	2	4	2	
Corr. rb.	359	416	325	294	197	387	394	384	460	441	
Pol.	11	7	17	8	6	10	9	10	17	16	
Vred.	37	28	18	22	16	9	12	8	57	14	
Jeugdrb.	0	2	0	1	0	0	0	1	0	2	
Strafuitv.rb.									140 ²¹	183	
Overige	199	328	155	167	197	169	163	154	76	120	
Totaal	2423	2515	2450	2512	2483	2832	2789	2730	2709	2740	100%

Figuur 6

²¹ Sinds 2024 worden de cassatieberoepen tegen beslissingen van strafuitvoeringsrechtbanken afzonderlijk geteld.

Uitstroom per materie en taalrol 2025

	Totaal	Aandeel	NL	FR
C-zaken	559	19%	299	260
F-zaken	167	6%	109	58
P-zaken	1810	62%	1081	729
dringende P-zaken	452	15%	263	189
overige P-zaken	1360	47%	818	542
S-zaken	104	4%	63	41
D-zaken	32	1%	29	3
G-zaken	234	8%	110	124

Figuur 7

Gemiddelde doorlooptijd van de in 2025 uitgesproken arresten per materie en taalrol (in maanden)

	Totaal	NL	FR
C-zaken	12,4	10,7	14,1
F-zaken	26,6	20,4	38,9
P-zaken	3,2	3,2	3,2
dringende P-zaken	0,5	0,5	0,5
overige P-zaken	4,1	4,0	4,2
S-zaken	29,0	27,0	33,1
D-zaken	14,4	17,5	9,9
G-zaken	2,6	2,9	2,3

Figuur 8

Doorlooptijden van de in 2025 uitgesproken arresten per materie

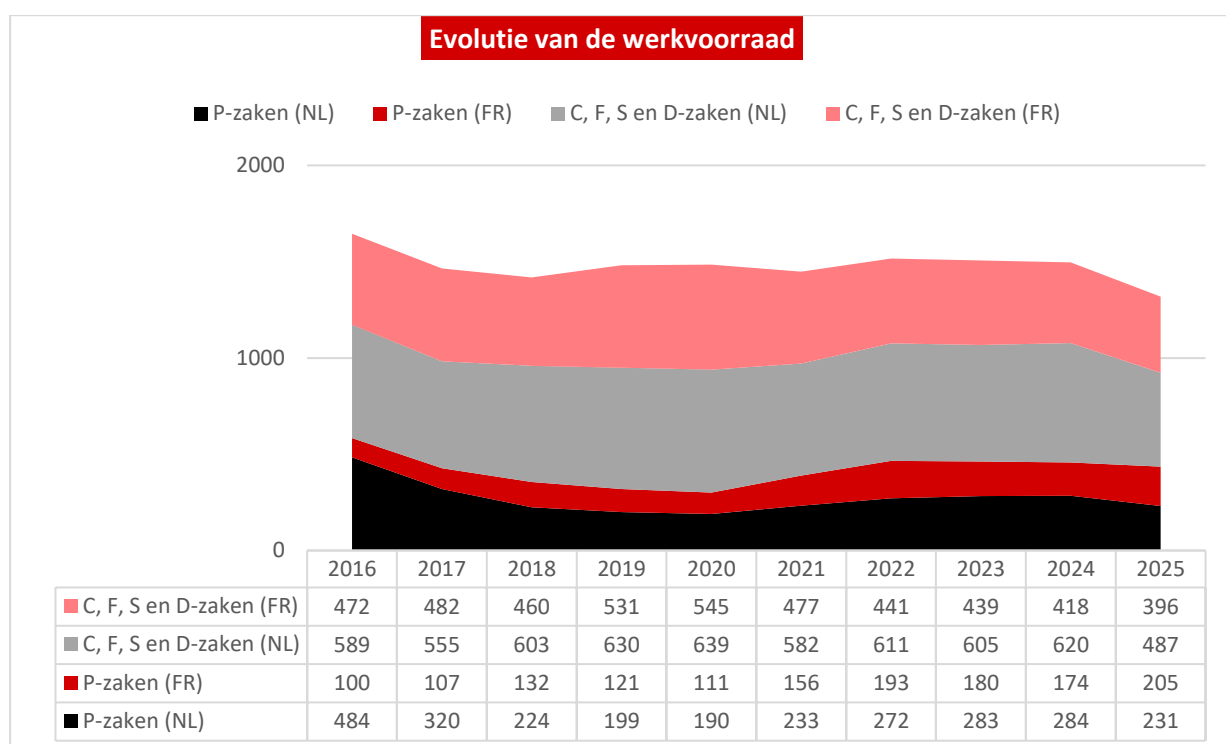
	< 1 maand	1 tot 3 maand	3 tot 6 maand	6 maand tot 1 jaar	1 tot 2 jaar	> 2 jaar	> 3 jaar
C-zaken	18	46	62	165	208	31	29
F-zaken	0	0	1	27	57	40	42
P-zaken	593	596	416	153	38	5	9
S-zaken	0	1	5	26	21	16	35
D-zaken	0	0	2	15	4	9	2
G-zaken	116	72	31	11	2	1	1

Figuur 9

Werkvoorraad op 31/12/2025 per materie en taalrol

	Totaal	NL	FR
C-zaken	513	281	232
F-zaken	207	146	61
P-zaken	440	230	210
dringende P-zaken	17	9	8
overige P-zaken	419	222	197
S-zaken	141	45	96
D-zaken	22	15	7
G-zaken	61	21	40
Totaal	1384	738	646

Figuur 10

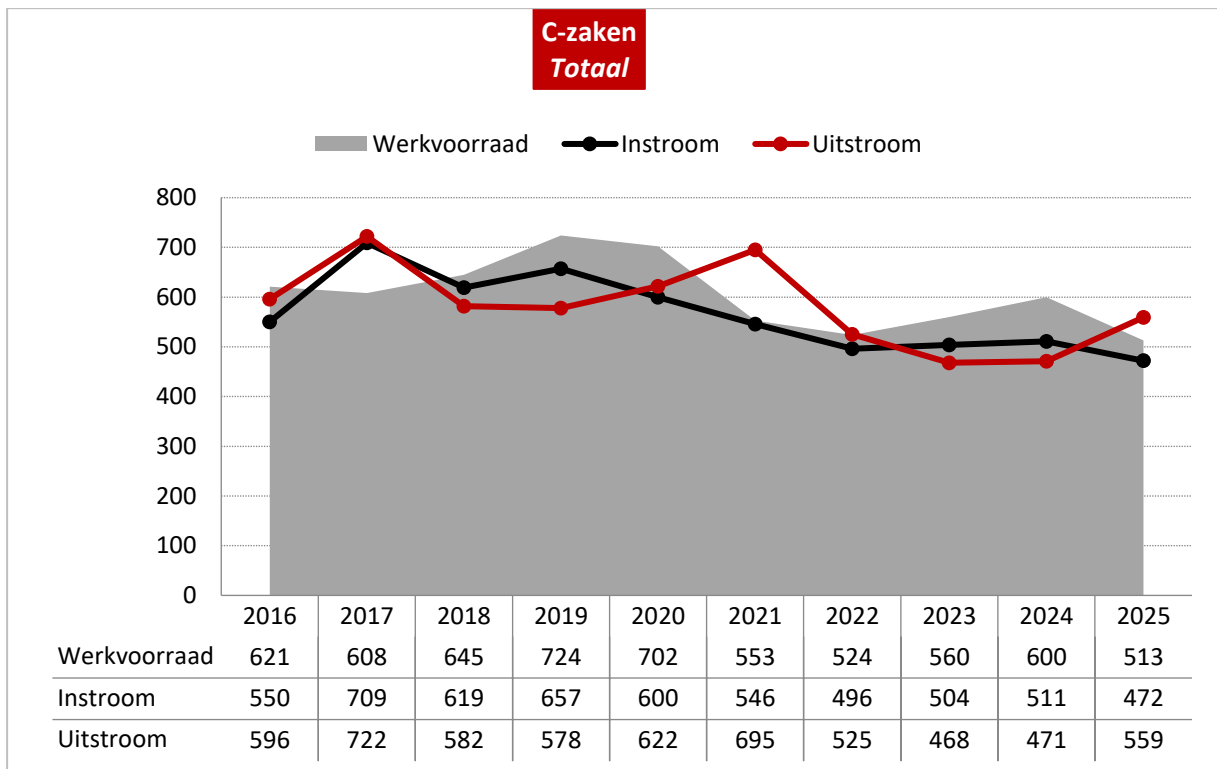
Figuur 11

Cassatiepercentages per materie en taalrol (2025)

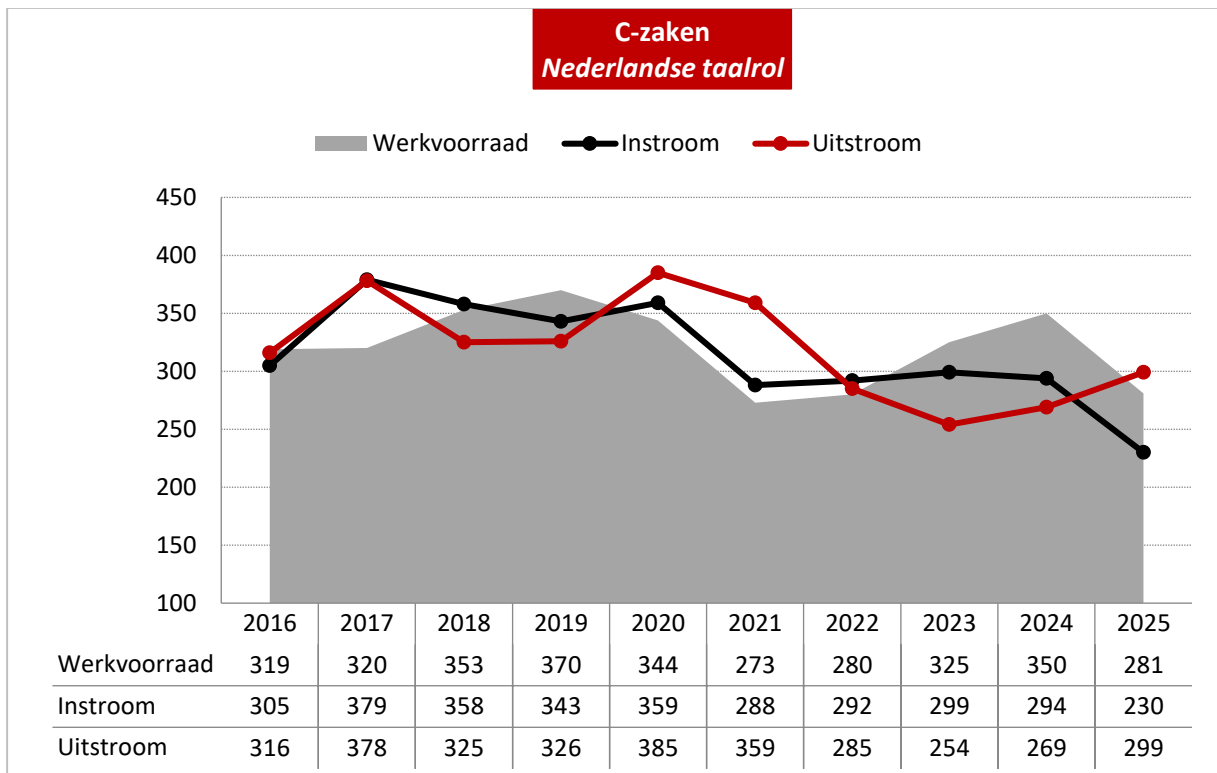
	Totaal	NL	FR
C-zaken	30%	35%	23%
F-zaken	23%	26%	19%
P-zaken	13%	12%	15%
S-zaken	31%	37%	22%
D-zaken	50%	48%	67%

Figuur 12

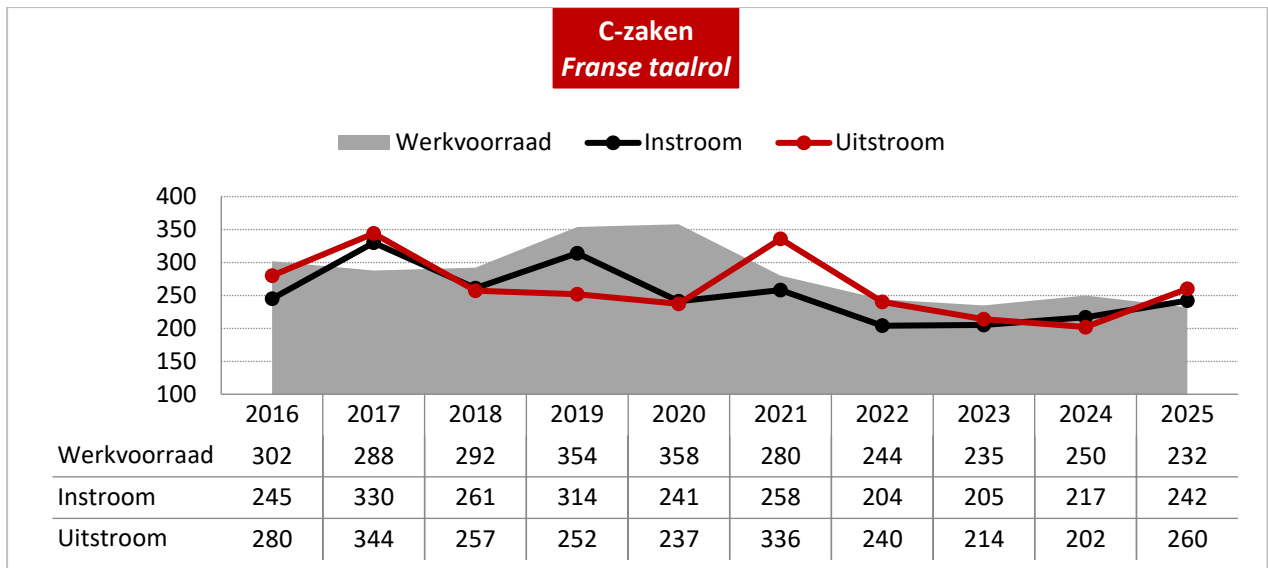
B. Civiele zaken (C)

Figuur 13

Figuur 14

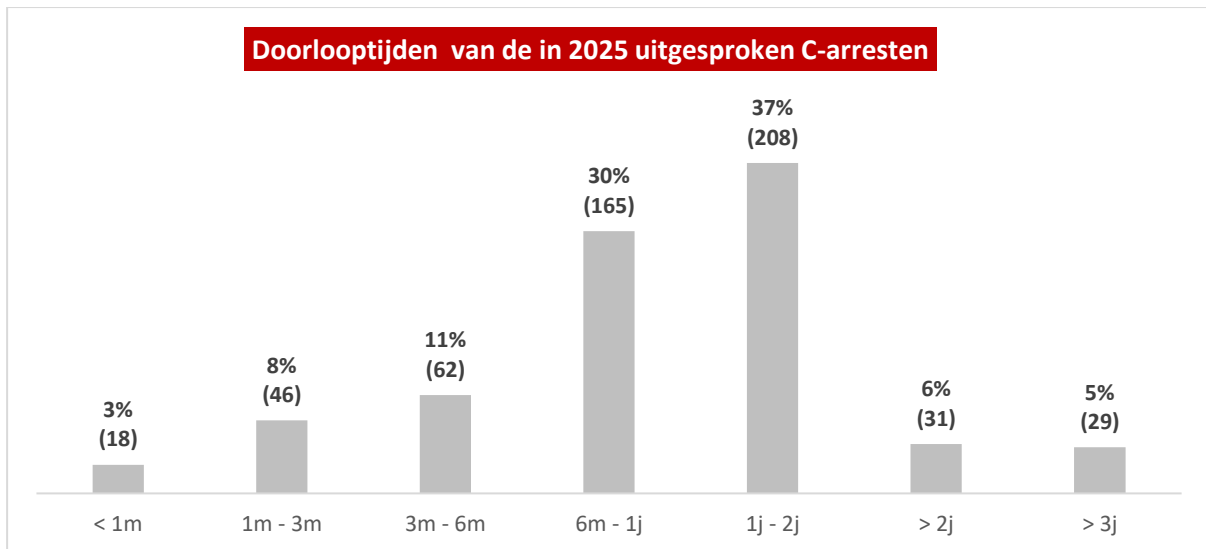

Figuur 15

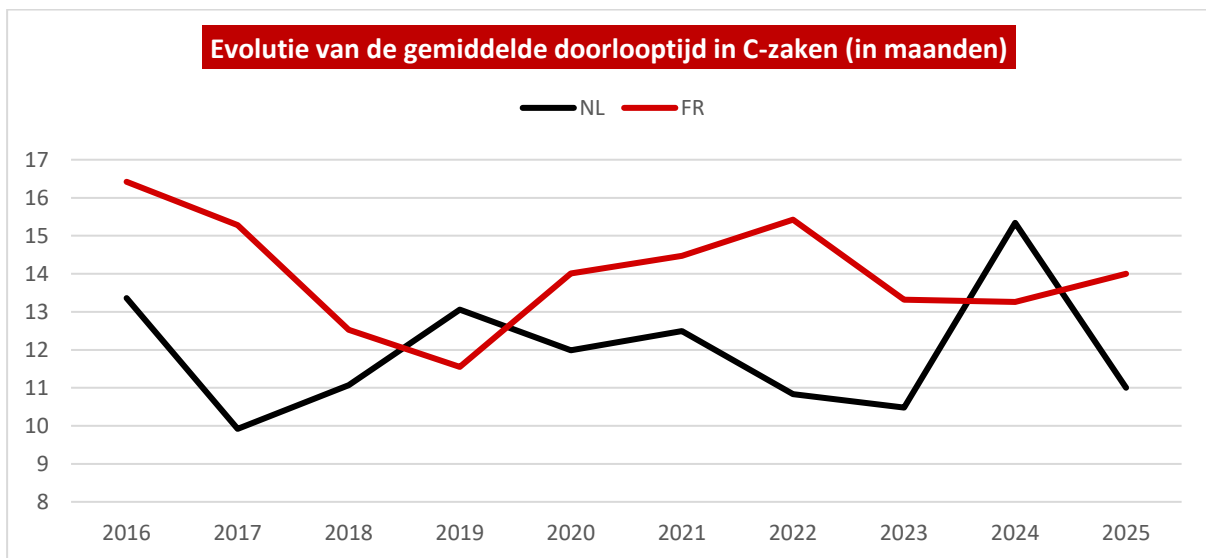
Evolutie van de instroom C-zaken per instantie

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
HvB Antw.	84	109	125	128	110	108	88	91	105	68	64%
HvB Brussel NL	40	54	57	54	44	43	47	51	29	43	
HvB Brussel FR	71	78	63	87	72	44	50	56	50	58	
HvB Gent	79	48	90	72	84	59	77	86	67	58	
HvB Luik	60	57	65	52	62	68	65	61	35	44	
HvB Bergen	36	34	52	35	33	45	23	29	27	28	
Arb.h. Antw.	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	
Arb.h. Brussel FR	2	0	0	0	0	1	0	0	2	1	
Arb.h. Brussel NL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Arb.h. Gent	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	
Arb.h. Luik	0	0	0	0	1	1	0	2	0	0	
Arb.h. Bergen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
Burg.rb.	114	118	113	118	142	111	108	101	112	123	36%
Ond.rb.	9	11	9	76	8	14	1	2	6	8	
Arbeidsrb.	0	7	0	3	2	2	0	1	4	0	
Jeugdrb.	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	
Corr. rb.	0	0	1	0	1	32	0	0	0	0	
Vred.	25	23	15	11	12	4	4	4	54	7	
Pol.	8	5	7	7	5	5	6	6	6	4	
Overige	20	164	22	14	24	9	25	13	14	28	
Totaal	550	709	619	657	600	546	496	557	511	472	100%

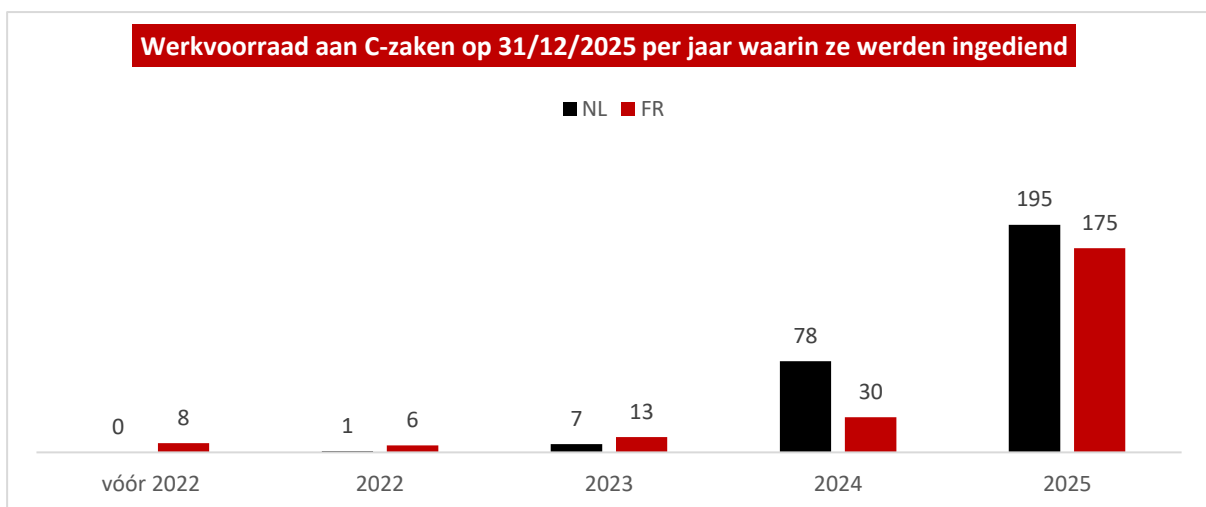
Figuur 16

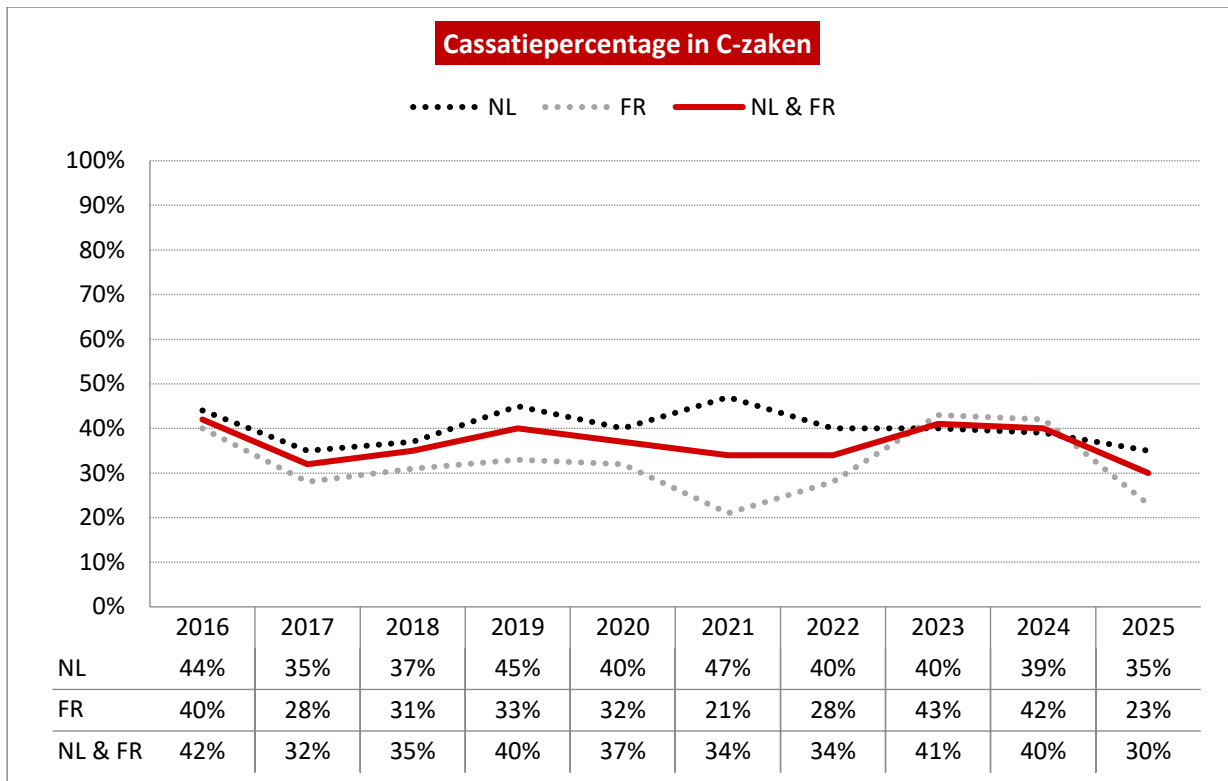
Figuur 17

Figuur 18

Figuur 19

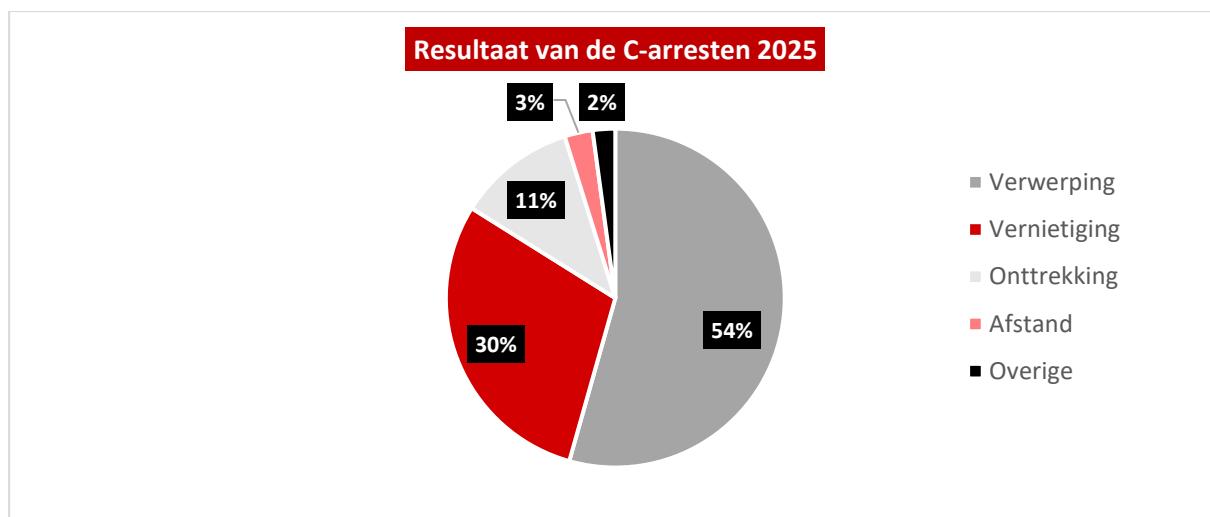

Figuur 20

Evolutie van het cassatiepercentage in C-zaken per instantie

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
HvB Antwerpen	41%	44%	36%	50%	43%	59%	41%	33%	49%	31%
HvB Brussel NL	38%	46%	32%	48%	40%	34%	35%	45%	29%	44%
HvB Brussel FR	25%	35%	27%	20%	22%	62%	58%	28%	29%	28%
HvB Gent	28%	35%	38%	35%	44%	43%	42%	44%	38%	39%
HvB Luik	52%	33%	38%	44%	34%	29%	29%	50%	51%	37%
HvB Bergen	38%	39%	36%	30%	31%	27%	26%	25%	29%	29%
Rb. EA	47%	43%	40%	54%	43%	43%	44%	48%	50%	33%
Ond.rb.	40%	39%	67%	53%	29%	8%	50%	50%	0%	62%
Pol.	95%	87%	50%	90%	75%	67%	33%	90%	75%	0%
Vred.	97%	36%	43%	32%	66%	60%	33%	100%	33%	20%
Overig	10%	2%	8%	6%	12%	NA	NA	0%	9%	0%
Gemiddelde	42%	32%	35%	40%	37%	34%	34%	41%	40%	30%

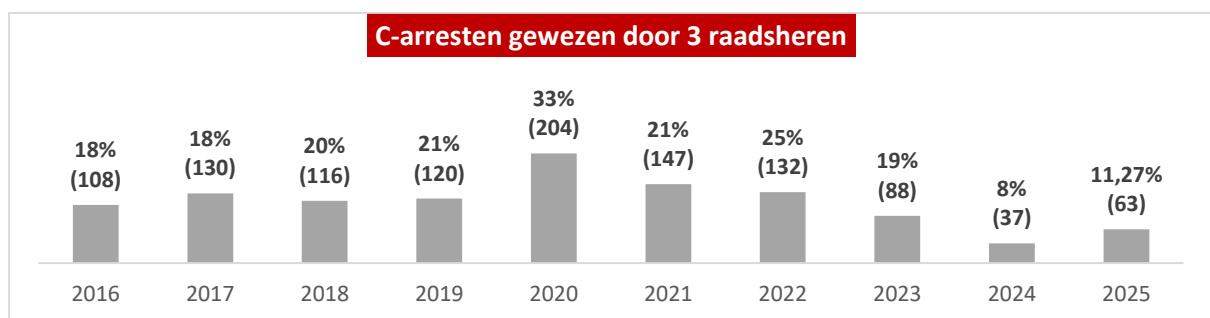
Figuur 21

Figuur 22

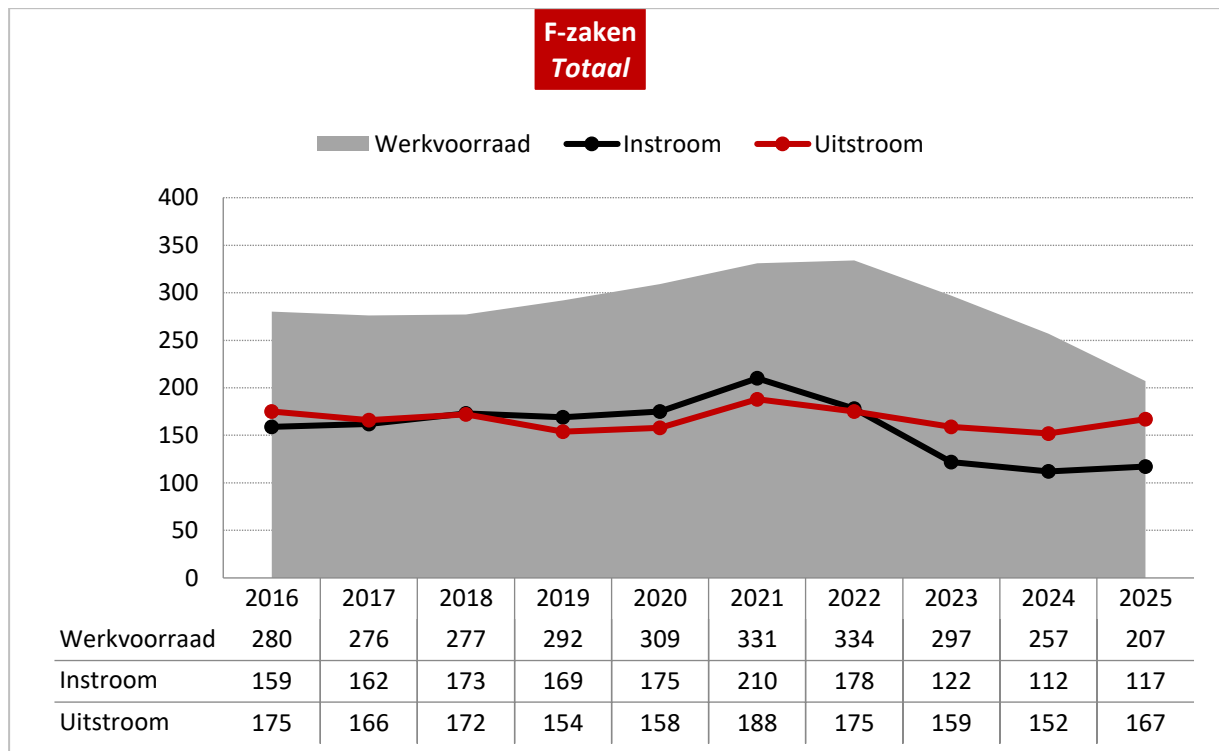
Evolutie van het resultaat van de C-arresten		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Vernietiging	Tot.	42%	32%	35%	40%	37%	34%	34%	41%	40%	30%
	NL	44%	35%	37%	45%	40%	47%	40%	40%	39%	35%
	FR	40%	28%	31%	33%	32%	21%	28%	43%	42%	23%
Verwerping	Tot.	54%	49%	57%	55%	50%	46%	59%	53%	50%	54%
	NL	52%	53%	56%	52%	45%	47%	54%	52%	50%	56%
	FR	56%	44%	58%	60%	58%	45%	65%	53%	51%	53%
Afstand	Tot.	2%	3%	4%	2%	2%	13%	3%	1%	5%	3%
	NL	2%	3%	3%	2%	3%	2%	2%	3%	6%	4%
	FR	3%	3%	5%	4%	2%	24%	3%	0%	3%	2%
Onttrekking	Tot.	2%	17%	4%	2%	10%	7%	3%	4%	4%	11%
	NL	2%	9%	3%	1%	12%	3%	3%	4%	3%	4%
	FR	1%	26%	6%	3%	7%	11%	4%	5%	4%	19%
Overige	Tot.	1%	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	1%	2%
	NL	1%	0%	1%	1%	1%	0%	0%	0%	2%	1%
	FR	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	3%

Figuur 23

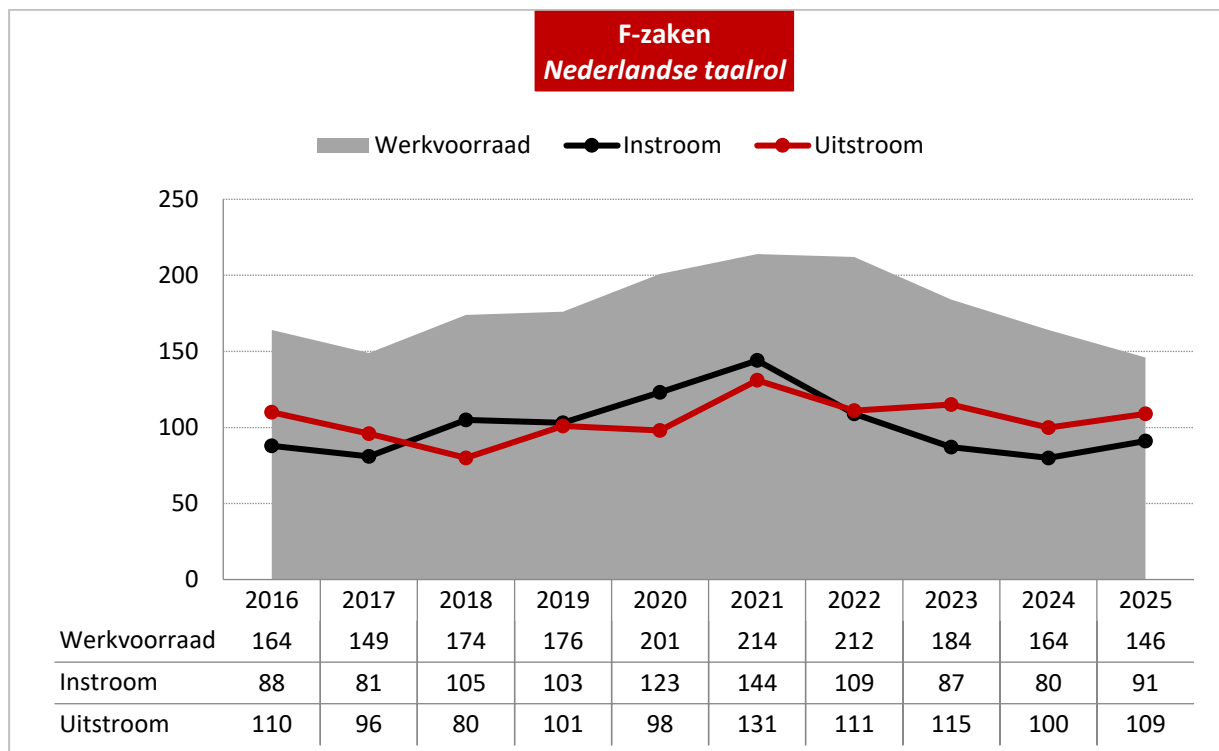

Figuur 24

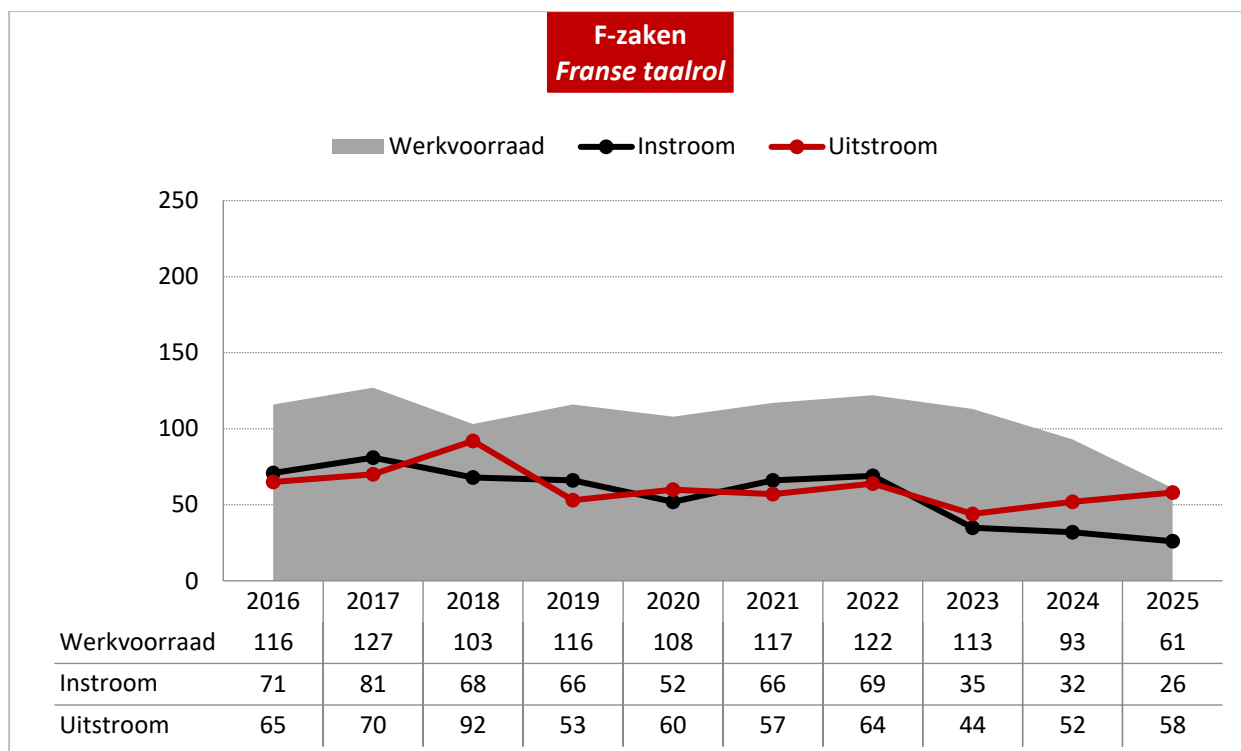
C. Fiscale zaken (F)

Figuur 25

Figuur 26

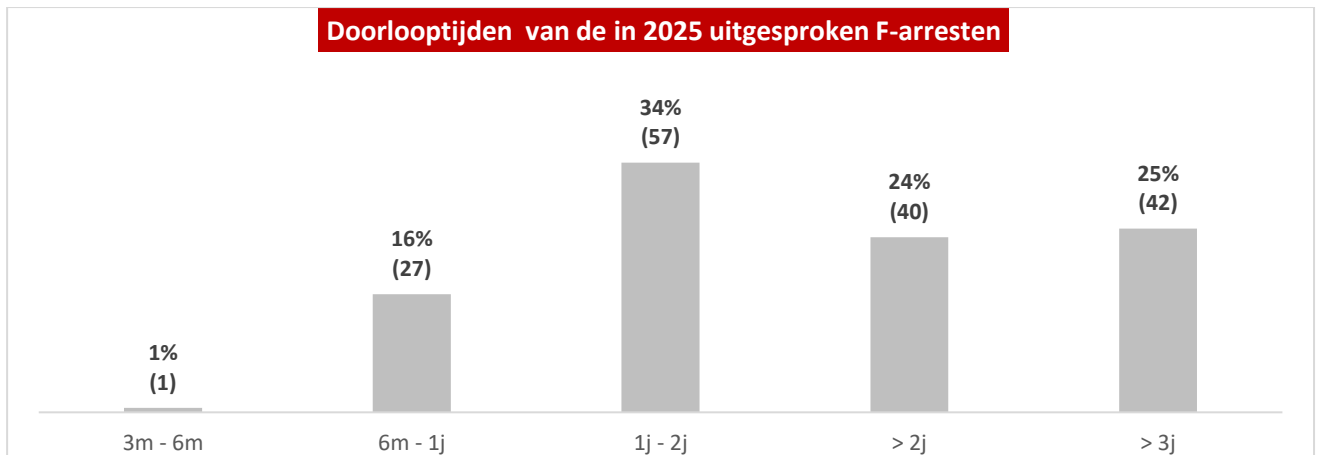

Figuur 27

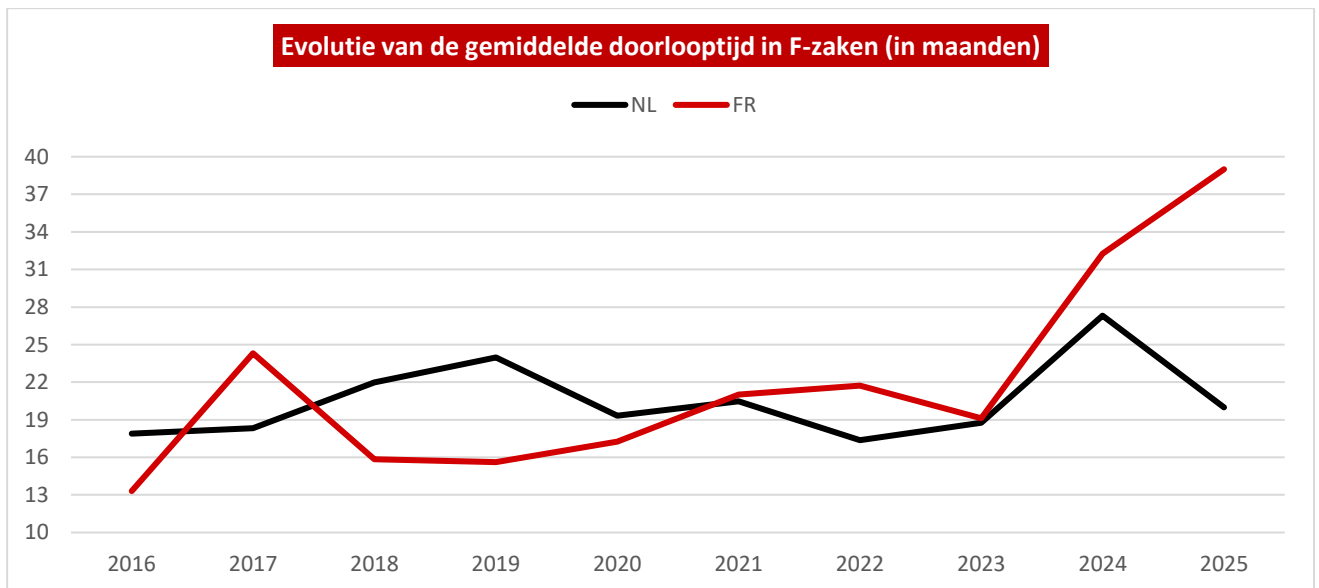
Evolutie van de instroom F-zaken per instantie

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
HvB Antw.	23	25	30	22	20	37	28	28	26	30	99%
HvB Brussel NL	17	21	25	22	27	36	27	33	9	19	
HvB Brussel FR	17	23	26	17	9	5	19	16	10	12	
HvB Gent	48	34	49	59	70	71	53	25	45	41	
HvB Luik	30	43	23	33	24	40	30	15	7	9	
HvB Bergen	24	15	18	16	24	21	21	5	14	5	
Rb. EA	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	1%
Vred.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	
Overige	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	
Totaal	159	162	173	169	175	210	178	122	112	117	100%

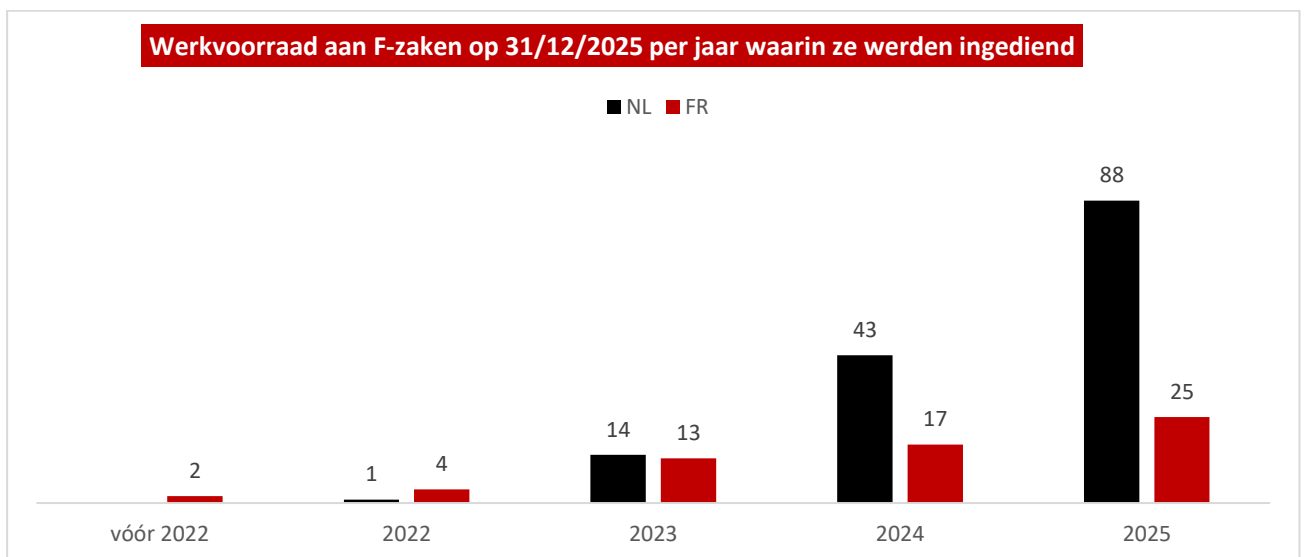
Figuur 28

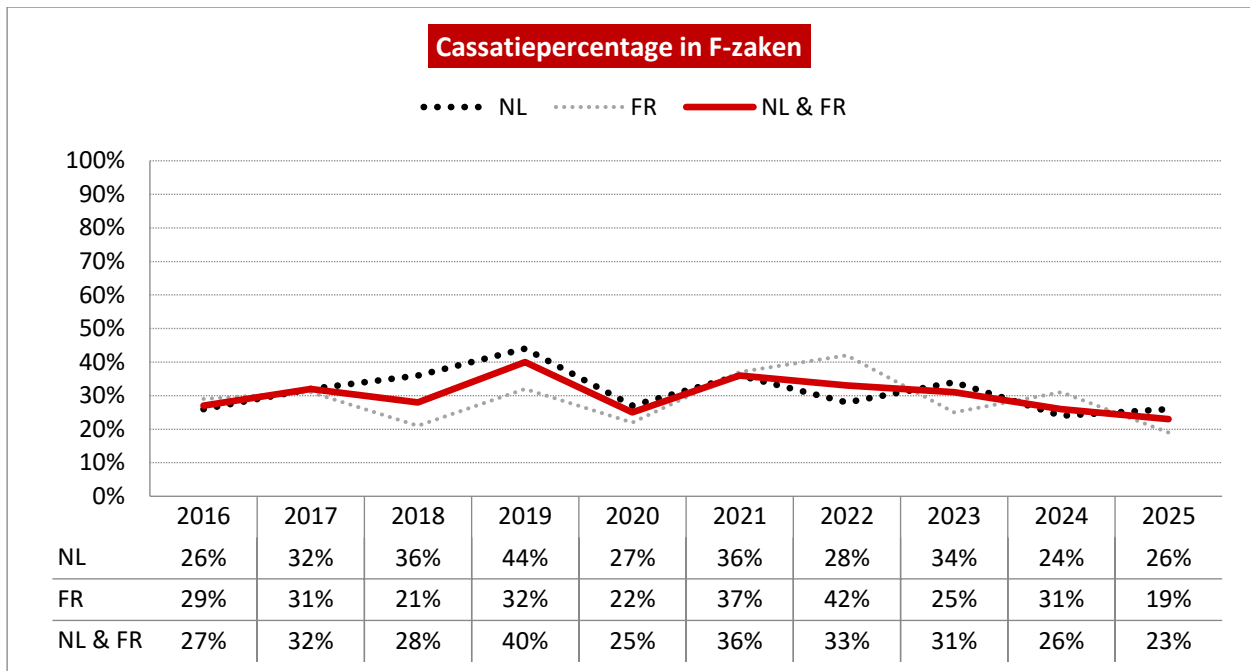
Figuur 29

Figuur 30

Figuur 31

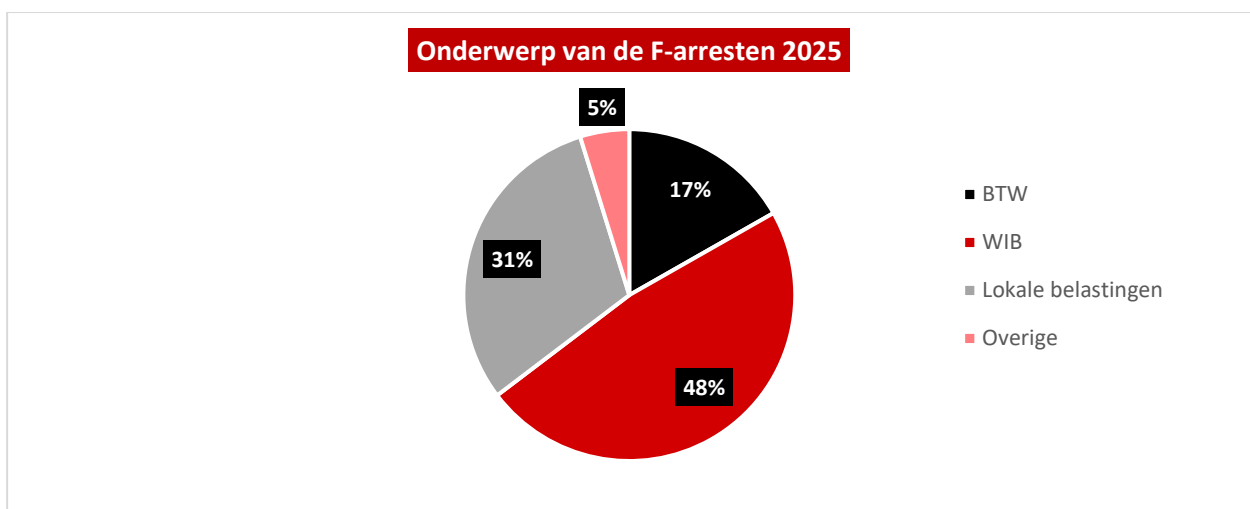

Figuur 32

Evolutie van het cassatiepercentage in F-zaken per hof van beroep

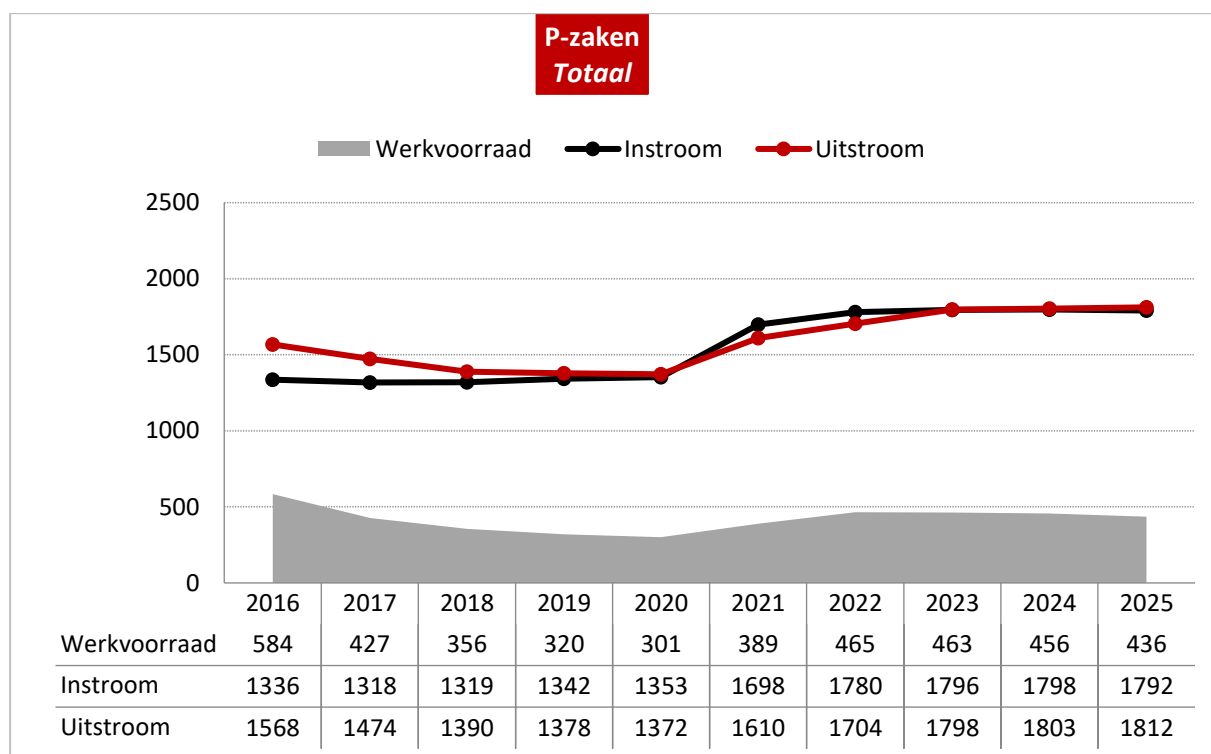
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
HvB Antwerpen	16%	24%	46%	44%	33%	14%	29%	28%	14%	19%
HvB Brussel NL	42%	43%	35%	61%	63%	49%	48%	44%	46%	36%
HvB Brussel FR	27%	22%	22%	29%	14%	47%	31%	57%	10%	18%
HvB Gent	30%	34%	64%	35%	15%	37%	20%	35%	16%	22%
HvB Luik	15%	37%	18%	17%	22%	31%	59%	27%	21%	10%
HvB Bergen	47%	32%	21%	62%	28%	35%	89%	33%	64%	30%

Figuur 33

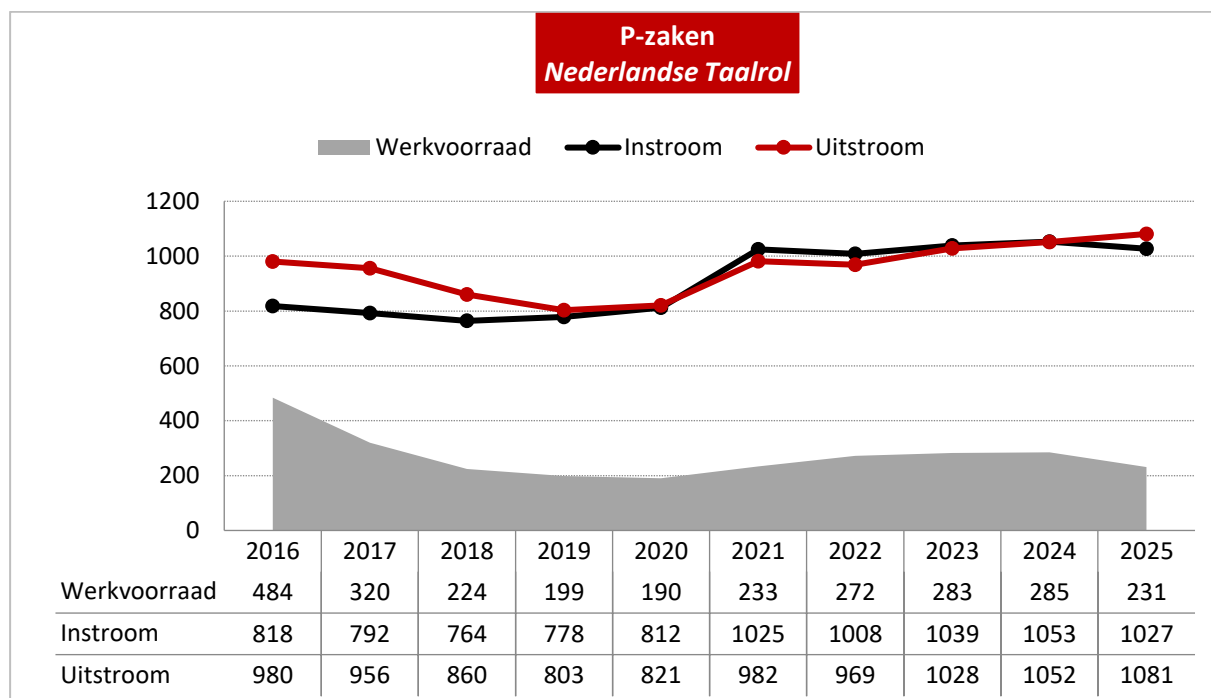

Figuur 34

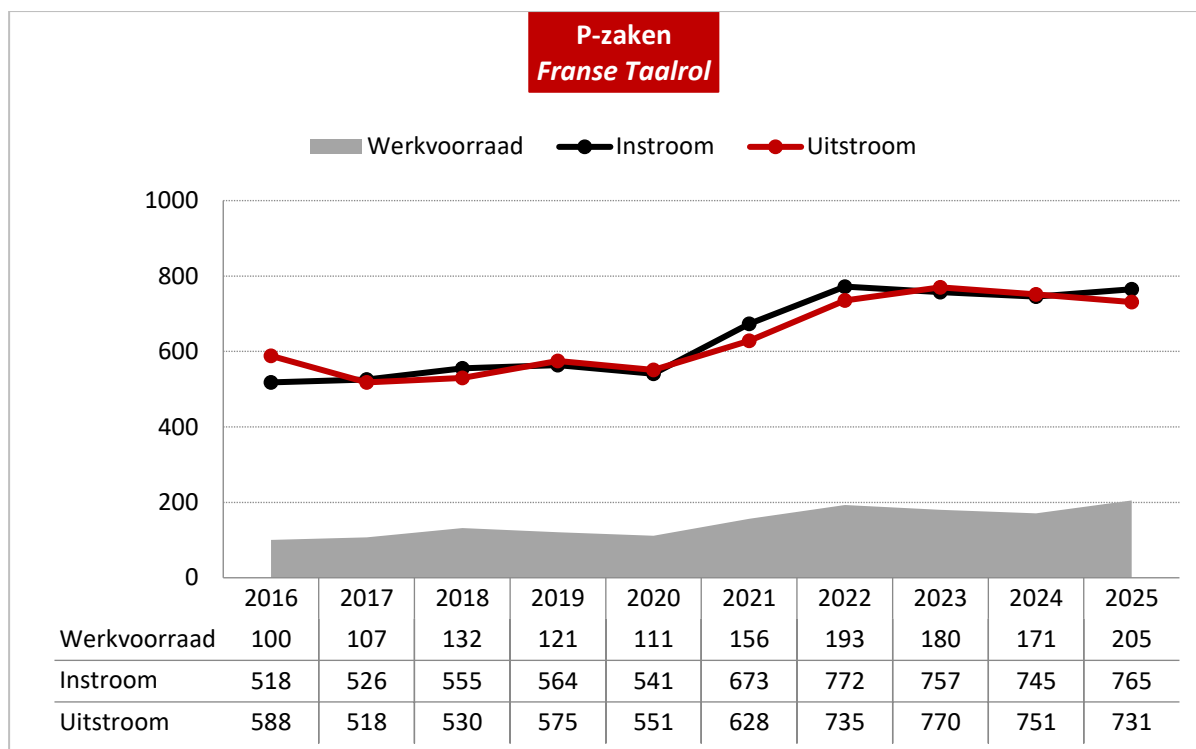
D. Strafzaken (P)

Figuur 35

Figuur 36

Figuur 37

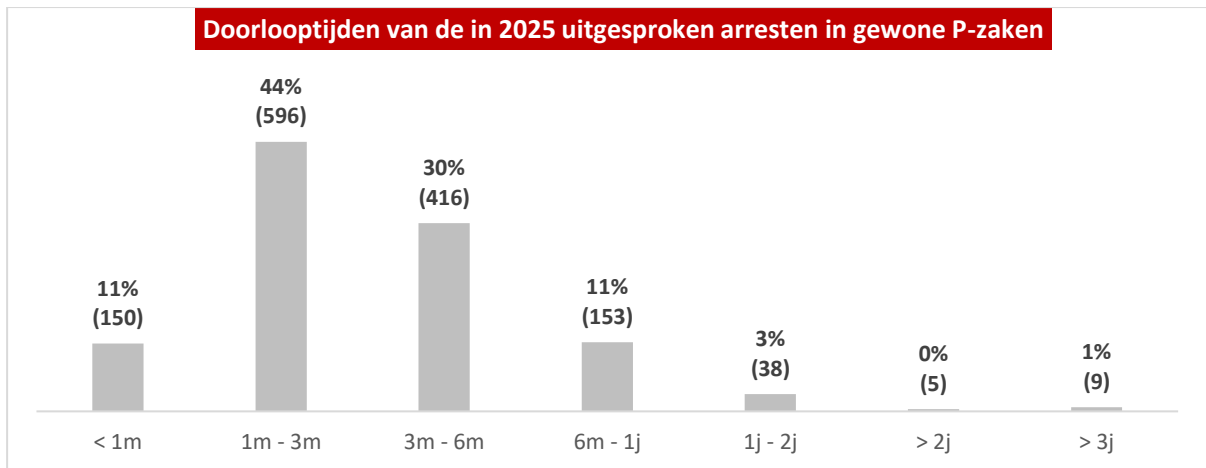
Evolutie van de instroom aan P-zaken per instantie

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
HvB Antwerpen	215	208	252	273	288	380	326	332	293	281	61%
HvB Brussel NL	88	66	78	62	75	106	93	121	106	97	
HvB Brussel FR	140	145	185	166	175	244	280	291	262	240	
HvB Gent	187	148	169	165	231	200	255	267	241	225	
HvB Luik	133	124	131	147	153	175	190	157	148	190	
HvB Bergen	57	60	69	97	72	94	105	102	79	62	
Assisenhoven	21	19	5	12	14	12	20	21	13	26	39%
Corr. rb.	356	415	324	294	195	358	395	384	461	458	
Pol.	3	2	8	1	1	3	3	2	10	16	
Strafuitv.rb.									140 ²²	184	
Overige	136	131	98	125	149	126	113	119	44	13 ²³	
Totaal	1336	1318	1319	1342	1353	1698	1780	1796	1798	1792	

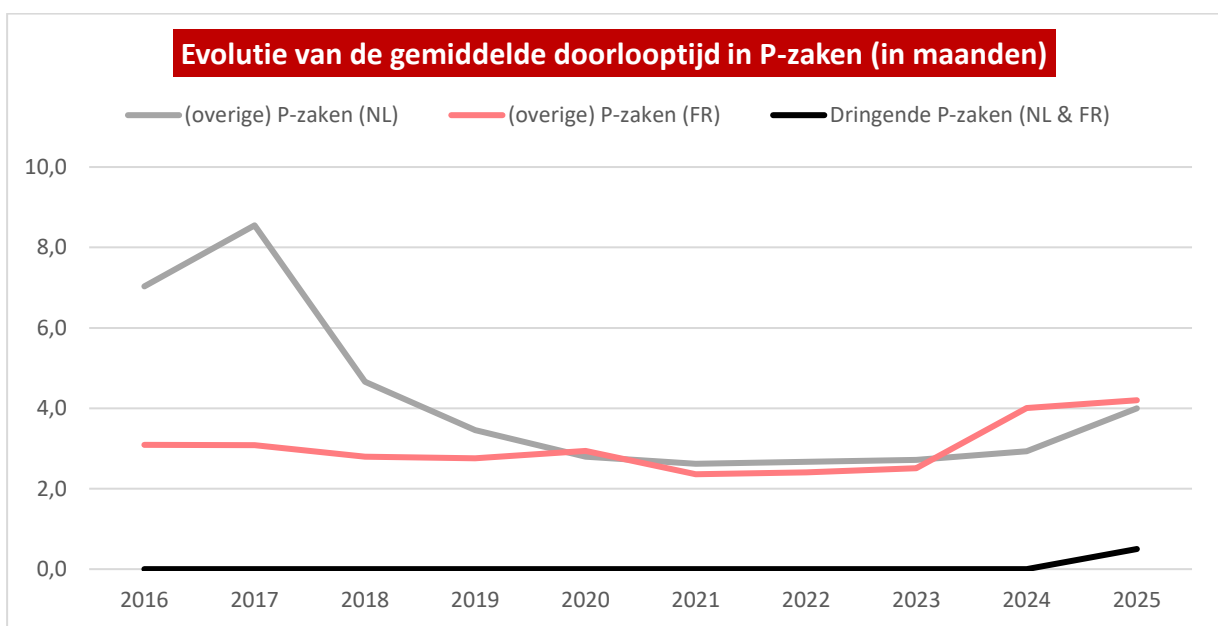
Figuur 38

²² Sinds 2024 worden de cassatieberoepen tegen de beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbanken afzonderlijk geteld.

²³ Het gaat om wrakingsvorderingen gericht tegen leden van het Hof, verzoeken tot verbetering van materiële vergissingen (art. 794 Ger.W.) verzoeken tot regeling van rechtsgebied (art. 525-541 W.Sv.), verzoeken tot verwijzing van de ene naar de andere rechtbank (art. 542-552 W.Sv.) en verzoeken tot intrekking van een arrest wegens een onregelmatigheid in de betekening van de voorziening waardoor een niet-verschenen verweerder niet de gelegenheid had hierop te antwoorden (art. 1113 Ger.W.).

Figuur 39²⁴

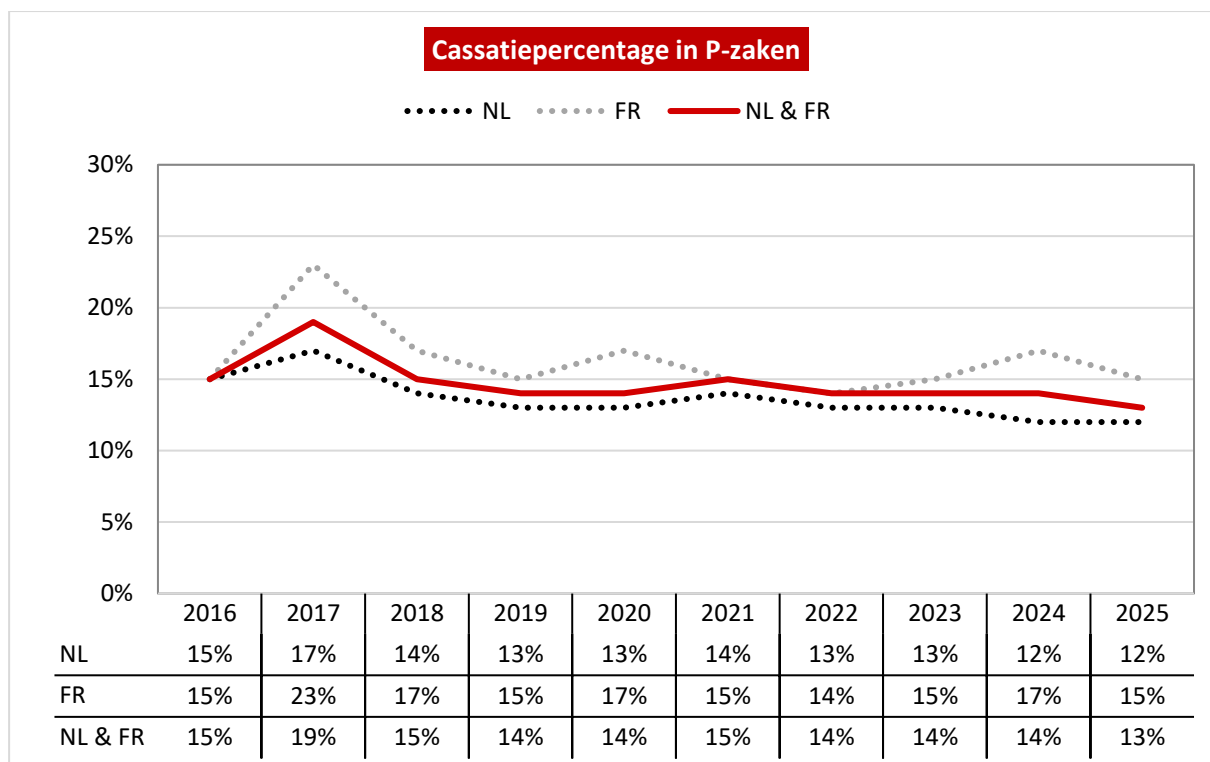
Figuur 40²⁵

Figuur 41

²⁴ In deze grafiek zijn alleen de gewone (of 'overige') P-zaken opgenomen. Hiermee zijn de zaken bedoeld die, in tegenstelling tot de zogenaamde dringende P-zaken, niet binnen een termijn van 15 of 30 dagen moeten worden behandeld.

²⁵ Sinds 2025 wordt de doorlooptijd van de dringende zaken afzonderlijk weergegeven, wat de *schijnbare* stijging van de doorlooptijd van de overige zaken verklaart.

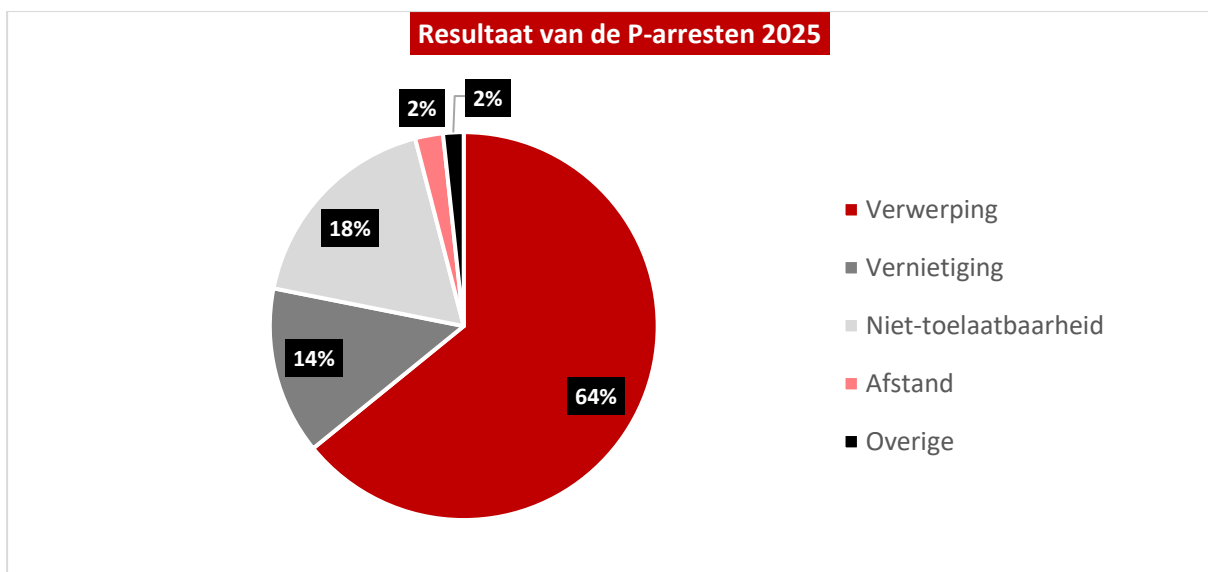

Figuur 42

Evolutie van het cassatiepercentage in P-zaken per instantie

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
HvB Antwerpen	11%	12%	8%	8%	9%	7%	9%	8%	5%	8%
HvB Brussel NL	18%	18%	15%	11%	14%	9%	40%	12%	12%	10%
HvB Brussel FR	11%	14%	15%	56%	12%	16%	9%	8%	9%	17%
HvB Gent	10%	16%	13%	8%	10%	13%	13%	12%	14%	8%
HvB Luik	11%	11%	12%	10%	17%	7%	12%	12%	13%	11%
HvB Bergen	28%	37%	22%	13%	20%	15%	8%	15%	10%	15%
Assisen	13%	20%	20%	0%	25%	0%	11%	17%	0%	18%
Rb. EA	100%	0%	NA	0%	NA	0%	NA	0%	100%	0%
Corr.rb.	20%	24%	20%	25%	22%	27%	21%	24%	24%	17%
Pol.	0%	33%	78%	0%	100%	0%	100%	100%	87%	26%
Strafuitv.rb.	9%	12%	7%	10%	10%	8%	8%	10%	8%	20%

Figuur 43

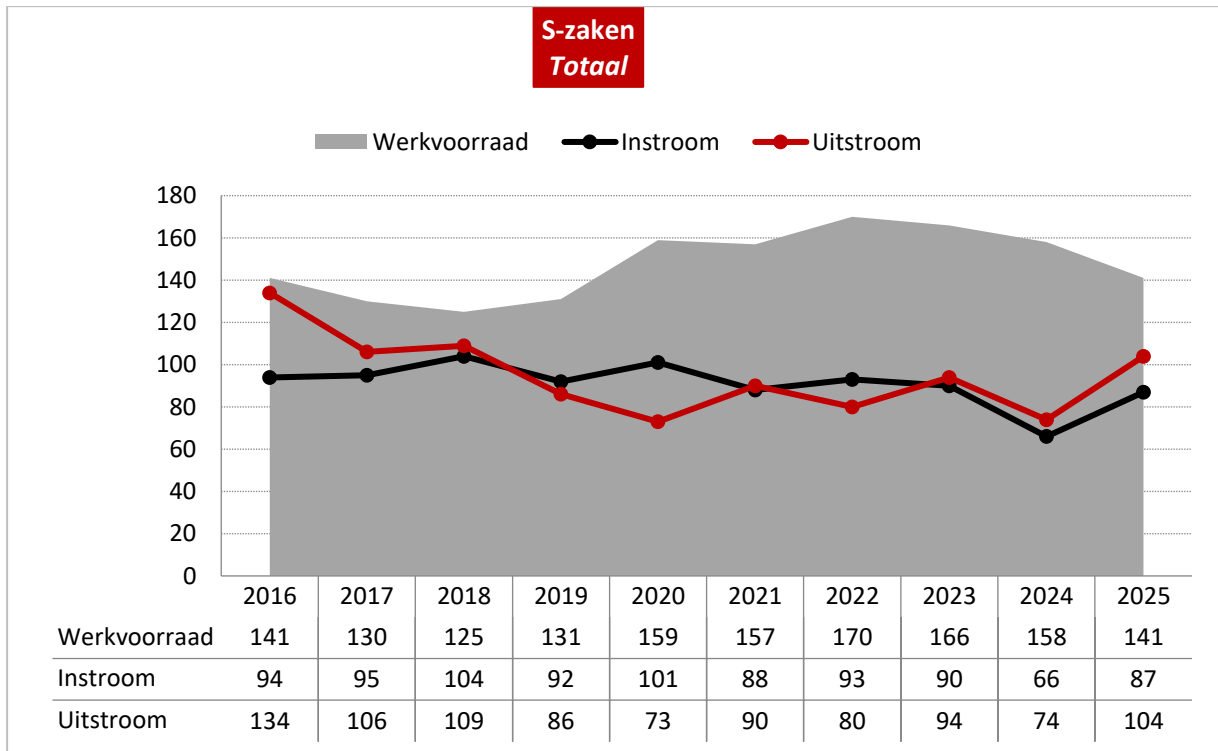

Figuur 44

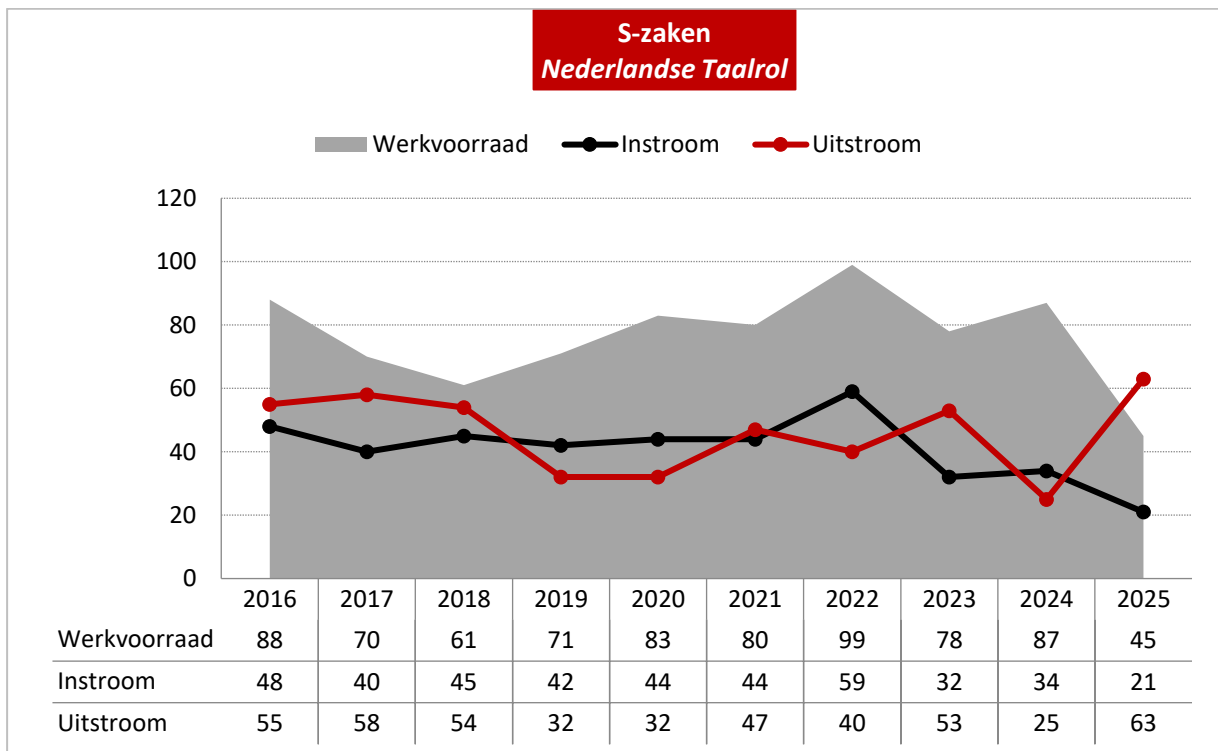
Evolutie van het resultaat van de P-arresten		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Vernietiging	Tot.	15%	19%	15%	14%	14%	15%	14%	14%	14%	14%
	NL	15%	17%	14%	13%	13%	14%	13%	13%	12%	12%
	FR	15%	23%	17%	15%	17%	15%	14%	15%	17%	17%
Verwerping	Tot.	59%	59%	60%	61%	62%	64%	65%	68%	65%	64%
	NL	60%	60%	63%	61%	61%	63%	62%	66%	64%	65%
	FR	57%	57%	56%	62%	64%	65%	71%	70%	65%	63%
Afstand	Tot.	3%	3%	4%	4%	4%	3%	2%	2%	2%	2%
	NL	4%	3%	3%	4%	3%	2%	2%	1%	2%	2%
	FR	3%	4%	5%	5%	5%	3%	3%	3%	2%	3%
Onttrekking	Tot.	0,19%	0,00%	0,36%	0,15%	0,15%	0,19%	0,82%	0,06%	0,11%	0,1%
	NL	0,00%	0,00%	0,00%	0,25%	0,00%	0,20%	1,24%	0,00%	0,00%	0,0%
	FR	0,51%	0,00%	0,95%	0,00%	0,36%	0,16%	0,27%	0,13%	0,27%	0,3%
Niet-toelaatbaarheid	Tot.	22%	18%	19%	20%	19%	18%	17%	16%	18%	18%
	NL	21%	20%	19%	21%	22%	20%	22%	19%	20%	20%
	FR	24%	16%	20%	18%	14%	15%	12%	11%	15%	15%
Overige	Tot.	0,57%	0,61%	0,79%	0,58%	0,80%	0,81%	0,41%	0,67%	1,28%	2%
	NL	0,61%	0,73%	0,81%	0,37%	1,10%	0,91%	0,41%	0,68%	1,81%	1%
	FR	0,51%	0,39%	0,76%	0,87%	0,36%	0,64%	0,41%	0,65%	0,53%	2%

Figuur 45

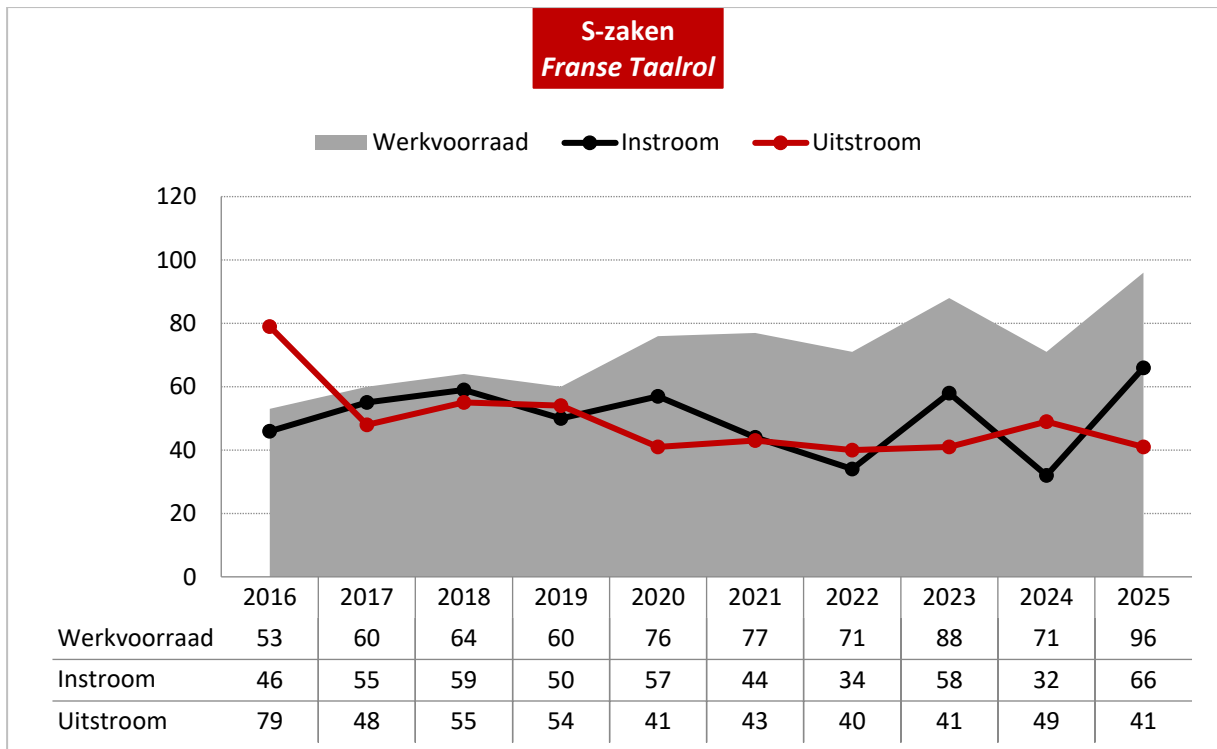
E. Sociale zaken (S)

Figuur 46

Figuur 47

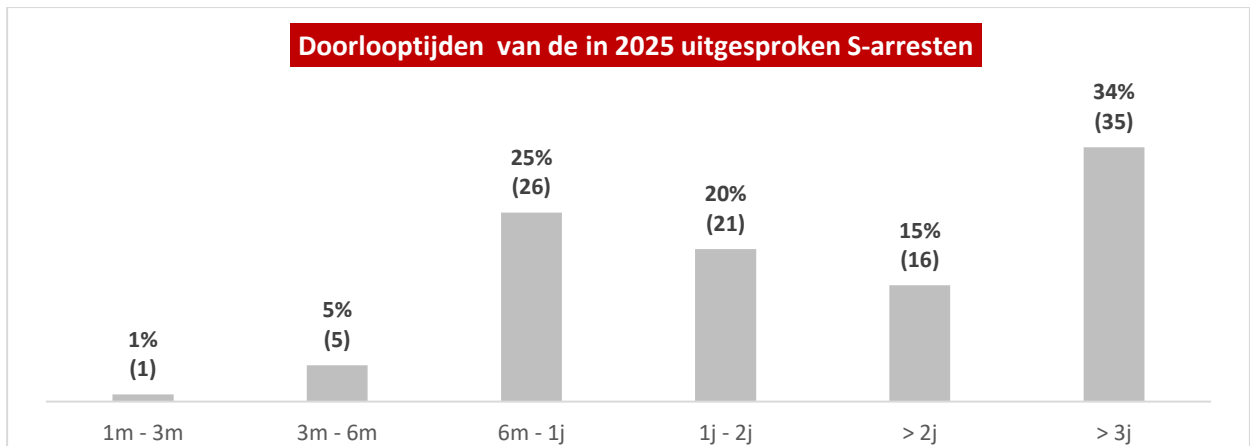

Figuur 48

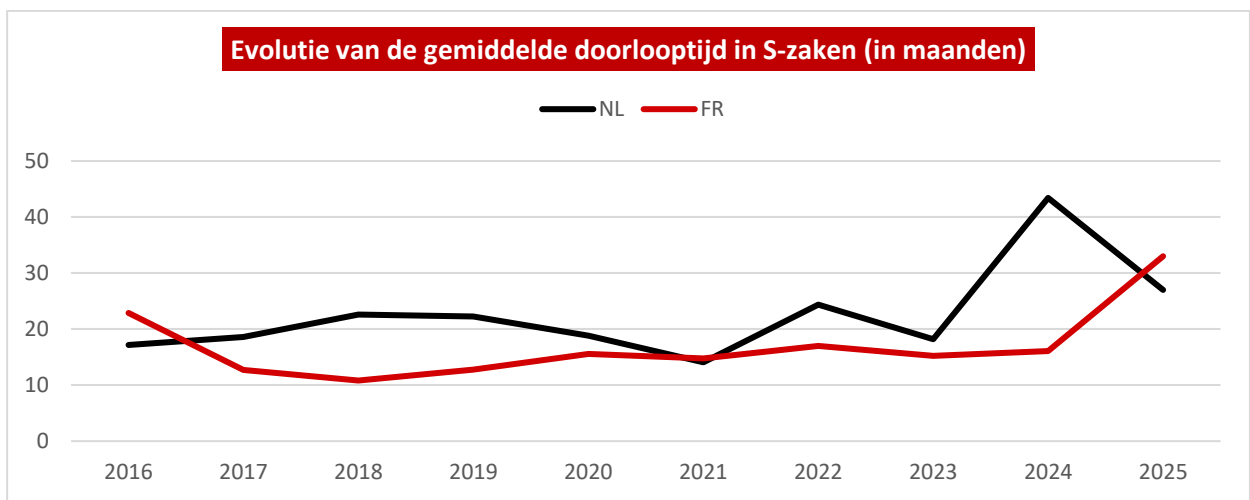
Evolutie van de instroom S-zaken per instantie

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
Arb.h. Antw.	19	22	20	17	19	19	10	14	11	6	99%
Arb.h. Brussel NL	5	6	17	9	15	11	11	5	8	5	
Arb.h. Brussel FR	23	23	22	20	27	18	11	27	9	27	
Arb.h. Gent	23	10	8	16	10	14	37	13	14	10	
Arb.h. Luik	17	24	27	17	20	18	18	19	15	27	
Arb.h. Bergen	6	9	10	13	8	7	6	12	9	11	
Arb.rb.	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1%
Corr.rb.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
Overige	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	
Totaal	94	95	104	92	101	88	93	90	66	87	100%

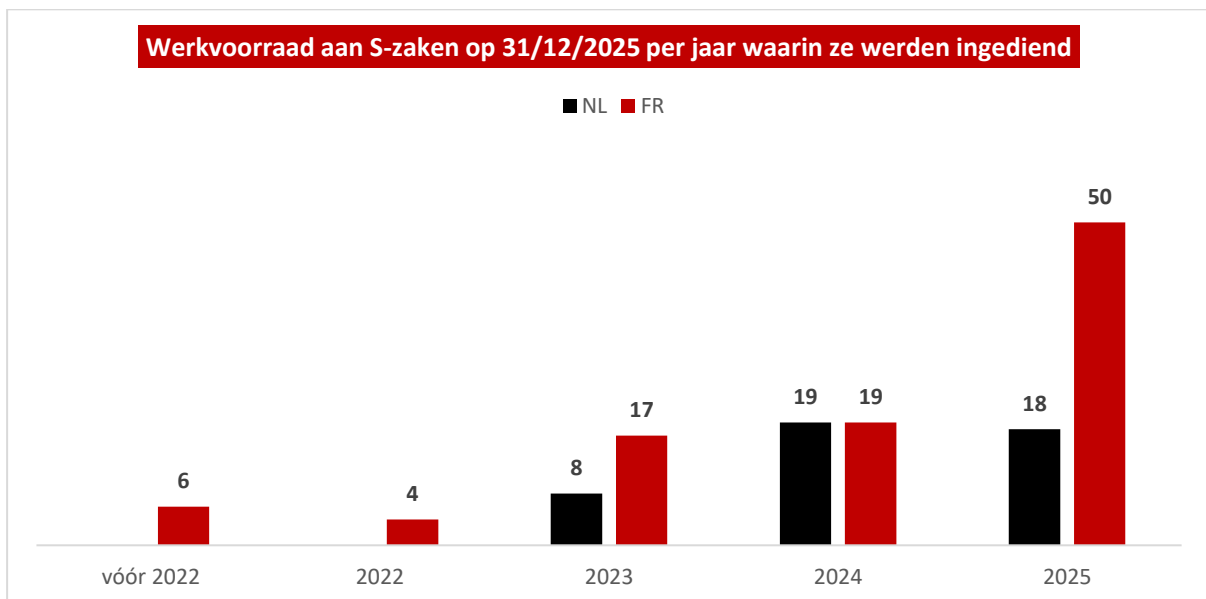
Figuur 49

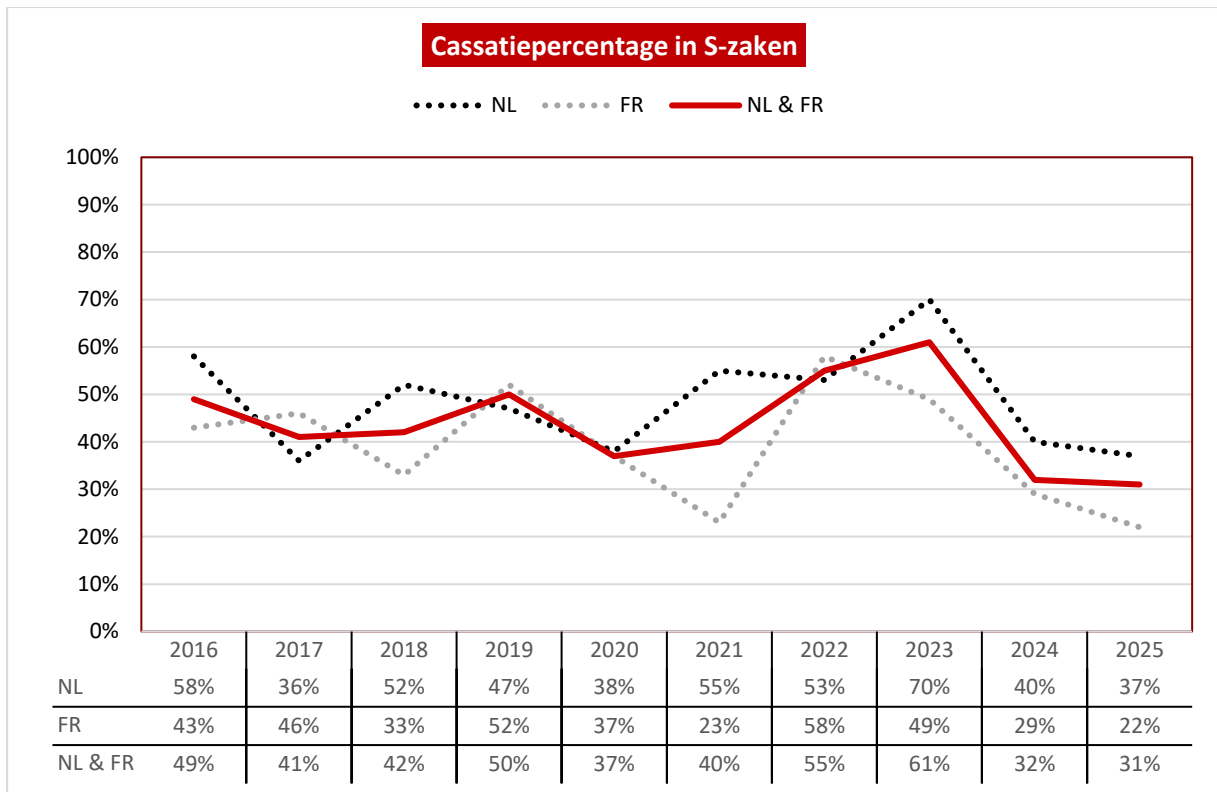
Figuur 50

Figuur 51

Figuur 52

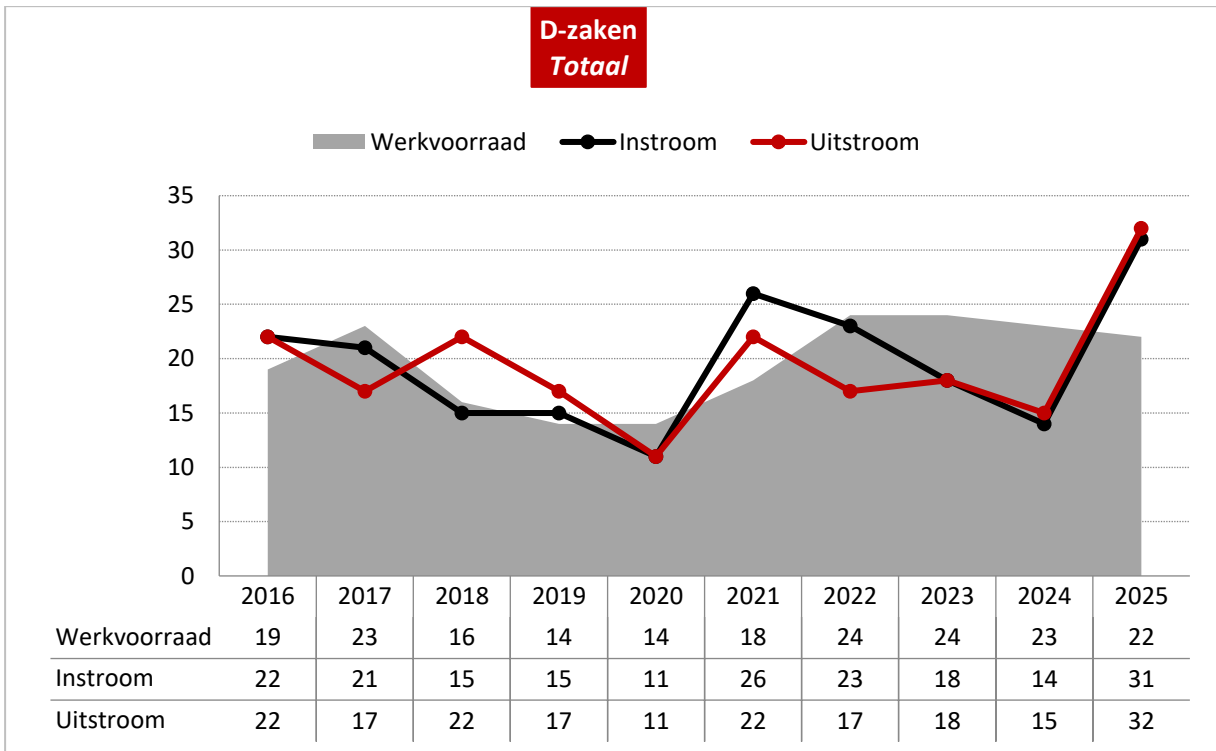
Figuur 53

Evolutie van het cassatiepercentage in S-zaken per arbeidshof

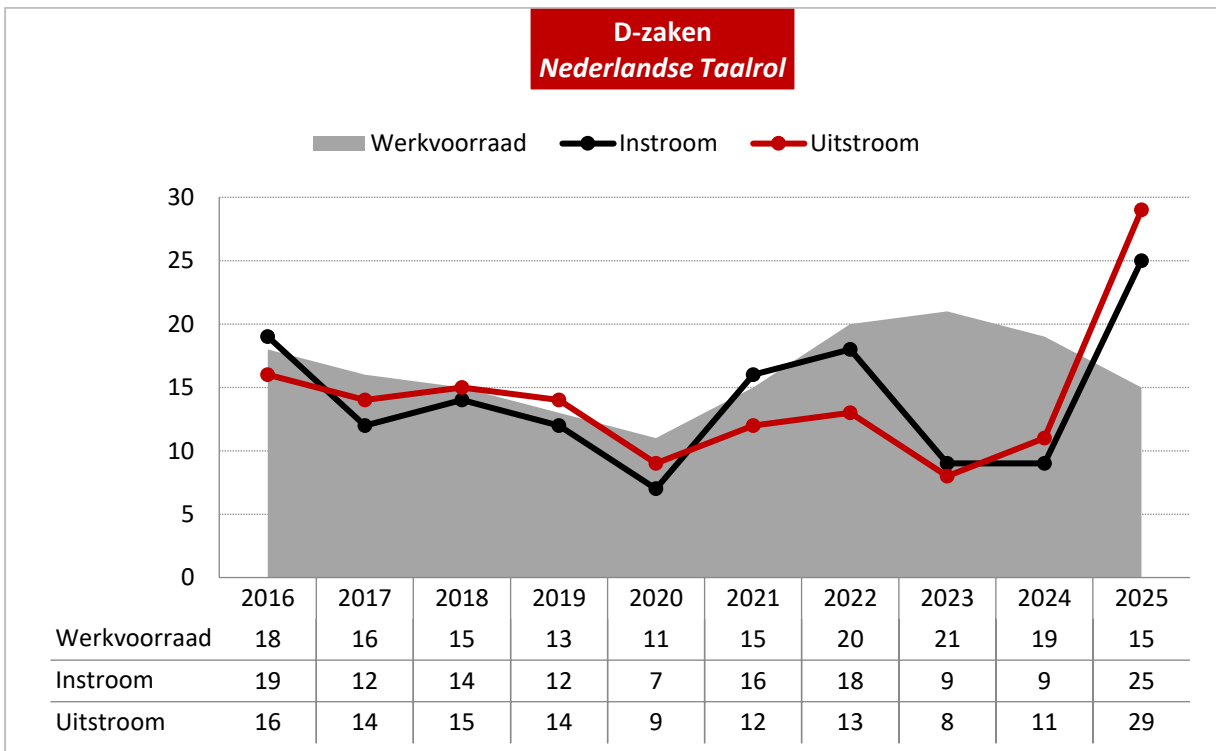
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Arb.h. Antw.	63%	33%	67%	42%	54%	58%	44%	23%	18%	47%
Arb.h. Brussel NL	56%	65%	33%	45%	30%	60%	55%	20%	75%	43%
Arb.h. Brussel FR	47%	30%	35%	32%	21%	4%	50%	27%	26%	27%
Arb.h. Gent	50%	20%	31%	56%	56%	44%	64%	94%	33%	36%
Arb.h. Luik	36%	63%	41%	61%	38%	22%	62%	68%	23%	10%
Arb.h. Bergen	71%	44%	33%	78%	67%	78%	50%	25%	44%	40%

Figuur 54

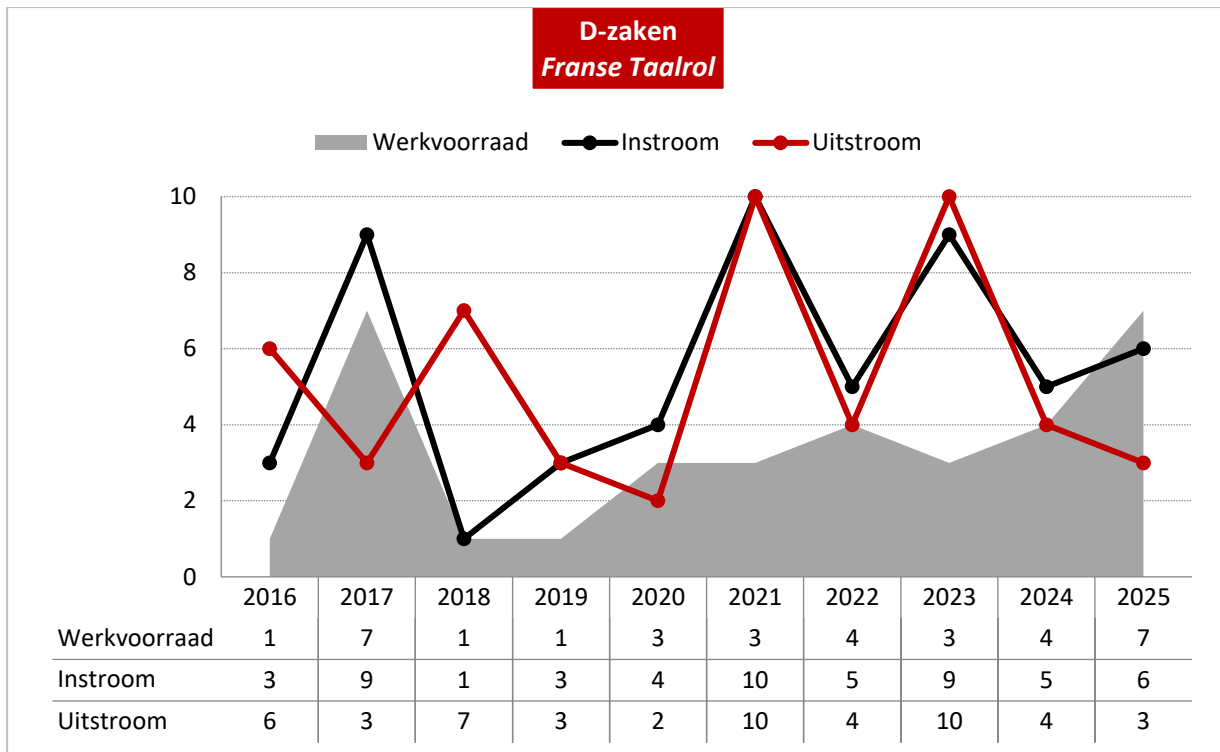
F. Tuchtzaken (D)

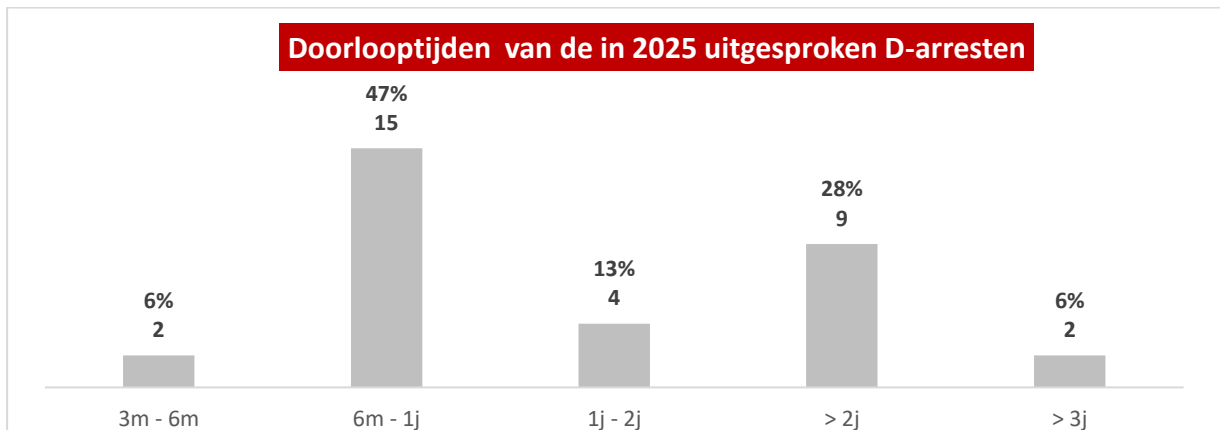
Figuur 55

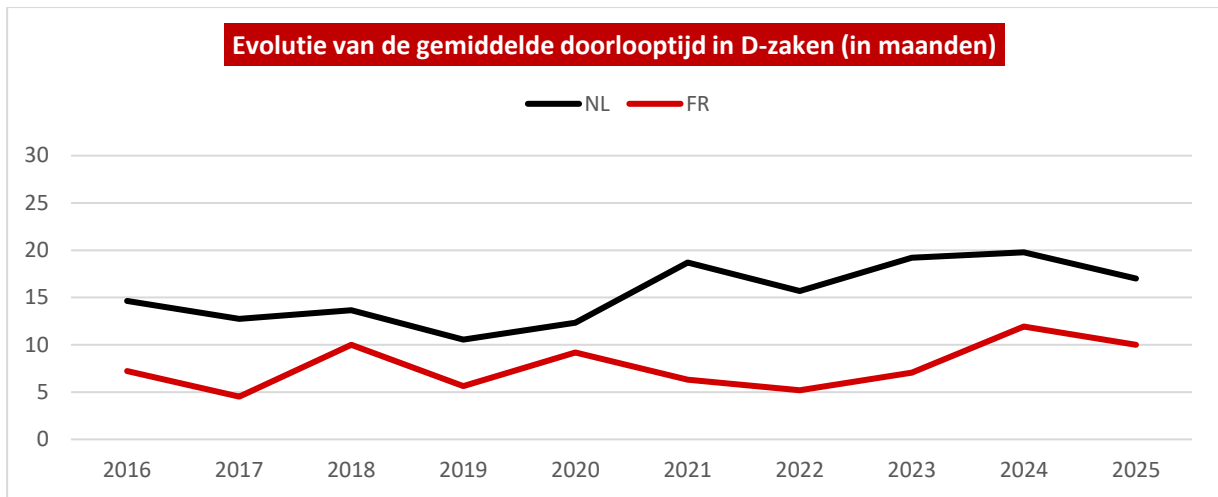
Figuur 56

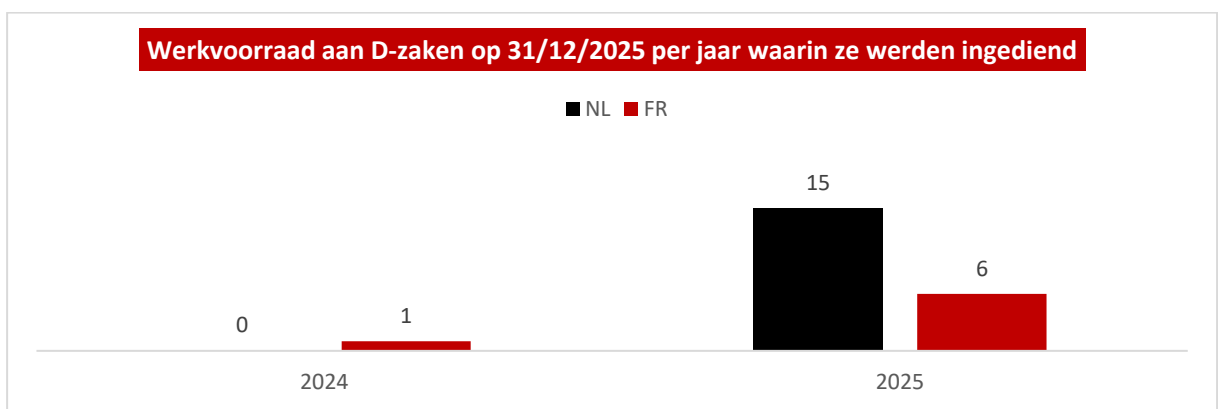
Figuur 57

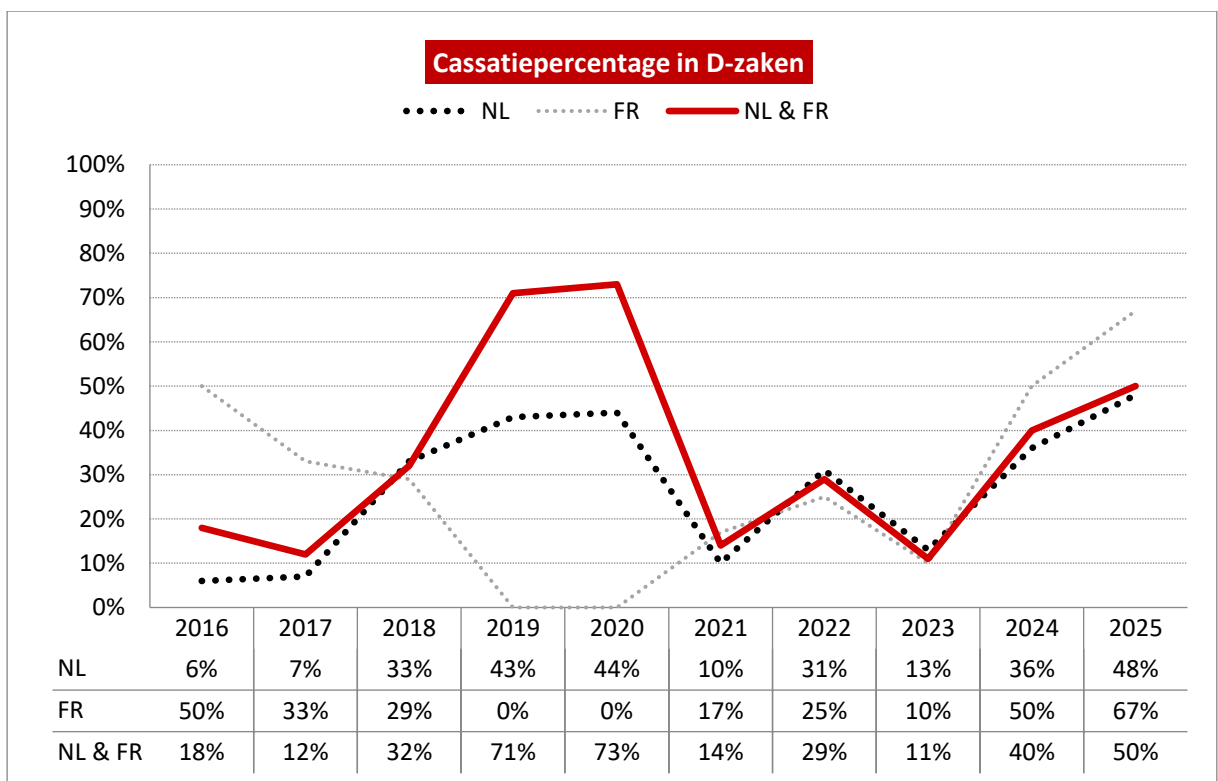
Figuur 58

Figuur 59

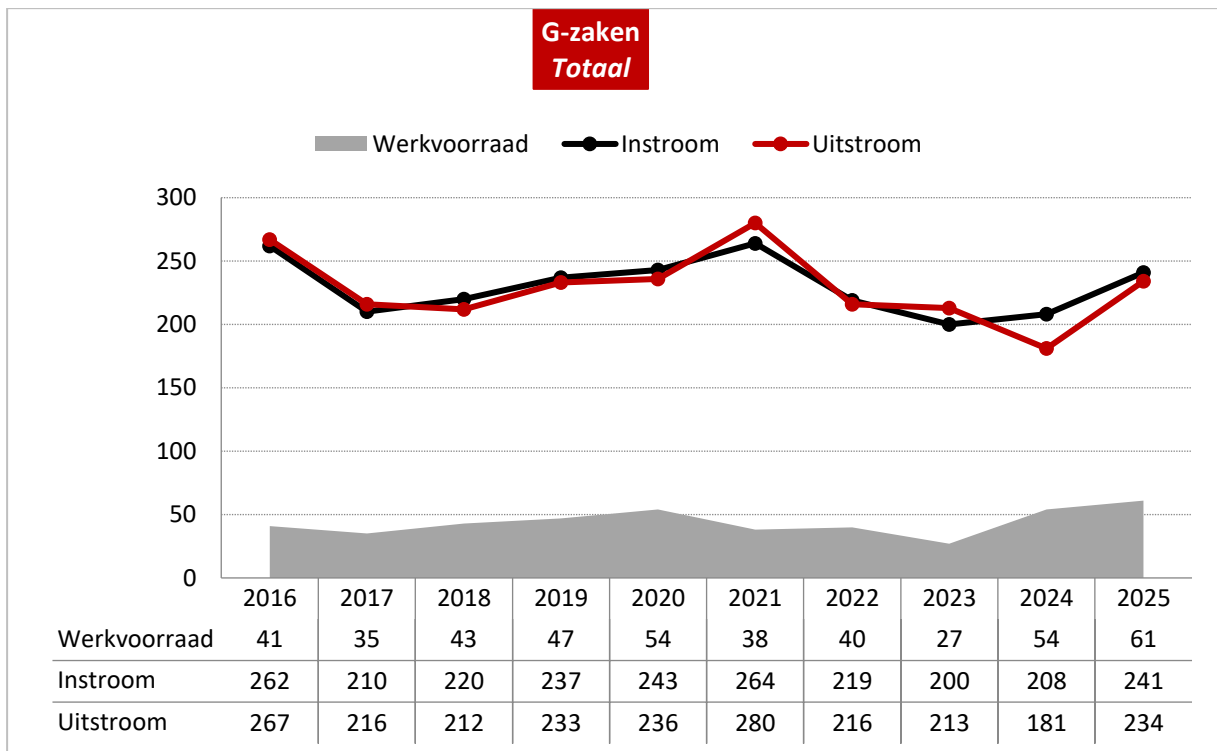

Figuur 60

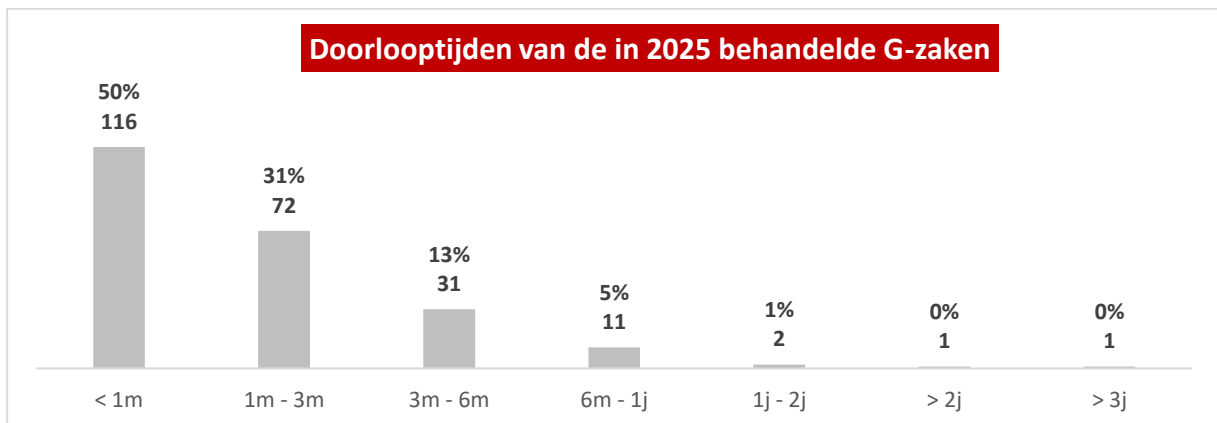

Figuur 61

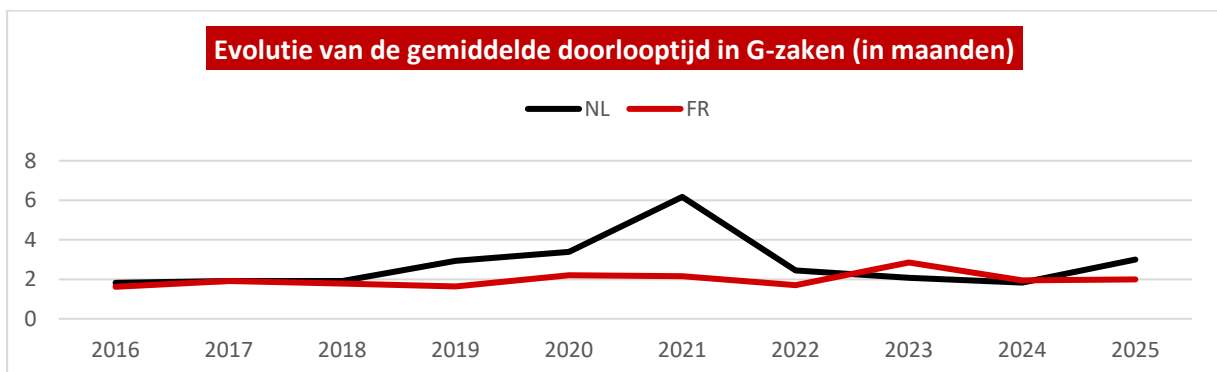
G. Rechtsbijstand (G)

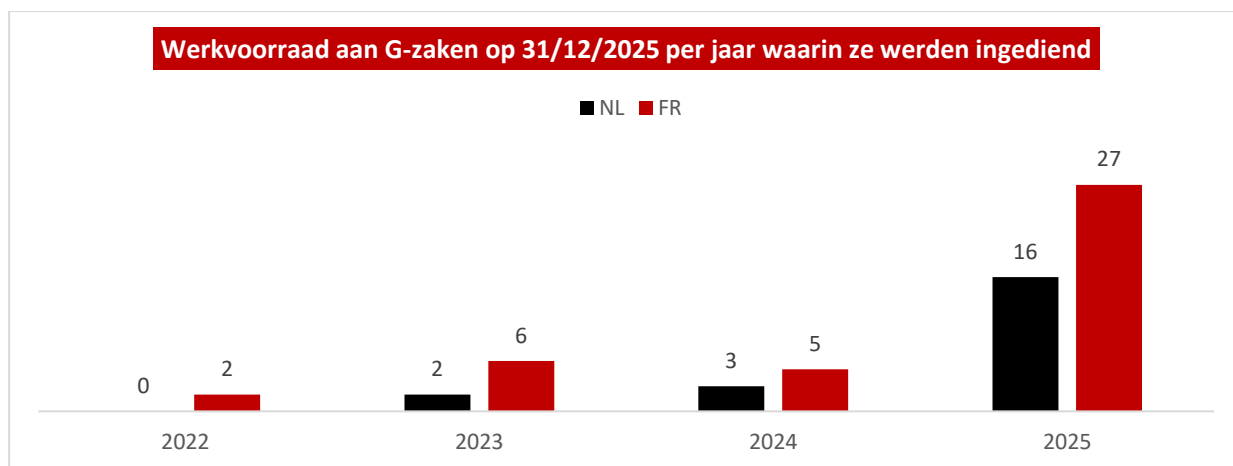
Figuur 62

Figuur 63

Figuur 64

Figuur 65

H. Onttrekkingen en wrakingen

Evolutie van de onttrekkingsvorderingen

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aantal arresten	19	151	65	32	76	43	33	28	36	77
Aantal onttrekkingen	6	111	27	10	60	25	23	20	16	62

Figuur 66

Evolutie van de wrakingsvorderingen

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aantal arresten	13	15	10	23	22	13	22	14	16	23
Aantal wrakingen	1	0	1	2	0	1	1	0	2	1

Figuur 67

I. Conclusies van het Parket

Schriftelijke conclusies in 2025 per materie en taalrol²⁶

	NL + FR		NL		FR	
C-zaken	152	27%	98	33%	54	21%
F-zaken	71	43%	50	46%	21	36%
P-zaken	71	4%	26	2%	45	6%
S-zaken	33	32%	15	24%	18	44%
D-zaken	2	6%	0	0%	2	67%

Figuur 68

²⁶ Deze tabel toont het aantal conclusies en de verhouding van dit aantal tot het totaal aantal arresten per type dossier en taalrol.

A photograph of a classical interior hallway with a red overlay containing text. The hallway features a series of white columns and a wooden door. A bust of a woman's head is visible in the background. The red overlay is a solid rectangle that covers the central part of the image, containing the text 'EEN SELECTIE VAN ARRESTEN VAN HET HOF' in white, uppercase letters.

EEN SELECTIE VAN
ARRESTEN VAN
HET HOF

EEN SELECTIE VAN ARRESTEN VAN HET HOF

1. In dit hoofdstuk wordt een selectie van arresten, die in 2025 door het Hof zijn geweest, per materie gepresenteerd.

Deze arresten werden geselecteerd vanwege hun bijzondere belang, hetzij voor de ontwikkeling van de rechtspraak, hetzij voor de interpretatie van specifieke wetsbepalingen, hetzij vanwege hun relevantie vanuit een sociaal of maatschappelijk oogpunt. De tekst van de arresten, die geheel of gedeeltelijk zijn weergegeven, wordt gevolgd door een beknopt commentaar dat ze kadert binnen de rechtspraak en doctrine.²⁷

Het wordt benadrukt dat alle arresten waarvan het Hof de publicatie heeft bevolen vrij toegankelijk zijn op de gratis website Juportal.²⁸

In de elektronische versie van het jaarverslag, te vinden op de website van het Hof²⁹ en Stradalex³⁰, leidt een hyperlink in het ecli-nummer van elk arrest naar de publicatie ervan op de website Juportal.

Het Hof van Cassatie wordt in de volgende paragrafen ook aangeduid als ‘het Hof’ met hoofdletter ‘H’. Verwijzingen naar een hof van beroep of arbeidsrechtbank worden onderscheiden door middel van een kleine letter ‘h’. De commentaren in dit hoofdstuk vormen geen authentieke interpretatie van de bijhorende arresten en binden het Hof niet.

2. Inhoudsopgave:

I. Burgerlijk recht

- Arrest van 5 september 2025 (F.24.0060.F)
- Arrest van 16 oktober 2025 (C.24.0370.N)
- Arrest van 24 november 2025 (S.18.0059.F)

II. Fiscaal recht

- Arrest van 25 april 2025 (F.22.0162.N-F.22.0166.N)
- Arrest van 19 juni 2025 (F.23.0037.F)

III. Strafrecht en strafprocedure

- Arrest van 11 maart 2025 (P.25.0202.N-P.25.0234.N)
- Arrest van 28 mei 2025 (P.25.0159.F)
- Arrest van 24 juni 2025 (P.25.0407.N)
- Arrest van 16 september 2025 (P.25.0771.N)
- Arrest van 1 oktober 2025 (P.25.0293.F-P.25.0813.F)

IV. Gerechtelijk recht

- Arrest van 27 november 2025 (C.24.0377.N)
- Arrest van 10 december 2025 (P.25.0878.F)

---

²⁷ In het verleden bevatte het jaarverslag ook een selectie van andere uitspraken. De naderende publicatie van een tweetalig tijdschrift, bij dezelfde uitgever, dat een reeks door het Hof gekozen arresten voorstelt, vanaf jaargang 2021, maakt deze selectie voortaan overbodig.

²⁸ <https://juportal.be/home/onthaal>.

²⁹ <https://hofvancassatie.be/nl/jaarverslagen>.

³⁰ <http://www.stradalex.com>.

I. Burgerlijk recht

Arrest van 5 september 2025 (F.24.0060.F)

Grondwettelijk Hof – Vernietigingsarrest – Handhaving van de gevolgen van een vernietigde bepaling – Gezag van gewijsde – Gevolgen voor de aansprakelijkheid van de Staat voor de fouten van de wetgevende macht

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Bergen van 22 september 2023.

Raadsheer Simon Claisse heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Philippe de Koster heeft geconcludeerd.

II. cassatiemiddelen

De eiser voert in zijn verzoekschrift dat aan dit arrest is gehecht, twee middelen aan.

III. beslissing van het Hof

Beoordeling

Tweede middel

Derde onderdeel

Krachtens artikel 9, § 1, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof hebben de vernietigingsarresten van het Grondwettelijk Hof een absoluut gezag van gewijsde vanaf hun bekendmaking in het Belgisch Staatsblad.

Artikel 8, eerste en derde lid, van die wet bepaalt dat indien het beroep gegrond is, het Grondwettelijk Hof de wet, het decreet of de in artikel 134 Grondwet bedoelde regel waartegen het beroep is gericht, geheel of ten dele vernietigt en het, indien het dit nodig oordeelt, bij wege van algemene beschikking die gevolgen van de vernietigde bepalingen aanwijst die als gehandhaafd moeten worden beschouwd of die voorlopig worden gehandhaafd voor de termijn die het vaststelt.

Uit die bepalingen volgt dat wanneer het Grondwettelijk Hof een vernietigingsarrest wijst, het absoluut gezag van gewijsde van een dergelijk arrest zich uitstrekt tot de beslissing om de gevolgen van de vernietigde bepalingen voorlopig of definitief te handhaven.

Die beslissing verhindert dus dat de justitiële rechter de wetgever aansprakelijk kan stellen voor de ongrondwettigheid van de vernietigde rechtsnorm wanneer de aangevoerde schade voortvloeit uit hetzij de als definitief beschouwde gevolgen van de rechtsnorm, hetzij de toepassing van de rechtsnorm in het tijdvak waarin de gevolgen ervan werden gehandhaafd.

Het arrest stelt vast dat de verweerster een dividend van 1.999.597,61 euro heeft uitgekeerd in het belastbaar tijdperk betreffende het aanslagjaar 2016, dat “[de verweerster], met toepassing van artikel 219ter WIB92, [werd onderworpen] aan de door die bepaling ingevoerde bijzondere aanslag [op] een bedrag van 1.993.290,18 euro, wat leidt tot een belasting van 102.654,45 euro, vermeerderd met een bedrag van 1.155,21 euro wegens het gebrek aan voorafbetalingen”, dat “artikel 219ter WIB92 [...], dat een ‘fairness tax’ invoert in de vennootschapsbelasting, in dat wetboek werd gevoegd door de artikelen 43 tot 50 van de wet van 30 juli 2013 houdende diverse bepalingen”, dat “het Grondwettelijk Hof in zijn arrest van 1 maart 2018 de artikelen 43 tot 49 en 51, eerste en tweede lid, van de wet van 30 juli 2013 houdende diverse bepalingen heeft vernietigd”, maar dat “het Grondwettelijk Hof de gevolgen van de vernietigde bepalingen evenwel handhaaft voor de aanslagjaren 2014 tot 2018, dit ‘teneinde rekening te houden met de budgettaire en administratieve moeilijkheden en met het gerechtelijk contentieux die uit het vernietigingsarrest zouden kunnen voortvloeien”.

Het oordeelt dat “uit [artikel 8, derde lid, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof] niet kan worden afgeleid dat er geen enkele aansprakelijkheidsvordering tegen [de eiser] kan worden ingesteld wegens een door de wetgever begane fout”, dat die bepaling “geen betrekking kan hebben op het onderzoek van de voorwaarden voor de burgerrechtelijke aansprakelijkheid [van de eiser] wegens de fout die de wetgever heeft begaan”, en dat “de toepassing, door het Grondwettelijk Hof, van artikel 8 Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof met andere woorden niet tot gevolg kan hebben dat [de eiser]

van elke aansprakelijkheid wordt vrijgesteld en de burger zodoende het recht wordt ontzegd om vergoed te worden voor de schade die hij heeft geleden door de foutieve invoering van een wet die in strijd is met een hogere rechtsnorm”.

Het arrest dat de eiser op grond van die overwegingen veroordeelt tot vergoeding van de schade van de verweerster, schendt de artikelen 8 en 9 Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof.

Het middel is gegrond.

Dictum

Het Hof,

Vernietigt het bestreden arrest, behalve in zoverre dit het hoger beroep ontvankelijk verklaart.

[...]

Toelichting

De in deze zaak behandelde vraag betreft de aansprakelijkheid van de wetgever in geval van goedkeuring van een wet die vervolgens wordt vernietigd door het Grondwettelijk Hof wanneer dit hof, krachtens de hem door de Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof verleende bevoegdheden, de gevolgen van de vernietigde bepalingen handhaaft.

De feiten die tot de zaak hebben geleid, kunnen als volgt worden samengevat: de eiseres werd voor het aanslagjaar 2016 belast op grond van artikel 219ter WIB92, zoals dat artikel in het voormelde wetboek werd ingevoegd door artikel 46 van de wet van 30 juli 2013 houdende diverse bepalingen, dat een minimale belastbare grondslag heeft ingevoerd in de vennootschapsbelasting, de zogenaamde *fairness tax*.

Die belasting vormde een afzonderlijke aanslag die bestond in het positieve verschil tussen, enerzijds, de voor het belastbare tijdperk bruto uitgekeerde dividenden en, anderzijds, het uiteindelijk fiscaal resultaat dat daadwerkelijk werd onderworpen aan het tarief van de vennootschapsbelasting. De aldus vastgestelde belastbare grondslag werd vervolgens verminderd met het gedeelte van de uitgekeerde dividenden dat afkomstig was van voorheen belaste reserves.

Bij arrest nr. 24/2018 van 1 maart 2018³¹ heeft het Grondwettelijk Hof de artikelen 43 tot 49 en 51, eerste en tweede lid, van de wet van 30 juli 2013 houdende diverse bepalingen vernietigd.

Onder voorbehoud van één uitzondering, die op het geschil niet van toepassing is, heeft het Grondwettelijk Hof de gevolgen van de vernietigde bepalingen evenwel gehandhaafd voor de aanslagjaren 2014 tot 2018, om rekening te houden met de budgettaire en administratieve moeilijkheden en met het gerechtelijk contentieux die uit het vernietigingsarrest zouden kunnen voortvloeien.

In het bestreden arrest van 22 september 2023 veroordeelt het hof van beroep te Bergen de Belgische Staat tot vergoeding van de eisende vennootschap, op grond dat de schade van de eiseres bestaat in de betaling van de belasting die was ingekohierd op grond van de door het Grondwettelijk Hof vernietigde wet van 30 juli 2013.

Volgens het hof van beroep heeft de wetgever een fout begaan door een wet goed te keuren die strijdig was met de Grondwet en waarvoor hij aansprakelijk kan worden gesteld op grond van artikel 1382 Oud Burgerlijk Wetboek.

Het hof van beroep heeft geoordeeld dat de toepassing van artikel 8 Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof, krachtens hetwelk dit hof, indien het dit nodig oordeelt, bij wege van algemene beschikking de gevolgen van de vernietigde bepalingen kan aanwijzen die als definitief moeten worden beschouwd of die voorlopig moeten worden gehandhaafd voor de termijn die het vaststelt, de Belgische Staat niet van zijn aansprakelijkheid kon bevrijden, zijn fout niet deed verdwijnen en al evenmin het oorzakelijk verband tussen de fout en de aangevoerde schade verbrak.

In zijn arrest van 5 september 2025 vernietigt het Hof dit arrest.

---

³¹ Zie GwH 1 maart 2018, nr. 24/2018.

Het Hof oordeelt dat artikel 9, § 1, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof, dat aan zijn vernietigingsarresten het absoluut gezag van gewijsde verleent, en artikel 8, tweede en derde lid van die wet, krachtens hetwelk voornoemd hof kan beslissen welke gevolgen van de vernietigde bepalingen als definitief moeten worden beschouwd, tot gevolg hebben dat het absoluut gezag van gewijsde van de vernietigingsarresten zich tot die beslissingen uitstrekt.

Bijgevolg kan de rechter de wetgever niet aansprakelijk stellen voor de ongrondwettigheid van een vernietigde rechtsnorm wanneer de aangevoerde schade voortvloeit uit hetzij de als definitief beschouwde gevolgen van de rechtsnorm, hetzij de toepassing van de rechtsnorm in het tijdvak waarin de gevolgen ervan door het Grondwettelijk Hof werden gehandhaafd.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250905.1F.6\)](#)

Arrest van 16 oktober 2025 (C.24.0370.N)

Onteigening ten algemene nutte – Waardering van het onteigende goed – Planneutraliteit

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het vonnis in hoger beroep gewezen door de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel van 14 mei 2024.

Advocaat-generaal Frederic Vroman heeft op 12 september 2025 een schriftelijke conclusie neergelegd.

Raadsheer Ann De Wolf heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Frederic Vroman heeft geconcludeerd.

II. cassatiemiddelen

De eisers voeren in hun verzoekschrift dat aan dit arrest is gehecht, een middel aan.

III. beslissing van het Hof

Beoordeling

1. Artikel 63 Vlaams Onteigeningsdecreet van 24 februari 2017 bepaalt:

“§ 1. Als wordt onteigend ter verwezenlijking van een ruimtelijk uitvoeringsplan, plan van aanleg, voorkeursbesluit of projectbesluit, wordt bij het bepalen van de waarde van het onteigende onroerend goed of zakelijk recht geen rekening gehouden met de waardevermeerdering of de waardevermindering die voortvloeit uit de voorschriften van dat ruimtelijk uitvoeringsplan, plan van aanleg, voorkeursbesluit of projectbesluit, ongeacht wie de onteigenende overheid is.

(...)

§ 2. Paragraaf 1 is alleen van toepassing als het ruimtelijk uitvoeringsplan of plan van aanleg, voorkeursbesluit of projectbesluit niet meer dan vijf jaar voor het nemen van het definitief onteigeningsbesluit definitief is vastgesteld.”

2. Op grond van die bepaling die het principe van de planneutraliteit inhoudt, wordt er bij een onteigening die strekt tot verwezenlijking van een ruimtelijk uitvoeringsplan geen rekening gehouden met de waardevermeerdering of de waardevermindering die voortvloeit uit de voorschriften van het nieuwe ruimtelijk uitvoeringsplan. Dit heeft tot gevolg dat de waarde van het onteigende goed in dat geval bepaald moet worden op basis van het vorige bestemmingsplan.

De regel van de planneutraliteit is een afwijking op de algemene regel dat de onteigeningsvergoeding wordt berekend op basis van de planbestemming die van toepassing is op de dag van het vonnis waarbij de door de onteigenende overheid verschuldigde provisionele vergoeding wordt vastgelegd.

Uit de wetsgeschiedenis van voormelde bepaling blijkt dat de beperking in de tijd van de toepassing van de regel van de planneutraliteit, die enkel geldt voor onteigeningen die strekken tot realisatie van het ruimtelijk uitvoeringsplan, ertoe strekt te vermijden dat de overheid talmt met de effectieve uitvoering van het ruimtelijk uitvoeringsplan door middel van onteigening. De planneutraliteit is bijgevolg enkel van toepassing indien het ruimtelijk uitvoeringsplan niet meer dan vijf jaar voor het nemen van het definitief onteigeningsbesluit definitief is vastgesteld.

3. Artikel 62, eerste lid, Vlaams Onteigeningsdecreet van 24 februari 2017 bepaalt:

“Bij het bepalen van de vergoeding voor het onteigende onroerend goed of zakelijk recht wordt geen rekening gehouden met de waardevermeerdering of waardevermindering die voortvloeit uit het doel van de onteigening zelf of uit de uitvoering van werken waarvoor de onteigening is toegestaan.”

4. Die wetsbepaling is een uitdrukking van het beginsel van de doelneutraliteit en houdt in dat bij het bepalen van de onteigeningsvergoeding voor het onteigende goed of zakelijk recht geen rekening mag worden gehouden met de waardevermeerdering of waardevermindering die voortvloeit uit het concrete doel of de concrete werken waarvoor de onteigening is toegestaan. Zij laat bijgevolg niet toe om abstractie te maken van de planbestemming van het onroerend goed op de dag van het vonnis waarbij de door de onteigende overheid verschuldigde provisionele vergoeding wordt vastgelegd.

5. De appelrechter stelt vast en oordeelt dat:

- de onteigening waarvan sprake de realisatie van het RUP “Belle-Alliance Bis”, namelijk de aanleg van een nieuw bedrijventerrein, tot doel heeft;

- dit RUP werd goedgekeurd bij deputatiebesluit van 15 maart 2012;

- de verweerster op 29 november 2017 de onteigeningsmachtiging van de Vlaamse Regering ontving;

- artikel 63, § 2, Vlaams Onteigeningsdecreet van 24 februari 2017 bepaalt dat men enkel gebruik kan maken van de planneutraliteit voor zover het definitief vastgestelde ruimtelijk uitvoeringsplan, plan van aanleg, voorkeursbesluit of projectbesluit niet dateert van meer dan vijf jaar vóór het definitief onteigeningsbesluit;

- gelet op de tijdsperiode tussen 15 maart 2012 en 29 november 2017, zijnde meer dan vijf jaar, er geen sprake meer kan zijn van een toepassing van de planneutraliteit.

6. De appelrechter die oordeelt dat er sprake is van een waardevermeerdering van het onteigende goed die het gevolg is van een maatregel die op de onteigende goederen betrekking heeft, met name het RUP 2012, zodat hierop de in de tijd onbeperkte doelneutraliteit zoals bedoeld in artikel 62 Vlaams Onteigeningsdecreet van 24 februari 2017 van toepassing is, verantwoordt zijn beslissing niet naar recht.

Het middel is gegrond.

Dictum

Het Hof,

Vernietigt het bestreden vonnis.

(...)

Toelichting

Indien er wordt onteigend in uitvoering of tot realisatie van een nieuw ruimtelijk uitvoeringsplan wordt de waarde van het onteigende perceel niet bepaald aan de hand van de actuele stedenbouwkundige bestemming maar op basis van het oude gewestplan of ruimtelijk uitvoeringsplan. Die jurisprudentiële regel wordt omschreven als het beginsel van de planneutraliteit.³² Dit beginsel werd op zijn beurt in de rechtspraak uitgelegd als een bijzondere verschijningsvorm van de doelneutraliteit, die bij onteigeningen inhoudt dat er geen rekening mag worden gehouden met de waardevermeerdering of waardevermindering die voortvloeit uit de onteigening.³³ Het Vlaams Onteigeningsdecreet van 24 februari 2017 bevat een nadere omschrijving van beide beginselen en voert voor het eerst een tijdsbeperking in voor de duur van de planneutraliteit waardoor deze alleen worden toegepast als het ruimtelijk uitvoeringsplan of plan van aanleg, voorkeursbesluit of projectbesluit niet meer dan vijf jaar voor het nemen van het definitief onteigeningsbesluit definitief is vastgesteld.

Het Hof verduidelijkt in zijn arrest van 16 oktober 2025 de verhouding tussen de planneutraliteit en de doelneutraliteit onder het Vlaams Onteigeningsdecreet van 24 februari 2017. De feiten die aanleiding gaven tot dit geschil tussen de gemeente Roosdaal en de onteigenden waren als volgt. Het perceel grond was eerst volgens het gewestplan Halle-Vilvoorde gelegen in recreatiegebied. Die bestemming werd door het nieuwe ruimtelijk uitvoeringsplan gewijzigd naar “ambachtelijke bedrijven of KMO”, zodat de aanleg van een bedrijventerrein

---

³² Het Hof gebruikt voor het eerst het begrip planneutraliteit in de zaak C.24.0370.N terwijl het vroeger steeds het begrip planologische neutraliteit gebruikte zoals dit wordt gebruikt in titel 5 van het Vlaams Onteigeningsdecreet van 27 februari 2017. Zie Cass 12 mei 2022, C.19.0274.N; Cass. 7 november 2013, C.12.0053.N; Cass. 31 mei 2013, C.11.0749.N.

³³ GwH nr. 143/2018 van 18 oktober 2018, r.o. B.8.6.

mogelijk werd. De gemeente ging op 29 november 2017 daadwerkelijk over tot een onteigening die de realisatie van dit nieuw ruimtelijk uitvoeringsplan als doel had. Het RUP werd reeds enkele jaren eerder goedgekeurd bij besluit van de bestendige deputatie van 15 maart 2012. Gelet op de reeds verstreken tijd – meer dan 5 jaar – kon er geen sprake meer zijn van een toepassing van de planologische neutraliteit. De vraag rees of er nog subsidiair kon toepassing gemaakt worden van het beginsel van de doelneutraliteit om te vermijden dat de gemeente gehouden zou zijn tot het betalen van een onteigeningsvergoeding op basis van de nieuwe stedenbouwkundige bestemming. De appelrechter beantwoordde die vraag positief en oordeelde dat bij het bepalen van de onteigeningsvergoeding abstractie kon gemaakt worden van de actuele planbestemming van het perceel grond in toepassing van het beginsel van de doelneutraliteit.

Het bestreden arrest werd door het Hof vernietigd omwille van de volgende redenen.

Artikel 63 Vlaams Onteigeningsdecreet bepaalt:

“§ 1. Als wordt onteigend ter verwezenlijking van een ruimtelijk uitvoeringsplan, plan van aanleg, voorkeursbesluit of projectbesluit, wordt bij het bepalen van de waarde van het onteigende onroerend goed of zakelijk recht geen rekening gehouden met de waardevermeerdering of de waardevermindering die voortvloeit uit de voorschriften van dat ruimtelijk uitvoeringsplan, plan van aanleg, voorkeursbesluit of projectbesluit, ongeacht wie de onteigenende overheid is. (...)

§ 2. Paragraaf 1 is alleen van toepassing als het ruimtelijk uitvoeringsplan of plan van aanleg, voorkeursbesluit of projectbesluit niet meer dan vijf jaar voor het nemen van het definitief onteigeningsbesluit definitief is vastgesteld.”

Op grond van die bepaling die het principe van de planneutraliteit inhoudt, wordt er bij een onteigening die strekt tot verwezenlijking van een ruimtelijk uitvoeringsplan geen rekening gehouden met de waardevermeerdering of de waardevermindering die voortvloeit uit de voorschriften van het nieuwe ruimtelijk uitvoeringsplan. Dit heeft tot gevolg dat de waarde van het onteigende goed in dat geval moet bepaald worden op basis van het vorige bestemmingsplan.

Het Hof vestigt er de aandacht op dat de planneutraliteit een afwijking is op de algemene regel dat de onteigeningsvergoeding wordt berekend op basis van de planbestemming die van toepassing is op de dag van het vonnis waarbij de door de onteigenende overheid verschuldigde provisionele vergoeding wordt vastgelegd.

Uit de wetsgeschiedenis van artikel 63 Vlaams Onteigeningsdecreet blijkt dat de beperking in de tijd van de toepassing van de regel van de planneutraliteit, die enkel geldt voor onteigeningen die strekken tot realisatie van het ruimtelijk uitvoeringsplan, ertoe strekt te vermijden dat de overheid talmt met de effectieve uitvoering van het ruimtelijk uitvoeringsplan door middel van onteigening in het nadeel van de onteigende. De planneutraliteit is bijgevolg enkel van toepassing indien het ruimtelijk uitvoeringsplan niet meer dan vijf jaar voor het nemen van het definitief onteigeningsbesluit definitief is vastgesteld.

Krachtens artikel 62, eerste lid, Vlaams Onteigeningsdecreet van 24 februari 2017 wordt bij het bepalen van de vergoeding voor het onteigende goed of zakelijk recht geen rekening gehouden met de waardevermeerdering of waardevermindering die voortvloeit uit het doel van de onteigening zelf of uit de uitvoering van werken waarvoor de onteigening is toegestaan.

Die wetsbepaling is een uitdrukking van het beginsel van de doelneutraliteit en houdt in dat bij het bepalen van de schadeloosstelling voor het onteigende goed of zakelijk recht geen rekening mag worden gehouden met de meerwaarde of minderwaarde die voortspruit uit het concrete doel of de concrete werken waarvoor de onteigening is toegestaan. Ze laat bijgevolg niet toe om abstractie te maken van de planbestemming van het onroerend goed op de dag van het vonnis waarbij de door de onteigenende overheid verschuldigde provisionele vergoeding wordt vastgelegd.

De appelrechter die oordeelt dat hij omwille van het verstrijken van de tijdsduur geen toepassing kon maken van de planneutraliteit maar vervolgens niettemin oordeelt dat er sprake is van een waardevermeerdering van het onteigende goed die het gevolg is van een maatregel die op de onteigende goederen betrekking heeft, te weten het RUP 2012, zodat hierop de in de tijd onbeperkte doelneutraliteit uit artikel 62 Vlaams Onteigeningsdecreet van toepassing is, verantwoordt zijn beslissing niet naar recht. Het bestreden arrest werd bijgevolg vernietigd.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20251016.1N.6\)](#)

Arrest van 24 november 2025 (S.18.0059.F)

Bewijs – Burgerlijke zaken – Algemeen – Gebruik van een onrechtmatig bewijs

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het arbeidshof te Brussel van 22 februari 2018.

Advocaat-generaal Hugo Mormont heeft op 8 september 2025 een schriftelijke conclusie neergelegd ter griffie.

Sectievoorzitter Mireille Delange heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Hugo Mormont heeft geconcludeerd.

II. cassatiemiddelen

De eiseres voert twee middelen aan, waarvan het eerste gesteld is als volgt:

(...)

III. beslissing van het Hof

Beoordeling

Eerste middel

Behoudens wanneer de wet anders bepaalt, kan het gebruik in burgerlijke zaken van een onrechtmatig verkregen bewijs enkel worden geweerd indien de onrechtmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs in het gedrang brengt of indien dat gebruik het recht op een eerlijk proces aantast.

In dit opzicht houdt de rechter onder meer rekening met de wijze waarop het bewijs werd verkregen, de omstandigheden waarin de onwettigheid werd begaan, de ernst van die onwettigheid, de mate waarin zij de rechten van de tegenpartij heeft aangetast, het recht op het bewijs van de partij die hiervan gebruikmaakt en de houding van de tegenpartij.

Het arrest onderzoekt het geoorloofd karakter van bepaalde bewijselementen die door de eiseres worden aangevoerd. Het oordeelt dat zij zijn verkregen in strijd met hetzij artikel 124 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, hetzij de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 81 van 26 april 2002 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de werknemers ten opzichte van de controle op de elektronische online communicatiegegevens, of nog het recht op de eerbiediging van het privéleven van de verweerder en van een derde.

Het stelt dat “het beginsel van de uitsluiting van de onwettige en onregelmatige bewijzen de basisregel is die in burgerlijke zaken lange tijd en uitdrukkelijk van toepassing was”, wijst erop dat het zich naar die regel wil schikken en beslist bijgevolg dat de bewijzen die het als onrechtmatig aanmerkt niet ontvankelijk zijn, waaruit het afleidt dat de eiseres geen enkel rechtmatig bewijs van het regelmatig karakter van verweerders ontslag om dringende redenen aanvoert.

Het arrest dat die als onrechtmatig aangemerkte bewijzen weert zonder vast te stellen dat de wet dit bepaalt, dat die onrechtmatigheden de betrouwbaarheid van die bewijzen in het gedrang hebben gebracht of dat het gebruik van die bewijzen in strijd was met het recht op een eerlijk proces, schendt aldus artikel 6 EVRM en artikel 14 IVBPR.

Het middel is gegrond.

Dictum

Het Hof,

Vernietigt het bestreden arrest.

(...)

Toelichting

Dit arrest betreft de vraag of er gebruik kan worden gemaakt van een onrechtmatig verkregen bewijs en past binnen de Antigoonrechtspraak in burgerlijke zaken.

De eiseres heeft de arbeidsovereenkomst van de verweerder beëindigd om een dringende reden, die zij meende te kunnen aantonen door de gegevens die volgens het arbeidshof waren verkregen in strijd met hetzij artikel

124 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, hetzij de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 81 van 26 april 2002 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de werknemers ten opzichte van de controle op de elektronische online communicatiegegevens, of nog het recht op eerbiediging van het privéleven van de verweerder en van een derde.

In navolging van verschillende arresten van het Hof³⁴ vermeldt het arrest van 24 november 2025 dat, “*behoudens wanneer de wet anders bepaalt, het gebruik in burgerlijke zaken van een onrechtmatig verkregen bewijs enkel kan worden geweerd indien de onregelmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs aantast of indien dat gebruik het recht op een eerlijk proces in het gedrang brengt. Hierbij houdt de rechter onder meer rekening met de wijze waarop het bewijs werd verkregen, de omstandigheden waarin de onwettigheid werd begaan, de ernst van die onwettigheid, de mate waarin zij de rechten van de tegenpartij heeft aangetast, het recht op het bewijs van de partij die hiervan gebruikmaakt en de houding van de tegenpartij*”.

Het Hof geeft aldus gehoor aan de oproep die advocaat-generaal H. Mormont in zijn conclusie doet om de aangehaalde recente rechtspraak te bevestigen en aldus de – voorwaardelijke – toelaatbaarheid in rechte van onregelmatig verkregen bewijsmateriaal ook in burgerlijke zaken te erkennen.

Het Hof baseert die regel op artikel 6 EVRM en op artikel 14 IVBPR, die het recht op een eerlijk proces waarborgen en waarvan het recht op het bewijs een bestanddeel is.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20251124.3F.1\)](#)

II. Fiscaal recht

Arrest van 25 april 2025 (F.22.0162.N-F.22.0166.N)

Fiscaal administratieve boetes – artikel 6 EVRM – Toets met volle rechtsmacht – Draagwijdte – Mogelijkheid om de boete te matigen tot beneden het wettelijk minimum of vast tarief (neen) – artikel 9 Regentbesluit

I. rechtspleging voor het Hof

De cassatieberoepen zijn gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Gent van 22 maart 2022.

De eerste voorzitter heeft bij beschikking van 16 december 2024 beslist dat de zaken worden behandeld in voltallige zitting.

Advocaat-generaal Johan Van der Fraenen heeft op 31 december 2024 een schriftelijke conclusie neergelegd.

Raadsheer Bart Wylleman heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Johan Van der Fraenen heeft geconcludeerd.

II. cassatiemiddelen

De eiser I voert in zijn verzoekschrift dat aan dit arrest is gehecht, een middel aan.

De eiser II voert in zijn verzoekschrift dat aan dit arrest is gehecht, een middel aan.

III. beslissing van het Hof

Beoordeling

A. Voeging

1. De cassatieberoepen in de zaken F.22.0162.N en F.22.0166.N zijn gericht tegen hetzelfde arrest en dienen bijgevolg te worden gevoegd.

B. Zaak F.22.0162.N

Middel in zijn geheel

³⁴ Zie Cass. 19 juni 2025, F.23.0037.F, met conclusie van advocaat-generaal Th. WERQUIN; Cass. 16 december 2021, C.18.0314.N; Cass. 14 juni 2021, C.20.0418.N; Cass. 10 maart 2008, S.07.0073.N, AC 2008, nr. 166.

2. De appelrechter stelt vast en oordeelt dat:

- de eiser een garagebox huurt voor 50 euro per maand en deze voor een periode van 7 jaar onderverhuurt aan CEDEF cvoa, waarvan hij de zaakvoerder is, voor 666,67 euro per maand;
- de eiser op 31 december 2014 een stuk heeft uitgereikt aan CEDEF cvoa met omschrijving 'vooruitbetaling huur' ten bedrage van 56.000 euro plus 11.760 euro btw;
- CEDEF cvoa dit document heeft ingeschreven als aankoopfactuur en de btw in aftrek heeft gebracht in haar btw-aangifte, terwijl de eiser het document niet heeft ingeschreven en deze btw evenmin heeft opgenomen in zijn btw-aangifte voor het vierde kwartaal van 2014;
- de btw krachtens artikel 51, § 1, 3°, Btw-wetboek verschuldigd is louter door vermelding ervan op een stuk;
- de btw vermeld op het document dat werd uitgereikt op 31 december 2014, op grond van artikel 51, § 1, 1°, artikel 53, § 1, eerste lid, 2° en 3°, en artikel 53octies, § 1, eerste lid, Btw-wetboek, alsook artikel 18 KB nr. 1 van 29 december 1992, en met toepassing van artikel 22 Btw-wetboek, diende te worden opgenomen in de btw-aangifte van het vierde kwartaal van 2014.

3. Het eerste onderdeel voert aan dat de appelrechter een te ruime interpretatie geeft van artikel 51, § 1, 3°, Btw-wetboek door genoeg te nemen met een stuk waarop btw is vermeld, terwijl de toepassing van deze bepaling een factuur of een als zodanig geldend stuk vereist. Het tweede onderdeel voert aan dat het arrest minstens behept is met een motiveringsgebrek doordat de rechter niet of niet correct motiveert waarom het stuk in kwestie kan worden beschouwd als een factuur of een als zodanig geldend stuk.

4. Het oordeel dat de btw die werd aangerekend op de onderverhuur van de bergruimte opeisbaar werd in het laatste kwartaal van 2014 steunt niet alleen op artikel 51, § 1, 3°, Btw-Wetboek maar ook op de zelfstandige, niet bekritiseerde reden dat artikel 22 Btw-Wetboek tot hetzelfde besluit leidt.

In zoverre de onderdelen gericht zijn tegen het oordeel dat de btw die werd aangerekend op de onderverhuur van de bergruimte opeisbaar werd in het laatste kwartaal van 2014, kunnen ze niet tot cassatie leiden en zijn ze bij gebrek aan belang niet ontvankelijk.

5. Het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft in zijn arrest van 29 september 2022, C-235/21, Raiffeisen Leasing t. Republika Slovenija, geoordeeld dat, om als factuur in de zin van artikel 203 van de Richtlijn 2006/112/EG te kunnen worden erkend, een document, ten eerste, de btw moet vermelden en, ten tweede, de informatie moet bevatten die is bedoeld in de bepalingen van afdeling 4 van hoofdstuk 3, titel XI, van de richtlijn, met als opschrift "Inhoud van de facturen", die noodzakelijk is opdat de belastingdienst kan vaststellen of is voldaan aan de materiële voorwaarden voor het recht op btw-aftrek.

6. In zoverre het eerste onderdeel is gericht tegen het oordeel dat de btw die werd aangerekend op de prestatievergoeding van de zaakvoerder opeisbaar werd in het laatste kwartaal van 2015, steunt het op de onjuiste veronderstelling dat een stuk, om te kunnen gelden als een factuur in de zin van artikel 51, § 1, 3°, WIB92, de in artikel 226 van de Richtlijn 2006/112/EG en artikel 5 van het koninklijk besluit nr. 1 van 29 december 1992 bedoelde vermeldingen moet bevatten en faalt het naar recht.

7. Het tweede onderdeel voert aan dat het arrest "niet motiveert (of niet correct) waarom het stuk in casu kan worden beschouwd als 'een factuur of een als zodanig geldend stuk'" en voert op die grond schending van artikel 149 Grondwet aan, zonder te verduidelijken op welk in conclusies aangevoerd middel het arrest niet antwoordt of welke feitelijke vaststellingen het arrest niet bevat om de wettigheid ervan te kunnen nagaan.

In zoverre is het onderdeel bij gebrek aan nauwkeurigheid niet ontvankelijk.

B. Zaak F.22.0166.N

Eerste onderdeel

8. De rechter aan wie gevraagd wordt een administratieve geldboete opgelegd op grond van artikel 70, § 1, Btw-wetboek, die een repressief karakter heeft in de zin van artikel 6.1 EVRM, te toetsen, moet de wettigheid van die sanctie onderzoeken en mag in het bijzonder nagaan of die sanctie verzoenbaar is met de dwingende eisen van internationale verdragen en van het interne recht, met inbegrip van de algemene rechtsbeginselen.

9. Het bij artikel 6.1 EVRM gewaarborgde recht op toegang tot de rechter en het daaruit voortvloeiend beginsel dat een administratieve sanctie met een repressief karakter in de zin van artikel 6.1 EVRM ter controle moet kunnen worden voorgelegd aan een rechter met volle

rechtsmacht, houdt niet in dat de rechter de administratieve geldboete kan verminderen tot beneden het wettelijk minimum of tot beneden het door de wet opgelegde vaste boetetarief.

Aan het vereiste dat de rechter de administratieve boete moet kunnen toetsen met volle rechtsmacht is immers voldaan indien alles wat onder de beoordelingsbevoegdheid van het bestuur valt, door de rechter kan worden getoetst.

10. Krachtens artikel 9 van het organiek Regentbesluit nr. 78 van 18 maart 1831 van het bestuur van 's lands middelen, beschikt de minister van Financiën op de verzoeken om kwijtschelding van boeten of verhogingen van recht ten titel van boeten, andere dan degene uitgesproken door de rechter.

Uit het voormelde principe dat, om te voldoen aan het vereiste van een toets met volle rechtsmacht, niets van wat onder de beoordeling van de administratie valt aan het toezicht van de rechter mag ontsnappen, volgt dat wanneer de belastingplichtige opkomt tegen de beslissing van de minister of zijn gemachtigde over een verzoek met toepassing van artikel 9 van het Regentbesluit, de rechter de boete moet kunnen kwijtschelden of verminderen op dezelfde wijze als de minister of zijn gedelegeerde dat kan.

11. De appelrechter oordeelt dat:

- de administratie bij toepassing van artikel 70, § 1, Btw-wetboek aan de verweerder een geldboete heeft opgelegd gelijk aan het dubbel van de niet betaalde belasting;
- uit de feiten blijkt dat de verweerder bewust verschuldigde btw niet heeft aangegeven en betaald;
- de administratieve sanctie van 200 pct. of hier concreet 67.830 euro onmiskenbaar een repressief karakter heeft en de rechter in dat geval de sanctie met volle rechtsmacht kan beoordelen;
- zelfs al is de overtreding zeer laakbaar, de kans op herval van de verweerder ingevolge de stopzetting van zijn activiteit als boekhouder en zijn pensioen beperkt is waardoor de preventieve werking van de sanctie eerder beperkt zal zijn;
- het om die reden past de sanctie te herleiden naar 100 pct., hetgeen nog steeds zwaar is, maar zich meer in een evenredige verhouding bevindt met de aard, de ernst en de omvang van de overtreding, mede gelet op de beperkte preventieve werking ervan.

12. Door aldus, buiten de context van een beroep tegen de beslissing van de minister of zijn gedelegeerde over een verzoek tot kwijtschelding met toepassing van artikel 9 Regentbesluit, de boete met toepassing van artikel 6.1 EVRM te verminderen tot beneden het wettelijk tarief van 200 pct. van de verschuldigde belasting, verantwoordt de appelrechter zijn beslissing niet naar recht.

Het onderdeel is gegrond.

Dictum

Het Hof,

Voegt de zaken F.22.0162.N en F.22.0166.N.

Zaak F.22.0162.N

Verwerpt het cassatieberoep.

(...)

Zaak F.22.0166.N

Vernietigt het bestreden arrest in zoverre het oordeelt over de opgelegde boete en uitspraak doet over de kosten.

(...)

Toelichting

1. Bij dit in voltallige zitting gewezen arrest heeft het Hof geoordeeld over de vraag of de rechter in het kader van de toets met volle rechtsmacht van een administratieve boete met een repressief karakter in de zin van artikel 6 EVRM, de boete kan verminderen tot beneden het wettelijk minimum of tot beneden het door de wet opgelegde vaste boetetarief. Het heeft daarbij tevens geoordeeld over de vraag welke invloed artikel 9 van het Regentbesluit nr. 78 van 18 maart 1831 heeft op de mogelijkheden van de rechter om een fiscaal administratieve boete te matigen.

2. Over deze vragen bestond binnen het Hof tegenstrijdige rechtspraak. Het Hof heeft, door de kwestie aan een voltallige zetel van de eerste kamer voor te leggen, de rechtseenheid willen herstellen.

2.1 Het standpunt dat de Franstalige afdeling van de eerste kamer ter zake huldigde vóór het arrest van 25 april 2025, kan worden gedestilleerd uit de arresten van 2 maart 2023 en van 16 mei 2022 .

Het arrest van 2 maart 2023 betrof een btw-geschil waarin de administratie een boete van 200% van de ontdoken rechten had opgelegd bij toepassing van artikel 70, §1 Btw-wetboek en waar de appelrechter deze boete op grond van een evenredigheidstoets had gematigd tot 100% van de ontdoken rechten. Het Hof vernietigde dit arrest en overwoog daartoe: *“Hoewel artikel 9 van het organiek besluit nr. 78 van de Regent van 18 maart 1831 van het bestuur van 's lands middelen bepaalt dat de minister van Financiën beschikt op de verzoeken om kwijtschelding van boeten of verhogingen van recht ten titel van boeten, andere dan degene uitgesproken door de rechter, volgt hieruit niet dat, bij gebrek aan een dergelijk verzoek, de rechter een dergelijke bevoegdheid mag uitoefenen door de proportionele geldboete wegens belastingontduiking vast te stellen onder het wettelijk tarief.”* En voorts: *“Het door artikel 6.1 EVRM gewaarborgde recht van toegang tot de rechter heeft niet tot gevolg dat deze bevoegdheid aan de rechter wordt toegekend.”*

Ook het arrest van 16 mei 2022 betrof een btw-zaak waarin aanvankelijk een boete van 200% van de ontdoken rechten was opgelegd, ditmaal op grond van artikel 70, §2 Btw-wetboek en artikel 1, laatste lid KB nr.41. De belastingplichtige had een verzoek tot matiging van de boete ingediend in toepassing van artikel 9 Regentbesluit en de boete was door de ambtenaar gedelegeerd door de minister teruggebracht tot 50% van de ontdoken rechten op grond dat de belastingplichtige zich tijdens het onderzoek coöperatief had opgesteld. In het kader van het fiscaal verhaal tegen het dwangbevel vroeg de belastingplichtige een verdere matiging van de boete, maar de appelrechter wees dit verzoek af. Hij overwoog daartoe dat hij enkel de evenredigheid van de boete kon toetsen en dat de medewerking van de belastingplichtige tijdens het onderzoek een omstandigheid is die eigen is aan de persoon van de belastingplichtige en vreemd is aan de beoordeling van de eventuele schending van het evenredigheidsbeginsel. Deze uitspraak werd in het arrest van 16 mei 2022 vernietigd. Na de relevante artikelen van het Btw-wetboek, het KB nr.41 en artikel 9 van het Regentbesluit te hebben aangehaald, verwijst het arrest naar het arrest nr. 79/2008 van het Grondwettelijk Hof: *“Het Grondwettelijk Hof heeft in zijn arrest nr. 79/2008 van 15 mei 2008 voor recht gezegd dat “artikel 70 Btw-wetboek de artikelen 10 en 11 Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6.1 EVRM, niet schendt”, wanneer dat artikel in die zin wordt uitgelegd dat de rechter “bij wie een beroep is ingesteld tegen de beslissing die de minister van Financiën of diens gedelegeerde op grond van artikel 9 van het besluit van de Regent van 18 maart 1831 heeft genomen, een bevoegdheid met volle rechtsmacht [kan] uitoefen[en] die hem in staat stelt toe te zien op al wat onder de beoordeling van de administratie valt”, om uiteindelijk de bestreden beslissing te casseren om de volgende reden: “Het arrest dat door die vermeldingen, waaruit blijkt dat een gedelegeerde van de minister van Financiën, bij wie de eiseres beroep had ingesteld op grond van artikel 9 van het voormelde besluit van de Regent, bij de beoordeling van het proportioneel karakter van de sanctie met name rekening heeft gehouden met het feit dat de eiseres gedurende het gehele onderzoek heeft meegewerkt, beslist dat die medewerking “een omstandigheid eigen aan de persoon van de belastingplichtige is die geen verband houdt met de beoordeling van een miskennis van het proportionaliteitsbeginsel” en het aldus geen toezicht hierop kan houden, schendt artikel 70, § 2, eerste lid, Btw-wetboek.”*

Op basis van deze arresten kan de visie die de Franstalige afdeling van de eerste kamer erop nahield over de mogelijkheden van de rechter om fiscaal administratieve boetes, in het bijzonder btw-boetes, te matigen, als volgt worden samengevat: (1) artikel 6 EVRM verschaft de rechter geen grondslag om een boete beneden het wettelijk tarief vast te stellen; (2) de rechter heeft die mogelijk wél wanneer de belastingplichtige, met toepassing van artikel 9 van het Regentbesluit, een verzoek heeft ingediend bij de minister of zijn gedelegeerde tot matiging of kwijtschelding van de boete; (3) wanneer de belastingplichtige effectief een verzoek tot kwijtschelding of vermindering van de boete heeft ingediend, beschikt de fiscale rechter over dezelfde beoordelingsmarge als de administratie en moet hij zich dus niet beperken tot een evenredigheidstoets maar kan hij rekening houden met alle elementen, ook elementen die verband houden met de persoon van de belastingplichtige.

2.2 Daar stond tegenover dat de Nederlandstalige afdeling van de eerste kamer sinds vele jaren de volgende vaste formule hanteerde in verband met de mogelijkheden en de grenzen van de rechter om administratieve boetes te toetsen en te matigen. *“De rechter aan wie gevraagd wordt een administratieve geldboete opgelegd op grond van artikel 70, § 1, Btw-wetboek te toetsen, moet de wettigheid van die sanctie onderzoeken en mag in het bijzonder nagaan of die sanctie verzoenbaar is met de dwingende eisen van internationale verdragen en*

van het interne recht, met inbegrip van de algemene rechtsbeginselen. Dit toetsingsrecht moet in het bijzonder aan de rechter toelaten na te gaan of de straf niet onevenredig is met de inbreuk, zodat de rechter mag onderzoeken of het bestuur naar redelijkheid kon overgaan tot het opleggen van een administratieve geldboete van zodanige omvang. De rechter mag hierbij in het bijzonder acht slaan op de zwaarte van de inbreuk, de hoogte van reeds opgelegde sancties, de wijze waarop in gelijkaardige zaken werd geoordeeld en de weerslag van de sanctie voor de betrokkene, maar moet hierbij in acht nemen in welke mate het bestuur zelf gebonden was in verband met de sanctie, in welk geval de rechter een grotere terughoudendheid moet in acht nemen.” Uit de rechtspraak van de Nederlandstalige afdeling van de eerste kamer blijkt dat cassatieberoepen tegen beslissingen die een boete matigen tot beneden het wettelijk tarief vaak werden verworpen. Volgens de Nederlandstalige afdeling van de eerste kamer was het dus wel degelijk mogelijk om in het kader van de op artikel 6 EVRM gestoelde toets met volle rechtsmacht die ook een toets van de evenredigheid van de boete inhoudt, onder omstandigheden een administratieve boete te matigen tot beneden het wettelijk tarief.

In verband met de verhouding tussen de toetsingsmacht van de rechter op grond van artikel 6 EVRM en artikel 9 van het Regentbesluit, oordeelde de Nederlandstalige eerste kamer bij arrest van 24 maart 2023, waarin de administratie had aangevoerd dat de rechter een boete niet kan vaststellen beneden het wettelijk tarief wanneer de belastingplichtige voorafgaand geen verzoek op grond van artikel 9 Regentbesluit heeft ingediend, dat dit standpunt berust *“op de onjuiste veronderstelling dat de uitoefening van dit toetsingsrecht, dat de rechter ontleent aan het vereiste van toetsing met volle rechtsmacht dat vervat ligt in artikel 6.1 EVRM, afhankelijk is van de voorwaarde dat de overtreder voorafgaandelijk op grond van het Regentbesluit van 18 maart 1831 bij de minister van Financiën of zijn gedelegeerde een verzoek tot kwijtschelding of vermindering van de opgelegde administratieve geldboete heeft ingediend.”*

De visie die de Nederlandstalige afdeling van de eerste kamer vóór het arrest van 25 april 2025 huldigde in verband met de mogelijkheid en de grenzen van de rechter om een administratieve boete te toetsen, kan dan ook als volgt worden samengevat: (1) de rechter ontleent aan artikel 6.1 EVRM het recht om een administratieve boete op haar evenredigheid te toetsen; hij mag echter niet om billijkheids- of opportuniteitsredenen eigen aan de persoon van de belastingplichtige de boete matigen; (2) hij kan daarbij, wanneer het evenredigheidsbeginsel dat vereist, de boete matigen tot beneden het wettelijk tarief; (3) de omstandigheid dat de administratie in zo’n geval een gebonden bevoegdheid heeft, belet dat niet; de rechter moet dan alleen meer terughoudendheid aan de dag leggen; (4) de toetsings- en matigingsbevoegdheid van de rechter op grond van artikel 6.1 EVRM staat volkomen los van het eventueel verzoek tot kwijtschelding of matiging van de boete op grond van artikel 9 Regentbesluit; (5) daaruit volgt, enerzijds, dat niet vereist is dat de belastingplichtige eerst een dergelijk verzoek indient opdat de rechter een boete tot beneden het wettelijk tarief kan matigen indien hij de boete disproportioneel acht, maar, anderzijds, dat de omstandigheid dat de belastingplichtige eerder wel een dergelijk verzoek heeft ingediend niet tot gevolg heeft dat de rechter de boete om redenen eigen aan de persoon van de belastingplichtige zou kunnen matigen.

3. Het Hof heeft met het in voltallige zitting gewezen arrest van 25 april 2025 de kans gegrepen om de eenheid van rechtspraak te herstellen in verband met deze voor de praktijk zeer belangrijke problematiek. In de zaak die leidde tot dit arrest had de verweerder in cassatie, een accountant-belastingconsulent, twee facturen uitgeschreven aan zijn vennootschap en daarop 21% btw aangerekend, maar hij had die facturen niet opgenomen in zijn btw-aangifte. De administratie, die van oordeel was dat er sprake was van opzet om de belastingen te ontduiken, legde hem met toepassing van artikel 70, §1 Btw-wetboek *iuncto* artikel 1, laatste lid KB nr. 41 van 30 januari 1987 een boete op gelijk aan 200% van de ontdoken btw, wat neerkwam op een bedrag van 67.830,00 euro. De appelrechter oordeelde dat de verweerder bewust de verschuldigde btw niet had aangegeven en dat zijn gedrag zeer laakbaar was – de appelrechter bevestigde dus dat er sprake was van opzet om de belasting te ontduiken - maar verminderde de boete toch tot 100% van de ontdoken btw, in essentie op grond dat de verweerder aan de vooravond stond van zijn pensioen, de kans op herval bijgevolg beperkt was en de preventieve werking van de sanctie niet kon spelen. De Belgische Staat kwam hiertegen op in cassatie en voerde in essentie aan, zich daarbij steunend op de rechtspraak van de Franstalige afdeling van de eerste kamer, dat de rechter, wanneer de belastingplichtige geen voorafgaand verzoek tot matiging of kwijtschelding van de boete heeft ingediend bij toepassing van artikel 9 van het Regentbesluit, niet de mogelijk heeft om het bedrag van de geldboete te bepalen op een bedrag dat lager is dan het wettelijk tarief, ook niet op grond van artikel 6.1 EVRM of op grond van het evenredigheidsbeginsel.

In het arrest van 25 april 2025 oordeelt het Hof dat het bij artikel 6.1 EVRM gewaarborgde recht op toegang tot de rechter en het daaruit voortvloeiend beginsel dat een administratieve sanctie met een repressief karakter in de zin van artikel 6.1 EVRM ter controle moet kunnen worden voorgelegd aan een rechter met volle

rechtsmacht, niet inhoudt dat de rechter de administratieve geldboete kan verminderen tot beneden het wettelijk minimum of tot beneden het door de wet opgelegde vaste boetetarief. Het Hof legt ook uit waarom dat niet het geval is: aan het in artikel 6.1 EVRM besloten vereiste dat de rechter de administratieve boete moet kunnen toetsen met volle rechtsmacht is voldaan indien alles wat onder de beoordelingsbevoegdheid van het bestuur valt, door de rechter kan worden getoetst. Indien met andere woorden het bestuur niet anders kan dan voor een bepaalde overtreding een door de wet bepaalde boete op te leggen en op dat punt geen beoordelingsbevoegdheid heeft, kan de rechter evenmin de boete tot beneden dat tarief matigen. Artikel 6.1 EVRM laat de rechter niet toe af te wijken van de door wet zelf bepaalde boetetarieven.

Verder verduidelijkt het Hof welke plaats artikel 9 van het Regentbesluit heeft in deze problematiek. Het Hof oordeelt hierover dat uit het principe dat om te voldoen aan het vereiste van een toets met volle rechtsmacht, niets van wat onder de beoordeling van de administratie valt aan het toezicht van de rechter mag ontsnappen, volgt dat wanneer de belastingplichtige opkomt tegen de beslissing van de minister of zijn gemachtigde over een verzoek met toepassing van artikel 9 van het Regentbesluit, de rechter de boete moet kunnen kwijtschelden of verminderen op dezelfde wijze als de minister of zijn gedelegeerde dat kan. Met andere woorden, wanneer de belastingplichtige een verzoek tot kwijtschelding of vermindering heeft ingediend op grond van artikel 9 van het Regentbesluit en hij bij de fiscale rechter opkomt tegen de beslissing van de minister of zijn gedelegeerde over dat verzoek, heeft de rechter wel de mogelijkheid om de boete te verminderen tot beneden het wettelijk tarief of ze zelfs kwijt te schelden aangezien het bestuur in het kader van een verzoek op grond van artikel 9 Regentbesluit ook die mogelijkheid heeft.

5. Het Hof heeft zich aldus in het arrest van 25 april 2025 uitgesproken over de vraag of artikel 6, § 1, van het Verdrag – en in het bijzonder de uit die bepaling voortvloeiende vereiste dat de rechter een administratieve geldboete moet kunnen controleren bij de uitoefening van een volle rechtsmacht – een grondslag vormt om een administratieve geldboete te verminderen tot onder het wettelijke (minimum)tarief.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250425.1N.1\)](#)

Arrest van 19 juni 2025 (F.23.0037.F)

Inkomstenbelastingen – Aanslagprocedure – Bewijs – Algemeen – Gebruik van een onrechtmatig verkregen bewijs om de belasting te vestigen

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Brussel van 9 juni 2022.

Bij beschikking van 27 februari 2025 heeft de eerste voorzitter van het Hof beslist dat de zaak in voltallige rechtszitting zou worden behandeld.

Advocaat-generaal Thierry Werquin heeft op 7 maart 2025 een schriftelijke conclusie neergelegd op de griffie.

Raadsheer Marielle Moris heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Thierry Werquin heeft geconcludeerd.

II. cassatiemiddel

De eisers voeren in hun verzoekschrift dat aan dit arrest is gehecht, een middel aan.

III. beslissing van het Hof

Beoordeling

Middel

Eerste onderdeel

1. Het arrest dat oordeelt dat “het belastinggeschil niet afhangt van de uitkomst van de strafvordering” en dat “de miskennis van de substantiële vormvereisten betreffende de inrichting van de hoven en rechtbanken beoordeeld moet worden in het licht van de zogenaamde ‘Antigone’-criteria”, past artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering niet toe.

In zoverre het onderdeel uitgaat van de tegengestelde opvatting, mist het feitelijke grondslag.

2. Voor het overige bepaalt artikel 170, § 1, Grondwet, dat het legaliteitsbeginsel in belastingzaken vastlegt, dat geen belasting kan worden ingevoerd dan door een wet.

Uit die bepaling volgt dat de wezenlijke bestanddelen van elke belasting in beginsel moeten worden bepaald door een democratisch verkozen beraadslagende vergadering en dat die bestanddelen moeten worden geformuleerd in een wet in voldoende duidelijke en precieze bewoordingen.

Tot de wezenlijke bestanddelen van de belasting behoren de aanduiding van de belastingplichtige, de belastbare materie, de belastbare grondslag, de aanslagvoet en de eventuele belastingvrijstellingen en -verminderingen.

De regels betreffende de toelaatbaarheid van een onrechtmatig verkregen bewijs maken geen deel uit van de wezenlijke bestanddelen van de belasting en houden dus geen verband met het legaliteitsbeginsel.

In zoverre het onderdeel uitgaat van het tegendeel, faalt het naar recht.

3. Krachtens artikel 1 Eerste Aanvullend Protocol EVRM hebben alle natuurlijke of rechtspersonen recht op het ongestoord genot van hun eigendom; niemand zal van zijn eigendom worden beroofd behalve in het algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht, en die bepalingen tasten het recht niet aan dat een staat heeft om de wetten toe te passen die hij noodzakelijk acht om toezicht op het gebruik van eigendom uit te oefenen in overeenstemming met het algemeen belang of om de betaling van belastingen of andere heffingen en geldboeten te verzekeren.

Artikel 16 Grondwet waarborgt tevens de eerbiediging van het eigendomsrecht.

Uit die bepalingen volgt dat de inmenging van de Staat in de uitoefening van eenieders recht op het ongestoord genot van de eigendom, wat de vestiging van de belasting inhoudt, moet worden bepaald in een rechtsnorm waarvan de toepassing voldoende toegankelijk, nauwkeurig en voorzienbaar is.

Hieruit volgt echter niet dat de regels betreffende de toelaatbaarheid van een onrechtmatig verkregen bewijs enkel kunnen voortvloeien uit een wet in formele zin of dat die rechtsnormen, wanneer ze de rechter vragen om een evenredigheidstoezicht te verrichten in het licht van het recht op een eerlijk proces door het algemeen belang af te wegen tegen het individueel belang van de belastingplichtige, niet aan het voorzienbaarheids criterium beantwoorden.

4. De belastingwet bevat geen enkele algemene bepaling die de belastingadministratie bij het vestigen van de belasting en, in voorkomend geval, bij het opleggen van een belastingverhoging of een geldboete verbiedt van een onrechtmatig verkregen bewijs gebruik te maken.

Het gebruik in belastingzaken van een onrechtmatig verkregen bewijs kan enkel worden geweerd indien de eerbiediging van de bedoelde formele voorwaarden is voorgeschreven op straffe van nietigheid, indien de onregelmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs heeft aangetast of indien het gebruik van het bewijs strijdig is met het recht op een eerlijk proces.

De rechter houdt in zijn beoordeling onder meer rekening met het louter formele karakter van de onregelmatigheid, met de weerslag ervan op het recht of de vrijheid die door de overtreden norm worden beschermd, met het al dan niet opzettelijk karakter van de door de overheid begane onwettigheid en met de omstandigheid dat de ernst van het misdrijf de begane onwettigheid ver te buiten gaat.

Die rechtsnorm, die de belastingadministratie toestaat van een onrechtmatig verkregen bewijs gebruik te maken om de belasting te vestigen, is voldoende toegankelijk, nauwkeurig en voorzienbaar.

In zoverre het onderdeel uitgaat van het tegendeel, faalt het naar recht.

5. Krachtens artikel 314bis WIB92 hebben de aangiften van de belastingplichtige bewijskracht voor de toepassing van de bepalingen van dit wetboek.

Overeenkomstig artikel 339, eerste lid, WIB92 neemt de belastingadministratie als belastinggrondslag de aangegeven inkomsten en andere gegevens, tenzij ze die onjuist bevindt.

Krachtens artikel 340 van dit wetboek, in de versie die van toepassing is op het geschil, kan de administratie, ter bepaling van het bestaan en van het bedrag van de belastingschuld, alsook ter vaststelling van een overtreding van de bepalingen van het wetboek of van de ter uitvoering ervan genomen besluiten, alle door het gemeen recht toegelaten bewijsmiddelen aanvoeren.

Die bepalingen, die in de bewijsmiddelen van de administratie voorzien, regelen het gevolg niet dat aan een onrechtmatig verkregen bewijs moet worden verleend.

In zoverre het onderdeel uitgaat van de tegengestelde opvatting, faalt het naar recht.

6. Overeenkomstig artikel 26, § 1, 3°, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof doet dit hof, bij wijze van prejudiciële beslissing, uitspraak bij wege van arrest op vragen omtrent de schending door een wet, een decreet of een in artikel 134 Grondwet bedoelde regel van de artikelen van titel II en van de artikelen 170, 172 en 191 Grondwet.

De door de eisers voorgestelde prejudiciële vraag, waarin zij de wet, het decreet of de in artikel 134 Grondwet bedoelde regel niet aanwijzen die volgens hen de artikelen 16 en 170 Grondwet zou schenden, dient niet te worden gesteld.

Tweede onderdeel

7. Zoals in het antwoord op het eerste onderdeel is gezegd, kan het gebruik in belastingzaken van een onrechtmatig verkregen bewijs enkel worden geweerd indien de eerbiediging van de bedoelde formele voorwaarden is voorgeschreven op straffe van nietigheid, indien de onregelmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs heeft aangetast of indien het gebruik van het bewijs strijdig is met het recht op een eerlijk proces.

Overeenkomstig de artikelen 61 en 56, § 1, zesde lid, Wetboek van Strafvordering mag de onderzoeksrechter geen gerechtelijk onderzoek instellen zonder een schriftelijke vordering van de procureur des Konings en wanneer hij in de loop van een gerechtelijk onderzoek feiten ontdekt die een misdaad of een wanbedrijf kunnen uitmaken die niet bij hem aanhangig zijn gemaakt, moet hij hiervan onmiddellijk kennisgeven aan de procureur des Konings, die de bij de onderzoeksrechter aanhangig gemaakte zaak kan uitbreiden door aanvullende vorderingen.

Het verbod voor de onderzoeksrechter om andere feiten te onderzoeken dan die welke bij hem aanhangig zijn gemaakt, is niet voorgeschreven op straffe van nietigheid.

Hieruit volgt dat het bewijs dat ten gevolge van deze overschrijding van aanhangigmaking werd verkregen, door de fiscale rechter niet kan worden geweerd.

Het onderdeel dat uitgaat van het tegendeel, faalt naar recht.

8. Voor het overige, en zoals gezegd, past het arrest artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering niet toe.

In zoverre het onderdeel uitgaat van een tegengestelde opvatting, faalt het naar recht.

9. Ten slotte beperkt het onderdeel zich ertoe een discriminatie tussen de belastingplichtigen aan te voeren, al naargelang de belasting wordt gevestigd op grond van bewijzen die zijn verkregen met miskennis van een op straffe van nietigheid voorgeschreven formele regel dan wel op grond van bewijzen die zijn verkregen met miskennis van een regel van rechterlijke organisatie, die niet met dergelijke sanctie gepaard gaat.

Hoewel het onderdeel aanvoert dat de voormelde artikelen 61 en 56, § 1, zesde lid, betreffende de aanhangigmaking van de zaak bij de onderzoeksrechter niet zijn voorgeschreven op straffe van nietigheid, zodat de buiten die aanhangigmaking verkregen bewijzen niet ambtshalve worden geweerd, wijst het op geen enkele andere situatie die, volgens het middel, vergelijkbaar zou zijn met die welke bedoeld wordt in de voormelde bepalingen maar waarin de wetgever de miskennis van de regel zou hebben willen sanctioneren met een nietigheid die het ambtshalve weren van het bewijs tot gevolg heeft.

In zoverre is het onderdeel onnauwkeurig en derhalve niet ontvankelijk.

De door de eisers voorgestelde prejudiciële vraag dient bijgevolg niet aan het Grondwettelijk Hof te worden gesteld.

Om die redenen

Het Hof,

Verwerpt het cassatieberoep.

Toelichting

Dit arrest, gewezen in voltallige rechtszitting, betreft de vraag of, bij het vestigen van de belasting, gebruik kan worden gemaakt van een onrechtmatig verkregen bewijs.

In deze zaak werden stukken betreffende de door de eiser gepleegde belastingfraude ontdekt tijdens een huiszoeking op een ogenblik dat er bij de onderzoeksrechter geen fiscale misdrijven aanhangig waren gemaakt.

Hij heeft hiervan pas twee jaar later kennisgenomen door aanvullende vorderingen van de procureur des Konings. Die bewijzen, die buiten de aanhangigmaking van de zaak bij de onderzoeksrechter zijn verkregen, werden gebruikt om de door de eiser verschuldigde belasting te vestigen.

Volgens de vroegere rechtspraak van het Hof *“bevat de belastingwet geen enkele algemene bepaling die de belastingadministratie bij het vestigen van de belasting en, in voorkomend geval, bij het opleggen van een belastingverhoging of van een geldboete verbiedt van een onrechtmatig verkregen bewijs gebruik te maken.”*

Het gebruik, door de administratie, van een onrechtmatig verkregen bewijs moet worden beoordeeld in het licht van de beginselen van behoorlijk bestuur en van het recht op een eerlijk proces.

Tenzij de wetgever in bijzondere straffen voorziet, kan het gebruik in belastingzaken van een onrechtmatig verkregen bewijs enkel worden verworpen indien de bewijzen werden verkregen op een wijze die zozeer indruist tegen hetgeen van een behoorlijk handelende overheid mag worden verwacht dat dit gebruik onder alle omstandigheden als ontoelaatbaar moet worden geacht of indien het gebruik het recht van de belastingplichtige op een eerlijk proces aantast.

De rechter kan in zijn beoordeling onder meer rekening houden met een of meer van de volgende omstandigheden: het louter formele karakter van de onregelmatigheid, de weerslag ervan op het recht of de vrijheid die door de overtreden norm wordt beschermd, het al dan niet opzettelijk karakter van de door de overheid begane onregelmatigheid en de omstandigheid dat de ernst van het misdrijf de begane onwettigheid ver te buiten gaat³⁵.

Zelfs als het bewijs werd verkregen met miskennis van het in artikel 8 EVRM vastgelegde recht op eerbiediging van de woonplaats en van het privéleven, kan de rechter dat bewijs volgens het Hof enkel weren na de belangen tegen elkaar te hebben afgewogen op grond van de criteria van de Antigoonrechtspraak in belastingzaken.

“Uit artikel 8 EVRM, dat het recht op eerbiediging van het privé-, het gezinsleven, de woning en de briefwisseling waarborgt, [volgt] niet dat bewijs dat met miskennis van dit grondrecht werd verkregen, altijd ontoelaatbaar is.

Behoudens wanneer de wet zelf de rechtsgevolgen bepaalt van de miskennis van een wettelijke pleegvorm die de bescherming van het privéleven beoogt, heeft de omstandigheid dat bewijselementen werden verkregen met miskennis van een dergelijke pleegvorm in belastingzaken niet automatisch en in alle omstandigheden tot gevolg dat die bewijselementen werden verkregen op een wijze die zozeer indruist tegen hetgeen van een behoorlijk handelende overheid mag worden verwacht dat dit gebruik onder alle omstandigheden als ontoelaatbaar moet worden geacht.

Om dit te beoordelen moet de rechter, ook wanneer een pleegvorm werd miskend die de bescherming van het privéleven waarborgt en er derhalve sprake is van een schending van artikel 8 EVRM, enerzijds het openbaar belang van de correcte inning van de wettelijk verschuldigde belasting en de bestrijding van belastingfraude en anderzijds het particuliere belang van de belastingplichtige op de bescherming van zijn grondrechten tegen elkaar afwegen. Hij kan daarbij rekening houden met één of meer van de” in de voormelde rechtspraak “vermelde omstandigheden”³⁶.

Het besproken arrest onderzoekt de Antigoonrechtspraak van het Hof in het licht van artikel 170 Grondwet, betreffende het legaliteitsbeginsel van de belasting, en van het eerste artikel van het Eerste aanvullend protocol bij het EVRM, betreffende de eerbiediging van het eigendomsrecht.

Luidens artikel 170, § 1, Grondwet *“kan geen belasting ten behoeve van de Staat worden ingevoerd dan door een wet”*. Uit die bepaling volgt dat de wezenlijke bestanddelen van de belasting moeten worden bepaald door een democratisch verkozen beraadslagende vergadering en dat die bestanddelen in een wet moeten worden geformuleerd in duidelijke en precieze bewoordingen, overeenkomstig het rechtszekerheidsbeginsel.

³⁵ Zie Cass., 21 april 2022, F.17.0136.N; Cass., 29 januari 2021, F.17.0016.N; Cass., 11 juni 2020, F.19.0022.N, AC 2020, nr. 389; Cass. 18 januari 2018, F.16.0031.N, AC 2018, 126, nr. 39; Cass. 4 november 2016, F.15.0106.N, AC 2016, 2118, nr. 621; Cass. 22 mei 2015, F.13.0077.N, AC 2015, 1343, nr. 335.

³⁶ Zie Cass. 29 januari 2021, AR F.17.0016.N.

Volgens het Hof “behoren tot de wezenlijke bestanddelen van de belasting, de aanwijzing van de belastingplichtige, de belastbare materie, de belastbare grondslag, de aanslagvoet en de eventuele belastingvrijstellingen en -verminderingen”. Daarentegen “maken de regels betreffende de toelaatbaarheid van een onrechtmatig verkregen bewijs geen deel uit van de wezenlijke bestanddelen van de belasting en houden zij dus geen verband met het legaliteitsbeginsel”.

Het gebruik van een onrechtmatig verkregen bewijs om de belasting te vestigen, is dus niet strijdig met artikel 170 Grondwet.

Uit het eerste artikel van het Eerste Aanvullend Protocol en uit artikel 16 Grondwet, die betrekking hebben op de eerbiediging van het eigendomsrecht, volgt “dat de inmenging van de Staat in de uitoefening van eenieders recht op het ongestoord genot van de eigendom, waartoe de vestiging van de belasting aanleiding geeft, moet worden bepaald in een rechtsnorm waarvan de toepassing voldoende toegankelijk, nauwkeurig en voorzienbaar is.

Hieruit volgt echter niet dat de regels betreffende de toelaatbaarheid van een onrechtmatig verkregen bewijs enkel kunnen voortvloeien uit een wet in formele zin of dat die rechtsnormen, wanneer ze de rechter vragen om een evenredigheidstoezicht te verrichten in het licht van het recht op een eerlijk proces door het algemeen belang af te wegen tegen het individueel belang van de belastingplichtige, niet aan het voorzienbaarheids criterium beantwoorden”.

Volgens het besproken arrest moet de inmenging in het eigendomsrecht, waartoe de op grond van een onrechtmatig bewijs gevestigde belasting aanleiding geeft, weliswaar worden bepaald in een wet, maar beperkt deze zich niet tot een wet in de formele zin van het woord en kan ze bestaan in een andere norm die voldoende voorzienbaar is, zoals bijvoorbeeld de rechtspraak van het Hof van Cassatie die de criteria van de Antigoonrechtspraak in belastingzaken heeft vastgelegd.

Het besproken arrest wijzigt de door de vroegere rechtspraak in aanmerking genomen criteria op grond waarvan een onrechtmatig verkregen bewijs kan worden geweerd, om ze in overeenstemming te brengen met die van de Antigoonrechtspraak in strafzaken, zoals ze zijn opgenomen in artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering.

“De belastingwet bevat geen enkele algemene bepaling die de belastingadministratie bij het vestigen van de belasting en, in voorkomend geval, bij het opleggen van een belastingverhoging of van een geldboete verbiedt van een onrechtmatig verkregen bewijs gebruik te maken.

Het gebruik in belastingzaken van een onrechtmatig verkregen bewijs kan enkel worden verworpen indien de eerbiediging van de bedoelde formele voorwaarden is voorgeschreven op straffe van nietigheid, indien de onregelmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs heeft aangetast of indien het gebruik van het bewijs strijdig is met het recht op een eerlijk proces.

De rechter houdt in zijn beoordeling onder meer rekening met het louter formele karakter van de onregelmatigheid, met de weerslag ervan op het recht of de vrijheid die door de overtreden norm beschermd worden, met het al dan niet opzettelijk karakter van de door de overheid begane onwettigheid en met de omstandigheid dat de ernst van het misdrijf de begane onwettigheid ver te buiten gaat”.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250619.1F.7\)](#)

III. Strafrecht en strafprocedure

Arrest van 11 maart 2025 (P.25.0202.N-P.25.0234.N)

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens – Artikel 3 – Verbod van foltering, onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen – Detentieomstandigheden in de gevangenis –

Aanvoering van de gedetineerde van een uitgebreide, gedetailleerde en geloofwaardige beschrijving van de detentieomstandigheden – Wettigheid van de vrijheidsberoving – Beoordeling door de rechter

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Antwerpen, kamer van inbeschuldigingstelling, van 31 januari 2025.

De eiser voert in een memorie die aan dit arrest is gehecht, een middel aan.

Voorzitter Filip Van Volsem heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Alain Winants heeft geconcludeerd.

II. beslissing van het Hof

Beoordeling

Voeging

1. Het Hof voegt in het belang van een goede rechtsbedeling de zaken ingeschreven onder de rolnummers P.25.0202.N en P.25.0234.N samen.

Ontvankelijkheid van het cassatieberoep

2. Het arrest verklaart eisers hoger beroep en zijn verzoek tot voorlopige invrijheidstelling ontvankelijk.

In zoverre ook gericht tegen die beslissingen, is eisers cassatieberoep bij gebrek aan belang niet ontvankelijk.

Middel

3. Het middel voert schending aan van artikel 3 EVRM: het arrest hanteert bij de beoordeling van de door de eiser aangevoerde schending van deze verdragsbepaling een verkeerde bewijsstandaard; de eiser heeft in zijn appelconclusie een geloofwaardige en redelijk gedetailleerde beschrijving gegeven van de vernederende omstandigheden van zijn detentie in de gevangenis te Antwerpen, welke werden bevestigd door recente rapporten waaronder een rapport van december 2024; het arrest kan dit verweer niet verwerpen met het oordeel dat op basis van de overgelegde stukken de concrete leefomstandigheden in de cel waar de eiser verblijft niet kunnen worden geverifieerd en dat daarvoor geen objectieve gegevens voorliggen.

4. Uit artikel 3 EVRM, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna EHRM), volgt dat indien een persoon die van zijn vrijheid is beroofd aanvoert dat de omstandigheden waarin hij is opgesloten een schending uitmaken van die verdragsbepaling, hij die aanvoering niet moet bewijzen. De opsluitingsomstandigheden maken precies dat een dergelijke bewijslast niet realistisch is.

5. Wel is vereist dat de betrokkene ter staving van de door hem aangevoerde verdragsrechtelijke schending een uitgebreide en gedetailleerde alsook geloofwaardige beschrijving verstrekt van de opsluitingsomstandigheden met vermelding van concrete en specifieke gegevens.

6. Die beschrijving moet de rechter die moet oordelen over de wettigheid van de vrijheidsberoving in staat stellen na te gaan of de aangevoerde schending van artikel 3 EVRM prima facie niet manifest ongegrond is.

7. Indien de betrokkene een dergelijke uitgebreide en gedetailleerde alsook geloofwaardige beschrijving verstrekt van de opsluitingsomstandigheden met vermelding van concrete en specifieke gegevens, staat het aan de rechter die moet oordelen over de wettigheid van de vrijheidsberoving de gegrondheid ervan te beoordelen, desgevallend na het inwinnen van aanvullende informatie en het bevelen van de zich opdringende onderzoeksmaatregelen.

8. In zijn appelconclusie heeft de eiser met betrekking tot de problematiek van de overbevolking in de Belgische gevangenissen verwezen naar het jaarverslag 2023 van de Commissie van Toezicht van de gevangenis te Antwerpen, het jaarverslag 2023 van de Centrale toezichtsraad voor het gevangeniswezen en een geschrift van de Penitentiaire adviesraad van de fod Justitie over vaststellingen in december 2024. Hij heeft vervolgens aangevoerd dat:

- hij verblijft in een cel van acht vierkante meter, samen met twee celgenoten, waarvan één grondslaper en dat volgens de EHRM-rechtspraak de ruimte die het toilet inneemt niet mag worden meegerekend voor de bepaling van de vereiste minimale oppervlakte;

- er volgens de EHRM-rechtspraak dan ook een vermoeden van schending van artikel 3 EVRM voorligt;
- dit vermoeden kan worden weerlegd indien er slechts op korte occasionele tijdstippen sprake is van een gebrek aan ruimte, er voldoende tijd buiten de cel kan worden gespendeerd, er voldoende activiteiten buiten de cel worden georganiseerd en er een geen andere verzwarende omstandigheden spelen zoals een staking, maar dat dergelijke elementen niet voorhanden zijn;
- bovendien de eiser gebruik moet maken van het in de cel zonder enige afscheiding geplaatst toilet, in aanwezigheid van de twee celgenoten. Een dergelijke nabijheid en blootstelling is niet alleen vanuit een gezondheids- en hygiëneperspectief te bekritisieren, maar het ontnemt de eiser elke vorm van privacy gezien hij te allen tijde in het zicht verblijft van zijn celgenoten en eventueel binnenkijkende cipiers.

9. De eiser heeft daaruit afgeleid dat er een schending is van de artikelen 3 en 5 EVRM, zijn gevangenhouding onwettig is en hij moet worden vrijgelaten dan wel dat zijn vrijheidsberoving moet worden omgezet naar een vrijheidsberoving onder de modaliteit van het elektronisch toezicht.

10. Het arrest (p. 4, randnr. 3.5) verwerpt eisers aanvoering op de volgende gronden:

- de eiser maakt onvoldoende concreet aannemelijk dat zijn specifieke detentieomstandigheden in strijd zouden zijn met artikel 3 EVRM;
- uit de aan de kamer van inbeschuldigingstelling overgelegde gegevens kan niet worden afgeleid dat de eiser ingevolge zijn huidige detentieomstandigheden zou zijn onderworpen aan foltering of aan een onmenselijke of vernederende behandeling;
- de enkele verwijzing door de verzoeker naar zijn verblijf in de gevangenis te Antwerpen en de vaststellingen in de jaarverslagen van de Commissie van Toezicht bij de gevangenis te Antwerpen en van de Centrale toezichtsraad voor het gevangeniswezen met betrekking tot de overbevolking in de gevangenis te Antwerpen volstaat hier niet;
- op basis van de stukken die voorliggen kunnen de concrete leefomstandigheden in de cel waar de eiser verblijft niet worden geverifieerd en liggen daarover geen objectieve gegevens voor.

11. De appelrechters die niet vaststellen dat de eiser geen uitgebreide en gedetailleerde alsook geloofwaardige beschrijving heeft verstrekt van de opsluitingsomstandigheden met vermelding van concrete en specifieke gegevens, maar zijn verweer in wezen verwerpen omdat zij niet beschikken over objectieve gegevens betreffende de opsluitingsomstandigheden van de eiser, verantwoordend die beslissing niet naar recht.

Het middel is in zoverre gegrond.

Dictum

Het Hof,

Vernietigt het bestreden arrest behoudens in zoverre dit eisers hoger beroep en verzoekschrift tot voorlopige invrijheidstelling ontvankelijk verklaart.

(...)

Toelichting

Het Europees Hof voor de Rechten van Mens heeft een uitgebreide rechtspraak ontwikkeld over de verenigbaarheid van de detentieomstandigheden met artikel 3 EVRM, verdragsbepaling die verbiedt dat iemand wordt onderworpen aan foltering of aan een onmenselijke of een vernederende behandeling. Het enkele feit dat hij die van zijn vrijheid is beroofd ongemakken ondervindt van zijn opsluiting, maakt die opsluiting nog niet strijdig met artikel 3 EVRM. Daarvoor is een minimum aan zwaarwichtigheid vereist.³⁷

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft uit deze verdragsbepaling ook procedurele verplichtingen voor de lidstaten afgeleid. Indien een gedetineerde aanvoert dat zijn opsluiting strijdig is met deze bepaling moeten de autoriteiten van de lidstaat die grief onderzoeken. Het hoeft gelet op de quasi permanente overbevolking in de Belgische gevangenissen niet te verbazen dat gedetineerden voorhouden dat de opsluitingsomstandigheden niet te verenigen vallen met artikel 3 EVRM.

Met het arrest van 11 maart 2025, P.25.0202.N-P25.0234.N, verduidelijkt het Hof van Cassatie dat indien een gedetineerde omwille van zijn detentieomstandigheden een schending aanvoert van artikel 3 EVRM hij een

³⁷ Cass. 23 januari 2024, P.24.0092.N; Cass. 9 april 2024, P.24.0412.N; Cass. 19 november 2024, P.24.1512.N; Cass. 8 april 2025, P.25.0493.N.

zekere aanvoeringsplicht heeft, zonder dat hij de aangevoerde schending moet bewijzen. De opsluitingsomstandigheden maken precies dat een dergelijke bewijslast voor een gedetineerde niet realistisch is. Wel moet hij ter staving van de door hem aangevoerde verdragsrechtelijke schending een uitgebreide en gedetailleerde alsook geloofwaardige beschrijving verstrekken van de opsluitingsomstandigheden met vermelding van concrete en specifieke gegevens. Hij heeft een soort van verhoogde aanvoeringsplicht.

De beschrijving die de gedetineerde moet aanleveren moet de rechter die dient te oordelen over de wettigheid van de vrijheidsberoving – en dat zal het onderzoeksgerecht (raadkamer of kamer van inbeschuldigingstelling) zijn of het vonnisgerecht dat uitspraak doet over een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling³⁸ – in staat stellen na te gaan of de aangevoerde schending van artikel 3 EVRM *prima facie* niet manifest ongegrond is en desgevallend een effectief rechtsherstel verlenen.³⁹

Het Hof van Cassatie verduidelijkt met het arrest van 11 maart 2025, P.25.0202.N-P25.0234.N, dat de rechter een onderzoeksplicht heeft: hij moet aan de hand van de door de gedetineerde verstrekte uitgebreide en gedetailleerde alsook geloofwaardige beschrijving van de opsluitingsomstandigheden oordelen of de aanvoering van de verdragsrechtelijke schending gegrond is, desgevallend na het inwinnen van aanvullende informatie en het bevelen van de zich opdringende onderzoeksmaatregelen.

Het onderzoeksgerecht kan een aangevoerde schending van artikel 3 EVRM niet afwijzen op de enkele grond dat het niet de beschikking heeft over objectieve gegevens betreffende de opsluitingsomstandigheden van de gedetineerde. Indien de gedetineerde het onderzoeksgerecht verzoekt om een gerechtsdeurwaarder aan te stellen om zich met de verdediging naar zijn cel te begeven omdat de gevangenisdirectie een gerechtsdeurwaarder enkel wil toelaten indien die daartoe opdracht heeft gekregen van een magistraat, kan het onderzoeksgerecht dat verzoek niet verwerpen op de enkele grond dat de eiser over voldoende tijd kon beschikken om zijn individuele detentieomstandigheden te documenteren.⁴⁰

Het Hof van Cassatie heeft de in het arrest van 11 maart 2025, P.25.0202.N-P.25.0234.N, geformuleerde aanvoeringsplicht voor de gedetineerde en onderzoeksplicht voor het onderzoeksgerecht herhaald⁴¹. Of de detentieomstandigheden effectief een schending van artikel 3 EVRM inhouden, wordt onaantastbaar door het onderzoeksgerecht beoordeeld en dit kan beslissen dat de gedetineerde niet aannemelijk maakt dat zijn opsluitingstoestand in strijd is met artikel 3 EVRM⁴² en bijgevolg zijn verzoek om te worden overgebracht naar een ander arresthuis verwerpen.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250311.2N.5\)](#)

Arrest van 28 mei 2025 (P.25.0159.F)

Misdrijven – Valsheid in geschriften – Materieel bestanddeel – (Geen) onmogelijkheid voor de geadresseerde om de vermeldingen die in het geschrift voorkomen te controleren

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Bergen, correctionele kamer, van 30 december 2024.

De eiser voert in een memorie die aan dit arrest is gehecht, vier middelen aan.

Eerste advocaat-generaal Michel Nolet de Brauwere heeft op 30 april 2025 een schriftelijke conclusie neergelegd op de griffie.

Op 8 mei 2025 heeft de verweerster een memorie van antwoord neergelegd.

Op de rechtszitting van 28 mei 2025 heeft raadsheer Françoise Roggen verslag uitgebracht en heeft de voornoemde eerste advocaat-generaal geconcludeerd.

II. beslissing van het Hof

Beoordeling

³⁸ Cass. 8 april 2025, P.25.0493.N.

³⁹ Cass. 19 november 2024, P.24.1512.N.

⁴⁰ Cass. 24 december 2024, P.24.1723.N.

⁴¹ Cass. 1 april 2025, P.25.0417.N; Cass. 8 april 2025, P.25.0493.N.

⁴² Cass. 8 april 2025, P.25.0493.N.

A. In zoverre het cassatieberoep gericht is tegen de veroordelende beslissing over de strafvordering

(...)

Derde middel

Het middel dat schending aanvoert van artikel 196 Strafwetboek, verwijt de appelrechters te hebben beslist dat de door de eiser uitgereikte ereloonfactuur, die het voorwerp van de telastlegging A.1 is, een valsheid in geschriften uitmaakt.

Eerste onderdeel

De eiser voert aan dat de uitreiking van twee facturen voor dezelfde prestaties de waarheid op zich geenszins tekortdoet, zelfs als het oogmerk erin bestaat een onverschuldigde betaling te verkrijgen, en verwijt het arrest vervolgens het bestaan niet te hebben vastgesteld van een verdraaiing van de waarheid, die een bestanddeel vormt van elke valsheid in geschriften.

De eiser voert wat dat betreft aan dat het hof van beroep zich ertoe heeft beperkt enkele verschillen tussen de eerste en de tweede factuur vast te stellen, om hieruit af te leiden dat de tweede factuur geen duplicaat was van de eerste, wat niet voldoende is.

Het hof van beroep heeft zich echter niet ertoe beperkt vast te stellen dat de datum van de tweede factuur werd gewijzigd, dat het niet erop wijst dat het om een duplicaat gaat, dat de op de overschrijving te vermelden mededeling ook werd gewijzigd en dat de tweede factuur uitdrukkelijk verschilde van de eerste. Het hof heeft hieraan immers toegevoegd dat de eiser een reeds betaald saldo aan erelonen heeft opgeëist door een reeds uitgereikt stuk te herwerken of te doen herwerken en hieraan een verzendingsnota te voegen die geen enkele verwijzing naar een reeds verrichte betaling bevatte.

De appelrechters hebben ten slotte geoordeeld dat de uitreiking, al was het op vraag van zijn cliënt, van een nieuwe slotfactuur voor reeds gefactureerde prestaties, die als bewijs van de werkelijkheid van de aangerekende prestaties dient, om opnieuw een betaling te verkrijgen, een veinzing is die een verdraaiing van de waarheid in een bij wet beschermd geschrift vormt en die de geadresseerde van de factuur nadeel kan berokkenen.

Het middel dat op een onvolledige lezing van het arrest berust, mist feitelijke grondslag.

Tweede onderdeel

De eiser verwijt het arrest te beslissen dat een factuur tussen beroepsbeoefenaars, namelijk een advocaat en zijn cliënte, een verzekeringsmaatschappij, valsheid in geschriften kan uitmaken, terwijl een dergelijk stuk enkel onder voorbehoud van verificatie wordt uitgereikt.

Noch artikel 196 Strafwetboek noch enige andere wetsbepaling vereist, opdat een geschrift, en dus een factuur, valsheid in geschriften kan uitmaken, dat de geadresseerde het onmogelijk kan verifiëren.

In zoverre het middel uitgaat van het tegendeel, faalt het naar recht.

In zijn conclusie in hoger beroep heeft de eiser zich ertoe beperkt te betwisten dat de in de telastlegging A.1 bedoelde factuur voor het saldo aan erelonen de verweerster nadeel zou kunnen berokkenen.

Op bladzijde 15 van het arrest hebben de appelrechters vermeld dat, hoewel het bestaan van een valsheid, inzake facturering, met omzichtigheid moet worden beoordeeld, aangezien de geadresseerde van een factuur niet verplicht is deze te aanvaarden maar de vermeldingen ervan kan verifiëren en de door zijn medecontractant begane onregelmatigheden kan doen verbeteren, valse facturen valsheid in geschriften kunnen uitmaken, wanneer ze tot doel hebben, met een bedrieglijk opzet of met het oogmerk te schaden, de waarheid te verbergen hetzij door bewust onjuiste vermeldingen, hetzij door bij de opmaak ervan bepaalde gegevens opzettelijk niet te vermelden, terwijl dit nadeel kan berokkenen.

Het hof van beroep heeft bovendien verduidelijkt, zoals hierboven is vermeld, dat de uitreiking, al was het op vraag van zijn cliënt, zoals in dit geval, van een nieuwe factuur om opnieuw de betaling van reeds gefactureerde en betaalde prestaties te verkrijgen, een veinzing is die een verdraaiing van de waarheid in een bij wet beschermd geschrift vormt en die de geadresseerde van de factuur nadeel kan berokkenen. Het arrest stelt ten slotte vast dat de opmaak en het gebruik van dat stuk daadwerkelijk nadeel hebben berokkend, aangezien de verweerster een tweede betaling heeft verricht als gevolg van de bedrieglijke kunstgreep van de eiser.

Door die overwegingen, waaruit blijkt dat de eiser, via een valse factuur, uit het vermogen van de verweerster bedragen heeft doen verdwijnen die vanuit een economisch oogpunt niet verantwoord worden, zodat hij hieruit rechtstreeks of onrechtstreeks voordeel heeft behaald, hebben de appelrechters hun beslissing om de feiten van de telastlegging A.1 van valsheid in geschriften bewezen te verklaren, naar recht verantwoord.

In zoverre kan het middel niet worden aangenomen.

Voor het overige is het middel, in zoverre het opkomt tegen de feitelijke beoordeling van de appelrechters, niet ontvankelijk.

Dictum

Het Hof,

Verwerpt het cassatieberoep.

(...)

Toelichting

Het bestreden arrest van het hof van beroep heeft de beklagde veroordeeld wegens valsheid en gebruik van valse stukken, in dit geval een factuur van het ereloon van een advocaat, en oplichting.

Het geschrift dat de telastlegging van valsheid in geschriften uitmaakt in de zin van artikel 196 Strafwetboek, is een nieuwe slotfactuur voor diensten die de beklagde, in zijn hoedanigheid van advocaat, reeds had verleend en voor hetzelfde bedrag had gefactureerd. Dat bedrag was door zijn cliënte betaald.

De beklagde vermeldt op het stuk niet dat het gaat om een duplicaat en het stuk verschilt van de eerste factuur in zoverre het melding maakt van een andere datum, van andere referenties van de cliënte, van een andere mededeling die op de overschrijving moet worden vermeld en van een nieuwe ingekaderde vermelding.

De hierbij gevoegde verzendingsnota bevat geen enkele verwijzing naar een reeds verrichte betaling maar vermeldt het volgende: *“nota betreffende het saldo aan erelonen in het kader van dit reeds geruime tijd voorbereide dossier”*.

Het hof van beroep heeft verduidelijkt dat de eiser een reeds betaald saldo aan erelonen heeft geëist door een reeds uitgereikt stuk te herwerken of doen herwerken en door hierbij een verzendingsnota te voegen die geen enkele verwijzing naar een reeds verrichte betaling bevatte.

De appelrechters hebben geoordeeld dat de uitreiking, al was het op vraag van zijn cliënt, van een nieuwe slotfactuur voor reeds gefactureerde prestaties, die als bewijs van de werkelijkheid van de aangerekende prestaties dient, om opnieuw een betaling te verkrijgen, een veinzing is die een verdraaiing van de waarheid in een bij wet beschermd geschrift vormt en die de geadresseerde van de factuur nadeel kan berokkenen.

De appelrechters hebben vervolgens geoordeeld dat de tweede factuur was uitgereikt met het bedrieglijk opzet een tweede, onverschuldigde betaling te verkrijgen voor reeds gefactureerde en betaalde prestaties en dat ze de listige kunstgreep vormt die heeft geleid tot die tweede betaling, die de oplichting uitmaakt.

Voor het hof van beroep had de beklagde, tot betwisting van de telastlegging van valsheid in geschriften te betwisten, zich op de rechtspraak van het Hof beroepen waarin voor recht wordt gezegd dat er geen sprake kan zijn van valsheid in geschriften wanneer het geschrift enkel bewijswaarde heeft na de aanvaarding ervan door de geadresseerde.

Volgens die rechtspraak⁴³ bestaat de valsheid in geschriften, zoals bedoeld in de artikelen 193, 196, 213 en 214 Strafwetboek, erin in een bij wet beschermd geschrift, met bedrieglijk opzet of met het oogmerk te schaden, de waarheid te verbergen op een bij wet bepaalde wijze, terwijl hieruit een nadeel kan ontstaan.

Een bij wet beschermd geschrift is een geschrift dat in zekere mate tot bewijs kan strekken, wat wil zeggen dat het zich aan het openbaar vertrouwen opdringt, zodat de overheid of de particulieren die hiervan kennisnemen

---

⁴³ Zie met name Cass. 1 december 2020, P.20.0784.N, AC 2020, nr. 736, [ECLI:BE:CASS:2020:ARR.20201201.2N.5](#), met conclusie van advocaat-generaal DE SMET B., [ECLI:BE:CASS:2020:CONC.20201201.2N.5](#).

of waaraan het wordt voorgelegd, overtuigd kunnen worden van de waarachtigheid van de rechtshandeling of van het rechtsfeit die in dat geschrift zijn vastgelegd of gerechtigd zijn hieraan geloof te hechten.

Nog steeds volgens dat arrest uit 2020 dringt een geschrift dat slechts bewijswaarde heeft na de aanvaarding ervan door de geadresseerde, zich in de regel niet op aan het openbaar vertrouwen. Dit is evenwel anders wanneer de controle, door de geadresseerde, van de vermeldingen die in het geschrift voorkomen onmogelijk is of door toedoen van de uitreiker onmogelijk werd gemaakt.

Een factuur, vervolgt het arrest, is dus een beschermd geschrift wanneer de opsteller, op het ogenblik waarop hij niet-geleverde prestaties aanreken, weet dat die factuur in werkelijkheid niet kan worden gecontroleerd omdat hij zelf de controle ervan voor de geadresseerde verzekert. In dit geval is het van weinig belang in welke mate de gefactureerde prestaties gedetailleerd worden weergegeven, aangezien geen enkele objectieve controle van die vermeldingen mogelijk is.

De beklagde had uit die lering afgeleid dat het bestreden arrest de overweging dat de litigieuze ereloonfactuur een bij wet beschermd geschrift was, niet naar recht verantwoordde, op grond dat het arrest niet vaststelde dat de geadresseerde – de cliënte van de advocaat, in dit geval een verzekeringsmaatschappij –, de inhoud ervan onmogelijk kon controleren.

Hij werd hierin niet gevolgd.

Voor het Hof heeft de beklagde, de eiser in cassatie, een middel aangevoerd waarin hij zich op de schending van artikel 196 Strafwetboek beriep.

De vereiste vaststelling van de onmogelijkheid om de inhoud van een factuur te controleren, wat de kern van het middel vormt, wordt door verschillende auteurs reeds geruime tijd bekritiseerd⁴⁴.

Zij stelden de vraag of die vereiste niet hierop neerkwam dat er een strafbaarheidsvoorwaarde werd toegevoegd aan de bij wet bepaalde voorwaarden, namelijk de verdraaiing van de waarheid, het bedrieglijk opzet en de mogelijkheid van een nadeel.

Zoals Fr. Lugentz erop wijst, 'moet de bevoegdheid [van de rechter] om de feiten te kunnen beoordelen behouden blijven en kan de theoretische mogelijkheid om de litigieuze akte te controleren op zich alleen niet tot gevolg hebben dat het bestaan van misdrijf uitgesloten wordt wanneer die akte op een bij wet bepaalde wijze werd gewijzigd, met bedrieglijk opzet of met het oogmerk te schaden. [...] Het is dus niet voldoende [...] dat een vals of gewijzigd schriftelijk gegeven kan worden gecontroleerd opdat de opsteller aan de veroordeling onderuit kan komen'.⁴⁵

Een eerste stap in de evolutie in de rechtspraak van het Hof werd gezet in een arrest uit 2024⁴⁶; daarin herinnert het Hof eraan dat valsheid in geschriften bestaat in het verbergen van de waarheid, met bedrieglijk opzet of met het oogmerk te schaden, hetzij door bewust onjuiste vermeldingen, hetzij door bij de opmaak van een bij wet beschermd geschrift bepaalde gegevens opzettelijk niet te vermelden, terwijl hieruit een nadeel kan ontstaan.

Het Hof oordeelt vervolgens dat de wijziging van de op een verkoopfactuur vermelde prijs om aan een derde een verborgen commissieloon terug te storten, een veinzing is die een valsheid oplevert wanneer de verrichting de geadresseerde van de factuur nadeel kan berokkenen en de dader handelt met bedrieglijk opzet of met het oogmerk om te schaden.

Geen enkele reden van het bestreden arrest van het hof van beroep stelde vast dat de controle, door de geadresseerde, van het bedrag van de op de factuur vermelde prijs onmogelijk was of door toedoen van de verkoper onmogelijk was gemaakt. Het middel had enkel betrekking op de verdraaiing van de waarheid, die door de beklagde werd betwist.

---

⁴⁴ Zie LUGENTZ Fr., 'Faux en écritures authentiques et publiques, en écritures de commerce ou de banque et en écritures privées et usage de ces faux' in *Les infractions, vol. 4, les infractions contre la foi publique*, Brussel, Larcier, 2012, 120 e.v.; SPREUTELS J., ROGGEN Fr. en ROGER FRANCE E., *Droit pénal des affaires*, Brussel, Bruylant, 2005, 220.

⁴⁵ LUGENTZ Fr., 'Faux en écritures authentiques et publiques, en écritures de commerce ou de banque et en écritures privées et usage de ces faux' in *Les infractions, vol. 4, les infractions contre la foi publique*, Brussel, Larcier, 2012, 127 (vrije vertaling).

⁴⁶ Zie Cass., 21 februari 2024, P.23.0276.F, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240221.2F.14](#).

Er moet op worden gewezen dat er voor het Hof weliswaar geen enkel middel werd aangevoerd met betrekking tot de vraag of de geadresseerde al dan niet de mogelijkheid had de factuur te controleren, maar dat het Hof evenmin die kwestie heeft behandeld in het kader van zijn ambtshalve toetsing.

Aan de beklagde die, in de zaak waarover het arrest van 28 mei 2025 uitspraak doet, het arrest verweet te beslissen dat een factuur tussen beroepsbeoefenaars, namelijk een advocaat en zijn cliënte, een verzekeringsmaatschappij, valsheid in geschriften kan uitmaken, terwijl een dergelijk stuk enkel onder voorbehoud van controle wordt uitgereikt, antwoordt het Hof dat “*noch artikel 196 Strafwetboek noch enige andere wetsbepaling vereist, opdat een geschrift, en dus een factuur, valsheid in geschriften kan uitmaken, dat de geadresseerde het onmogelijk kan controleren*”.

Het Hof sluit zich aldus aan bij de kritiek die een deel van de rechtsleer al meerdere jaren uit. Het anders omschrijven van valsheid in geschriften komt erop neer dat er aan de strafwet een voorwaarde wordt toegevoegd die ze niet bevat.

Het hof van beroep heeft voor het overige vastgesteld dat de verschillende bestanddelen van valsheid in geschriften voorhanden zijn, namelijk dat de uitreiking van de litigieuze factuur een veinzing verborg die een verdraaiing van de waarheid in een bij wet beschermd geschrift vormt en dat dit de geadresseerde van de factuur nadeel kan berokkenen, zodat het middel werd verworpen.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250528.2F.1\)](#)

Arrest van 24 juni 2025 (P.25.0407.N)

Ontvankelijkheid van de strafvordering – Aannemelijkheid van een onregelmatigheid in de bewijsgaring – onherstelbare miskennis van het recht op een eerlijk proces – Onwettige burgerinfiltratie – Artikel 6.1 EVRM – Artikelen 30 en 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Gent, correctionele kamer, van 12 februari 2025.

De eiser voert in een memorie die aan dit arrest is gehecht, drie middelen aan.

Op 28 mei 2025 heeft advocaat-generaal Bart De Smet een schriftelijke conclusie neergelegd ter griffie van het Hof.

Op de rechtszitting van 17 juni 2025 heeft sectievoorzitter Erwin Francis verslag uitgebracht en heeft de voormelde advocaat-generaal geconcludeerd.

II. beslissing van het Hof

Beoordeling

Ambtshalve middel

Geschonden wettelijke bepaling

- artikel 6.1 EVRM

1. Het arrest verklaart de strafvordering onontvankelijk wegens een onherstelbare aantasting van het recht op een eerlijk proces van de verweerders. Het grondt dat oordeel op de vaststelling dat aannemelijk is gemaakt dat er sprake is van clandestiene en bijgevolg onwettige burgerinfiltraties, buiten het wettelijk kader, waardoor het beginsel van de interne openbaarheid met inbegrip van de mogelijkheid tot het toetsen van de betrouwbaarheid van het naar voren gebrachte bewijs onherroepelijk is aangetast. Het neemt aan dat de appelrechters over geen enkel stuk beschikken waaruit blijkt dat er een controle is uitgevoerd voor wat betreft de inhoud en het verloop van de burgerinfiltraties, dat het de verweerder 1 toegelaten was strafbare feiten te plegen, dat er sprake is geweest van een aansturing van de verweerder 1 door de DEA samen met de FGP Kortrijk tot het uitlokken van strafbare feiten of dat er sprake is geweest van gebeurlijke maatregelen ter bescherming van de verweerder 1 als burgerinfiltrant, zodat de noodzakelijke controle op het verloop van de burgerinfiltratie en de regelmatigheid van het verkregen bewijs door de appelrechters eenvoudigweg onmogelijk is en waarbij het bij uitbreiding evenmin mogelijk is na te gaan of de aan

de andere verweerders verweten misdrijven al dan niet werden uitgelokt, zoals door hen wordt voorgehouden.

2. Die beslissing is mede gesteund op de vaststelling dat de drie politieambtenaren van de FGP Kortrijk ogenschijnlijk, minstens feitelijk, de verweerder 1 hebben begeleid en aangestuurd in de uitvoering van zijn opdrachten en zich ogenschijnlijk de facto de rol van begeleidingsambtenaar in de zin van artikel 47novies/1, § 1, vijfde lid, Wetboek van Strafvordering hebben aangemeten. De appelrechters oordelen dat het horen van de drie politieambtenaren van de FGP Kortrijk problematisch is omdat zij gelet op het onwettig karakter van de burgerinfiltratie niet kunnen genieten van de bij artikel 47novies/1, § 3, tweede lid, Wetboek van Strafvordering bepaalde strafrechtelijke immunitet en zij als getuige niet kunnen worden verplicht zichzelf te incrimineren. Daardoor worden volgens de appelrechters de verweerders bijkomend aangetast in hun recht van verdediging en hun recht van daadwerkelijke tegenspraak, waartoe ook het recht op het horen van getuigen behoort.

3. Indien de rechter oordeelt dat het onderzoek of de vervolging is aangetast door een onregelmatigheid die tot gevolg heeft dat het recht op een eerlijk proces van een beklagde onherstelbaar is aangetast, kan hij de strafvordering onontvankelijk verklaren. In dat geval dient de rechter artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering niet toe te passen.

4. Een beklagde die voorhoudt dat er een onregelmatigheid in het onderzoek of de vervolging is begaan en dat zijn recht op een eerlijk proces onherstelbaar is aangetast, moet die aanvoeringen en het verband ertussen aannemelijk maken, zonder ze te moeten bewijzen.

5. Gelet op de aard, de ernst en de gevolgen van de sanctie van de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering dient de rechter die oordeelt dat een beklagde een onherstelbare aantasting van zijn recht op een eerlijk proces ingevolge een onregelmatigheid in het onderzoek of vervolging aannemelijk maakt, de nodige maatregelen te bevelen opdat redelijkerwijze zekerheid kan worden verkregen over die aanvoering.

6. De aanvoering over de burgerinfiltratie gaat ervan uit dat de drie politieambtenaren van de FGP samen met de DEA de verweerder 1 als burgerinfiltrant hebben begeleid. De appelrechters oordelen, zoals hiervoor reeds aangehaald, dat deze drie politieambtenaren niet moeten worden gehoord omdat zij gelet op het onwettig karakter van de burgerinfiltratie geen immunitet hebben en niet kunnen worden verplicht zichzelf te incrimineren. Daarmee nemen de appelrechters zonder meer aan dat de aanvoering over het onwettig optreden van de drie politieambtenaren als begeleidingsambtenaren van de verweerder 1 met de werkelijkheid overeenstemt, zonder aan de hand van de verklaringen van die politieambtenaren te proberen meer duidelijkheid te verkrijgen over de aard en de omvang van die begeleiding, wat een impact kan hebben op de eventualiteit van het herstel van de aangevoerde onwettigheid. Bovendien kan de enkele omstandigheid dat de politieambtenaren zich zouden kunnen beroepen op hun zwijgrecht de beslissing om hen niet te horen niet verantwoorden.

7. Het arrest dat in die omstandigheden beslist tot de onontvankelijkheid van de strafvordering tegen de verweerders zonder het openbaar ministerie te verzoeken de drie politieambtenaren waarvan wordt voorgehouden dat zij op onwettige wijze zijn opgetreden als begeleidingsambtenaar van de verweerder 1 als burgerinfiltrant, te verhoren, te laten verhoren of als getuige onder eed te laten dagvaarden op de rechtszitting, verantwoordt die beslissing niet naar recht.

Ambtshalve onderzoek voor het overige

8. De substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen zijn in acht genomen en de beslissing is overeenkomstig de wet geweest.

Dictum

Het Hof,

Vernietigt het bestreden arrest behoudens in zoverre het de hogere beroepen ontvankelijk verklaart en het de saisine van het appelgerecht bepaalt.

Toelichting

Beklaagden, verweerders in cassatie, zijn vervolgd wegens het plegen van misdrijven in verband met de invoer van cocaïne in vereniging en deelname aan een criminele organisatie. Een van de beklagden heeft voor de feitenrechters aangevoerd dat de strafvordering niet ontvankelijk is omdat hij met het oog op het verzamelen van bewijs op een onwettige wijze was ingezet als burgerinfiltrant door de federale politie in samenspraak met een buitenlandse politiedienst. Hij vroeg onder meer de drie betrokken politieambtenaren van de federale politie als getuigen te horen.

Het hof van beroep te Gent somt bij het bestreden arrest van 12 februari 2025 een geheel van feitelijke gegevens op waaruit het afleidt dat de vermelde aanvoeringen van de beklaagde aannemelijk zijn en het verklaart de strafvordering ten aanzien van alle beklaagden niet-ontvankelijk omdat het bewijs dat onwettig is verkregen door de inzet van een burgerinfiltrant alle bewijselementen van het dossier aantast en het recht op een eerlijk proces en het recht van verdediging van alle beklaagden in de kern aantast. Aldus is het recht op een eerlijk proces van de beklaagden onherstelbaar miskend.

Het bestreden arrest oordeelt daarbij dat een getuigenverhoor van de politieambtenaren problematisch is omdat zij, gelet op het onwettige karakter van de burgerinfiltratie, niet kunnen genieten van de strafrechtelijke immunititeit bepaald bij artikel 47^{novies}/1, § 3, tweede lid, Wetboek van Strafvordering en zij als getuige niet kunnen worden verplicht om zichzelf te incrimineren. Volgens het bestreden arrest worden daardoor de beklaagden bijkomend aangetast in hun recht van verdediging en hun recht van daadwerkelijke tegenspraak, waartoe ook het recht op het horen van getuigen behoort.

Daarbij valt op te merken dat enkel de beklaagden om het getuigenverhoor hadden verzocht, dit in ondergeschikte orde en in zoverre hun hoofdzakelijke verweer over de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering niet zou worden aangenomen. Volgens het openbaar ministerie was er geen nood aan het gevraagde getuigenverhoor.

Op het cassatieberoep van de procureur-generaal bij het hof van beroep te Gent vernietigt het Hof dit arrest op grond van een ambtshalve aangevoerd middel, op andersluidende conclusie van de advocaat-generaal.

Eerst herneemt het Hof zijn klassieke rechtspraak dat indien de vonnisrechter oordeelt dat het onderzoek of de vervolging is aangetast door een onregelmatigheid die tot gevolg heeft dat het recht op een eerlijk proces van een beklaagde onherstelbaar is aangetast, hij de strafvordering niet-ontvankelijk kan verklaren, zonder toepassing te moeten maken van artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering. Dit komt erop neer dat de vonnisrechter in een dergelijk geval de strafvordering niet-ontvankelijk moet verklaren, ten minste in zoverre zijn desbetreffende oordeel steunt op juiste premissen. Het Hof herhaalt eveneens dat een beklaagde die voorhoudt dat er een onregelmatigheid in het onderzoek of de vervolging is begaan en dat zijn recht op een eerlijk proces onherstelbaar is aangetast, die aanvoeringen en het verband ertussen enkel aannemelijk moet maken, maar niet moet bewijzen.

Vervolgens oordeelt het Hof dat van de vonnisrechter wordt verwacht dat hij zijn leidende rol in het ontdekken van de waarheid ten volle speelt alvorens de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering uit te spreken. Die sanctie slechts geldt immers, gelet op zijn aard, ernst en gevolgen, slechts als *ultimum remedium* (laatste optie). Dat wil hier zeggen dat de rechter, alvorens tot de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering te beslissen, de nodige maatregelen moet bevelen opdat redelijkerwijze zekerheid kan worden verkregen over de aanvoering van de beklaagde dat bij de bewijsgaring effectief een onregelmatigheid is begaan die dermate ernstig is dat zijn recht op een eerlijk proces daardoor onherstelbaar is aangetast.

Het Hof grijpt hierbij impliciet terug naar een precedent van 18 maart 2014 (P.13.1407.N), dat oordeelde dat, wanneer de rechter omstandigheden vaststelt waardoor de strafvordering niet kan worden ingesteld of voortgezet met eerbiediging van het recht op een eerlijk proces, hij de sanctie van de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering slechts kan uitspreken wanneer hij zelf de miskenning niet kan herstellen.

Vervolgens neemt het Hof de vermelde beslissing van het bestreden arrest dat het niet aangewezen is om de betrokken politieambtenaren van de federale politie als getuigen te horen, op de korrel. Daarmee neemt het bestreden arrest, aldus het Hof, te snel voor waar aan dat het door de beklaagden aangeklaagde politieoptreden onwettig was, zonder aan de hand van de verklaringen van de politieambtenaren te proberen om meer duidelijkheid te verkrijgen over de aard en de omvang van hun optreden. Dit kon nochtans een impact hebben op de eventualiteit van het herstel van de aangevoerde onwettigheid. Bovendien kan de enkele omstandigheid dat de politieambtenaren zich zouden kunnen beroepen op hun zwijgrecht, de beslissing om hen niet te horen niet verantwoorden. Het arrest dat in die omstandigheden beslist tot de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering tegen de beklaagden, zonder een initiatief te nemen met het oog op het horen van de politieambtenaren, verantwoordt de beslissing niet naar recht.

Het Hof heeft zijn rechtspraak, eveneens op grond van een ambtshalve middel, herhaald in een arrest van 18 november 2025, P.25.0909.N. Hier handelde het om de toepassing van het *non bis in idem*-beginsel vervat in artikel 54 Schengen-Uitvoeringsovereenkomst, op grond waarvan het hof van beroep te Brussel de in België ingestelde strafvordering niet-ontvankelijk had verklaard zonder zich, ambtshalve, terdege ervan te vergewissen of een in het buitenland uitgesproken buitenvervolginstelling voor substantieel dezelfde feiten al dan niet het

voorwerp uitmaakte van een herroeping in dat land, met als gevolg dat het strafonderzoek er mogelijk was heropend.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250624.2N.45\)](#)

Arrest van 16 september 2025 (P.25.0771.N)

Verval van het recht tot het besturen van alle motorvoertuigen – Begrip motorvoertuig – E-step – Artikel 48, eerste lid, 1°, Wegverkeerswet– Gewone betekenis – Onoverwinnelijke dwaling in rechte

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het vonnis in hoger beroep van de correctionele rechtbank Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, van 8 april 2025.

De eiser voert in een memorie die aan dit arrest is gehecht, drie middelen aan.

Op 5 september 2025 heeft advocaat-generaal Bart De Smet een schriftelijke conclusie neergelegd ter griffie van het Hof.

Op de rechtszitting van 16 september 2025 heeft sectievoorzitter Erwin Francis verslag uitgebracht en heeft de voormelde advocaat-generaal geconcludeerd.

II. beslissing van het Hof

Beoordeling

Eerste middel

Eerste onderdeel

1. Het onderdeel voert schending aan van de artikelen 30, § 1, 4°, 38, § 1, 42 en 48, eerste lid, 1°, Wegverkeerswet: het bestreden vonnis spreekt de verweerder 2 vrij voor de telastleggingen D (rijden spijs verval zoals bepaald in artikel 48, eerste lid, 1°, Wegverkeerswet) en E (rijden spijs lichamelijke ongeschiktheid zoals bepaald in artikel 30, § 1, 4°, Wegverkeerswet), omdat de door de verweerder 2 bestuurde elektrische step met een maximumsnelheid van 25 kilometer per uur geen motorvoertuig of voertuig is, zoals bedoeld in de als geschonden aangewezen wetsbepalingen; het bestreden vonnis steunt voor die beslissing op begripsomschrijvingen opgenomen in of afgeleid uit artikel 2.14, 2.15.2, 2°, c) en 2.16 Wegverkeersreglement, artikel 1 WAM, artikel 1.1 van de richtlijn 2009/103/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 betreffende de verzekering tegen de wettelijke aansprakelijkheid waartoe de deelneming aan het verkeer van motorrijtuigen aanleiding kan geven en de controle op de verzekering tegen deze aansprakelijkheid, artikel 1, 3°, van het koninklijk besluit van 23 maart 1998 betreffende het rijbewijs en artikel 38, § 7, Wegverkeerswet; het leidt uit die laatste bepalingen en begripsomschrijvingen af dat het verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig niet slaat op het besturen van een elektrische step omdat een elektrische step niet als een motorvoertuig wordt beschouwd in het Wegverkeersreglement, de WAM-wetgeving en de wetgeving betreffende het rijbewijs, alsook omdat de rechter niet verplicht is het verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig uit te spreken indien de overtreding werd begaan met een voertuig dat niet in aanmerking komt voor de vervallenverklaring; evenwel slaat het verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig, hetzij opgelegd als straf, hetzij opgelegd als veiligheidsmaatregel, principieel op alle motorvoertuigen en houdt het geen verband met de categorieën waarvoor het rijbewijs kan worden ingetrokken; ook het facultatieve karakter van het verval bedoeld in artikel 38, § 7, Wegverkeerswet is hier niet relevant; artikel 2 Wegverkeersreglement, artikel 1 WAM en de bepalingen van de richtlijn 2009/103/EG zijn niet van toepassing op het begrip motorvoertuig of voertuig vermeld in de Wegverkeerswet; dat begrip dient daarentegen, bij gebrek aan wettelijke definitie, te worden uitgelegd in zijn gewone betekenis; de door de verweerder 2 bestuurde elektrische step is een motorvoertuig in de gewone betekenis van het woord.

2. Artikel 30, § 1, 4°, Wegverkeerswet bestraft hij die een motorvoertuig bestuurt terwijl hij lijdt aan één van de lichaamsgebreken of aandoeningen die door de Koning worden bepaald overeenkomstig artikel 23, § 1, 3°, of indien hij niet heeft voldaan aan het geneeskundig onderzoek dat door de Koning is opgelegd in de gevallen die Hij bepaalt.

Artikel 38, § 1, eerste lid, Wegverkeerswet bepaalt de gevallen waarin de rechter het verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig kan uitspreken als bijkomende straf. Die bepaling

maakt geen onderscheid tussen motorvoertuigen waarvoor een rijbewijs vereist is en motorvoertuigen waarvoor dat niet is vereist.

Artikel 42 Wegverkeerswet bepaalt dat verval van het recht tot sturen moet worden uitgesproken wanneer, naar aanleiding van een veroordeling of opschorting van straf of internering wegens overtreding van de politie over het wegverkeer of wegens een verkeersongeval te wijten aan het persoonlijk toedoen van de dader, de schuldige lichamelijk of geestelijk ongeschikt wordt bevonden tot het besturen van een motorvoertuig.

Artikel 48, eerste lid, 1°, Wegverkeerswet bestraft hij die een voertuig of een luchtschip bestuurt, een rijder geleidt of een bestuurder begeleidt met het oog op de scholing, spijs het tegen hem uitgesproken verval. Dat verval kan zowel zijn opgelegd als straf, als zijn opgelegd wegens lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid tot het besturen van een motorvoertuig.

3. Uit de samenhang tussen die bepalingen volgt dat het door artikel 48, eerste lid, 1°, Wegverkeerswet strafrechtelijk gesanctioneerde verbod om tijdens de periode van vervallenverklaring van het recht een motorvoertuig te besturen, geldt voor alle motorvoertuigen, ongeacht of voor het besturen ervan een rijbewijs is vereist.

4. Het begrip motorvoertuig of voertuig is niet omschreven in de Wegverkeerswet. Voor de invulling van dat begrip met het oog op de toepassing van de Wegverkeerswet kan niet worden gesteund op de in artikel 2 Wegverkeersreglement opgenomen definities, aangezien die volgens de aanhef van die bepaling slechts gelden voor de toepassing van het Wegverkeersreglement zelf. Evenmin kan daarvoor worden gesteund op definities opgenomen in andere wetgeving met een eigen finaliteit, zoals de WAM-wetgeving of de wetgeving inzake het rijbewijs. Bijgevolg moet dat begrip voor de toepassing van de vermelde wetsbepalingen worden gebruikt in zijn gewone betekenis.

5. Een motorvoertuig begrepen in zijn gewone betekenis is elk voertuig dat wordt voortgestuwd door enkel een mechanische kracht, geleverd door een verbrandingsmotor of een elektrische motor, dit wil zeggen door een mechanische kracht die het voertuig autonoom kan laten bewegen zonder het gebruik van spierkracht door de bestuurder ervan, met uitsluiting evenwel van een mechanische kracht die enkel trapondersteuning of een meeloop- of wegrijhulpfunctie biedt. Of voor het besturen van dat voertuig een rijbewijs vereist is, heeft geen belang. Evenmin is van belang of het starten van de gemotoriseerde aandrijfkraft, buiten het manipuleren van een hendel, pedaal of knop, een fysieke inspanning zoals een duw of een stap vereist.

6. Hieruit volgt dat een elektrische step een motorvoertuig of voertuig is zoals hier bedoeld.

7. Het bestreden vonnis dat anders oordeelt en op grond daarvan de verweerder 2 vrijspreekt voor de telastleggingen D en E, verantwoordt de beslissing niet naar recht.

Het onderdeel is gegrond.

Tweede middel

8. Het middel voert schending aan van artikel 71 Strafwetboek, alsmede miskennis van het algemeen rechtsbeginsel inzake schulduitsluitende dwaling: het bestreden vonnis oordeelt dat het minstens aannemelijk wordt gemaakt dat de verweerder 2 onoverwinnelijk in rechte heeft gedwaald en dus terecht, zoals ieder redelijk en voorzichtig persoon in dezelfde positie, kon aannemen dat hij met een elektrische step mocht rijden; de omstandigheid dat de draagwijdte van de wet niet duidelijk is, levert als zodanig geen onoverkomelijke dwaling op; indien een normaal zorgvuldig persoon weet dat het hem verboden is alle motorvoertuigen te besturen en hij niettemin van oordeel is dat dit begrip onduidelijk is, dan moet die persoon een gedegen juridische analyse maken.

9. Dwaling kan slechts schulduitsluitend zijn als ze onoverwinnelijk is, wat betekent dat uit de omstandigheden kan worden afgeleid dat de persoon die zich op de dwaling beroept, heeft gehandeld zoals ieder redelijk en voorzichtig persoon in dezelfde situatie zou hebben gehandeld. De rechter beoordeelt onaantastbaar of de beklagde zich in een toestand van onoverwinnelijke dwaling bevond.

Het Hof gaat wel na of de rechter uit de door hem vastgestelde feiten kan afleiden dat er sprake is van onoverwinnelijke dwaling.

10. De appelrechters steunen hun standpunt dat de verweerder 2 op een onoverwinnelijke wijze in rechte heeft gedwaald op lacunes in de wetgeving die zij aanhalen en op het feit dat via open bronnen (waaronder www.politie.be en www.wegcode.be) kan worden vernomen dat de gebruiker van een elektrische step telkens wordt gelijkgesteld met een fietser en er verschillende artikelen circuleren die uitdrukkelijk stellen dat men tijdens een verval van het recht motorvoertuigen te besturen met een elektrische step mag rijden.

11. Degene aan wie een verval van het besturen van alle motorvoertuigen is opgelegd en die zich in het verkeer wil begeven met een voertuig dat beschikt over een autonome aandrijvingskracht, dient zich op voorhand ervan te vergewissen of dat voertuig al dan niet valt onder het hem opgelegde verval en hij moet daarover zo nodig de juiste informatie inwinnen. Hij dient zich bovendien rekenschap ervan te geven dat het begrip motorvoertuig of voertuig, zoals vermeld in de Wegverkeerswet, niet beperkt is tot begripsbepalingen voorkomend in andere regelgeving met een eigen finaliteit, zoals het Wegverkeersreglement, de WAM of de wetgeving inzake het rijbewijs. Het enkele feit dat het begrip motorvoertuig of voertuig in onderscheiden wetgevingen verschillend wordt gedefinieerd of dat rechtspraak en rechtsleer verdeeld lijken te zijn over de juiste invulling van de onderscheiden begripsbepalingen, doet daaraan geen afbreuk. Ook staat twijfel bij een rechter, die moet oordelen over de concrete invulling van het begrip motorvoertuig of voertuig in een bepaald hem voorgelegd geval, niet gelijk met het bestaan van onoverwinnelijke rechtsdwaling bij een beklagde.

12. Hieruit volgt dat het bestreden vonnis, op grond van de redenen die het bevat, niet wettig kan besluiten tot het bestaan van onoverwinnelijke rechtsdwaling bij de verweerder 2.

Het middel is gegrond.

(...)

Dictum

Het Hof,

Vernietig het bestreden vonnis in zoverre het de verweerder 2 vrijspreekt voor de telasteleggingen D en E.

(...)

Toelichting

In de zaak die tot het becommentarieerde arrest heeft geleid, werd de bestuurder van een elektronische step (een “*e-step*”) het slachtoffer van een verkeersongeval. De bestuurder van de *e-step* was op het moment van het verkeersongeval vervallen verklaard van het recht tot het besturen van alle motorvoertuigen en dit zowel op grond van artikel 38, § 1, Wegverkeerswet (d.w.z. als straf voor een verkeersovertreding) als op grond van artikel 42 Wegverkeerswet (d.w.z. als veiligheidsmaatregel wegens een lichamelijke of geestelijke ongeschiktheid tot het besturen van een motorvoertuig). De bestuurder werd onder meer vervolgd wegens het overtreden van artikel 48, eerste lid, 1°, Wegverkeerswet, dat zowel het rijden spijts verval als het rijden spijts lichamelijke ongeschiktheid bestraft.

De vraag was of een persoon tijdens de periode waarin het verval van het recht tot het besturen van alle motorvoertuigen loopt, een (als dusdanig reglementaire) *e-step* mag besturen. Daarvoor moet worden uitgemaakt of een *e-step* een motorvoertuig is in de zin van artikel 48, eerste lid, 1°, Wegverkeerswet.

Het bestreden vonnis sprak de bestuurder vrij en baseerde zich daarvoor op de omschrijving van het begrip motorvoertuig in de verschillende verdrags- en wetsbepalingen die het opsomt. Het oordeelde ook dat de regelgeving hier zodanig onduidelijk is dat de bestuurder onoverkomelijk in rechte had gedwaald over de vraag of hij tijdens de hem opgelegde rijverboden al dan niet met een *e-step* mocht rijden. Het Hof oordeelt daar anders over.

Ons recht kent niet één uniforme definitie van het begrip motorvoertuig. Dat hangt samen met de verschillende finaliteit van de regelgevingen waarin dat begrip voorkomt. Het begrip motorrijtuig in de zin van de WAM-regelgeving of de wetgeving inzake het rijbewijs stemt bijvoorbeeld niet noodzakelijk overeen met het begrip motorvoertuig in het Wegverkeersreglement. Bovendien kunnen de definities van het Wegverkeersreglement niet zomaar worden toegepast op de Wegverkeerswet, want die definities worden overeenkomstig de aanhef van artikel 2 Wegverkeersreglement uitdrukkelijk voorbehouden “*voor de toepassing van de bepalingen van dit reglement*”. Daartegenover staat dat de Wegverkeerswet zelf geen eigen definitie van het begrip motorvoertuig bevat.

Dienvolgens oordeelt het Hof dat het begrip motorvoertuig voor de toepassing van artikel 48, eerste lid, 1°, Wegverkeerswet moet worden gebruikt in zijn gewone betekenis. Het Hof definieert dat begrip als volgt: “*een motorvoertuig, begrepen in zijn gewone betekenis, is elk voertuig dat wordt voortgestuwd door enkel een mechanische kracht, geleverd door een verbrandingsmotor of een elektrische motor, dit wil zeggen door een mechanische kracht die het voertuig autonoom kan laten bewegen zonder het gebruik van spierkracht door de*

bestuurder ervan, met uitsluiting evenwel van een mechanische kracht die enkel trapondersteuning of een meeloop- of wegrijhulpfunctie biedt". Of voor het besturen van dat voertuig een rijbewijs vereist is, heeft geen belang. Evenmin is van belang of het starten van de gemotoriseerde aandrijfkraft, buiten het manipuleren van een hendel, pedaal of knop, een fysieke inspanning zoals een duw of een stap vereist. Hieruit volgt dat een elektrische step een motorvoertuig of voertuig is zoals hier bedoeld. Bijgevolg wordt het bestreden arrest op dit punt vernietigd.

Bleef dan de tweede, zelfstandige poot waarop het bestreden vonnis de vrijspraak van de bestuurder van de e-step baseerde, namelijk de onoverwinnelijke dwaling in rechte. Dit is een schuldontheffingsgrond die slechts zelden wordt aangenomen. Op dit punt overleeft het bestreden vonnis de marginale toets van het Hof niet: een redelijk en voorzichtig persoon die zich in het verkeer wil begeven met een voertuig dat beschikt over een autonome aandrijvingskracht, moet zich op voorhand ervan vergewissen of hij daarmee het hem opgelegde verval tot het besturen van alle motorvoertuigen niet schendt. Dat het begrip motorvoertuig in onderscheiden regelgevingen verschillend wordt gedefinieerd of dat rechtspraak en rechtsleer verdeeld lijken te zijn over de juiste invulling van de onderscheiden begripsbepalingen, doet daaraan geen afbreuk. Ook het feit dat de rechter twijfelt over de juiste invulling van een wettelijk begrip staat niet gelijk met het bestaan van onoverwinnelijke rechtsdwaling bij een beklagde. Bijgevolg wordt het arrest ook op dit punt vernietigd.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.3\)](#)

Arrest van 1 oktober 2025 (P.25.0293.F-P.25.0813.F)

1. Recht op een eerlijk proces – Bewijs in strafzaken – Gebruik van de belastende verklaringen die niet op tegenspraak zijn afgelegd door een getuige die niet op het proces is verschenen – Toelaatbaarheid – Door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastgestelde criteria – Onmogelijkheid om de getuige op de rechtszitting te verhoren – Gevolgen voor de ontvankelijkheid van de vervolging en voor het recht op een eerlijk proces – Tijdstip van beoordeling door de feitenrechter

2. Recht op een eerlijk proces – Bewijs in strafzaken – Recht om een getuige à charge op de rechtszitting te doen verhoren – Gebruik van de belastende verklaringen die niet op tegenspraak zijn afgelegd door een getuige die niet op het proces is verschenen – Onmogelijkheid om de getuige op de rechtszitting te verhoren – Getuigenverklaring die de enige of doorslaggevende grond voor de schuldigverklaring uitmaakt – Gevolgen – Verplichting om concreet melding te maken van de compenserende factoren die in aanmerking zijn genomen – Toezicht door het Hof van Cassatie

I. rechtspleging voor het Hof

De cassatieberoepen sub I tot VI zijn gericht tegen de tussenarresten nummers 7146, 7147 en 7149 van 2 december 2024 en nummer 219 van 10 januari 2025, alsook tegen de motiverende en veroordelende arresten nummers 669 en 719 van 28 en 29 januari 2025 van het hof van assisen van het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad.

Het cassatieberoep sub VII is gericht tegen het burgerlijk arrest van het voormelde hof van assisen van 5 mei 2025.

De eiser voert in een memorie die aan dit arrest is gehecht, vier middelen aan.

Advocaat-generaal Damien Vandermeersch heeft op 12 juni 2025 een schriftelijke conclusie neergelegd op de griffie.

Op 12 september 2025 hebben de verweerders, met toepassing van artikel 1107, derde lid, Gerechtelijk Wetboek, een antwoordnota neergelegd.

Op de rechtszitting van 1 oktober 2025 heeft raadsheer Frédéric Lugentz verslag uitgebracht en heeft de voornoemde advocaat-generaal geconcludeerd.

II. beslissing van het Hof

Beoordeling

(...)

Eerste middel

2. Het middel voert schending aan van de artikelen 6.1, 6.3.d en 13 EVRM, alsook miskenning van het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging.

Het verwijt de voorzitter van het hof van assisen dat hij, volgens het tussenarrest, het verweer heeft verworpen dat zich beriep op de niet-ontvankelijkheid van de vervolging wegens het overlijden van twee getuigen à charge wier verklaringen als doorslaggevend moesten worden beschouwd met het oog op de uitspraak over de schuld van de beschuldigde. Het verwijt het arrest bovendien de subsidiaire vordering te hebben verworpen waarin werd gevraagd de schriftelijke verklaringen van die getuigen te weren. Volgens het middel heeft het latere motiverend arrest uitgewezen dat de verklaringen van doorslaggevend belang waren om de schuldigverklaring te kunnen verantwoorden.

3. Krachtens de artikelen 6.1 en 6.3.d EVRM heeft eenieder recht op de eerlijke behandeling van zijn zaak door een rechterlijke instantie die beslist over de gegrondheid van elke tegen hem ingestelde strafvervolging. Elke beschuldigde heeft met name het recht om de getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen.

Bovendien kan de voorzitter van het hof van assisen wanneer een gedagvaarde getuige niet verschijnt, overeenkomstig artikel 316, eerste lid, Wetboek van Strafvordering, voorlezing doen van zijn tijdens het onderzoek, zelfs onder eed, afgelegde verklaringen.

4. Volgens de uitlegging van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens moet het onderzoek van de verenigbaarheid van een rechtspleging waarin belastende verklaringen van een tijdens het proces niet verschenen getuige als bewijs worden gebruikt met de artikelen 6.1 en 6.3.d EVRM, in drie stappen worden gevoerd. Zo moet worden nagegaan

- of er een ernstige reden bestond waarom de getuige niet is verschenen en, bijgevolg, zijn verklaring als bewijs kan worden aangenomen,

- of de verklaring van de afwezige getuige de enige of doorslaggevende grond voor de veroordeling uitmaakte, en

- of er compenserende factoren voorhanden waren, met name sterke procedurele waarborgen, die konden volstaan om als tegenwicht te dienen voor de moeilijkheden die de verdediging door de aanneming van een dergelijk bewijs heeft ondervonden en om de billijkheid van de rechtspleging in haar geheel te waarborgen. Dergelijke factoren kunnen onder meer bestaan in de overlegging van objectieve bewijzen die de inhoud van de tijdens het onderzoek afgelegde verklaringen ondersteunen of bevestigen.

5. Hieruit volgt dat de onmogelijkheid om, op de rechtszitting, een getuige à charge te ondervragen, op zich niet leidt tot de niet-ontvankelijkheid van de vervolging of tot de miskenning van het recht van de beschuldigde op een eerlijk proces. Bovendien leidt het gebruik door de rechter van de schriftelijke verklaringen van de afwezige getuigen, zelfs wanneer ze van doorslaggevend belang schijnen te zijn, op zich evenmin tot de miskenning van de procedurele billijkheid. Ten slotte sluit de verplichting om de strafvervolging uit te oefenen met eerbiediging van het recht van de beschuldigde op een eerlijk proces, niet uit dat de rechter niet enkel het recht van verdediging van de betrokkene maar ook de belangen van de maatschappij en van de slachtoffers in aanmerking neemt.

De rechter beoordeelt, in het licht van elk van de door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastgestelde criteria, welke invloed de afwezigheid, op de rechtszitting, van de getuige die verklaringen à charge heeft afgelegd, op het recht op een eerlijk proces heeft gehad.

In de regel is de rechter evenwel pas na afloop van de procedure over de grond van de zaak in staat om enerzijds vast te stellen dat de verklaringen van een afwezige getuige de enige of doorslaggevende grond voor een eventuele schuldigverklaring uitmaken en anderzijds na te gaan of er de verdediging voldoende compenserende factoren werden geboden die als tegenwicht kunnen dienen voor de moeilijkheden die uit de aanneming van een dergelijk bewijs zijn ontstaan.

Het klopt weliswaar dat het in artikel 13 EVRM bepaalde recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel, in geval van miskenning van de door dat verdrag beschermde rechten, de beschuldigde met name het recht geeft om zich op de afwezigheid van de getuigen à charge te beroepen die hij van doorslaggevend belang acht, al van bij zijn verschijning voor het gerecht dat van de zaak kennisneemt, teneinde die aangevoerde miskenning te doen vaststellen en, in voorkomend geval, een passend herstel te verkrijgen, wat de rechter de mogelijkheid biedt om nog vóór het debat over de grond van de zaak uitspraak te doen.

Evenwel verplichten noch artikel 13 EVRM noch de artikelen 6.1 en 6.3.d van dat verdrag de rechter die in limine litis kennisneemt van een grief betreffende de regelmatigheid van de vervolging, om die grief al op dat ogenblik en op definitieve wijze te onderzoeken door, enerzijds, uitspraak te doen over

het unieke of doorslaggevende karakter, bij wijze van gegeven à charge, van de schriftelijke verklaringen van een getuige die niet op de rechtszitting zal kunnen worden ondervraagd en, anderzijds, de compenserende factoren te vermelden die volgens hem kunnen dienen om de procedurele billijkheid te herstellen die door de aanneming van dergelijke verklaringen in het gedrang werd gebracht. De kans bestaat immers dat de rechter op dat ogenblik nog niet over de nodige gegevens beschikt om over alle door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastgestelde criteria uitspraak te kunnen doen.

In zoverre faalt het middel bijgevolg naar recht.

6. Volgens het bestreden arrest heeft de voorzitter, met toepassing van artikel 278bis Wetboek van Strafvordering, vóór het debat over de grond van de zaak de regelmatigheid van de vervolging en van de schriftelijke verklaringen van de overleden getuigen onderzocht, zoals de eiser hem dat had gevraagd.

Het arrest stelt aldus vast dat de rechtspleging kan worden voortgezet met eerbiediging van het recht van de beschuldigten op een eerlijk proces.

In zoverre mist het middel feitelijke grondslag.

7. Het arrest oordeelt dat, in die stand van de rechtspleging, niet blijkt dat de door de eiser aangevoerde beperkingen die het gevolg zijn van de afwezigheid van twee getuigen à charge, niet gecompenseerd zouden kunnen worden door andere factoren, zoals de voorlezing van de verklaringen van die getuigen, samen met andere getuigenissen van personen waarvan de lijst nog moet worden vastgesteld, naast de procedurele waarborgen die verband houden met de aan de jury te geven waarschuwing betreffende de bewijswaarde en de betrouwbaarheid van een getuigenis waarover geen tegenspraak is gevoerd, en dit binnen de mogelijkheden die de assisenprocedure biedt om tegenspraak te voeren. Ten slotte wijst het arrest erop dat de verdediging weliswaar meent dat de twee overleden getuigen de enigen zijn die over de eiser belastende verklaringen konden afleggen maar dat niemand kan vooruitlopen op de inhoud van de verklaringen van de personen die zullen worden opgeroepen om onder eed en op tegenspraak te getuigen.

In antwoord op het ondergeschikt verweer dat ertoe strekt de schriftelijke verklaringen van de afwezige getuigen uit het debat te weren, vermeldt het arrest nog dat, enerzijds, de kamer van inbeschuldigingstelling geweigerd heeft een vordering tot nietigverklaring van één van die getuigenissen in te willigen en dat, anderzijds, het recht om een getuige à charge te doen verhoren geen absoluut recht is, zodat de schriftelijke verklaringen van overleden getuigen à charge niet nietig zijn.

Aldus heeft de voorzitter zijn beslissing dat de vervolging niet onontvankelijk was en dat de schriftelijke verklaringen van de afwezige getuigen niet moesten worden geweerd, naar recht verantwoord.

In zoverre kan het middel niet worden aangenomen.

8. In zoverre, ten slotte, het middel wijst op de stand van het dossier op de preliminaire zitting van 2 december 2024 en aanvoert dat de verklaringen van de overleden getuigen à charge als doorslaggevend moesten worden beschouwd omdat ze de enige gegevens à charge uitmaken en de in het arrest vermelde omstandigheden geen factoren konden uitmaken die als compensatie konden dienen voor de moeilijkheden die de verdediging door de afwezigheid van de voormelde getuigen heeft ondervonden, komt het op tegen de feitelijke beoordeling van de voorzitter.

In zoverre is het middel niet ontvankelijk.

(...)

Tweede middel

Eerste onderdeel

De tegen het middel aangevoerde grond van niet-ontvankelijkheid: het onderzoek van het middel vereist een onderzoek van feitelijke gegevens

12. Het onderzoek van het middel verplicht het Hof ertoe na te gaan of, enerzijds, de eiser volgens het bestreden arrest werd veroordeeld op grond van de belastende verklaringen van getuigen die tijdens het debat voor het hof van assisen niet konden worden ondervraagd en, zo ja, of, anderzijds, soortgelijke getuigenissen de enige of doorslaggevende grond vormen om de beschuldigde schuldig te verklaren.

Een dergelijk onderzoek van de wettigheid van de beslissing houdt niet in dat het Hof tussenkomt in de berechting van de grond van de zaak.

De grond van niet-ontvankelijkheid kan bijgevolg niet worden aangenomen.

13. Het middel voert schending aan van de artikelen 6.1, 6.3.d en 13 EVRM en artikel 326 Wetboek van Strafvordering, alsook miskenning van het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging.

Volgens het middel berust de beslissing over de schuld van de eiser op doorslaggevende wijze, zo niet uitsluitend, op de verklaringen van de twee overleden getuigen B. en A., zoals deze op de zitting werden voorgelezen, zonder dat uit het arrest of uit enig ander stuk blijkt dat de onmogelijkheid om die getuigen te verhoren, het hof van assisen ertoe zou hebben gebracht factoren in aanmerking te nemen die als compensatie konden dienen voor de moeilijkheden die de verdediging door die omstandigheden heeft ondervonden.

14. Wanneer er, zoals in het antwoord op het eerste middel reeds is vermeld, een geldige reden bestaat om een getuige à charge niet op de rechtszitting te ondervragen en de verklaringen van die getuige de enige of doorslaggevende grond voor de schuldigverklaring uitmaken, moet worden nagegaan of er compenserende factoren werden geboden die kunnen volstaan om als tegenwicht te dienen voor de moeilijkheden die de verdediging door de aanneming van een dergelijk bewijs heeft ondervonden en om de billijkheid van de rechtspleging in haar geheel te waarborgen.

Het Hof gaat na of de rechter de voormelde door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastgelegde criteria correct toegepast.

Om te onderzoeken of de beslissing over de schuld in overeenstemming is met de artikelen 6.1 en 6.3.d EVRM, zonder dat de verdediging een dergelijke getuige heeft kunnen ondervragen of doen ondervragen, moet dus worden nagegaan of de verklaringen die deze getuige in een eerdere fase van de procedure en niet op tegenspraak heeft afgelegd, de enige of doorslaggevende grond voor de veroordeling hebben gevormd.

Daartoe moet worden nagegaan welk belang de rechter aan die verklaringen heeft gehecht, te midden van alle redenen waarop hij zijn beslissing gebaseerd heeft. De verwijzing in de motivering naar een dergelijke verklaring is dus op zich niet voldoende om die verklaring als doorslaggevend te kunnen beschouwen als blijkt dat de beslissing op andere doorslaggevende bewijzen is gebaseerd.

Wanneer een getuige tijdens het debat niet kon worden ondervraagd en zijn eerdere verklaringen doorslaggevend zijn, moet de rechter bovendien concreet vermelden welke factoren in aanmerking werden genomen om het gebrek aan ondervraging van de getuige op de rechtszitting te compenseren.

15. Volgens het arrest werd de eiser op de volgende gronden schuldig verklaard aan de moord op E. H.:

- getuige A. heeft op 30 maart 2007 de onderzoekers gecontacteerd om hen op de hoogte te brengen van het verband tussen de eiser en de moord op E. H.;

- in zijn, op de openbare rechtszitting voorgelezen, verklaring van 5 april 1990 heeft getuige B. erop gewezen dat de eiser, een in het buitenland actieve agent, een van de twee moordenaars van E. H. was en dat hij in opdracht van B. S. had gehandeld;

- de verklaringen van getuige B., waarin hij meermaals de eiser en de medebeschuldigde V. heeft aangewezen, werden kort na de feiten afgenomen in een context waarin men die getuige geheimhouding had gewaarborgd en die getuige had geen enkele reden om de eiser, die een bekende persoon was in Belgrado en die, volgens sommige aanwijzingen, bevoorrechte contacten met de politie bleek te onderhouden, onterecht in de zaak te betrekken;

- de eiser wordt helemaal bovenaan vermeld in een lijst met contacten van de getuige B. en komt ook voor in de lijst van de criminelen die door deze politieagent worden genoemd;

- volgens een tijdens het debat ondervraagde getuige kwam de eiser vaak in het casino van medebeklaagde V. en heeft laatstgenoemde tegenover de voormelde getuige verklaard dat de eiser "zich met criminele activiteiten inliet"; de getuige heeft hieraan toegevoegd dat de eiser "op dat ogenblik een van de meest opvallende" figuren was, dat zijn activiteiten verbonden waren aan de Joegoslavische veiligheidsdiensten en dat de medebeklaagde V. tegenover hem heeft verklaard dat hij in het kader hiervan met de eiser aan verschillende operaties heeft deelgenomen. Ten slotte heeft die getuige tegenover de onderzoeksrechter verklaard dat de eiser, die niet van V.'s zijde week, meer uitleg zou kunnen verschaffen over de moord van E. H.;

- het verslag van de Joegoslavische inlichtingen- en veiligheidsdienst bevat informatie volgens welke de moord was gepleegd door de eiser en door de medebeschuldigde V.;

- B. S., een agent van de voormelde dienst, heeft verklaard dat hij de naam van de twee moordenaars van E. H. kende, maar heeft hieraan toegevoegd dat hij ze niet wilde identificeren, aangezien het ging om "bekende personen", waarbij het arrest preciseert dat de eiser destijds "een bekende persoon was in Belgrado";

- nadat eerdere, door B. S. geplande operaties hadden gefaald, was het nodig om deze keer op betrouwbare agenten een beroep te doen, een voorwaarde waaraan, volgens het arrest, de eiser en de medebeschuldigde voldeden en waarbij de doelstelling overigens ook werd bereikt;

- de pogingen van de eiser om zijn banden met medebeschuldigde V., getuige B. en de Joegoslavische geheime diensten te minimaliseren, zijn, gelet op de voormelde gegevens, ongelooftwaardig.

16. Uit die overwegingen kan worden afgeleid dat de verklaringen van de getuige B., die door het hof van assisen als betrouwbaar werden aangemerkt, op zijn minst van doorslaggevend belang zijn gebleken om de eiser aan de moord schuldig te verklaren.

Noch uit het arrest noch uit enig stuk waarop het Hof acht kan slaan, blijkt echter dat er compenserende factoren in aanmerking werden genomen, zoals dit vereist wordt door de artikelen 6.1 en 6.3.d EVRM, in de uitlegging van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Noch uit het arrest noch uit dergelijke stukken blijkt met name dat er, in tegenstelling tot wat het arrest, gewezen met toepassing van artikel 278bis Wetboek van Strafvordering, aankondigde, een procedurele waarborg, te weten de voormelde waarschuwing aan de jury, was geboden.

Het middel is gegrond.

Het tweede onderdeel, dat niet kan leiden tot ruimere cassatie of tot cassatie zonder verwijzing, behoeft geen antwoord.

(...)

Dictum

Het Hof,

Voegt de zaken die op de algemene rol zijn ingeschreven onder de nummers P.25.0293.F en P.25.0813.F.

Vernietigt het debat en de verklaring van de jury in zoverre deze de beklaagde A. D. betreffen.

Vernietigt de bestreden tussenarresten, alsook de motiverende, veroordelende en burgerlijke arresten die zijn gewezen op 2 december 2024 onder nummer 7147, behalve in zoverre dat arrest de zaken betreffende de eiser en een medebeschuldigde voegt, en nummer 7149, op 10 januari 2025 onder nummer 219, op 28 en 29 januari 2025 onder de nummers 669 en 719, en op 5 mei 2025 onder nummer 3396 door het hof van assisen van het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad of door zijn voorzitter, in zake van A. D..

Verwerpt het cassatieberoep tegen arrest nummer 7146 van 2 december 2024.

(...)

Toelichting

Uit het arrest kunnen meerdere interessante lessen worden getrokken.

Een beschuldigde werd vervolgd omdat hij, in 1990, te Brussel een moord heeft gepleegd. De betrokkene, die ervan wordt verdacht voor rekening van de veiligheidsdiensten van een vreemde staat te hebben gehandeld, werd in het geding betrokken door twee personen die tijdens het onderzoek werden verhoord (de ene in de vreemde Staat, de andere tijdens een gewoon telefoongesprek met de Belgische onderzoekers). Die verklaringen werden dus afgelegd zonder dat hierover enige tegenspraak was gevoerd en deze getuigen, die intussen zijn overleden, konden dus niet meer worden ondervraagd op de rechtszitting van het hof van assisen, in aanwezigheid van de beschuldigde.

1. Tijdens het preliminair debat had de verdediging van de beschuldigde aangevoerd dat het om die reden thans onmogelijk was om het proces voort te zetten met eerbiediging van de procedurele billijkheid. Bijgevolg vroeg ze de voorzitter van het hof van assisen om de vervolging *de plano* niet-ontvankelijk te verklaren.

In een eerste arrest werd dat verweer verworpen en heeft de voorzitter van het hof van assisen gepreciseerd dat hij enerzijds niet kon vooruitlopen op het eventueel belang van de voormelde getuigenissen en dat, anderzijds, indien die getuigenissen van doorslaggevend belang zouden blijken voor de beslissing over de grond van de zaak, er aan de verdediging compenserende factoren zouden kunnen worden geboden.

Het Hof heeft kennisgenomen van het cassatieberoep dat de beschuldigde heeft ingesteld tegen die beslissing alvorens recht te doen. De verdediging verweet de voorzitter van het hof van assisen dat hij zich zodoende onbevoegd heeft verklaard om, zoals bepaald in artikel 278*bis* Wetboek van Strafvordering, vóór elk debat over de grond van de zaak, uitspraak te doen over de tussengeschillen betreffende de regelmatigheid van de rechtspleging. Ze verweet hem te hebben geweigerd om op dat ogenblik definitief uitspraak te doen over de gevolgen die moeten worden afgeleid uit de aangevoerde miskennis van het recht op een eerlijk proces, gelet op de onmogelijkheid om die twee getuigen à charge te ondervragen op de rechtszitting van het hof van assisen.

Het Hof heeft dit verweer verworpen op grond dat de rechter weliswaar, in het licht van elk van de door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastgestelde criteria, de invloed moet beoordelen die de afwezigheid, op de rechtszitting, van de getuige die verklaringen à charge heeft afgelegd, op het recht op een eerlijk proces heeft gehad, maar dat die rechter in de regel pas na afloop van de procedure over de grond van de zaak enerzijds kan vaststellen dat de verklaringen van een afwezige getuige de enige of doorslaggevende grond voor een eventuele schuldigverklaring uitmaken en anderzijds kan nagaan of er aan de verdediging voldoende compenserende factoren werden geboden die als tegenwicht kunnen dienen voor de moeilijkheden die uit de aanneming van een dergelijk bewijs zijn ontstaan. Het arrest preciseert immers dat de kans bestaat dat de rechter vóór het debat nog niet over de nodige gegevens beschikt om over alle door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastgestelde criteria uitspraak te doen en, met name, over het mogelijk belang van de verklaringen van de afwezige getuigen.

Het cassatieberoep tegen het arrest alvorens recht te doen wordt verworpen.

2. Na afloop van het debat over de schuld heeft het hof van assisen de beschuldigde schuldig bevonden aan de moord. Die beslissing berust volgens het motiverend arrest op verschillende gegevens. Zo heeft de jury heeft met name gewezen op de verklaringen van een van de twee afwezige getuigen, die werden afgenomen tijdens een telefoongesprek met de Belgische onderzoekers, volgens welke er een verband zou bestaan tussen de beschuldigde en de hem ten laste gelegde misdaad. Bovendien zijn de verklaringen van de tweede getuige, die in 1990 zijn afgelegd voor de buitenlandse overheden afgelegd en die zijn voorgelezen tijdens het debat voor het hof van assisen, opgenomen in de motivering van het arrest: hieruit blijkt dat de getuige erop had gewezen dat de beschuldigde de moordenaar was en dat hij had gehandeld in opdracht van een persoon, die lid was van een buitenlandse veiligheidsdienst en die aangewezen wordt in het arrest over de schuld, waarbij laatstgenoemd arrest preciseert dat die getuigenverklaring betrouwbaar is aangezien ze kort na de feiten is afgelegd, de getuige er geen belang bij had belastende verklaringen over de beschuldigde af te leggen en er de getuige geheimhouding was beloofd, en dit terwijl de beschuldigde voorkwam in een lijst met contactpersonen van de getuige, die op het ogenblik van de feiten politieagent was.

De beschuldigde heeft tegen dit motiverend arrest cassatieberoep ingesteld, waarbij hij met name schending van de artikelen 6.1 en 6.3.d EVRM en miskennis van het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging aanvoert. Volgens hem berustte de beslissing over zijn schuld op doorslaggevende wijze, zo niet uitsluitend, op de verklaringen van de twee voormelde, overleden, getuigen, die op de zitting werden voorgelezen, zonder dat uit het arrest of uit enig ander stuk blijkt dat de onmogelijkheid om die getuigen te verhoren het hof van assisen ertoe had aangezet factoren in aanmerking te nemen die als compensatie konden dienen voor de moeilijkheden die de verdediging door die omstandigheden heeft ondervonden.

Na de voorwaarden te hebben herhaald waaronder dergelijke getuigenissen, krachtens de voormelde bepalingen van het verdrag, in de uitlegging ervan door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁴⁷, als doorslaggevend bewijs van de schuld kunnen worden aangenomen, en gaat het Hof eerst na in welke mate de verklaringen van de afwezige getuigen een invloed hebben gehad op de schuldigverklaring, volgens de motivering van het arrest van het hof van assisen. Het Hof wijst daartoe op de verschillende gegevens à charge die door het bestreden arrest in aanmerking zijn genomen en stelt na afloop van dit onderzoek vast dat de verklaringen van de tweede getuige, die door het hof van assisen als betrouwbaar zijn aangemerkt, op zijn minst van doorslaggevend belang zijn geweest voor de beslissing om de eiser schuldig te bevinden aan de moord.

---

⁴⁷ Zie EHRM, *Guide sur l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme - Droit à un procès équitable (volet pénal)*, § 107; EHRM, *Schatschaschwili t. Duitsland*, 15 december 2015 (grote kamer), nr. [9154/10](#), § 107.

Het Hof stelt vervolgens dat wanneer een getuige tijdens het debat niet kon worden ondervraagd en zijn eerdere verklaringen van doorslaggevend belang zijn voor de uitspraak over de schuld, de rechter bovendien *concreet* de factoren dient te vermelden die, ter compensatie van het gebrek aan verhoor op de rechtszitting, in het voordeel van de beschuldigde in aanmerking zijn genomen.

Het Hof stelt vast dat noch uit de beslissing van het hof van assisen noch uit enig stuk waarop het Hof van Cassatie acht mag slaan, blijkt dat er dergelijke compenserende factoren in aanmerking werden genomen, zodat het motiverend arrest niet naar recht is verantwoord.

Bijgevolg worden dat arrest alsook de daaropvolgende arresten over de straffen en de veroordeling op de burgerlijke rechtsvorderingen vernietigd, met verwijzing naar een ander hof van assisen, en worden de debatten en de beslissingen die aan die arresten zijn voorafgegaan of hiervan het gevolg zijn, eveneens vernietigd.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20251001.2F.6\)](#)

IV. Gerechtelijk recht

Arrest van 27 november 2025 (C.24.0377.N)

Arbitrage – Kortgeding – Schorsing van de arbitrageprocedure

I. rechtspleging voor het Hof

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Antwerpen van 27 juni 2024.

Advocaat-generaal Frederic Vroman heeft op 22 oktober 2025 een schriftelijke conclusie neergelegd.

Raadsheer Sven Mosselmans heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Frederic Vroman heeft geconcludeerd.

II. cassatiemiddelen

De eisers voeren in hun verzoekschrift dat aan dit arrest is gehecht, twee middelen aan.

III. beslissing van het Hof

Beoordeling

Eerste middel

1. Krachtens artikel 1682, § 1, Gerechtelijk Wetboek verklaart de rechter bij wie een geding aanhangig is gemaakt waarop een arbitrageovereenkomst betrekking heeft, zich, op verzoek van een partij, zonder rechtsmacht, tenzij de overeenkomst ten aanzien van dat geschil niet geldig is of geëindigd is, met dien verstande dat de exceptie, op straffe van niet-ontvankelijkheid, voor elke andere exceptie of verweer moet worden voorgedragen.

Krachtens de tweede paragraaf van deze bepaling kan, wanneer bij de rechter een in de eerste paragraaf bedoelde vordering aanhangig is gemaakt, de arbitrageprocedure toch worden gestart of voortgezet en kan een arbitrale uitspraak worden gedaan.

Krachtens artikel 1690, § 1, Gerechtelijk Wetboek kan het scheidsgerecht beslissen over zijn eigen rechtsmacht, en mede over iedere exceptie met betrekking tot het bestaan of de geldigheid van de arbitrageovereenkomst.

Krachtens de vierde paragraaf van deze bepaling kan tegen de beslissing waarbij het scheidsgerecht verklaarde rechtsmacht te hebben, slechts tegelijk met de uitspraak ten gronde en langs dezelfde weg een vordering tot vernietiging worden ingesteld.

Krachtens artikel 1717, § 1, Gerechtelijk Wetboek is een vordering tot vernietiging enkel ontvankelijk wanneer de uitspraak niet meer voor de arbiters kan worden aangevochten.

Krachtens artikel 1717, § 3, a), i), Gerechtelijk Wetboek kan de overheidsrechter de arbitrale uitspraak slechts nietig verklaren indien de partij die de vordering instelt, het bewijs levert van de nietigheid van de arbitrageovereenkomst.

Krachtens artikel 1721, § 1, a), i), Gerechtelijk Wetboek kan de overheidsrechter de erkenning en uitvoerbaarverklaring van een arbitrale uitspraak slechts weigeren indien de partij tegen wie zij wordt ingeroepen, het bewijs levert van de nietigheid van de arbitrageovereenkomst.

2. Krachtens artikel 584, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek doet de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, in gevallen die hij spoedeisend acht, bij voorraad uitspraak in alle zaken, behalve die welke de wet aan de rechterlijke macht onttrekt.

Krachtens artikel 1683 Gerechtelijk Wetboek vormen het instellen van een gerechtelijke vordering voor of tijdens een arbitrageprocedure, om voorlopige of bewarende maatregelen te verkrijgen en het toekennen van dergelijke maatregelen, geen inbreuk op of geen afstand van de arbitrageovereenkomst.

Krachtens artikel 1698 Gerechtelijk Wetboek beschikt de kortgedingrechter om een voorlopige of bewarende maatregel te bevelen in verband met een arbitrageprocedure, ongeacht of deze al dan niet plaatsvindt op het Belgisch grondgebied, over dezelfde rechtsmacht als met betrekking tot een gerechtelijke procedure, oefent hij die rechtsmacht uit overeenkomstig zijn eigen procedures en houdt hij rekening met de bijzondere aard van een arbitrage.

Krachtens artikel 1691 Gerechtelijk Wetboek kan het scheidsgerecht, onverminderd de bevoegdheden die krachtens artikel 1683 toegekend zijn aan de overheidsrechter en tenzij de partijen anders zijn overeengekomen, op verzoek van een partij de voorlopige of bewarende maatregelen bevelen die het nodig acht.

3. Uit voormelde bepalingen in hun onderlinge samenhang volgt dat een geldige arbitrageovereenkomst het scheidsgerecht een exclusieve bevoegdheid verleent om over het in de overeenkomst bedoelde geschil te oordelen en dat het scheidsgerecht op autonome wijze zijn eigen rechtsmacht beoordeelt, met inbegrip van het bestaan, de geldigheid en de draagwijdte van de arbitrageovereenkomst. De verweerder in een arbitrageprocedure die de rechtsmacht van het scheidsgerecht betwist, moet de exceptie voor het scheidsgerecht opwerpen, waarna het scheidsgerecht zelf zijn rechtsmacht moet beoordelen. De overheidsrechter kan de arbitrale uitspraak achteraf nietig verklaren dan wel de erkenning of de uitvoerbaarverklaring ervan weigeren in geval van bewijs van de nietigheid van de arbitrageovereenkomst.

Uit voormelde bepalingen volgt verder dat voorlopige of bewarende maatregelen mogelijk zijn zowel voor het scheidsgerecht als voor de overheidsrechter als kortgedingrechter, maar dat deze laatste, evenmin als de overheidsrechter ten gronde, geen rechtsmacht heeft om de schorsing of stopzetting van een lopende arbitrageprocedure te bevelen.

4. De appelrechters die zich zonder rechtsmacht verklaren om als kortgedingrechter te oordelen over de vorderingen van de eisers die in essentie ertoe strekken de lopende arbitrageprocedure te doen schorsen en die een niet-toegelaten interferentie van de overheidsrechter in de rechtsmacht van het scheidsgerecht beogen, verantwoorden hun beslissing naar recht.

Het middel kan niet worden aangenomen.

(...)

Dictum

Het Hof,

Verwerpt het cassatieberoep.

Toelichting

De vraag rijst of een kortgedingrechter een lopende arbitrageprocedure kan schorsen. Het antwoord op die vraag moet worden gezocht in de combinatie van verschillende wettelijke bepalingen.

Artikel 1682, § 1, Gerechtelijk Wetboek behelst de zogenoemde 'exceptie van arbitrage'. Krachtens die bepaling verklaart de rechter bij wie een geding aanhangig is gemaakt waarop een arbitrageovereenkomst betrekking heeft, zich, op verzoek van een partij, zonder rechtsmacht, tenzij de overeenkomst ten aanzien van dat geschil niet geldig is of geëindigd is, met dien verstande dat de exceptie, op straffe van niet-ontvankelijkheid, voor elke andere exceptie of verweer moet worden voorgedragen. Krachtens de tweede paragraaf van deze bepaling kan, wanneer bij de rechter een in de eerste paragraaf bedoelde vordering aanhangig is gemaakt, de arbitrageprocedure toch worden gestart of voortgezet en kan een arbitrale uitspraak worden gedaan. Artikel 1682 Gerechtelijk Wetboek, dat doelt op een procedure ten gronde voor de overheidsrechter en niet op voorlopige of bewarende maatregelen, wil vermijden dat een arbitrageprocedure wordt tegengehouden doordat een procedure voor de overheidsrechter wordt ingesteld.

Verder bepaalt artikel 1690, § 1, Gerechtelijk Wetboek dat het scheidsgerecht kan beslissen over zijn eigen rechtsmacht, en mede over iedere exceptie met betrekking tot het bestaan of de geldigheid van de

arbitrageovereenkomst. Krachtens de vierde paragraaf van deze bepaling kan tegen de beslissing waarbij het scheidsgerecht verklaarde rechtsmacht te hebben, slechts tegelijk met de uitspraak ten gronde en langs dezelfde weg een vordering tot vernietiging worden ingesteld. Uit artikel 1690, § 1, Gerechtelijk Wetboek volgt niet alleen het zogenoemde 'Kompetenz-Kompetenz'-beginsel, wat wil zeggen dat het scheidsgerecht over zijn eigen rechtsmacht beslist, maar ook dat het scheidsgerecht beslist over iedere exceptie met betrekking tot het bestaan of de geldigheid van de arbitrageovereenkomst.

Nog verder bepaalt artikel 1717, § 1, Gerechtelijk Wetboek dat een vordering tot vernietiging enkel ontvankelijk is wanneer de uitspraak niet meer voor de arbiters kan worden aangevochten. Krachtens artikel 1717, § 3, a), i), Gerechtelijk Wetboek kan de overheidsrechter de arbitrale uitspraak slechts nietig verklaren indien de partij die de vordering instelt, het bewijs levert van de nietigheid van de arbitrageovereenkomst. Krachtens artikel 1721, § 1, a), i), Gerechtelijk Wetboek kan de overheidsrechter de erkenning en uitvoerbaarverklaring van een arbitrale uitspraak slechts weigeren indien de partij tegen wie zij wordt ingeroepen, het bewijs levert van de nietigheid van de arbitrageovereenkomst.

In het voorliggende geval gaat het over voorlopige en bewarende maatregelen, die van de overheidsrechter worden gevraagd terwijl een arbitrageprocedure loopt. Relevante wettelijke bepalingen dienaangaande zijn de artikelen 584, 1683, 1698 en 1691 Gerechtelijk Wetboek. Krachtens artikel 584, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek doet de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, in gevallen die hij spoedeisend acht, bij voorraad uitspraak in alle zaken, behalve die welke de wet aan de rechterlijke macht onttrekt. Krachtens artikel 1683 Gerechtelijk Wetboek vormen het instellen van een gerechtelijke vordering voor of tijdens een arbitrageprocedure, om voorlopige of bewarende maatregelen te verkrijgen en het toekennen van dergelijke maatregelen, geen inbreuk op of geen afstand van de arbitrageovereenkomst. Krachtens artikel 1698 Gerechtelijk Wetboek beschikt de kortgedingrechter om een voorlopige of bewarende maatregel te bevelen in verband met een arbitrageprocedure, ongeacht of deze al dan niet plaatsvindt op het Belgisch grondgebied, over dezelfde rechtsmacht als met betrekking tot een gerechtelijke procedure, oefent hij die rechtsmacht uit overeenkomstig zijn eigen procedures en houdt hij rekening met de bijzondere aard van een arbitrage. Krachtens artikel 1691 Gerechtelijk Wetboek kan het scheidsgerecht, onverminderd de bevoegdheden die krachtens artikel 1683 toegekend zijn aan de overheidsrechter en tenzij de partijen anders zijn overeengekomen, op verzoek van een partij de voorlopige of bewarende maatregelen bevelen die het nodig acht. Voormelde wettelijke bepalingen aangaande voorlopige en bewarende maatregelen komen in essentie hierop neer dat de overheidsrechter als kortgedingrechter niet zomaar kan tussenkomen in een lopende arbitrageprocedure, zeker niet wanneer die maatregelen ook door het scheidsgerecht kunnen worden bevelen. Hoe dan ook kan de kortgedingrechter, daar waar hij over een ruimere rechtsmacht beschikt dan het scheidsgerecht om voorlopige en bewarende maatregelen te bevelen, nooit toestaan wat hij als overheidsrechter ten gronde evenmin zou kunnen toestaan, zoals de schorsing of stopzetting van een lopende arbitrageprocedure.

In zijn arrest van 27 november 2025 oordeelt het Hof dat uit voormelde bepalingen in hun onderlinge samenhang volgt dat een geldige arbitrageovereenkomst het scheidsgerecht een exclusieve bevoegdheid verleent om over het in de overeenkomst bedoelde geschil te oordelen en dat het scheidsgerecht op autonome wijze zijn eigen rechtsmacht beoordeelt, met inbegrip van het bestaan, de geldigheid en de draagwijdte van de arbitrageovereenkomst. De verweerder in een arbitrageprocedure die de rechtsmacht van het scheidsgerecht betwist, moet de exceptie voor het scheidsgerecht opwerpen, waarna het scheidsgerecht zelf zijn rechtsmacht moet beoordelen. De overheidsrechter kan de arbitrale uitspraak achteraf nietig verklaren dan wel de erkenning of de uitvoerbaarverklaring ervan weigeren in geval van bewijs van de nietigheid van de arbitrageovereenkomst.

Verder oordeelt het Hof dat uit voormelde bepalingen volgt dat voorlopige of bewarende maatregelen mogelijk zijn zowel voor het scheidsgerecht als voor de overheidsrechter als kortgedingrechter, maar dat deze laatste, evenmin als de overheidsrechter ten gronde, geen rechtsmacht heeft om de schorsing of stopzetting van een lopende arbitrageprocedure te bevelen.

Het Hof besluit dat de appelrechters die zich zonder rechtsmacht verklaren om als kortgedingrechter te oordelen over vorderingen die in essentie ertoe strekken de lopende arbitrageprocedure te doen schorsen en die een niet-toegelaten interferentie van de overheidsrechter in de rechtsmacht van het scheidsgerecht beogen, hun beslissing naar recht verantwoord.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20251127.1N.9\)](#)

Arrest van 10 december 2025 (P.25.0878.F)

Burgerlijke vordering – Verstek – Vonnis op tegenspraak – Bevoegdheden van de rechter

I. rechtspleging voor het Hof

De cassatieberoepen zijn gericht tegen het arrest van het hof van beroep te Luik, correctionele kamer, van 19 mei 2025.

De eisers voeren in een gemeenschappelijke memorie, die aan dit arrest is gehecht, een middel aan.

Advocaat-generaal Véronique Truillet heeft op 30 september 2025 een conclusie neergelegd op de griffie.

Op 3 november 2025 hebben de eisers, met toepassing van artikel 1107, derde lid, Gerechtelijk Wetboek, een noot van antwoord neergelegd.

Op de rechtszitting van 19 november 2025 heeft raadsheer Ignacio de la Serna verslag uitgebracht en heeft de voormelde advocaat-generaal geconcludeerd.

II. beslissing van het Hof

Beoordeling

Middel

De zaak werd, op grond van artikel 4 Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, door de eisers, burgerlijke partijen bij het hof van beroep aanhangig gemaakt. Bij gebrek aan een door de verweerder, beklaagde, neergelegde conclusie doet het bestreden arrest uitspraak met toepassing van het elfde lid van de voormelde bepaling, krachtens hetwelk de meest gereede partij een vonnis op tegenspraak kan vorderen.

Het middel voert schending aan van artikel 806 Gerechtelijk Wetboek.

De eisers verwijten de appelrechter niet al hun vorderingen te hebben ingewilligd, zonder te hebben vastgesteld dat die vorderingen strijdig waren met de openbare orde of kennelijk ongegrond, terwijl de beslissing tegen de verstekdoende verweerder werd gewezen.

Artikel 806 Gerechtelijk Wetboek is ingevoegd in hoofdstuk III, titel II, boek II, vierde deel, Gerechtelijk Wetboek, betreffende de behandeling en berechting bij verstek. Volgens deze bepaling willigt de rechter de vorderingen of verweermiddelen van de verschijnende partij in, behalve in zoverre de rechtspleging, die vorderingen of middelen strijdig zijn met de openbare orde, met inbegrip van de rechtsregels die de rechter krachtens de wet ambtshalve kan toepassen.

In zoverre het middel aanvoert dat de beslissing bij verstek is gewezen ten aanzien van de krachtens het voormelde artikel 4, elfde lid, berechte partij, die niet is verschenen, faalt het naar recht.

En zoals is uiteengezet, werd de bestreden beslissing gewezen met toepassing van artikel 4, elfde lid, Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, zodat ze op tegenspraak werd gewezen en artikel 806 Gerechtelijk Wetboek bijgevolg hieraan vreemd is.

In zoverre kan het middel niet worden aangenomen.

Dictum

Het Hof,

Verwerpt de cassatieberoepen.

Toelichting

De feiten van deze zaak kunnen als volgt worden samengevat: de eisers in cassatie zijn politieagenten die uiteenlopende schade hebben geleden naar aanleiding van een achtervolging in de loop waarvan de beklaagde, verweerder in cassatie, door negen politieversperringen op de openbare weg is gereden. De telastleggingen van poging tot doodslag, wapendracht, kwaadwillige belemmering van het verkeer en gewapende weerspanningheid werden door het arrest van het hof van beroep te Luik van 3 mei 2021 jegens de beklaagde bewezen verklaard. De eisers hebben vervolgens de instaatstelling van de zaak gevraagd met het oog op een definitieve uitspraak over de burgerlijke belangen. Het hof van beroep heeft bij beschikking van 6 juni 2024, gegrond op artikel 4 Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, de conclusiekalender bepaald. De verweerder

verschijnt niet op de rechtszitting en op 19 mei 2025 wijst het hof van beroep een arrest op tegenspraak (overeenkomstig voormeld artikel 4, elfde lid), waarbij het de gevorderde schadevergoedingen vermindert.

De eisers stellen cassatieberoep in en voeren aan dat de rechter, wiens bevoegdheid wordt beperkt door artikel 806, Gerechtelijk Wetboek, het bedrag van de gevorderde schadevergoeding niet ambtshalve kon verminderen. Ze verwijten de appelrechter derhalve dat hij niet al hun vorderingen heeft ingewilligd, zonder te hebben vastgesteld dat die vorderingen strijdig met de openbare orde of kennelijk ongegrond waren, terwijl de beslissing tegen de verstekdoende verweerder was geweest.

De vraag die in deze zaak wordt onderzocht, bestaat erin te bepalen of artikel 806 Gerechtelijk Wetboek, luidens hetwelk *“de rechter in het verstekvonnis de vorderingen of verweermiddelen van de verschijnende partij inwilligt, behalve in zoverre de rechtspleging, die vorderingen of middelen strijdig zijn met de openbare orde, met inbegrip van de rechtsregels die de rechter krachtens de wet ambtshalve kan toepassen”*, van toepassing is wanneer de strafrechter die uitspraak doet over de burgerlijke belangen een vonnis *“op tegenspraak”* wijst in de zin van artikel 4, elfde lid, Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, terwijl één van de partijen verstek laat gaan.

In zijn arrest van 10 december 2025 beantwoordt het Hof van Cassatie deze vraag ontkennend en verwerpt het Hof het cassatieberoep van de eisers. Nadat het de strekking van artikel 806 Gerechtelijk Wetboek in herinnering heeft gebracht en heeft verduidelijkt dat die bepaling voorkomt in het vierde deel, boek II, titel II, hoofdstuk III, Gerechtelijk Wetboek, betreffende het onderzoek en het verstekvonnis, oordeelt het Hof dat de krachtens artikel 4, elfde lid, Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, gewezen beslissing geen bij verstek gewezen beslissing is. Het gaat om een op tegenspraak gewezen beslissing en artikel 806 Gerechtelijk Wetboek is dus niet van toepassing.

Die oplossing vindt steun in de parlementaire voorbereiding van de wet van 13 april 2005⁴⁸, die het zesde tot en met het elfde lid van artikel 4 Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering heeft ingevoegd. Volgens de wetgever zijn die leden *“een aangepaste omzetting van artikel 747, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek [zoals van toepassing op het ogenblik van de goedkeuring van die wet]”* en maken ze het *“elke belanghebbende partij mogelijk aan de rechter een tijdskalender voor de procedure te vragen”*⁴⁹. In de rechtsleer heerste verdeeldheid over de toepassing van artikel 806 Gerechtelijk Wetboek op een vonnis dat op tegenspraak is gewezen volgens artikel 747, § 2 (sinds de *“Pot-Pourri V”*-wet van 6 juli 2017, artikel 747, § 4) Gerechtelijk Wetboek⁵⁰ *“op tegenspraak gewezen”* vonnis. Ook binnen de rechtspraak bestond er geen eensgezindheid: uit de prejudiciële vragen die aan het Grondwettelijk Hof werden gesteld in de arresten nr. 145/2018⁵¹ en nr. 72/2018⁵² over de grondwettigheid van artikel 806 Gerechtelijk Wetboek, blijkt dat de feitenrechtters dit punt op verschillende manieren interpreteerden. De parlementaire voorbereiding van artikel 747, § 2, Gerechtelijk Wetboek⁵³, en van de opeenvolgende wijzigingen⁵⁴ van die bepaling, ondersteunden de uitlegging volgens welke een dergelijk vonnis altijd op tegenspraak wordt gewezen, en moedigden bijgevolg aan om de stelling te verwerpen volgens welke artikel 806 Gerechtelijk Wetboek niet van toepassing was.

Het arrest van 10 december 2025 biedt een oplossing wat betreft het vonnis dat wordt gewezen met toepassing van artikel 4 Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering. Dit arrest ligt bovendien in het verlengde van de rechtspraak van het Hof van Cassatie. In een arrest van 13 december 2016⁵⁵ heeft het Hof van Cassatie

⁴⁸ Wet van 13 april 2005 tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het strafrecht en de strafrechtspleging, teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken, *BS* 3 mei 2005, 20760.

⁴⁹ Zie wetsontwerp tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het strafrecht en de strafrechtspleging, teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken, Amendementen, *Parl. St. Kamer*, gewone zitting 2004-2005, doc 51-1273/002, 3. <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/51/1273/51K1273002.pdf>

⁵⁰ Zie, wat betreft de stelling volgens welke artikel 806 Gerechtelijk Wetboek van toepassing is op het vonnis dat gewezen is op grond van artikel 747, § 4, Gerechtelijk Wetboek, VAN DROOGHENBROUCK J.-Fr. en HOC A., *Droit Judiciaire*, tweede uitg., Brussel, Larcier-Intersentia, 268. Contra zie ENGLEBERT J., BAETENS-SPETTSCHEINSKY M., DE LOPHEM E., LAUNE F., TATON X., ELOY G., LENAERTS J.-S., LEJEUNE F., BERWETTE M. en BIART J., *Droit du procès civil*, 2, Limal, Anthemis, 2019, 645.

⁵¹ Zie GwH 18 oktober 2018, nr. 145/2018.

⁵² Zie GwH 7 juni 2018, nr. 72/2018.

⁵³ Zie ontwerp van wet tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de heer Arts, *Parl. St. Senaat*, buitengewone zitting 1991-1992, doc 301-2, 68. <https://www.senate.be/lexdocs/S0530/S05300405.pdf>

⁵⁴ Zie wetsontwerp tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het strafrecht en de strafrechtspleging, teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken, Memorie van Toelichting, *Parl. St. Kamer*, gewone zitting 2006-2007, doc 51-2811/001, 102; wetsontwerp houdende vereenvoudiging, harmonisering informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie, Advies van de Raad van State, *Parl. St. Kamer*, gewone zitting 2016-2017, doc 54-2259/001, 371-372.

⁵⁵ Zie Cass. 13 december 2016, AR P.16.0421.N, AC 2016, nr. 725, 2484.

bevestigd dat artikel 806 Gerechtelijk Wetboek krachtens artikel 2 Gerechtelijk Wetboek van toepassing is indien de strafrechter zich over de burgerlijke vordering uitspreekt. In deze zaak had de strafrechter een vonnis over de burgerlijke belangen gewezen maar was dit vonnis niet op tegenspraak gewezen op grond van artikel 4, elfde lid, Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, en was dus bij verstek uitgesproken. Het Hof had ook reeds uitspraak gedaan over het tegensprekelijk karakter van het vonnis dat gewezen wordt volgens de in artikel 4, zesde tot elfde lid, Voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, bedoelde procedure⁵⁶. Volgens het Hof kan uit artikel 4, elfde lid, Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering worden afgeleid dat *“wanneer de meest gereede partij op de rechtsdag een vonnis vordert, de gewezen beslissing een vonnis op tegenspraak is”*. Ten slotte heeft het Hof in een arrest van 17 maart 2012⁵⁷ verduidelijkt dat *“de wijze van instaatstelling, bepaald in artikel 4, derde tot twaalfde lid, Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering, de meest gereede partij toelaat op de rechtsdag een vonnis op tegenspraak te vorderen”*, en dat, bijgevolg, *“de partij die alsdan niet verschijnt en nalaat conclusie te nemen binnen de door de rechter bepaalde termijn, niet over de mogelijkheid beschikt om alsnog verzet aan te tekenen”*.

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20251210.2F.35\)](#)

---

⁵⁶ Zie Cass. 23 januari 2018, AR P.15.1608.N, AC 2018, nr. 46, 148.

⁵⁷ Zie Cass. 17 maart 2012, AR P.11.1403.N, AC 2012, nr. 230, 811.

EEN SELECTIE
VAN CONCLUSIES
VAN HET PARKET

D.

EEN SELECTIE VAN CONCLUSIES VAN HET PARKET

De voorbije jaren bestond het hoofdstuk 'Conclusies van het Openbaar Ministerie' uit een overzicht van de schriftelijke conclusies of mondelinge conclusies 'in substantie', ondergebracht in een gerubriceerde lijst met een summiere vermelding van het onderwerp. In het Jaarverslag 2025 is gekozen voor een nieuwe aanpak door een aantal conclusies over een thema van maatschappelijk belang iets ruimer toe te lichten. Via deze link (https://cass.be/pdf/JVRA2025/NL/JV2025_conclusies.pdf) kan u ook in dit jaarverslag nog de lijst raadplegen van alle conclusies van het OM die samen met de arresten van het Hof zijn gepubliceerd op www.Juportal.be.

I. Burgerlijk recht

Conclusie van 21 februari 2025 (C.23.0381.N)

Onroerende leasing: het failliet van de leasingnemer en de winst voor de leasinggever. Of hoe leasingmaatschappijen er belang kunnen bij hebben dat hun leasingnemer failliet gaat.

Het Hof diende zich te buigen over de vraag aan wie de overwaarde (het verschil tussen de vordering van de leasingmaatschappij en de waarde van het onroerend goed op het ogenblik van de ontbinding) van een geleased kantoorgebouw toekomt bij ontbinding van de leasingovereenkomst wegens wanprestatie van de leasingnemer, nl. aan de leasingmaatschappij of aan de failliete leasingnemer. Het Hof besliste dat de overwaarde toekomt aan de leasingmaatschappij die ook terug in bezit gesteld wordt van het geleasede goed. Leasingmaatschappijen zouden er bijgevolg belang bij kunnen hebben dat hun leasingnemer zijn verplichtingen niet langer kan nakomen. De advocaat-generaal verdedigde onder meer op basis van een precedent van het Hof in het kader van een roerende leasing dat de overwaarde dient toe te komen aan de schuldeisers van de failliete leasingnemer. (andersluidende conclusie van advocaat-generaal F. Vroman)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250221.1N.6\)](#)

Conclusie van 24 november 2025 (S.18.0059.F)

Kan een onrechtmatig verkregen bewijs gebruikt worden in burgerlijke zaken?

In een burgerlijke zaak rees de vraag of de eisende partij die de arbeidsovereenkomst had beëindigd, bewijselementen mocht aanwenden die waren verkregen met schending van verschillende wettelijke bepalingen die het privéleven beschermden. De gelijklopende conclusie van de advocaat-generaal riep het Hof op de Nederlandstalige rechtspraak betreffende de toelaatbaarheid, onder welbepaalde voorwaarden, van de onrechtmatig verkregen bewijzen te bevestigen. Het evenwicht tussen de standpunten van de partijen past binnen het kader van het recht op een eerlijk proces, gewaarborgd door artikel 6 EVRM, en waarvan het recht op het bewijs een van de bestanddelen is. (conclusie van advocaat-generaal H. Mormont)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20251124.3F.1\)](#)

II. Strafrecht

Conclusie van 28 mei 2025 (P.25.0159.F)

Is de onmogelijkheid voor de geadresseerde om een valsheid in geschriften te controleren een bestanddeel van die telastlegging?

Tot dusver heeft het Hof steeds geoordeeld dat er geen sprake kan zijn van valsheid in geschriften als het geschrift pas bewijswaarde verkrijgt na de aanvaarding ervan door de geadresseerde, namelijk wanneer hij niet in de onmogelijkheid verkeert de vermeldingen te controleren die in het geschrift voorkomen en die controle niet onmogelijk wordt gemaakt door degene die dat geschrift heeft opgemaakt. De eerste advocaat-generaal heeft er evenwel op gewezen dat een dergelijk beginsel tot gevolg kon hebben dat er een telastleggingsvoorwaarde wordt toegevoegd aan die welke bepaald zijn in de wet; zo vereist de wet, opdat een factuur een valsheid in geschriften zou kunnen uitmaken, niet de onmogelijkheid om door zijn geadresseerde gecontroleerd te kunnen worden. Een dergelijke controle kan bovendien bijzonder moeilijk blijken, met name wanneer de factuur werd opgemaakt door een advocaat die uitgerekend zelf verondersteld wordt de wet te kennen en ze na te leven en waarvan het aantal gepresteerde uren moeilijk kan worden gecontroleerd. (conclusie van eerste advocaat-generaal Nolet de Brauwere)

[*\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250528.2F.1\)*](#)

Conclusie van 16 september 2025 (P.25.0771.N)

Geldt het verbod om een motorvoertuig te besturen als men daarvoor ongeschikt is of men een verval van het recht tot sturen als straf of veiligheidsmaatregel moet naleven, ook voor het besturen van een elektrische step?

Voor het besturen van een e-step met een snelheid tot 25 km/u is geen rijbewijs nodig. Dit betekent niet dat een bestuurder die een rijverbod ondergaat of rijongeschikt is zich met een e-step mag verplaatsen. Net als een bromfiets klasse A, heeft de e-step een autonome motor, bediend door een hendel, terwijl de meeste e-bikes zijn uitgerust met een hulpmotor, voor trapondersteuning. Het probleem is dat in de Wegcode de e-step is opgevat als een 'voortbewegingstoestel' en de regels in de Wegverkeerswet over het rijverbod en de rijgeschiktheid betrekking hebben op een 'motorvoertuig'. In een gelijkkluidende conclusie stelde de advocaat-generaal dat de bestuurder die rijongeschikt is of een rijverbod moet naleven, strafbaar is als hij zich verplaatst met elk vervoermiddel uitgerust met een motor die bestemd is om op eigen kracht te rijden, zoals een e-step die door bediening van een hendel of knop een snelheid haalt tot 25 km/u. (conclusie van advocaat-generaal B. De Smet)

[*\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250916.2N.3\)*](#)

Conclusie van 16 december 2025 (P.25.0063.N)

De verenigbaarheid van de herstelexamens met het EU-recht in geval de veroordeelde bestuurder een EU-onderdaan is met onvoldoende kennis van het Nederlands, Frans, Duits of Engels.

In het Vlaamse, Waalse en Brusselse Gewest kan de bestuurder die een rijverbod met herstelexamens moet ondergaan het theoretische en praktische rijexamen alleen afleggen in het Nederlands, Frans, Duits en Engels, met bijstand van een tolk. De vraag rijst of deze beperkte taalkeuze ook geldt voor EU-onderdanen, gelet op de EU-normen over het verbod van discriminatie op grond van taal en nationaliteit en het vrij verkeer personen. In deze zaak had een Bulgaarse onderdaan die al enige tijd in België woont en zich moest verantwoorden voor een ernstige snelheidsovertreding aan de rechter gevraagd om hem niet te verplichten tot een nieuw praktisch en theoretisch rijexamen, als herstelmaatregelen verbonden aan een rijverbod, omdat hij alleen het Bulgaars en het Turks beheerst. De advocaat-generaal achtte het in een gelijkkluidende conclusie aangewezen via een prejudiciële vraag het standpunt in te winnen van het Hof van Justitie van de Europese Unie over de taalbeperkingen voor rijexamens. (conclusie van advocaat-generaal B. De Smet)

[*\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20251216.2N.34\)*](#)

III. Strafprocesrecht

Conclusie van 31 december 2025 (P.25.1522.F)

Draagwijdte van het nieuwe artikel 27 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering betreffende de zeer zwaarwichtige miskennen van de redelijke termijn

Ter gelegenheid van de wijziging van de verjaring van de strafvordering door de wet van 9 april 2024 heeft de wetgever ervoor gezorgd dat de rechter de zeer zwaarwichtige miskennen van de redelijke termijn zou kunnen bestraffen door de strafvordering vervallen te verklaren. De gevallen waarin die regeling van toepassing is werden evenwel niet gepreciseerd, zodat verwezen moet worden naar de eerste toepassingscriteria die in de rechtspraak van het Hof terug te vinden zijn. Een overschrijding van de redelijke termijn moet worden vastgesteld wanneer de zwaarwichtigheid van de overschrijding niet enkel te wijten is aan het verstrijken van de tijd maar ook aan de zwaarwichtigheid van de gevolgen van die overschrijding. Het verval van de strafvordering is een ultieme beslissing die met bijzondere en concrete redenen moet worden omkleed, wanneer de voortzetting van de strafprocedure niet te verantwoorden valt, gelet op de in het geding zijnde belangen. De advocaat-generaal wijst erop dat de zwaarwichtigheid van de gevolgen van de overschrijding van de termijn om een zaak te berechten kan bestaan in een onherstelbare aantasting van het recht van verdediging. (gedeeltelijk gelijklopende conclusie van advocaat-generaal V. Truillet)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20251231.2F.3\)](#)

Conclusie van 3 juni 2025 (P.24.1485.N)

De verjaring van de strafvordering: wanneer is de strafvordering aanhangig gemaakt bij de vonnisrechter ingeval van een hoger beroep door een inverdenkinggestelde tegen de verwijzingsbeschikking van de raadkamer?

Volgens het nieuwe artikel 23 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering, gewijzigd door de Wet van 9 april 2024, kan de strafvordering niet meer vervallen door verjaring vanaf het aanhangig maken van de zaak voor het vonnisgerecht. De vraag rijst wanneer de zaak aanhangig is in geval de verdachte hoger beroep heeft ingesteld tegen de beschikking van de raadkamer tot verwijzing naar de vonnisrechter. De advocaat-generaal was in een gelijklopende conclusie van mening dat de strafvordering aanhangig is bij de vonnisrechter op datum van het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling dat uitspraak doet over het hoger beroep tegen de verwijzing, doch enkel in zoverre dit hoger beroep ontvankelijk wordt verklaard. (conclusie van advocaat-generaal D. Schoeters)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250603.2N.5\)](#)

IV. Strafitvoering

Conclusie van 10 juni 2025 (P.25.0702.N)

Heeft het openbaar ministerie dat afwezig blijft op de terechtzitting van de strafuitvoeringsrechtbank een rechtmatig belang bij een cassatiemiddel waarin het de niet-naleving van pleegvormen aanvoert die het zelf heeft veroorzaakt?

In een zaak voor de strafuitvoeringsrechtbank te Brussel over een verzoek van een veroordeelde tot elektronisch toezicht had de procureur des Konings laten weten dat hij afwezig zou blijven op de zitting, uit protest tegen de onderfinanciering van Justitie en het ontbreken van een snelle reactie van de regering op de eisen van de magistraten. De strafuitvoeringsrechtbank nam een beslissing over het elektronisch toezicht zonder dat het openbaar ministerie deelnam aan het debat. De procureur des Konings tekende cassatieberoep aan en voerde een schending aan van artikel 53, eerste lid, Wet Strafitvoering, over het verplicht horen van het OM. De advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie was van mening dat het cassatiemiddel niet steunt op een rechtmatig belang, aangezien de niet-naleving van de pleegvormen te wijten was aan de procureur des Konings zelf. (gelijklopende conclusie van advocaat-generaal A. Winants)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250610.2N.14\)](#)

Conclusie van 28 mei 2025 (P.25.0389.F)

Kan het probatieuitstel, zonder het vermoeden van onschuld te miskennen, worden herroepen wegens het niet-nakomen van de voorwaarde om “geen delinquente feiten meer te plegen”, bij gebrek aan een veroordeling voor dergelijke feiten?

De eerste advocaat-generaal heeft gesteld dat, bij gebrek aan een veroordeling, het probatieuitstel niet kan worden herroepen wegens het niet-nakomen van de algemene voorwaarde om “geen misdrijven te plegen”, zelfs wanneer die voorwaarde geherformuleerd wordt in de bewoordingen “geen delinquente feiten meer te plegen”. Volgens hem heeft de wetgever de rechter immers niet de toestemming willen geven op die manier de voorwaarde te omzeilen die verbonden is aan het bestaan van een veroordeling en waarvan artikel 14, § 1 en 1bis, Wet Probatieuitstel, om die reden, de herroeping van het probatieuitstel afhankelijk stelt. Het Hof heeft evenwel geoordeeld dat noch artikel 14, § 2, Probatiwewet noch enige andere bepaling de rechter verbiedt om, in het kader van het onderzoek van een vordering tot herroeping van het probatieuitstel wegens het niet-nakomen van een of meer opgelegde bijzondere voorwaarden, waaronder die om geen delinquente feiten te plegen, rekening te houden met de in een proces-verbaal van politie opgetekende bekentenissen van de betrokkene met betrekking tot zedenfeiten, op voorwaarde dat het gerecht geen uitspraak doet over het strafbaar karakter van deze feiten. (andersluidende conclusie van eerste advocaat-generaal Nolet de Brauwere)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250528.2F.12\)](#)

Conclusie van 12 november 2025 (P.25.1124.F)

De begrippen “individualisering van de straf” en “persoonlijk karakter van de straf”

De eerste advocaat-generaal heeft gewezen op de vaak voorkomende verwarring, zoals die door met name professor Kutuy wordt gehekend, tussen de begrippen “individualisering van de straf” en “persoonlijk karakter van de straf”. Het in artikel 39 Strafwetboek vastgelegde beginsel van de individualisering van de straf, dat geen algemeen rechtsbeginsel is, heeft alleen tot doel de hoofdelijke veroordeling van meerdere personen tot dezelfde straf te voorkomen. Het middel dat zich op de miskenning van dit beginsel beroept, op grond dat de redenen van de bestreden beslissing niet de vereiste individualisering bevatten om de keuze van de straf en de strafmaat te verantwoorden, maar niet aanvoert dat de aan de beklaagde opgelegde straf niet individueel tegen hem werd vastgesteld en uitgesproken, komt dus uit de voormelde verwarring voort. (gelijkluidende conclusie van eerste advocaat-generaal Nolet de Brauwere)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20251112.2F.10\)](#)

V. Vreemdelingenrecht

Conclusie van 22 oktober 2025 (P.25.1268.F-P.25.1283.F)

De weerslag van het afleveren van een nieuwe titel van hechtenis van een vreemdeling waarvan de wettigheid door de raadkamer werd bevestigd, op de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling die de eerste hechtenistitel achteraf onwettig heeft verklaard en de invrijheidstelling van de vreemdeling heeft bevolen.

De kamer van inbeschuldigingstelling heeft door middel van twee opeenvolgende arresten de invrijheidstelling van een Tunesische vreemdeling bevolen die aan de Verenigde Staten was uitgeleverd en die, na zijn vrijspraak in dat land in 2023, op 8 augustus 2025 naar België was teruggekeerd. Meteen na aankomst heeft die vreemdeling het voorwerp uitgemaakt van verschillende vrijheidsberovende maatregelen met het oog op zijn verwijdering, waartegen de betrokkene voor de onderzoeksgerechten beroep heeft ingesteld. De advocaat-generaal heeft geoordeeld dat het arrest dat de onwettigheid van de eerste hechtenistitel definitief had vastgesteld en de invrijheidstelling van de vreemdeling had bevolen, de daaropvolgende hechtenis van laatstgenoemde ongeldig heeft gemaakt, zelfs in geval van vervanging van titels van vrijheidsberoving. (gelijkluidende conclusie van advocaat-generaal Vandermeersch)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20251022.2F.16\)](#)

Conclusie van 28 mei 2025 (P.25.0676.F)

Verhindert een asielaanvraag de uitvoerbaarverklaring van een verzoek tot uitlevering?

De indiening van een verzoek om internationale bescherming schorst de procedure tot uitvoerbaarverklaring van het internationaal aanhoudingsbevel op zich niet en vormt geen in artikel 2bis Uitleveringswet 1874 bedoelde grond tot weigering van de uitlevering. De eerste advocaat-generaal heeft tot staving van dit beginsel erop gewezen dat noch die bepaling, noch artikel 33 van het internationaal verdrag van 28 juli 1951 betreffende de status van vluchtelingen, noch artikel 9 van de richtlijn 2013/32/EU van 26 juni 2013 betreffende gemeenschappelijke procedures voor de toekenning en intrekking van de internationale bescherming, noch artikel 7.2 van de richtlijn 2005/85/EG (betreffende de asielprocedure) bepaalt dat er eerst over de verdiensten van een dergelijk verzoek uitspraak moet worden gedaan alvorens de vreemdeling te kunnen uitleveren. (gelijkluidende conclusie van eerste advocaat-generaal Nolet de Brauwere)

[\(ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250528.2F.14\)](#)

MERCURIALE

MERCURIALE

Integrale loyaleitszorg binnen Justitie

Procureur-generaal Ria Mortier heeft op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie van 1 september 2025 een rede uitgesproken over de nood aan loyaleits binnen Justitie. Dit hoofdstuk bevat een samenvatting van deze mercuriale.⁵⁸

I. Inleiding

De procureur-generaal geeft drie redenen waarom het de moeite loont om het concept “Loyaleits” tot het kernbegrip van haar openingsrede te maken. Ten eerste is loyaleits onmisbaar in onze samenleving, niet alleen omdat deze in transitie is, maar ook omdat het een zogenaamde ‘WEIRD-samenleving’ betreft: Westers, opgeleid, geïndustrialiseerd, rijk en democratisch, waarin vaak een blinde vlek bestaat voor collectieve morele waarden. Ten tweede bestaat binnen Justitie geen eensgezindheid over welke kernwaarden we delen, wat verwondert nu alle medewerkers van Justitie als uitdrukkelijke voorwaarde voor het kunnen uitoefenen van hun functie een eed van trouw en dus van loyaleits moeten afleggen. Ook de hernieuwde algemene principes inzake deontologie van magistraten benadrukken het belang van loyaleits. Maar die regels op zich volstaan niet. Willen ze iets betekenen en praktische meerwaarde hebben, dan moeten ze ook geïmplementeerd en bovenal geïnternaliseerd worden. Dit kan, ten derde, slechts worden gerealiseerd als de leidinggevenden binnen Justitie het belang ervan actief onderschrijven.

II. Het belang van loyaleits voor een stabiele verhouding tussen burger en Justitie

Loyaleits impliceert wederkerigheid. Dat is ook zo in de verhouding tussen burger en staat. De burger is bereid zijn vrijheid beperkt te zien indien de Staat een kader verschaft waarbinnen individuen kunnen samenleven en waarbinnen zij beschermd worden tegen om het even welke aantasting van hun integriteit. Deze bereidwilligheid komt onder druk te staan door individualisme. Opeenvolgende crisissen en de actuele geopolitieke toestand stellen dit besef op scherp.

Tegen die achtergrond is het des te belangrijker dat Justitie zijn taak ter harte neemt en burgers daadwerkelijk beschermt. Het vertrouwen in Justitie hangt weliswaar niet alleen af van de reële prestaties die het levert, maar ook van zijn intentie, zijn competentie en transparantie. Wanneer politieambtenaren en magistraten als loyaal, competent, correct en integer worden ervaren, zijn rechtszoekenden geneigd om de door Justitie genomen beslissingen te aanvaarden, zelfs indien deze voor hen negatief uitvallen. Omgekeerd brokkelt de loyaleits af wanneer we in ons handelen niet het juiste doel nastreven of als onze intenties niet als correct worden aanvoeld.

Loyaleits is dus belangrijk, maar wat houdt het in? Een leidraad die dit helpt concretiseren, is het recht zelf. Het concept ligt op indirecte wijze besloten in juridische begrippen die elk op zich het respect voor de wet en voor aangegane verbintenissen in zich dragen.

---

⁵⁸ De volledige tekst van de mercuriale is beschikbaar op de website van het Hof: <https://hofvancassatie.be/pdf/Mercuriales/NL/2025.pdf>. Deze werd ook gepubliceerd in het Rechtskundig weekblad (RW 2025-2026/9, 322-348) en in het Journal des tribunaux (JT 2025/7038, 553-556).

Denk bijvoorbeeld aan het concept van de loyale procesvoering in het civiel procesrecht, dat zich zowel aan de professionele actoren als aan de rechtszoekenden opdringt. De omgang van procespartijen met het recht krijgt hierdoor een morele dimensie, waarbij grenzen worden gesteld aan een buitensporige behartiging van private belangen. Voor de civiele rechter impliceert de loyale houding dan weer dat hij garant staat voor een faire en correcte rechtsbedeling, en dat hij zijn bevoegdheid niet van zijn doel afwendt. De advocaat heeft op zijn beurt niet alleen een loyauteitsplicht ten aanzien van zijn confraters, maar ook ten aanzien van de rechtbank. De loyale procesvoering krijgt grotendeels vorm door middel van de negatie ervan, via het concept van procesrechtsmisbruik. Daartegenover staat de positieve invulling ervan door bijvoorbeeld goede trouw en fair play als norm te hanteren. De betrokken partijen moeten ook oog hebben voor proceseconomie en meewerken aan de waarheidsvinding.

Binnen de strafrechtspleging wordt loyauteit vanuit een andere invalshoek benaderd. De concrete regels van het strafproces drukken een evenwicht uit tussen de bescherming van de rechten van de individuele verdachte enerzijds, en de maatschappelijke finaliteit anderzijds, waaronder de waarheidsvinding. Binnen de strafprocedure wordt enkel een loyale houding geëist van de overheid en van de vervolgende partij, maar niet van de verdachte. In principe beschikt de beklaagde over de vrijheid van verdediging, en kan hij niet worden gesanctioneerd voor de wijze waarop hij zijn verdediging voert. Dit kan evenwel geen vrijgeleide zijn voor misbruik. Wanneer de beklaagde het beginsel van een loyaal debat op tegenspraak miskent, kan hij hiervoor worden gesanctioneerd. Op de overheid rust daarentegen een positieve plicht tot loyauteit. Zo moeten de onderzoeksmagistraten toezien op de loyale bewijsgaring opdat het bewijs betrouwbaar zou zijn, en kan de strafrechter het bewijs uitsluiten wanneer hij vaststelt dat het beginsel van loyauteit is miskend, zelfs wanneer de opsporingstechniek niet bij wet verboden is. Daarnaast moeten de fundamentele waarborgen van een eerlijk proces worden geëerbiedigd. Het concept van 'loyauteit in het strafproces' krijgt vorm en inhoud aan de hand van een rijke en gevarieerde rechtspraak en kritische inzichten in de literatuur. Daaruit leidt de procureur-generaal af dat allen die binnen het strafonderzoek verantwoordelijkheid dragen, geacht worden "het goede voorbeeld te geven". Zij dienen zich te onthouden van handelingen die in strijd zijn met de menselijke waardigheid of de waardigheid van het gerecht. In positieve zin dienen zij respect te tonen voor de verdachte als persoon, voor de rechten van verdediging, en voor de wet in het algemeen. Deze drie aspecten werden door de procureur-generaal vervolgens verder uitgediept en geconcretiseerd, met veelvuldige verwijzingen naar rechtspraak en rechtsleer.

III. Loyauteit in naam van verbindende professionaliteit

Uit de voorgaande analyse volgt dat loyauteit inhoudt dat zij die, in welke hoedanigheid ook, deelnemen aan de werking van Justitie, deugdelijk en eerlijk moeten handelen, met als enig doel een eerlijk proces tot stand te brengen. Een veelheid aan dwingende regels helpen die houding te concretiseren en maken duidelijk dat de niet-naleving ervan zal leiden tot sancties, zoals de uitsluiting van het bewijs of de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering. De eisen van het eerlijk proces maken dat de juridische lat in ons land behoorlijk hoog ligt.

Aan die eisen komen wij in de eerste plaats tegemoet door 'ambachtelijke professionaliteit', dat wil zeggen de combinatie van de deskundige toepassing van de rechtsregels en van de rechtspraak van de hoogste nationale en Europese hoven enerzijds, en veel en hard werken anderzijds. Wij moeten echter ook oog hebben voor de risico's van die aanpak. Een grote loyauteit aan de rechtsregels als zodanig botst op grenzen omdat abstracte rechtsregels niet onder alle omstandigheden of niet steeds voldoende, gepaste oplossingen kunnen aanreiken voor de problemen die zich aandienen. De rechtsregels mogen dus niet op een gedachteloze en niet betrokken wijze worden toegepast, maar wel met oog voor het resultaat van het eigen handelen en degene voor wie het toegepast recht uiteindelijk bedoeld is. Zo wordt de kwaliteit van onze kernopdracht gewaarborgd.

Het is evenwel niet steeds gemakkelijk om deze interne kwaliteit te verzoenen met een extern kwaliteitscriterium dat de nadruk legt op meer en beter beheer, beleid, leiderschap en efficiëntie. Deze managementmatige invulling van kwaliteit, met de integrale kwaliteitszorg als centraal en veel gehoord begrip, stoelt immers op een uitsluitend economische realiteit terwijl een kwaliteitsvolle Justitie ook een wettelijke en maatschappelijke rationaliteit vereist. We dienen dus het begrip van "integrale kwaliteitszorg" te verruimen tot het begrip 'integrale loyauteitszorg' met aandacht voor deze meervoudige rationaliteit. De ambachtelijke professionaliteit moet hierbij een sterk ankerpunt blijven, maar volstaat niet. De burger moet zelf kunnen ondervinden dat deze deskundigheid, zowel op individueel als op organisatorisch vlak, ook effectief aanwezig is. Daarom omvat de loyale omgang met het recht, naast de ambachtelijke component, ook een organisatorische component. Dit impliceert dat er aandacht is voor aspecten van professionaliteit die onze individuele inbreng

overstijgen en deel uitmaken van een gezamenlijke maatschappelijke opdracht. De individuele, ambachtelijke professionaliteit moet met andere woorden evolueren naar een gezamenlijke, verbindende professionaliteit.

De procureur-generaal reikt alvast twee technieken aan om dit te realiseren, met name het verwerven van inzicht in de eigen professionele verantwoordelijkheid en het uitbouwen van professionele standaarden. De beide technieken werden vervolgens uitvoerig toegelicht. Ze hebben gemeen dat we onze professionele loyaliteit anders leren benutten.

4. *Tot slot* – Aan de medewerkers van Justitie mogen terecht hoge eisen worden gesteld. Per slot van rekening wordt hen een aanzienlijke macht toevertrouwd. Er mag daarom geen twijfel kunnen bestaan over hun loyaliteit, bekwaamheid en persoonlijke standaarden. De naleving van wettelijke regels en plichten vormt daarbij slechts een minimale drempel. Een loyale omgang met het recht appelleert daarenboven aan het optimale, aan ambitie, aan aspiratie. Enkel een professioneel totaalpakket, waarbinnen men niet enkel juridisch competent is maar ook praktisch wijs en men rechtvaardig leert handelen, zal in staat zijn succesvol bij te dragen aan een kwaliteitsvolle en evenwichtige Justitie..

VOORSTELLEN DE
LEGE FERENDA

VOORSTELLEN DE LEGE FERENDA

Verslag van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie

I. Inleiding

1. Artikel 11 van de wet van 25 april 2007 tot oprichting van het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie bepaalt dat de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie en het College van procureurs-generaal in de loop van de maand oktober aan het Comité een verslag toezenden, dat een overzicht bevat van de wetten die voor de hoven en rechtbanken tijdens het voorbije gerechtelijk jaar moeilijkheden bij de toepassing of de interpretatie ervan hebben opgeleverd.

Uit de bewoordingen van die bepaling blijkt dat het verslag van de procureurs-generaal uitsluitend tot hun verantwoordelijkheid behoort en niet tot die van de korpsvergaderingen. Niettemin wordt rekening gehouden met eventuele voorstellen van de zetel en van het parket van het Hof en van zijn referendarissen.

2. In het jaarverslag 2020 van het Hof van Cassatie werd er overgegaan tot een onderzoek van het gevolg dat door de Wetgever werd gegeven aan het jaarverslag de lege ferenda dat hij vraagt aan de procureur-generaal. Dit gedetailleerd onderzoek vormt deel C van het jaarverslag 2020, waarin een catalogus wordt gegeven van alle voorstellen die wel en die niet zijn overgenomen. Dit deel is niet meer opgenomen in de daaropvolgende verslagen, maar blijft beschikbaar op de website van het Hof.

Het resultaat is dat in de geanalyseerde periode, van 2007 tot 2019, d.w.z. 12 jaar, zo'n 155 voorstellen zijn gedaan. Van deze 155 voorstellen werden er echter enkele herhaald, namelijk iets meer dan dertig. Er waren dus, strikt genomen, zo'n 111 "op zichzelf staande" voorstellen. Van deze 111 voorstellen blijken er 50 geheel of gedeeltelijk te zijn uitgevoerd.

Met andere woorden: 45% van de voorstellen werd goedgekeurd, oftewel bijna de helft.

Dit gezegd zijnde, dienen de volgende verduidelijkingen te worden toegevoegd. Ten eerste zijn sommige van de wijzigingen onzeker. Ten tweede hebben zo'n 30 van de 50 succesvolle voorstellen op de een of andere manier betrekking op strafzaken. Ten slotte is het vooral dankzij de zogenaamde potpourriwetten of wetten die diverse bepalingen bevatten van de afgelopen jaren, dat veel van de lege ferenda-voorstellen werden omgezet in wetgeving. Dit is in de periode van 2014 tot 2019 het geval voor 37 van de 50 voorstellen. Daarvan zijn er 23 d.w.z. 46% afkomstig van (voornamelijk pot-pourri)wetten die in 2016 zijn aangenomen.

Deze bevindingen blijven relevant voor de afgelopen twee jaar en kunnen derhalve in dit verslag worden opgenomen.

3. Sommige onderdelen van het verslag zijn slechts opgesteld in één taal, met name het Nederlands of het Frans. De reden hiertoe is dat de dienst overeenstemming der teksten van het Hof (vertaaldienst) een aanzienlijk werkvolume heeft. De mogelijkheden van die dienst, wiens taak van essentieel belang is voor de uitstraling van de rechtspraak van het Hof, zijn echter beperkt. De vertaaldienst moet zich dus in de eerste plaats kunnen toeleggen op deze kerntaak.

4. Het verslag is opgesplitst in drie delen.

Het eerste deel (A) bevat een omvangrijker voorstel tot wijziging met betrekking tot de fase van de afsluiting van het gerechtelijk onderzoek. Dit voorstel strekt ertoe de tussenkomst van de raadkamer bij de afsluiting van

het gerechtelijk onderzoek te beperken en de regels te wijzigen inzake het toezicht op de regelmatigheid van het bewijs door de onderzoeksgerechten. Dit voorstel werd eveneens voorgelegd aan de minister van Justitie als gevolg van haar vraag tot het formuleren van voorstellen ter verbetering van de strafprocedure.

Het tweede deel (B) vermeldt acht voorstellen, die hun oorsprong vinden in de vaststellingen van 2025 of reeds voordien en die een bijzondere aandacht verdienen van de Wetgever. Net als in het verleden zijn de voorstellen zo geformuleerd dat ze als basis kunnen dienen voor het opstellen van een memorie van toelichting en een voorontwerp van wet.

Het derde deel (C) herneemt, ter herinnering, voorstellen gedaan in de voorgaande wetgevende verslagen, en waarvan wij denken dat ze nog steeds van belang zijn.

5. In dit jaarverslag wordt enkel een overzicht van de themata van het verslag van de procureur-generaal aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie hernomen. De integrale versie van het verslag is te raadplegen op de website van het Hof.⁵⁹

II. Overzicht

A. Voornaamste voorstel de lege ferenda 2025: Beperking van de tussenkomst van de raadkamer bij de afsluiting van het gerechtelijk onderzoek en wijziging van de regels inzake het toezicht op de regelmatigheid van het bewijs door de onderzoeksgerechten.

Dit voorstel strekt tot wijziging van de fase van de regeling van de rechtspleging en van het toezicht op de regelmatigheid van het bewijs. Deze aanpassing kan op korte termijn worden gerealiseerd en beoogt een substantiële procedurele vereenvoudiging te verwezenlijken, zonder afbreuk te doen aan de fundamenten van het huidige systeem.

B. Andere voorstellen de lege ferenda 2025:

1. Wijziging van artikel 837, lid 1, van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de schorsende werking van het wrakingsverzoek.
2. Het vermijden van een dubbele vergoeding voor dezelfde schade.
3. Wijziging van artikel 187, § 6, 1°, Wetboek van Strafvordering over het ongedaan verzet wegens afwezigheid na de aanvankelijke dagvaarding.
4. Wijziging van artikel 187, § 1, Wetboek van Strafvordering over het verzet in de buitengewone termijn.
5. Ontbreken van de handtekening van de gerechtsdeskundige.
6. Wijzigingen van de bepalingen met betrekking tot het cassatieberoep tegen vonnissen van de strafuitvoeringsrechter uitgesproken in het kader van een strafrechtelijk uitvoeringsonderzoek (SUO).
7. Wijziging van de artikelen 1 en 48 van de Wegverkeerswet.
8. Wijziging van artikel 326 van het Gerechtelijk Wetboek.

C. Een selectie van niet-bevestigde voorstellen de lege ferenda die reeds werden geformuleerd in de voorgaande wetgevende verslagen en die nog steeds actueel zijn – Herinnering

1. Wijziging van artikel 29, § 2/1 van de Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf – Wetgevend verslag 2024, nr. A.1.
2. Wijziging van de artikelen 203, § 1, en 204 Wetboek van Strafvordering – Wetgevend verslag 2024, nr. A.2.

⁵⁹ https://www.hofvancassatie.be/pdf/Wetgevend_verslag_2025.pdf

3. Wijziging van artikel *2bis* van de Voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering – Wetgevend verslag 2024, nr. A.3.
4. Wijziging van de artikelen 79 en 80 van de Wet van 5 mei 2014 betreffende de internering – Wetgevend verslag 2024, nr. A.4.
5. Wijziging van de artikelen 160, § 3, 2°, en 161, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek – Wetgevend verslag 2024, nr. A.5.
6. Invoeging van een hoofdstuk *IVbis*, getiteld ‘Het weglaten van beslissingen tot internering op de uittreksels uit het strafregister’, in Titel VII van het Wetboek van Strafvordering – Wetgevend verslag 2022, nr. A.1
7. Wijziging van artikel 150 van de Grondwet inzake persmisdrijven – Wetgevend verslag 2021, nr. A.1
8. Wijziging van artikel 27 van de Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis. Modaliteit van elektronisch toezicht in de procedure voor het vonnisgerecht – Wetgevend verslag 2021, nr. A.3
9. Wijziging van de artikelen 26, § 4, en 30, § 1, van de Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis. Hoger beroep ingesteld tegen de beslissing van de raadkamer om de hechtenis onder elektronisch toezicht te handhaven bij de regeling van de rechtspleging – Wetgevend verslag 2020, nr. A.3
10. Wijziging van artikel 72 van de Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen – Wetgevend verslag 2020, nr. B.4
11. Sociaal strafwetboek, huisbezoek dat betrekking heeft op feiten van mensenhandel, zelfs in samenhang met feiten die overtredingen van sociaal strafrecht vormen – Wetgevend verslag 2020, nr. B.17
12. Verplichte tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie in fiscale zaken – Wetgevend verslag 2020, nr. B.19

STUDIES

G.

STUDIES

In dit hoofdstuk worden twee studies gepresenteerd over een specifiek vraagstuk dat verband houdt met de rechtsprekende activiteit van het Hof. Deze bijdragen weerspiegelen de persoonlijke analyse van de auteur. Ze vertolken niet het standpunt van het Hof en binden het Hof geenszins.

Een lijst van de studies gepubliceerd in het jaarverslag sinds 1998 kan worden geraadpleegd op de website van het Hof.⁶⁰

De vergoeding voor onwerkzame voorlopige hechtenis⁶¹

Evvy VAN STICHEL, referendaris bij het Hof van Cassatie

Inleiding

1. Artikel 28 van de Wet Onwerkzame Hechtenis⁶² omschrijft de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan om aanspraak te kunnen maken op een vergoeding wegens een onwerkzame – dit is een wettige, foutloze⁶³, maar achteraf bekeken ongegronde⁶⁴ – voorlopige hechtenis.

De vergoeding wordt gevraagd aan de minister van Justitie. Wordt de vergoeding geweigerd, onvoldoende geacht of doet de minister geen uitspraak binnen de wettelijke termijn, dan kan beroep worden ingesteld bij een commissie⁶⁵, die werd ingesteld door artikel 28, § 4, van die wet en die zetelt in de lokalen van het Hof van Cassatie.

I. Principes

2. Elke persoon, of na overlijden zijn rechtverkrijgenden (art. 29 Wet Onwerkzame Hechtenis)⁶⁶, mag aanspraak maken op een vergoeding mits twee algemene of grondvoorwaarden zijn vervuld: hij werd gedurende meer dan acht dagen in voorlopige hechtenis genomen en de hechtenis of de handhaving ervan is niet te wijten aan zijn persoonlijke gedraging (art. 28, §1, Wet Onwerkzame Hechtenis). Bovendien moet eveneens zijn voldaan aan een van de bijzondere voorwaarden van artikel 28, §1, a), b) of c), Wet Onwerkzame Hechtenis.

Vergoeding is mogelijk voor elk misdrijf. Zij is ten laste van de Belgische Schatkist.

---

⁶⁰ <https://cass.be/pdf/Lijst-studies.pdf>.

⁶¹ Zie ook VAN STICHEL E., 'Onwerkzame voorlopige hechtenis: vergoeding (art. 28 en 29 Wet Onwerkzame Hechtenis)' in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2024, 225, waarvan deze bijdrage een ingekorte versie betreft. Deze bijdrage verwijst anderzijds ook naar rechtspraak tot en met 30 juni 2025 en bespreekt in zijn laatste titel enkele concrete cijfers.

⁶² Wet van 13 maart 1973 betreffende de vergoeding voor onwerkzame voorlopige hechtenis, *BS* 10 april 1973.

⁶³ Dit in tegenstelling tot artikel 27 Wet Onwerkzame Hechtenis, dat een vergoeding toekent aan elke persoon die werd beroofd van zijn vrijheid in omstandigheden die strijdig zijn met artikel 5 EVRM en aldus betrekking heeft op de onwettige of onrechtmatige hechtenis.

⁶⁴ De voorlopige hechtenis wordt immers niet "gedekt" door een bij de latere definitieve beslissing ten gronde uitgesproken straf: BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., 'La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive', *RDPC* 1973-1974, (797) 817; DELVOIE G., 'Het vergoedingsstelsel voor onwettelijke en onwerkdadige voorlopige hechtenis in de wet van 13 maart 1973', *RW* 1975-1976, (2401) 2409-2410; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 307.

⁶⁵ Hierna: de Commissie. Deze Commissie noemt zichzelf, in de Nederlandstalige uitspraken, de "Commissie van beroep inzake onwerkzame hechtenis" (COH) en, in de Franstalige uitspraken, la "Commission d'indemnisation de la détention préventive inopérante" (Commission indemn. dét. prév. inop.).

⁶⁶ Zie bv. COH 8 oktober 2007, AR 250N. Zie over de (te) ruime betekenis van de term "rechtverkrijgenden": DELVOIE G., 'Het vergoedingsstelsel voor onwettelijke en onwerkdadige voorlopige hechtenis in de wet van 13 maart 1973', *RW* 1975-1976, (2401) 2402; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 1.

3. Artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis opent geen aanspraak op vergoeding wanneer de betrokkene schuldig werd bevonden aan de feiten waarvoor hij in voorlopige hechtenis werd genomen. Bijgevolg komt de betrokkene die wordt veroordeeld tot een geldboete of werkstraf dan wel de opschorting van de uitspraak van de veroordeling verkrijgt, niet in aanmerking voor vergoeding.⁶⁷ Een eenvoudige schuldigverklaring zonder strafoplegging in het geval van overschrijding van de redelijke termijn⁶⁸ sluit evenzeer een vergoeding uit. Ook in geval van opsloping ontstaat er geen aanspraak op vergoeding.⁶⁹

4. Indien de voorlopige hechtenis langer duurde dan de uiteindelijk opgelegde of uit te voeren straf, zoals bijvoorbeeld bij een straf waarvan de tenuitvoerlegging geheel of gedeeltelijk werd uitgesteld, ontstaat evenmin een aanspraak op vergoeding.⁷⁰ Het tegendeel zou afbreuk doen aan de beginselen en de finaliteit van enerzijds de voorlopige hechtenis en anderzijds de strafoplegging. De toekenning van een vergoeding in dergelijke gevallen zou volgens de wetgever immers de onafhankelijkheid aantasten van de onderzoeks- en vonnisgerechten, aangezien de vonnisgerechten, in het vooruitzicht van een vergoeding, de neiging zouden kunnen vertonen om systematisch straffen uit te spreken die de voorhechtenis zouden dekken.⁷¹

II. De toepassingsvoorwaarden

A. De algemene of grondvoorwaarden

1. Een “voorlopige hechtenis”

5. In de meeste gevallen gaat het om de toepassing van de Voorlopige Hechteniswet van 20 juli 1990. Nochtans komen de voorlopige hechtenissen op grond van de militaire wetgeving, de wetgeving inzake douane en accijnzen⁷² of de vrijheidsberoving ter uitvoering van een naderhand, overeenkomstig artikel 13, §4, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, ingetrokken vonnis, eveneens in aanmerking voor een vergoeding.⁷³

6. Detentie ingevolge door de rechtbank uitgesproken onmiddellijke aanhouding wordt eveneens gelijkgesteld met een “voorlopige hechtenis” in de zin van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis.⁷⁴ De aanhouding van de verzoeker ingevolge een definitieve beslissing ten gronde van de strafrechter⁷⁵ of wegens strafuitvoering⁷⁶ maakt daarentegen geen “voorlopige hechtenis” uit.

⁶⁷ BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 815-816; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 306; SCREVEN S., ‘L’indemnisation de la détention préventive non justifiée’, *RDPC* 1970-1971, (537) 558; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 325.

⁶⁸ Art. 27 VT.Sv. (voorheen art. 21ter VT.Sv.; met ingang van 8 april 2026 art. 51 Sw. 2024); COH 10 juni 2008, AR 313F, *RDPC* 2008, 1174.

⁶⁹ Art. 65, tweede lid, Sw.; RANERI G.-F., ‘Détention préventive inopérante. Evolutions récentes’ in VANDERMEERSCH D. en DEJEMEPPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 132.

⁷⁰ COH 19 april 2004, AR 190N; BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 815; BOUTMANS E., *Voorlopige Hechtenis*, Kluwer, 1985, 303; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 325.

⁷¹ MvT wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/1, 4; D’HAENENS J., ‘De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *RW* 1973-1974, (225) 251.

⁷² BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 815; D’HAENENS J., ‘De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *RW* 1973-1974, (225) 266; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 8; WINANTS A., ‘De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie’ in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatris Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1243.

⁷³ BEERNAERT M.-A., BOSLY H.D. en VANDERMEERSCH D., *Droit de la procédure pénale*, die Keure, 2021, 1247; DERRE S., JACOBS A., FORTHOMME M. en MASSET A., ‘Tenietgaan van straffen’ in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2022, 388-390.

⁷⁴ Zie bv. COH 13 maart 2025, AR 492F; COH 24 april 2025, AR 574N en AR 575N. Zie ook Cass. 8 december 1992, *Arr.Cass.* 1991-1992, 1400; Cass. 26 februari 1997, *Arr.Cass.* 1997, 283.

⁷⁵ COH 17 oktober 2011, AR 291N; COH 5 november 2013, AR 387F. Ook de detentie op grond van een in kracht van gewijsde getreden beslissing tot internering, is geen “voorlopige hechtenis” in de zin van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis: COH 4 oktober 2018, AR 440F. In dezelfde zin: COH 20 april 2017, AR 410N.

⁷⁶ COH 25 mei 2023, AR 471F: het verzet tegen een verstekvonnis zonder een bevel tot onmiddellijke aanhouding werd pas betekend na de termijn van vijftien dagen na de betekening van het vonnis, zodat de veroordelingen overeenkomstig artikel 187, § 2, tweede lid, Sv. ten uitvoer konden worden gelegd. Bijgevolg was er sprake van strafuitvoering en niet van een voorlopige hechtenis in de zin van artikel 28, § 1, Wet Onwerkzame Hechtenis en werd het beroep onontvankelijk verklaard. In dezelfde zin: COH 17 oktober 2011, AR 291N. Zie ook COH 23 maart 1992, AR 103F (de vrijheidsberoving van de verzoeker had betrekking op strafuitvoering).

7. De voorlopige plaatsing van een minderjarige in een gesloten gemeenschapsinstelling tijdens de voorbereidende fase⁷⁷ van de rechtspleging op grond van de Everbergwet van 1 maart 2002⁷⁸ dan wel op grond van de Jeugdbeschermingswet⁷⁹, wordt eveneens beschouwd als een “voorlopige hechtenis” in de zin van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis.⁸⁰

8. De Commissie houdt rekening met de dagen van voorlopige hechtenis die in het buitenland werden ondergaan na een verzoek tot uitlevering vanwege België⁸¹ of na de uitvoering van een Europees⁸² of internationaal⁸³ aanhoudingsbevel op verzoek van België, ook in verband met de tenuitvoerlegging van een niet-definitieve straf.⁸⁴

9. Voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht komt eveneens in aanmerking voor vergoeding op grond van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis.⁸⁵ Ook de dagen hechtenis in uitvoering van een beschikking tot gevangenneming bij een assisenprocedure kunnen aanleiding geven tot een vergoeding.⁸⁶

10. Administratieve hechtenissen vallen daarentegen niet onder de toepassing van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis.⁸⁷ Een gevangenneming op grond van de Vreemdelingenwet, nadat de betrokkene door het onderzoeksgerecht of vonnisgerecht strafrechtelijk in vrijheid was gesteld, valt bijgevolg buiten het toepassingsgebied van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis.⁸⁸

11. Wie in voorlopige vrijheid onder voorwaarden⁸⁹ vertoefde, kan geen aanspraak maken op een vergoeding wegens onwerkzame voorhechtenis.⁹⁰ Daarentegen verhindert de beslissing tot toekenning van een uitgaansvergunning⁹¹ niet dat er sprake is van een “voorlopige hechtenis” in de zin van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis.⁹² De uitvoering van de vrijheidsstraf loopt overeenkomstig artikel 4, §4, van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten immers door tijdens de duur van de toegekende uitgaansvergunning.

12. Onder voorbehoud van de mogelijkheid tot het verkrijgen van een vergoeding ten laste van de Staatskas in geval van herziening van een veroordeling wegens het doden van iemand (art. 447, derde, vierde en zevende

---

⁷⁷ Dit is de fase vóór de fase ten gronde. Deze voorbereidende fase beslaat de periode tussen de vordering van het Openbaar Ministerie tot het opleggen van maatregelen en het moment waarop de beslissing van de jeugdrechtbank, na beoordeling van schuld, uitvoerbaar is. In de regel is dat het moment zelf van het vonnis van de jeugdrechtbank, waarin de onmiddellijke tenuitvoerlegging van de sanctie of de uithandengeving wordt bevolen: DE SMET B., ‘Plaatsing van minderjarigen in een instelling’ in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2023, nrs. 39-48.

⁷⁸ Wet van 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd (BS 1 maart 2002), zoals van toepassing op jeugddelicten, begaan vóór 1 maart 2023. Voor jeugddelicten begaan na 1 maart 2023 geldt voor minderjarigen met hoofdverblijf in het Vlaams Gewest het Vlaamse jeugddelinquentierecht (art. 26-27 Decr.VI. 15 februari 2019). Zie hierover DE SMET B., ‘Plaatsing van minderjarigen in een instelling’ in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2023, 121.

⁷⁹ Meerbepaald de artikelen 37, § 2, eerste lid, 8°, 37, §2^{quater} en 52^{quater} van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, zoals eveneens van toepassing op jeugddelicten, begaan vóór 1 maart 2023.

⁸⁰ COH 24 april 2025, AR 578N.

⁸¹ COH 21 juni 2004, AR 200N; COH 6 december 2004, AR 191N; COH 25 september 2007, AR 295F.

⁸² Zie bv. COH 13 maart 2025, AR 493F; COH 12 juni 2025, AR 582N.

⁸³ Zie bv. COH 15 oktober 2020, AR 448F; COH 14 november 2024, AR 553N.

⁸⁴ Zie bv. COH 1 juni 2023, AR 517N (aanhouding van de verzoeker in Haïti na een veroordelend verstekarrest waarin zijn onmiddellijke aanhouding werd bevolen, waarna een Europees aanhoudingsbevel werd uitgevaardigd en de verzoeker werd geseind); RANERI G.-F., ‘Détention préventive inopérante. Evolutions récentes’ in VANDERMEERSCH D. en DEJEMEPPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 116.

⁸⁵ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 498F; COH 12 juni 2025, AR 580N en AR 581N. De hechtenis onder elektronisch toezicht is immers geen alternatief voor de voorlopige hechtenis, maar een modaliteit van de uitvoering ervan: BEERNAERT M.-A., BOSLY H.D. en VANDERMEERSCH D., *Droit de la procédure pénale*, die Keure, 2021, 1248; WINANTS A., ‘De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie’ in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatrijs Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1244.

⁸⁶ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 496F; COH 12 juni 2025, AR 580N. Zie ook STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 24.

⁸⁷ COH 22 maart 2005, AR 260F; COH 14 maart 2006, AR 273F.

⁸⁸ COH 10 december 2007, AR 248N, *RDPC* 2008, 485 (administratieve hechtenis na vrijspraak door het vonnisgerecht); COH 28 februari 2019, AR 449N (administratieve hechtenis na opheffing bevel tot aanhouding door het onderzoeksgerecht).

⁸⁹ Art. 35 t.e.m. 38bis Voorlopige Hechteniswet 20 juli 1990.

⁹⁰ COH 25 juni 1998, AR 178F; COH 9 mei 2005, AR 206N; COH 17 oktober 2011, AR 293N; COH 12 juni 2012, AR 369F; COH 21 mei 2013, AR 380F; COH 22 april 2021, AR 491N; COH 7 oktober 2021, AR 459F; COH 1 juni 2023, AR 517N; COH 14 november 2024, AR 553N; COH 12 juni 2025, AR 581N.

⁹¹ Zie de artikelen 4 en 5 van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, BS 15 juni 2006.

⁹² Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 498F.

lid, Sv.),⁹³ is artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis evenmin van toepassing op degene die zijn straf of een deel ervan heeft ondergaan, terwijl hij niet in voorlopige hechtenis werd vastgehouden en waarvan de veroordeling op basis van een herziening (art. 443-447bis Sv.) of met toepassing van artikel 441 Sv. wordt vernietigd.⁹⁴

2. Minimumduur van de voorlopige hechtenis

13. Om aanspraak te kunnen maken op een vergoeding, moet de voorlopige hechtenis langer dan acht dagen hebben geduurd (art. 28, §1, Wet Onwerkzame Hechtenis).⁹⁵

De wetgever was van oordeel dat een kortere voorhechtenis minder ernstige gevolgen zou hebben,⁹⁶ hetgeen werd bekritiseerd.⁹⁷ Bovendien werd het opportuun geacht de termijn van de eerste verschijning voor de raadkamer (vijf dagen)⁹⁸ af te wachten.⁹⁹ Tevens moet men de vaststelling van deze termijn zien in het licht van het begrip “buitengewone schade”. Dit betekent dat alleen de schade die de gelijkheid van de burgers tegenover de openbare lasten verbreekt, voor vergoeding in aanmerking komt.¹⁰⁰

Deze termijn vangt aan vanaf de feitelijke vrijheidsbeneming.¹⁰¹ De dag van de vrijheidsbeneming en die van de invrijheidsstelling zijn inbegrepen. Elke begonnen dag, ook een onvolledige, telt mee.¹⁰²

⁹³ Deze vergoeding kan worden toegekend wanneer het Hof van Cassatie de veroordeling van de beschuldigde of beklagde vernietigt zonder verwijzing (art. 445, laatste lid, Sv.) of wanneer het Hof waarnaar een zaak wordt verwezen, de beschuldigde of beklagde vrijspreekt (art. 447, eerste lid, Sv.). Als de verwijzingsrechter de straf vermindert, kan eveneens een vergoeding worden toegekend (art. 447, vierde lid, Sv.). Zie hierover DERRE S., JACOBS A., FORTHOMME M. en MASSET A., ‘Ternietgaan van straffen’ in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2022, 388; LABEY E., ‘Herziening van een strafrechtelijke veroordeling’ in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2024, 81; MENNES I., ‘Onwerkzame voorlopige hechtenis: vergoeding’ in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2014, nr. 95. Zie bv. COH 23 september 1991, AR 99F; COH 15 juni 2000, AR 200-213F.

⁹⁴ In dat geval geldt wel artikel 14.6 BUPO-Verdrag, dat bepaalt dat de persoon alsdan “overeenkomstig de wet” schadeloos moet worden gesteld, “tenzij wordt aangetoond dat het niet tijdig bekend worden van het onbekende feit geheel of gedeeltelijk aan hemzelf te wijten was”: BEERNAERT M.-A., BOSLY H.D. en VANDERMEERSCH D., *Droit de la procédure pénale*, die Keure, 2021, 1247; BOSLY H.D., ‘L’indemnisation en cas de détention’ in DEJEMPEPE B. (ed.), *La détention préventive*, Larcier, 1992, (371) 379; WINANTS A., ‘De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie’ in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatrijs Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1244.

⁹⁵ Een hechtenis van één dag komt bijgevolg niet in aanmerking voor vergoeding op grond van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis: COH 4 oktober 2018, AR 440F. Zie ook COH 21 mei 2013, AR 380F (afwijzing verzoek van de tweede verzoeker, die minder dan acht dagen in hechtenis heeft doorgebracht).

⁹⁶ MvT wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/1, 8.

⁹⁷ Amendement LINDEMANS bij het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/2, 1; BOSLY H.D., ‘L’indemnisation en cas de détention’ in DEJEMPEPE B. (ed.), *La détention préventive*, Larcier, 1992, (371) 388; DELVOIE G., ‘Het vergoedingsstelsel voor onwettelijke en onwerkdadige voorlopige hechtenis in de wet van 13 maart 1973’, *RW* 1975-1976, (2401) 2405; ENGELS J., ‘De vergoeding voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *Panopticon* 1983, (420) 440-441; FAURE M., ‘Een toetsing van de Nederlandse en de Belgische wetgeving inzake schadevergoeding na voorlopige hechtenis aan het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden’, *RW* 1983-1984, (833) 839; SCREVENS R., ‘L’indemnisation de la détention préventive non justifiée’, *RDPC* 1970-1971, (537) 568; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 18-19.

⁹⁸ Zie art. 21, § 1, Voorlopige Hechteniswet 20 juli 1990.

⁹⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie (1) uitgebracht door de heer JEUNEHOMME bij het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/6, 18; SCREVENS R., ‘L’indemnisation de la détention préventive non justifiée’, *RDPC* 1970-1971, (537) 568; VANDER ZWALMEN G., ‘L’indemnisation pour cause de détention préventive injustifiée’ in *Mélanges offerts à Robert Legros*, Ed. de l’Université, 1985, (669) 674 en 704.

¹⁰⁰ D’HAENENS J., ‘De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *RW* 1973-1974, (225) 260; WINANTS A., ‘De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie’ in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatrijs Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1245. Voor kritiek op dit standpunt, zie STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 18-19.

¹⁰¹ BOSLY H.D., ‘L’indemnisation en cas de détention’ in DEJEMPEPE B. (ed.), *La détention préventive*, Larcier, 1992, (371) 381; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 303; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 19; THEVISSSEN P., ‘Détention préventive inopérante’ in *Droit pénal et procédure pénale*, Kluwer, 2024, afl. 58, 116. I.v.m. arrestatie en vrijheidsberoving, zie MENNES I., ‘Arrestatie’ in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2012, 15.

¹⁰² COH 23 januari 1979, AR 6F. Sindsdien is dit vaste rechtspraak van de Commissie. Zie ook ENGELS J., ‘De vergoeding voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *Panopticon* 1983, (420) 422; VANDER ZWALMEN G., ‘L’indemnisation pour cause de détention préventive injustifiée’ in *Mélanges offerts à Robert Legros*, Ed. de l’Université, 1985, (669) 674.

3. De voorlopige hechtenis is niet te wijten aan een persoonlijke gedraging van de betrokkene

14. Dat de voorlopige hechtenis niet mag te wijten zijn aan de persoonlijke gedraging van de betrokkene, is in de praktijk de belangrijkste rem op het verkrijgen van een vergoeding. Het lijkt een correctief op het verplicht karakter van de vergoeding.¹⁰³

15. Voor de beoordeling van de vraag of er sprake is van een persoonlijke gedraging waaraan de hechtenis of de handhaving te wijten is, dient men zich te plaatsen op het tijdstip van de hechtenis of de handhaving ervan.¹⁰⁴

16. De wet zelf geeft geen definitie van het begrip “persoonlijke gedraging”. Dit begrip werd tijdens de parlementaire voorbereiding in de plaats gesteld van het oorspronkelijke foutbegrip, dat veel enger is. Het verleent aan de minister en de Commissie een ruime beoordelingsvrijheid. Dat was ook de bedoeling van de wetgever, die van de rechtspraak verwachtte om nader invulling te geven aan deze beperking.¹⁰⁵

17. De parlementaire voorbereiding van de wet leert dat het niet noodzakelijk hoeft te gaan om bewuste fouten. Loutere onvoorzichtigheden volstaan.¹⁰⁶ Elders wijst de wetgever er dan weer op dat het er vooral om gaat om de opzettelijk uitgelokte arrestaties uit te sluiten.¹⁰⁷ Men dacht daarbij aan personen die zichzelf zouden beschuldigen om anderen te beschermen¹⁰⁸ of zelfs alleen om een vergoeding op te strijken.

De minister van Justitie gaf uiteenlopende voorbeelden van “persoonlijke gedragingen” in de Kamer: een passagier verklaart dat hij het voertuig bestuurde waarmee een ongeval is gebeurd om de dronken chauffeur te beschermen, een verdachte doet bewijzen verdwijnen die bezwaard kunnen zijn voor hem, hij trekt spontane bekentenissen in.¹⁰⁹

18. In elk geval mag de beoordeling van de gedraging van de verzoeker niet tot gevolg hebben dat het gezag van gewijsde van een rechterlijke uitspraak¹¹⁰ of het vermoeden van onschuld¹¹¹ wordt miskend.¹¹²

---

¹⁰³ Zie *infra*, nr. 44. BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 817; FAURE M., ‘Een toetsing van de Nederlandse en de Belgische wetgeving inzake schadevergoeding na voorlopige hechtenis aan het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden’, *RW* 1983-1984, (833) 839; WINANTS A., ‘De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie’ in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatris Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1245. Kritiek: CHOMÉ P., ‘La loi relative à l’indemnité en cas de détention préventive inopérante (13 mars 1973 – Moniteur 10 avril 1973)’ (noot onder COH 23 september 1999, AR 194F), *Journ.proc.* 2000, nr. 389, 28-31.

¹⁰⁴ COH 6 oktober 2008, AR 260N; COH 18 januari 2010, AR 270N. Dit staat standaard in de recente beslissingen van de Nederlandstalige Commissie. Zie bv. COH 5 december 2024, AR 557N, AR 560N, AR 562N, AR 563N, AR 566N, AR 570N en AR 571N; COH 20 februari 2025, AR 559N.

¹⁰⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie (1) uitgebracht door de heer JEUNEHOMME bij het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/6, 18; Verslag namens de Commissie voor de Justitie (1) uitgebracht door dhr. VANDERPOORTEN, *Parl.St.* Senaat 1971-1972, nr. 392, 21; BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 816; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 303-304; D’HAENENS J., ‘De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *RW* 1973-1974, (225) 261; SCREVENNS R., ‘L’indemnisation de la détention préventive non justifiée’, *RDPC* 1970-1971, (537) 568; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 328.

¹⁰⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie (1) uitgebracht door de heer JEUNEHOMME bij het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/6, 17.

¹⁰⁷ MvT wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/1, 8; DELVOIE G., ‘Het vergoedingsstelsel voor onwettelijke en onwerkdadige voorlopige hechtenis in de wet van 13 maart 1973’, *RW* 1975-1976, (2401) 2405.

¹⁰⁸ COH 25 mei 1992, AR 112F; COH 21 februari 2001, AR 137N.

¹⁰⁹ MvT wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/1, 8. Zie bv. COH 11 juni 2007, AR 239N.

¹¹⁰ COH 1 maart 1993, AR 66N; COH 19 januari 2000, AR 123N; COH 30 november 2010, AR 358F; COH 20 februari 2025, AR 561N; COH 24 april 2025, AR 578N.

¹¹¹ Zie bv. COH 20 februari 2025, AR 561N; COH 5 juni 2025, AR 494F en AR 496F. Zie hierover ook EHRM 13 september 2011, Ashendon en Jones/Verenigd Koninkrijk (§ 53 en § 54); EHRM 9 februari 2016, Cheema/België, *RDPC* 2016, 809; ANDERSEN R. en BOSLY H.D., ‘L’indemnité pour détention préventive inopérante et le comportement de l’intéressé: vues de droit comparé’ in ALEN A., DAOUT F., NIHOUL P., PEREMANS E. en VERRIJDT W. (eds.), *Libertés, (I)égalité, humanité. Mélanges offerts à Jean Spreutels*, Bruylant, 2019, (1033) 1034-1038; BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 826.

¹¹² RANERI G.-F., ‘Détention préventive inopérante. Evolutions récentes’ in VANDERMEERSCH D. en DEJEMEPPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 119; WINANTS A., ‘De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie’ in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatris Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1246. Stevens stelt in dat verband dat de persoonlijke gedraging m.a.w. geen middel mag zijn om verdeckte kritiek op het vonnis of arrest te geven, een onsympathieke gewoontemisdadiger die ontsnapte aan zijn “gerechtigde straf” op grond van zijn verleden geldelijk te penaliseren of om onbewezen en niet natrekbare informatie van de speurders alsnog als aanwijzingen van onbehoorlijke persoonlijke gedragingen te recycleren: STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 21.

19. De minister van Justitie omschreef het begrip “persoonlijke gedraging” in zijn vroegere beslissingen op grond van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis met de motivering dat de verzoeker “*zich heeft geplaatst in een toestand waarvan hij normalerwijze kon verwachten dat dit zou leiden tot zijn aanhouding en de verdere handhaving ervan*”.¹¹³

De Franstalige Commissie oordeelt sinds 2008 dat de persoonlijke gedraging elke oorzaak omvat van de hechtenis of de handhaving ervan, die betrekking heeft op de verzoeker en die blijkt uit het strafdossier.¹¹⁴

De Nederlandstalige Commissie omschrijft de persoonlijke gedragingen sinds 2020 als die gedragingen, handelingen of omstandigheden die rechtstreeks of onrechtstreeks vragen oproepen en alsdan op dat moment verder onderzoek noodzaken of kunnen noodzaken en die, in de context van de feiten, moeilijk of bezwaarlijk als onverdacht kunnen doorgaan.¹¹⁵

De persoonlijke gedraging is bijgevolg ruimer dan, en wordt niet beperkt tot, de ernstige aanwijzingen van schuld of de redenen van voorlopige hechtenis, die in het bevel tot aanhouding of in de navolgende beslissingen tot handhaving worden vermeld.¹¹⁶ Het is ook mogelijk dat de Commissie rekening houdt met elementen die reeds bestonden vóór de aanhouding van de verzoeker.¹¹⁷ Het is verder niet vereist dat de persoonlijke gedraging de enige oorzaak is van de aanhouding van de verzoeker of de handhaving ervan.¹¹⁸

20. De zeer casuïstische rechtspraak van de Commissie leert dat het in de regel een combinatie van verschillende bezwarende elementen, concrete omstandigheden en houdingen van de verzoeker is die doet besluiten tot een verwijtbare persoonlijke gedraging. Telkens gaat het om een concrete, feitelijke beoordeling, gebaseerd op het volledige strafdossier en waarbij de Commissie alle positieve en negatieve elementen zorgvuldig tegenover elkaar afweegt.¹¹⁹

21. De bewijslast ter zake ligt bij de verzoeker, die moet aantonen dat de hechtenis en de handhaving ervan niet te wijten zijn aan zijn persoonlijke gedraging.¹²⁰

22. De Commissie veroorlooft zich een onafhankelijk onderzoek van het strafdossier, waarbij zij zich niet beperkt acht door de elementen die de verzoeker aanvoert in zijn verzoekschrift of memorie van wederantwoord, noch door de elementen die de minister opwerpt in zijn beslissing of memorie van antwoord.¹²¹ Het voorwerp van dit onderzoek zijn niet de aanwijzingen van schuld zelf maar wel de wijze waarop de verzoeker door zijn persoonlijke gedraging, rechtstreeks of onrechtstreeks, daarvan een voorstelling en perceptie heeft kunnen geven aan de rechters en de onderzoeksgerechten die over zijn hechtenis en de handhaving daarvan uitspraak doen.¹²²

¹¹³ Ook de Commissie heeft dit vroeger gedaan. Zie bv. COH 1 maart 1993, AR 66N. Ook in haar beslissing van 3 juni 2021 oordeelt de Commissie dat er geen “*sprake is van elementen waaruit blijkt dat de verzoeker zich in een toestand heeft gebracht waarvan hij normaal mocht verwachten om te worden aangehouden*”: COH 3 juni 2021, AR 501N.

¹¹⁴ Vaste rechtspraak sinds 10 juni 2008, datum vanaf wanneer de zinsnede “en die blijkt uit het strafdossier” werd toegevoegd: COH 10 juni 2008, AR 313F, 314F en 315F; RANERI G.-F., ‘Détention préventive inopérante. Evolutions récentes’ in VANDERMEERSCH D. en DEJEMPEPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 118. Zie ook bv. COH 12 juni 2025, AR 583N en AR 585N.

¹¹⁵ Vaste rechtspraak sinds COH 27 februari 2020, AR 455N, AR 460N, AR 463N en AR 468N.

¹¹⁶ Zie bv. COH 8 december 2022, AR 467F; COH 12 juni 2025, AR 585N; M.A. BEERNAERT, H.D. BOSLY en D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, die Keure, 2021, 1249.

¹¹⁷ COH 18 maart 2014, AR 395-398F; COH 10 juni 2014, AR 399F; COH 24 november 2015, AR 411F en AR 412F; COH 20 februari 2025, AR 559N.

¹¹⁸ COH 5 juni 2007, AR 291F; COH 8 maart 2018, AR 435F; GENICOT J.M., TIMPERMAN M. en RANERI G.-F., ‘Commissie voor onwerkzame hechtenis: stand van zaken’ in COUWENBERG I., NOLET DE BRUWERE M., MEULDER A. en BRULEZ P. (eds.), *Hof van Cassatie van België. Jaarverslag 2019*, <https://justitie.belgium.be/sites/default/files/cass2019nl.pdf>, (169) 170.

¹¹⁹ RANERI G.-F., ‘Détention préventive inopérante. Evolutions récentes’ in VANDERMEERSCH D. en DEJEMPEPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 125-126; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 22-23; WINANTS A., ‘De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie’ in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatrijs Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1246.

¹²⁰ GENICOT J.M., TIMPERMAN M. en RANERI G.-F., ‘Commissie voor onwerkzame hechtenis: stand van zaken’ in COUWENBERG I., NOLET DE BRUWERE M., MEULDER A. en BRULEZ P. (eds.), *Hof van Cassatie van België. Jaarverslag 2019*, <https://justitie.belgium.be/sites/default/files/cass2019nl.pdf>, (169) 169. *Contra*: STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 23.

¹²¹ Deze werkwijze lijkt te zijn goedgekeurd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens: EHRM 9 februari 2016, Cheema/België, *RDPC* 2016, 809 (§ 27).

¹²² GENICOT J.M., TIMPERMAN M. en RANERI G.-F., ‘Commissie voor onwerkzame hechtenis: stand van zaken’ in COUWENBERG I., NOLET DE BRUWERE M., MEULDER A. en BRULEZ P. (eds.), *Hof van Cassatie van België. Jaarverslag 2019*, <https://justitie.belgium.be/sites/default/files/cass2019nl.pdf>, (169) 170.

23. Vaak voorkomende elementen om te besluiten tot een persoonlijke gedraging in hoofde van de verzoeker die de aanspraak op vergoeding op grond van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis verhindert, zijn aldus onder meer:¹²³

- de aanwezigheid van de verzoeker op of nabij de plaats en/of op of rond het tijdstip van de feiten,¹²⁴ betrokkenheid bij de feiten;¹²⁵
- wijzigende, tegenstrijdige, verdachte, ongeloofwaardige en/of leugenachtige verklaringen;¹²⁶
- vage, onsamenvattende en/of verwarrende verklaringen;¹²⁷
- bezwarende politionele vaststellingen, zoals het resultaat van een fouille,¹²⁸ een huiszoeking,¹²⁹ een telefonieonderzoek,¹³⁰ een DNA-onderzoek,¹³¹ een observatie,¹³² of een zoeking of sporenonderzoek in een voertuig;¹³³
- verdachte contacten en/of nauwe banden met andere betrokkenen in dezelfde zaak, zeker wanneer deze werden veroordeeld voor de feiten waarvan de verzoeker werd verdacht;¹³⁴
- (gedeeltelijke) bekentenissen;¹³⁵
- strafrechtelijke voorgaanden en/of politionele bekendheid, zeker wanneer deze betrekking hebben op misdrijven die gelijkaardig zijn aan de feiten waarvan de verzoeker wordt verdacht;¹³⁶
- leven in de clandestiniteit, geen vaste verblijfplaats hebben, onduidelijkheid over de verblijfplaats van de verzoeker, voorwerp zijn van een ambtshalve schrapping uit het bevolkingsregister of onwettig verblijf in het land, waaruit vluchtgevaar volgt;¹³⁷
- een marginale levenswijze¹³⁸ en reeds goed verankerd zijn in de criminaliteit;¹³⁹
- verdachte gedragingen, zoals bijvoorbeeld het gebruik van codetaal tijdens telefoongesprekken,¹⁴⁰ het bezit van een tweede gsm waarmee slechts één verdacht telefoonnummer werd gecontacteerd om er verdachte gesprekken mee te voeren,¹⁴¹ de poging om een gsm-toestel te verbergen bij de uitvoering van het bevel tot medebrenging,¹⁴² vluchten of zich verstoppen bij het zien naderen van de politie,¹⁴³ het vervoeren van verdachten;¹⁴⁴
- bij de eerste verhoren geheugenverlies voorhouden,¹⁴⁵ naast de kwestie antwoorden,¹⁴⁶ slechts mondjesmaat informatie meedelen aan de speurders;¹⁴⁷

---

¹²³ Zie ook BOURLET J. en RANERI G.-F., *Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis. Overzicht van rechtspraak 2005-2008*, onder coörd. RANERI G.-F., uitgave Hof van Cassatie, 2009, 19, 20 en 25 t.e.m. 66; RANERI G.-F., 'Détention préventive inopérante. Evolutions récentes' in VANDERMEERSCH D. en DEJEMEPPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, 120-126; STEVENS J., 'De vergoeding voor onwerkzame hechtenis. Een handleiding', *T.Strafr.* 2012, (66) 72.

¹²⁴ Zie bv. COH 13 maart 2025, AR 485F; COH 12 juni 2025, AR 580N, AR 581N en AR 582N.

¹²⁵ Zie bv. COH 19 december 2024, AR 489F; COH 24 april 2025, AR 576N en AR 578N.

¹²⁶ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 494F en AR 496F; COH 12 juni 2025, AR 580N.

¹²⁷ Zie bv. COH 19 december 2024, AR 489F; COH 12 juni 2025, AR 582N en AR 584N.

¹²⁸ Zie bv. COH 7 juni 2016, AR 418F; COH 14 november 2024, AR 553N.

¹²⁹ Zie bv. COH 13 maart 2025, AR 493F; COH 12 juni 2025, AR 581N, AR 582N, AR 583N, AR 584N en AR 585N.

¹³⁰ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 494F; COH 12 juni 2025, AR 582N, AR 583N, AR 584N en AR 585N.

¹³¹ Zie bv. COH 2 december 2014, AR 405F; COH 20 februari 2025, AR 559N.

¹³² Zie bv. COH 26 oktober 2023, AR 480F; COH 26 september 2024, AR 549N.

¹³³ Zie bv. COH 20 februari 2025, AR 559N.

¹³⁴ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 494F en AR 496F; COH 12 juni 2025, AR 580N, AR 581N, AR 582N en AR 584N.

¹³⁵ Zie bv. COH 8 december 2022, AR 469F; COH 14 november 2024, AR 555N.

¹³⁶ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 494F; COH 12 juni 2025, AR 580N, AR 581N, AR 582N en AR 584N.

¹³⁷ Zie bv. COH 14 oktober 2021, AR 505N; COH 5 juni 2025, AR 496F.

¹³⁸ Zie bv. COH 10 januari 2017, AR 421F.

¹³⁹ Zie bv. COH 2 december 2014, AR 400F; COH 21 januari 2016, AR 383N; COH 28 maart 2024, AR 535N.

¹⁴⁰ COH 7 oktober 2021, AR 459F; COH 1 februari 2024, AR 528N.

¹⁴¹ COH 24 oktober 2019, AR 445F.

¹⁴² COH 12 juni 2014, AR 348N. Zie ook COH 12 juni 2025, AR 583N.

¹⁴³ Zie bv. COH 10 januari 2017, AR 421F; COH 12 juni 2025, AR 583N.

¹⁴⁴ COH 25 september 2015, AR 379N; COH 21 januari 2016, AR 384N; COH 22 april 2021, AR 486N.

¹⁴⁵ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 494F; COH 12 juni 2025, AR 582N, AR 584N en AR 585N.

¹⁴⁶ COH 14 november 2024, AR 550N.

¹⁴⁷ Zie bv. COH 26 oktober 2023, AR 480F; COH 12 juni 2025, AR 580N.

- een levensstijl of vermogen hebben dat niet lijkt overeen te stemmen met de verklaarde inkomsten¹⁴⁸ of verdachte bewegingen op bankrekeningen;¹⁴⁹
- wijzigende of onprecieze gegevens over zijn verblijf in België verstrekken;¹⁵⁰
- derden beschermen¹⁵¹ of voorhouden die niet te kennen;¹⁵²
- onwilligheid¹⁵³ of verdacht gedrag bij een huiszoeking;¹⁵⁴
- zijn voertuig ter beschikking stellen van een medeverdachte, die daarmee strafbare feiten pleegt;¹⁵⁵
- een ongeloofwaardige of onduidelijke uitleg geven over zijn aanwezigheid ter plaatse;¹⁵⁶
- gebruik van een valse naam¹⁵⁷ of onzekerheid over de identiteit van de verzoeker wegens het gebruik van verschillende namen (“alias”).¹⁵⁸

24. Hoewel een verdachte het recht heeft op stilzwijgen en niet gehouden is tot een actieve samenwerking met de gerechtelijke instanties teneinde het onderzoek te bespoedigen, kunnen het stilzwijgen en de niet-samenwerking van de verdachte, in de concrete omstandigheden van de zaak, elementen uitmaken die de duur van de hechtenis kunnen verantwoorden. Dit is zeker het geval indien het dossier bepaalde elementen bevat die losstaan van de wil van de verdachte¹⁵⁹ of in gevallen die een uitlegging van de verdachte vereisen om de omvang van zijn al dan niet betrokkenheid te kunnen evalueren.¹⁶⁰ De Commissie kan met deze gedraging bijgevolg rekening houden bij de beoordeling van het voorhanden zijn van persoonlijke gedragingen.

Indien de weigering om een verklaring af te leggen tijdens het eerste verhoor van de verzoeker evenwel is ingegeven door het gebrek aan de bijstand van een advocaat, kan dit stilzwijgen niet als een verwijtbare persoonlijke gedraging in de zin van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis worden beschouwd.¹⁶¹

25. Het is thans vaste rechtspraak van de Nederlandstalige Commissie dat degene die aangehouden was gebleven omdat de opgelegde borgsom voor een voorwaardelijke invrijheidsstelling niet werd betaald, voor die periode in aanmerking komt voor een vergoeding wegens onwerkzame voorlopige hechtenis.¹⁶² De Franstalige Commissie sluit zich niet steeds aan bij deze rechtspraak.¹⁶³

26. Al zeer vroeg ontwikkelde zich rechtspraak die slechts een deel van de periode van de voorlopige hechtenis toeschrijft aan de persoonlijke gedraging van de verzoeker, en bijgevolg enkel voor het andere deel van de periode een vergoeding toekent.¹⁶⁴ Dat gebeurt bijvoorbeeld indien de Commissie vaststelt dat op de aanvankelijke onderzoeken een langere periode van hechtenis zonder (nuttig) onderzoek volgt.¹⁶⁵ Zo oordeelde de Commissie meermaals dat de voorlopige hechtenis na het (laatste) verhoor van de verdachte niet meer te wijten was aan zijn persoonlijke gedraging.¹⁶⁶ Ook de hechtenis die volgt op de verwijzing van de verdachte naar

¹⁴⁸ Zie bv. COH 15 oktober 2020, AR 447F; COH 1 februari 2024, AR 529N.

¹⁴⁹ Zie bv. COH 8 december 2022, AR 467F; COH 1 februari 2024, AR 529N.

¹⁵⁰ COH 7 oktober 2021, AR 459F; COH 24 maart 2022, AR 462F.

¹⁵¹ COH 1 oktober 2020, AR 481N; COH 26 oktober 2023, AR 478F; COH 13 maart 2025, AR 495F; COH 5 juni 2025, AR 496F.

¹⁵² COH 24 oktober 2019, AR 445F.

¹⁵³ COH 5 februari 2014, AR 336N; COH 12 juni 2025, AR 583N.

¹⁵⁴ COH 21 januari 2016, AR 383N; COH 1 oktober 2020, AR 481N; COH 28 januari 2021, AR 484N; COH 26 oktober 2023, AR 478F.

¹⁵⁵ COH 22 april 2021, AR 475N; COH 26 september 2024, AR 564N; COH 12 juni 2025, AR 580N.

¹⁵⁶ Zie bv. COH 14 oktober 2021, AR 504N.

¹⁵⁷ COH 5 december 2012, AR 314N; COH 30 april 2015, AR 368N; COH 24 november 2015, AR 411F; COH 4 oktober 2018, AR 437F; COH 14 oktober 2021, AR 502N.

¹⁵⁸ COH 27 februari 2012, AR 302N; COH 2 december 2014, AR 400F; COH 29 november 2018, AR 442N; COH 1 oktober 2020, AR 452N en AR 453N; COH 28 januari 2021, AR 484N; COH 4 maart 2021, AR 452F; COH 21 maart 2024, AR 485F; COH 24 april 2025, AR 577N.

¹⁵⁹ Bv. de bekentenissen van een derde of latere getuigenverklaringen: COH 27 november 2012, AR 375F.

¹⁶⁰ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 494F en AR 496F; COH 12 juni 2025, AR 582N en AR 583N. Deze rechtspraak wordt bekritiseerd: DE KERCHOVE G., ‘Droit du citoyen et raison d’état à propos de la détention inopérante’, *Jour.proc.* 22 maart 2002, (18) 19; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 31.

¹⁶¹ COH 19 december 2024, AR 490F.

¹⁶² Zie bv. COH 12 juni 2025, AR 582N en AR 585N.

¹⁶³ Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 494F.

¹⁶⁴ Zie bv. COH 17 september 1975, AR 2F; COH 2 juni 1983, AR 27F; COH 12 juni 1986, AR 51F.

¹⁶⁵ Zie bv. COH 31 januari 2006, AR 211N; COH 3 maart 2008, AR 238N; COH 5 maart 2015, AR 360N en AR 365N. Zie bv. ook COH 12 juni 2025, AR 580N (toekenning vergoeding vanaf de datum waarop het onderzoek naar het aandeel van de verzoeker was beëindigd en die zich situeerde voor de beslissing tot verwijzing van de verzoeker naar het hof van assisen) en AR 581N (toekenning vergoeding vanaf de datum van de beschikking van de raadkamer die volgt op de beschikking tot mededeling van de onderzoeksrechter, die in de feiten het eindpunt betekende van het onderzoek naar de verzoeker. De navolgende uitbreidende vordering had immers geen betrekking op de verzoeker).

¹⁶⁶ Zie bv. COH 28 maart 2024, AR 536N; COH 13 maart 2025, AR 495F.

de feitenrechter werd niet toegerekend aan de persoonlijke gedraging van de verzoeker. Op dat ogenblik is het onderzoek immers beëindigd.¹⁶⁷ Hetzelfde geldt voor de hechtenis na de verwijzing van de verdachte naar het hof van assisen met bevel tot gevangenneming met onmiddellijke tenuitvoerlegging ervan¹⁶⁸ en voor de hechtenis tijdens de duur van een assisenproces.¹⁶⁹

In sommige uitspraken onderzoekt de Commissie ambtshalve of de hechtenis niet langer heeft geduurd dan noodzakelijk om het onderzoek uit te voeren.¹⁷⁰

27. De Commissie weigerde meermaals een vergoeding toe te kennen voor een voorlopige hechtenis die ontstond na een beslissing bij verstek met een bevel tot onmiddellijke aanhouding, wegens eigen toedoen van de verzoeker.¹⁷¹ Zo kende de Commissie geen vergoeding toe aan de verzoeker die van zijn vrijheid werd beroofd op grond van een veroordelend verstekvonnis met bevel tot onmiddellijke aanhouding omdat de periode van hechtenis mede te wijten was aan het feit dat de verzoeker verstek liet voor de correctionele rechtbank, hoewel hij hiertoe regelmatig werd gedagvaard en omdat de verzoeker daarenboven gebruikmaakte van maar liefst zes aliases, waardoor er onzekerheid bestond over zijn identiteit.¹⁷²

In andere gevallen werd toch een vergoeding toegekend, omdat het bijvoorbeeld aannemelijk was dat de verdachte geen kennis had genomen van de oproeping¹⁷³ of omdat hij geregeld aan het onderzoek ter zitting had meegewerkt en alleen bij een uitstel van de zaak niet meer verscheen, wat werd beschouwd als de uitoefening van een recht in normale omstandigheden.¹⁷⁴

28. In een zaak werd de voorlopige hechtenis niet aan de verdachte toegerekend omdat een deel van het strafdossier, dat een ander licht zou hebben kunnen werpen op de feiten, was verdwenen.¹⁷⁵

29. Hoewel een in het buitenland ondergane voorlopige hechtenis, bijvoorbeeld ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel, wordt beschouwd als een “voorlopige hechtenis” in de zin van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis, oordeelde de Commissie dat, wanneer een verdachte niet vrijwillig gevolg geeft aan een dergelijk bevel en hij bovendien wisselende verklaringen aflegt en weigert mee te werken met het onderzoek, deze voorlopige hechtenis in het buitenland te wijten was aan zijn persoonlijke gedraging.¹⁷⁶

In een andere zaak weigerde de Commissie de toekenning van een vergoeding voor 415 dagen hechtenis in Nederland omdat de betrokkene door eigen toedoen, namelijk het gebruik van een valse naam, zijn uitlevering had vertraagd.¹⁷⁷

30. In verschillende zaken heeft de Commissie de persoonlijke gedraging van de verzoeker in zijn nadeel vastgesteld, hoewel die zich voordeed in het kader van een onregelmatige onderzoekshandeling. De Commissie oordeelde dat, hoewel de tijdens en naar aanleiding van een onwettige huiszoeking opgenomen bekentenissen

---

¹⁶⁷ Zie vb. COH 5 december 2024, AR 563N. In andere beslissingen kende de Commissie geen vergoeding toe aan de verzoeker, ook niet voor de periode na de verwijzing van de verzoeker naar de feitenrechter. Zie vb. COH 28 september 2023, AR 543N; COH 19 december 2024, AR 491F.

¹⁶⁸ COH 23 juni 2008, AR 258N; COH 10 maart 2009, AR 319F; COH 24 november 2015, AR 414F; COH 12 juni 2025, AR 580N. Zie ook COH 24 april 2025, AR 578N (toekenning vergoeding vanaf de datum van de beschikking van de raadkamer tot mededeling van de stukken aan de procureur-generaal met het oog op de verwijzing van de verzoeker naar het hof van assisen).

¹⁶⁹ COH 11 januari 2008, AR 309F, *RDPC* 2008, 487; COH 16 december 2008, AR 321F; COH 10 maart 2009, AR 329F; COH 5 juni 2025, AR 496F.

¹⁷⁰ COH 27 september 2010, AR 279N; COH 22 november 2010, AR 282N; COH 23 mei 2011, AR 290N; COH 22 mei 2012, AR 304N; COH 5 juni 2025, AR 494F.

¹⁷¹ Zie bv. COH 20 februari 2025, AR 569N, *NC* 2025, 158; COH 13 maart 2025, AR 492F; COH 24 april 2025, AR 574N; BVK, ‘Indemnisation pour détention inopérante et condamnation par défaut’ (noot onder COH 27 november 2012, AR 374F), *J.dr.jeun.* 2012, nr. 320, 41-42.

¹⁷² COH 22 september 2022, AR 513N. Gelijkaardig: COH 24 oktober 2024, AR 487F.

¹⁷³ COH 10 maart 2009, AR 316F (de Commissie oordeelde in deze zaak ook dat uit geen enkel element blijkt dat de duur van de uitleveringsprocedure het gevolg is van enig verzet van de verzoeker tegen zijn uitlevering); COH 21 februari 2011, AR 284N; COH 1 juni 2023, AR 517N; RANERI G.-F., ‘Détention préventive inopérante. Evolutions récentes’ in VANDERMEERSCH D. en DEJEMEPPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 127-129.

¹⁷⁴ COH 20 juni 2006, AR 219N. Zie ook COH 21 juni 2004, AR 201N; COH 19 april 2018, AR 434N; COH 5 december 2024, AR 571N. Zie bv. ook COH 30 april 2002, AR 228F (toekenning vergoeding vanaf de datum van het verzet tegen het verstekvonnis, waarop de gerechtelijke autoriteiten in kennis werden gesteld van het bestaan van een vonnis dat verzoeker reeds eerder had veroordeeld voor dezelfde feiten); COH 27 november 2012, AR 374F (toekenning vergoeding vanaf de datum van het vonnis op verzet).

¹⁷⁵ COH 11 januari 2008, AR 303F; RANERI G.-F., ‘Détention préventive inopérante. Evolutions récentes’ in VANDERMEERSCH D. en DEJEMEPPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 129 en 137. Zie ook COH 2 december 1999, AR 202F, waarin de Commissie, na de vaststelling dat het strafdossier zoek was, oordeelde dat noch de redenen in het vrijsprekend vonnis, noch de omstandigheid dat de dochters van de verzoeker na zijn aanhouding het voorwerp waren van maatregelen overeenkomstig de Jeugdbeschermingswet van 8 april 1965 toelieten om te besluiten dat de hechtenis van de verzoeker wegens de verdenking van verkrachting en aanranding van de eerbaarheid van zijn beide dochters, aan zijn persoonlijke gedragingen te wijten was.

¹⁷⁶ COH 17 november 2009, AR 333F.

¹⁷⁷ COH 21 juni 2004, AR 200N. Zie ook COH 14 maart 2006, AR 268F.

en vaststellingen geen veroordeling kunnen staven, zij niettemin in aanmerking kunnen worden genomen bij de beoordeling van de gedraging van de persoon die aanspraak maakt op een vergoeding op grond van artikel 28, § 1, a), Wet Onwerkzame Hechtenis.¹⁷⁸

B. De bijzondere voorwaarden

31. Naast de vervulling van de algemene voorwaarden, moet ook zijn voldaan aan een van de bijzondere voorwaarden van artikel 28, §1, a), b) of c), Wet Onwerkzame Hechtenis.

1. Rechtstreekse of onrechtstreekse buitenzaakstelling bij een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing (art. 28, §1, a), Wet Onwerkzame Hechtenis)

32. Met de *rechtstreekse buitenzaakstelling* bedoelt de wetgever allereerst de vrijspraak door een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing. Hieronder valt ook de buitenvervolginstelling van geestesgestoorden door de onderzoeksgerechten, die immers zetelen als vonnisgerechten in het kader van een vordering tot internering.¹⁷⁹ De betrokkene kan aanspraak maken op een vergoeding indien het onderzoeksgerecht heeft beslist dat hij de ten laste gelegde feiten niet heeft gepleegd en indien het vonnis of arrest in kracht van gewijsde is getreden.¹⁸⁰

33. Elke vrijspraak komt in aanmerking, wat de redenen daarvoor ook mogen zijn.¹⁸¹ Zo voldoet een vrijspraak wegens twijfel aan deze voorwaarde,¹⁸² net als een vrijspraak ten gevolge van onregelmatigheden of nietigheden in het gerechtelijk onderzoek of de verdere strafprocedure.¹⁸³ Ook de niet-ontvankelijkheid van de strafrechtspleging,¹⁸⁴ bijvoorbeeld wegens de miskenning van het recht op een eerlijk proces of wegens territoriale onbevoegdheid,¹⁸⁵ wordt met een vrijspraak gelijkgesteld.

34. Uit sommige, voornamelijk oudere beslissingen van de Commissie blijkt dat de vrijspraak betrekking moet hebben op alle feiten waarvoor de betrokkene in voorlopige hechtenis was genomen, ongeacht de kwalificatie ervan.¹⁸⁶ Zo weigerde de Commissie de toekenning van een vergoeding aan een vreemdeling die voor verschillende misdrijven werd vrijgesproken, maar werd veroordeeld wegens onwettig verblijf tot een gevangenisstraf van een kortere duur dan de ondergane voorlopige hechtenis.¹⁸⁷

¹⁷⁸ COH 11 juni 1999, AR 118N; COH 5 februari 2014, AR 338N, AR 339N en AR 340N.

¹⁷⁹ COH 8 juni 2017, AR 416N; BEERNAERT M.-A., BOSLY H.D. en VANDERMEERSCH D., *Droit de la procédure pénale*, die Keure, 2021, 1014-1017; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 306; D'HAENENS J., 'De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis', *RW 1973-1974*, 253; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 12; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 330.

¹⁸⁰ Indien daarentegen de internering van de verzoeker bij een in kracht van gewijsde getreden beslissing werd bevolen, staat het vast dat de feiten op grond waarvan de verzoeker in hechtenis werd genomen, bewezen zijn, zodat artikel 28, §1, Wet Onwerkzame Hechtenis geen toepassing vindt: COH 30 november 2010, AR 348F.

¹⁸¹ WINANTS A., 'De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie' in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatrijs Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1248.

¹⁸² COH 21 oktober 1996, AR 82N; COH 20 juni 2006, AR 221N; COH 8 oktober 2007, AR 246N; COH 19 oktober 2009, AR 269N; COH 30 november 2010, AR 357F; COH 27 november 2012, AR 376F; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 307; DELVOIE G., 'Het vergoedingsstelsel voor onwettelijke en onwerkdadige voorlopige hechtenis in de wet van 13 maart 1973', *RW 1975-1976*, (2401) 2405; SCREVENIS R., 'L'indemnisation de la détention préventive non justifiée', *RDPC 1970-1971*, (537) 559-561.

¹⁸³ COH 13 september 1993, AR 67N en AR 68N (politieprovocatie); COH 10 maart 1994, AR 132F (onwettige huiszoeking); COH 24 november 1998, AR 112N (onwettige huiszoeking); COH 23 april 1999, AR 111N en AR 112N (telkens onwettige huiszoeking); COH 11 juni 1999, AR 118N (onwettige huiszoeking); COH 13 juni 2001, AR 129N (politieprovocatie); COH 22 juni 2001, AR 216F, AR 217F en AR 218F (politieprovocatie); COH 5 februari 2014, AR 338N, AR 339N en AR 340N (telkens nietige tapbeschikking en wering van de bewijsgegevens die hieruit zijn voortgevloeid). Zie ook: COH 11 januari 2008, AR 303F. Zie evenwel: COH 21 februari 2001, AR 135N, waarin de Commissie oordeelde dat de nietigheid van de strafvordering vanwege de onnauwkeurigheid van de in de dagvaarding ten laste gelegde feiten of nog vanwege de nietigheid van het deskundigenonderzoek, geen beslissing is in de zin van artikel 28, § 1, a), Wet Onwerkzame Hechtenis. Kritiek op deze laatste beslissing: zie STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 13 (vn. 37).

¹⁸⁴ COH 25 mei 1992, AR 114F (*ne bis in idem*); COH 17 december 1992, AR 118F (*ne bis in idem*); COH 23 mei 1995, AR 146F (verjaring); COH 4 maart 2021, AR 452F. Zie ook COH 28 januari 2021, AR 477N (de beslissing van het vonnisgerecht dat oordeelt dat de strafvordering onontvankelijk is ten aanzien van de verzoeker omdat niet met zekerheid kan worden uitgemaakt welke feiten aanhangig werden gemaakt, wordt eveneens (impliciet) beschouwd als een buitenzaakstelling).

¹⁸⁵ COH 23 oktober 1995, AR 148F (miskenning recht op een eerlijk proces); COH 1 maart 1993, AR 64N (territoriale onbevoegdheid). Zie ook COH 12 juni 1997, AR 159F (onbevoegdheid omdat de verzoeker nog minderjarig was op het ogenblik van de feiten).

¹⁸⁶ COH 15 juni 1978, AR 8N; COH 23 januari 1979, AR 7F; COH 15 juni 1981, AR 21F; COH 4 mei 1982, AR 12N; COH 19 april 2004, AR 190N; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 307.

¹⁸⁷ COH 15 juni 1981, AR 21F.

In meer recente beslissingen is de Commissie daarop teruggekomen.¹⁸⁸ In elk geval is er aanspraak op vergoeding wanneer de beklaagde enkel werd veroordeeld voor feiten waarvoor geen voorlopige hechtenis werd opgelegd.¹⁸⁹

35. In principe is een herkwalficatie van de feiten geen vrijspraak. Niettemin oordeelde de Commissie dat, hoewel de verzoeker niet was vrijgesproken voor het hem ten laste gelegde feit, uit het opzet van artikel 28 en het evenredigheidsbeginsel volgt dat de beslissing van de rechter ten gronde tot herkwalficatie naar een misdrijf waarvoor geen voorhechtenis kan worden opgelegd omdat de wettelijke voorwaarde in verband met de zwaarte van de straf niet is vervuld, of waarvoor een normaal voorzichtig en zorgvuldig onderzoeksrechter geen bevel tot aanhouding zou hebben uitgevaardigd, moet worden gelijkgesteld met een buitenzaakstelling in de zin van artikel 28, §1, a), Wet Onwerkzame Hechtenis.¹⁹⁰

36. Ook een *onrechtstreekse buitenzaakstelling* kan leiden tot een vergoeding. Met deze ongelukkige, in het strafrecht onbekende term wordt vooral bedoeld dat de onschuld van een beklaagde blijkt uit de definitieve strafrechtelijke veroordeling van een derde voor hetzelfde feit dat aanleiding gaf tot de voorlopige hechtenis.¹⁹¹ Een onrechtstreekse buitenzaakstelling zou evenwel ook kunnen blijken uit een vonnis, gewezen door een ander gerecht dan het strafgerecht.¹⁹² Bedoeld wordt een navolgende definitieve burgerrechtelijke veroordeling van een derde tot schadeloosstelling.¹⁹³

37. De beslissing van het vonnisgerecht die vaststelt dat de strafvordering vervallen is wegens verjaring (na het ondergaan van de hechtenis), wordt eveneens beschouwd als een buitenzaakstelling in de zin van artikel 28, §1, a), Wet Onwerkzame Hechtenis, tenzij uit het oordeel over de burgerlijke belangen blijkt dat de feiten werden gepleegd.¹⁹⁴ Dit is ook het geval indien dit een beslissing van de beroepsrechter betreft die volgt op een schuldigverklaring in eerste aanleg.¹⁹⁵

2. Een beschikking of arrest van buitenvervolginstelling (art. 28, §1, b), Wet Onwerkzame Hechtenis)

38. Hoewel een buitenvervolginstelling slechts een voorlopig karakter heeft¹⁹⁶ en verdere vervolgingen mogelijk zijn bij het ontdekken van nieuwe bezwaren en zolang de strafvordering niet is vervallen, kan zij leiden tot een vergoeding wegens onwerkzame voorlopige hechtenis.

39. De tekst van artikel 28, §1, b), Wet Onwerkzame Hechtenis maakt geen enkel onderscheid tussen de gevallen die leiden tot een buitenvervolginstelling. Een verdachte die buiten vervolging werd gesteld wegens het verval

---

¹⁸⁸ COH 6 juni 1994, AR 138F; COH 10 juni 2008, AR 313F; COH 16 december 2008, AR 317F. In deze zaken werd vergoeding wel telkens geweigerd wegens de persoonlijke gedraging van de verzoeker. In de laatste twee zaken werd de schuldigverklaring van de verzoeker aan één of enkele van de telastleggingen in aanmerking genomen als een persoonlijke gedraging. Zie ook BOURLET J. en RANERI G.-F., *Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis. Overzicht van rechtspraak 2005-2008*, onder coörd. RANERI G.-F., uitgave Hof van Cassatie, 2009, 15-16; RANERI G.-F., 'Détention préventive inopérante. Evolutions récentes' in VANDERMEERSCH D. en DEJEMPEPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 133.

¹⁸⁹ COH 5 mei 1995, AR 74N; COH 26 november 2002, AR 242F; COH 10 juni 2008, AR 299F; COH 10 maart 2009, AR 325F; COH 30 november 2010, AR 361F; COH 23 mei 2011, AR 290N; COH 7 juni 2011, AR 362F; COH 11 juni 2020, AR 464N; COH 1 februari 2024, AR 529N.

¹⁹⁰ COH 20 juni 2006, AR 274F (herkwalficatie van het ten laste gelegde feit moord in onopzettelijke slagen en verwondingen met de dood tot gevolg (art. 418-419 Sw.); COH 20 april 2015, AR 409F (herkwalficatie van het feit van opzettelijke brandstichting, bij nacht, in een bewoond gebouw met de dood van een persoon tot gevolg, in het feit van verzuim om hulp te verlenen aan een persoon in groot gevaar).

¹⁹¹ MvT wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/1, 8; Verslag namens de Commissie voor de Justitie (1) uitgebracht door dhr. VANDERPOORTEN, *Parl.St.* Senaat 1971-1972, nr. 392, 12. Zie bv. COH 16 december 2008, AR 320F: in deze zaak werd de verzoeker aangehouden wegens moord en werd deze aanhouding gehandhaafd tot op het ogenblik dat een derde hiervoor werd gearresteerd nadat hij deze moord had bekend. De Commissie oordeelde dat de buitenzaakstelling van de verzoeker het gevolg was van de beschikking die het verval van de strafvordering ten aanzien van deze derde vaststelde wegens diens overlijden.

¹⁹² MvT wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/1, 8.

¹⁹³ D'HAENENS J., 'De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis', *RW* 1973-1974, (225) 255-256; MENNES I., 'Onwerkzame voorlopige hechtenis: vergoeding' in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2014, nr. 49; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 331.

¹⁹⁴ BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 307 en 310. Zie bv. COH 20 september 1997, AR 91N; COH 22 juni 2001, AR 216F, AR 217F en AR 218F; COH 10 maart 2009, AR 327F; COH 18 mei 2010, AR 352F; COH 19 april 2018, AR 430N; COH 4 oktober 2018, AR 437F; COH 11 juni 2020, AR 464N; COH 22 september 2022, AR 513N. *Contra*: COH 14 november 1988, AR 62F; COH 6 juni 1989, AR 77F.

¹⁹⁵ COH 21 oktober 1996, AR 81N; COH 19 april 2018, AR 430N; COH 15 oktober 2020, AR 448F; COH 1 februari 2024, AR 528N; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 307. Zie ook COH 1 juni 2023, AR 517N. Vgl. met COH 12 juni 1997, AR 159F (onbevoegdverklaring op verzet, na een eerdere verstekveroordeling).

¹⁹⁶ DELVOIE G., 'Het vergoedingsstelsel voor onwettelijke en onwerkdadige voorlopige hechtenis in de wet van 13 maart 1973', *RW* 1975-1976, (2401) 2406; FAURE M., 'Een toetsing van de Nederlandse en de Belgische wetgeving inzake schadevergoeding na voorlopige hechtenis aan het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden', *RW* 1983-1984, (833) 840.

van de strafvordering door verjaring kan bijgevolg aanspraak maken op vergoeding indien de ondergane voorlopige hechtenis niet te wijten is aan zijn persoonlijke gedraging.¹⁹⁷

3. Aangehouden of in hechtenis gebleven na de verjaring van de strafvordering (art. 28, §1, c), Wet Onwerkzame Hechtenis)

40. Een vergoeding wegens onwerkzame voorlopige hechtenis kan tot slot worden bekomen indien de verzoeker in voorhechtenis werd genomen of verbleef nadat de strafvordering was vervallen door verjaring.¹⁹⁸ Indien de verjaring van de strafvordering pas intreedt na de beëindiging van de voorhechtenis, is er op grond van artikel 28, §1, c), Wet Onwerkzame Hechtenis geen aanspraak op vergoeding.¹⁹⁹ In dat geval kan wel vergoeding worden bekomen op grond van artikel 28, §1, a) of b), Wet Onwerkzame Hechtenis.²⁰⁰

41. Een probleem doet zich voor wanneer de strafrechter nalaat het ogenblik van de verjaring vast te stellen. Is het in dat geval aan de minister of aan de Commissie om dat te doen?²⁰¹

Moelijkheden kunnen bijvoorbeeld ook ontstaan bij voortdurende misdrijven, in welk geval de bepaling van het precieze tijdstip van de verjaring van de strafvordering soms ingewikkeld is.²⁰²

III. De vergoeding

A. Vooraf: de toerekening op de lopende vrijheidsstraffen

42. Artikel 28, §2, tweede lid, Wet Onwerkzame Hechtenis, ingevoegd bij wet van 25 december 2016²⁰³, bepaalt: *“Evenwel, indien de persoon nog lopende vrijheidsstraffen heeft, worden de dagen van de voorlopige hechtenis die in aanmerking komen eerst toegerekend op de nog lopende vrijheidsstraffen”*.²⁰⁴ Hiermee beoogde de wetgever te vermijden dat aan de persoon die een onwerkzame hechtenis onderging, zonder meer een vergoeding wordt uitbetaald indien de betrokkene nog lopende vrijheidsstraffen dient te ondergaan.

43. Rekening houdend met de toelichting die in dat verband tijdens de parlementaire voorbereiding werd verstrekt, moet worden aangenomen dat deze regel inhoudt dat de dagen van hechtenis die een verzoeker onderging en die de minister of de Commissie als onwerkzaam kwalificeren, in mindering moeten worden gebracht op het aantal dagen detentie dat de verzoeker nog moet ondergaan ten gevolge van gebeurlijke veroordelingen tot vrijheidsstraffen wegens andere feiten dan diegene die aan de onwerkzame hechtenis ten grondslag lagen.²⁰⁵ Bijgevolg kan aan de verzoeker enkel een vergoeding worden uitbetaald voor die dagen van de door hem ondergane onwerkzame hechtenis die niet kunnen worden aangerekend op zijn lopende vrijheidsstraffen.²⁰⁶

De wetgever meende immers dat de geldelijke vergoeding niet opweegt tegen de verrekening in dagen vrijheid, *“waarvan de waarde ontegensprekelijk groter is dan een geldelijke vergoeding. Ingeval het aantal openstaande detentiedagen niet volstaat voor de toerekening van de dagen onwerkzame voorlopige hechtenis, zal de*

¹⁹⁷ COH 17 november 2009, AR 331F en AR 333F; COH 18 maart 2014, AR 391F; COH 24 november 2015, AR 411F en AR 412F; COH 22 november 2016, AR 424F; COH 28 november 2017, AR 429F; COH 24 oktober 2019, AR 444F; COH 1 oktober 2020, AR 452N; BEERNAERT M.-A., BOSLY H.D. en VANDERMEERSCH D., *Droit de la procédure pénale*, die Keure, 2021, 1254.

¹⁹⁸ COH 12 juni 1997, AR 160F; COH 26 maart 2002, AR 226F.

¹⁹⁹ COH 21 februari 2001, AR 135N; COH 1 februari 2024, AR 528N.

²⁰⁰ Zie *supra*, nrs. 37 en 39.

²⁰¹ BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 820.

²⁰² BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 309; D’HAENENS J., ‘De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *RW* 1973-74, (225) 259; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 334.

²⁰³ Meer bepaald artikel 105 van de wet van 25 december 2016 tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie (Potpourriwet IV), *BS* 30 december 2016.

²⁰⁴ Zie bv. COH 2 maart 2023, AR 521N.

²⁰⁵ Wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2015-2016, nr. 54-1986/001, 67-68; Verslag van de eerste lezing bij het wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2015-2016, nr. 54-1986/005, 58-59.

²⁰⁶ Cass. 9 juni 2021, AR P.21.0666.F, [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210609.2F.7](#); WINANTS A., ‘De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie’ in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatris Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1251-1252.

vergoeding hiermee worden verrekend. Ingeval de betrokkene geen openstaande detentiedagen heeft, blijft het principe van de financiële vergoeding onaangetast”.²⁰⁷

B. De aard van de vergoeding

44. Indien wordt vastgesteld dat de verzoeker voldoet aan de wettelijke voorwaarden, moet een vergoeding worden toegekend (art. 28, §3, tweede lid, Wet Onwerkzame Hechtenis).^{208, 209} De vergoeding kan bijgevolg niet om opportunitie-redenen worden geweigerd. De minister van Justitie en de Commissie hebben in dat geval enkel nog een appreciatierecht over de omvang van het toe te kennen bedrag.²¹⁰

45. Artikel 28, §2, Wet Onwerkzame Hechtenis bepaalt dat het bedrag van de vergoeding voor onwerkzame voorlopige hechtenis wordt vastgesteld naar billijkheid en met inachtneming van alle omstandigheden van openbaar en privaat belang.²¹¹

46. De criteria voor het bekomen van vergoeding – de billijkheid en alle omstandigheden van openbaar en privaat belang – gelden zowel voor de materiële als voor de morele schade.²¹² Het betekent dat de vergoeding wordt toegekend naar het vrije oordeel van de minister van Justitie, dat al dan niet kan worden bijgetreden door de Commissie, op basis van de adviezen van de procureur des Konings en procureur-generaal en van de standpunten en de memories van de partijen.

De vergoeding dekt derhalve niet noodzakelijk alle geleden schade.²¹³ De artikelen 6.5, 6.30 en 6.31 BW²¹⁴ zijn niet toepasselijk.²¹⁵ De vergoeding heeft geen betrekking op het verschil dat zou bestaan tussen de situatie waarin de betrokkene in voorhechtenis is geplaatst en de situatie waarin dat niet het geval zou zijn geweest.²¹⁶ Daarom wordt de toekenning van vergoedende of moratoire intresten steeds geweigerd.²¹⁷

47. Het openbaar belang is ruimer dan de openbare veiligheid.²¹⁸ Beslissingen van de Commissie hielden rekening met de noden (of vertragingen) van een strafrechtelijk onderzoek.²¹⁹ De werking van gerecht en politie alsook de staatsfinanciën raken eveneens het openbaar belang.²²⁰

Over het privaat belang wordt *in concreto* geoordeeld. Elementen zoals het beroep van de verzoeker, zijn leeftijd, zijn gedragingen, het milieu waarin hij vertoeft, zijn familie of naaste omgeving, moraliteit,

---

²⁰⁷ Wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2015-2016, nr. 54-1986/001, 68.

²⁰⁸ Behoudens toerekening op lopende vrijheidsstraffen: zie *supra*, nrs. 42-43.

²⁰⁹ BOSLY H.D., ‘L’indemnisation en cas de détention’ in DEJEMPEPE B. (ed.), *La détention préventive*, Larcier, 1992, (371) 386; D’HAENENS J., ‘De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *RW* 1973-1974, (225) 241; FAURE M., ‘Een toetsing van de Nederlandse en de Belgische wetgeving inzake schadevergoeding na voorlopige hechtenis aan het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden’, *RW* 1983-1984, (833) 838; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 336.

²¹⁰ BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 314; D’HAENENS J., ‘De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *RW* 1973-1974, (225) 241.

²¹¹ Deze tekst is geïnspireerd op artikel 447, derde en vierde lid, Sv. en op artikel 11 van de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 op de Raad van State betreffende de eisen tot herstelvergoeding voor buitengewone schade veroorzaakt door een administratieve overheid, met dien verstande dat de Raad van State met toepassing van artikel 11 niet verplicht is om een vergoeding toe te kennen, terwijl deze verplichting wel geldt voor de minister van Justitie en de Commissie die vaststellen dat voldaan is aan de wettelijke voorwaarden van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis: BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 821-822; D’HAENENS J., ‘De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis’, *RW* 1973-1974, (225) 237-238, 241-242 en 263-264; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 334-338.

²¹² COH 5 december 2006, AR 281F; COH 12 januari 2010, AR 343F; RANERI G.-F., ‘La détention inopérante du dirigeant d’une entreprise, personne morale’ (noot onder COH 18 januari 2010, AR 267N), *Dr.pén.ent.* 2010, (332) 332.

²¹³ COH 13 juni 2001, AR 141N; COH 18 mei 2010, AR 347F.

²¹⁴ Vóór 1 januari 2025: art. 1382 oud BW.

²¹⁵ Zie bv. COH 1 februari 2024, AR 544N; COH 5 juni 2025, AR 498F.

²¹⁶ COH 30 november 2010, AR 359F.

²¹⁷ Zie bv. COH 24 oktober 2024, AR 486F; COH 12 juni 2025, AR 580N en AR 581N. Zie ook COH 28 februari 2019, AR 445N.

²¹⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie (1) uitgebracht door de heer JEUNEHOMME bij het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 472/6, 20; VANDER ZWALMEN G., ‘L’indemnisation pour cause de détention préventive injustifiée’ in *Mélanges offerts à Robert Legros*, Ed. de l’Université, 1985, (669) 692-695.

²¹⁹ BOSLY H.D., ‘L’indemnisation en cas de détention’ in DEJEMPEPE B. (ed.), *La détention préventive*, Larcier, 1992, (371) 385.

²²⁰ COH 23 januari 1979, AR 8F en AR 9F; COH 14 april 1980, AR 15F; COH 2 december 2014, AR 406F; COH 24 november 2015, AR 414F en AR 415F; COH 7 juni 2016, AR 420F; COH 24 april 2025, AR 575N; BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., ‘La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive’, *RDPC* 1973-1974, (797) 821; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 315; VAN DER ZWALMEN G., ‘L’indemnisation pour cause de détention préventive injustifiée’ in *Mélanges offerts à Robert Legros*, Ed. de l’Université, 1985, (669) 695.

strafrechtelijke voorgaanden, financiële situatie, de duur van de hechtenis, mediapubliciteit, enz. worden afgewogen.²²¹

C. De vergoedbare schade

1. Algemeen

48. Zowel morele als materiële schade komt voor vergoeding in aanmerking.²²² Soms worden beide vermengd, voornamelijk om billijkheidsredenen, wanneer de afbakening tussen de twee aspecten van de vergoeding niet duidelijk is of de detailberekening onvoldoende door bewijzen wordt onderbouwd, maar het een behatenswaardig geval betreft dat tot een tegemoetkoming noopt.²²³

49. Enkel de schade, geleden door de verzoeker zelf, komt in aanmerking voor vergoeding. De morele of materiële schade, geleden door anderen dan de persoon die de hechtenis heeft ondergaan, wordt bijgevolg niet vergoed.²²⁴

50. De schade dient het rechtstreeks gevolg te zijn van de voorlopige hechtenis. De schade die voortvloeit uit de vervolging op zich, met alle nadelige gevolgen daaraan verbonden, komt niet in aanmerking voor vergoeding.²²⁵

2. Morele schade

51. De morele schade wordt doorgaans begroot in functie van het aantal dagen hechtenis.

52. Elementen die spelen in het voordeel van de verzoeker voor de toekenning van morele schade zijn:²²⁶ de lange duur van de voorhechtenis, de aard van de ten laste gelegde feiten,²²⁷ een correcte familiale en professionele situatie, het verlies van een vaste betrekking,²²⁸ verkoop van zijn handelszaak,²²⁹ chronische posttraumatische stress ten gevolge van de hechtenis,²³⁰ de gevorderde²³¹ of jeugdige²³² leeftijd van de verzoeker, spanningen in het gezin²³³ of een echtscheiding²³⁴ ten gevolge van de hechtenis, het missen van het huwelijk of de begrafenis van een naast familielid,²³⁵ het missen van de geboorte van zijn kind,²³⁶ isolatie van

²²¹ COH 19 november 1998, AR 182F; COH 5 februari 1999, AR 105N; COH 18 mei 2010, AR 347F, AR 351F, AR 353F en AR 354F; COH 30 november 2010, AR 359F; COH 21 mei 2013, AR 384F; BOSLY H.D., 'L'indemnisation en cas de détention' in DEJEMEPPE B. (ed.), *La détention préventive*, Larcier, 1992, (371) 385; MENNES I., 'Onwerkzame voorlopige hechtenis: vergoeding' in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2014, nr. 65; VAN DER ZWALMEN G., 'L'indemnisation pour cause de détention préventive injustifiée' in *Mélanges offerts à Robert Legros*, Ed. de l'Université, 1985, (669) 696.

²²² In de rechtsleer worden, met verwijzing naar de beslissingen van de minister van Justitie of van de Commissie, vele voorbeelden gegeven: BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 315; ENGELS J., 'De vergoeding voor onwerkdadige voorlopige hechtenis', *Panopticon* 1983, (420) 429-430; VANDER ZWALMEN G., 'L'indemnisation pour cause de détention préventive injustifiée' in *Mélanges offerts à Robert Legros*, Ed. de l'Université, 1985, (669) 697-702; VANDER ZWALMEN G., 'L'indemnité en cas de détention inopérante' in *Liber amicorum Marc Châtel*, Kluwer, 1991, (429) 442-452; VANDER ZWALMEN G., 'De vergoeding van de onwerkzame hechtenis' in DEJEMEPPE B. en MERCKX D. (eds.), *De voorlopige hechtenis*, Kluwer, 2000, (545) 576-580.

²²³ COH 7 juni 2016, AR 420F; COH 26 januari 2017, AR 402N; COH 28 november 2017, AR 431F; COH 4 oktober 2018, AR 438F; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 37.

²²⁴ Zie bv. COH 6 juni 2024, AR 483F; COH 26 september 2024, AR 546N.

²²⁵ Zie bv. COH 20 april 2017, AR 425F.

²²⁶ Zie naast de vermelde voorbeelden uit de rechtspraak ook BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 315; VANDER ZWALMEN G., 'L'indemnité en cas de détention inopérante' in *Liber amicorum Marc Châtel*, Kluwer, 1991, (429) 445-448 met aangehaalde rechtspraak.

²²⁷ Zie bv. COH 11 juni 2020, AR 464N (criminele organisatie, witwassen en fiscale valsheid in geschrifte door een bedrijfsleider); COH 3 juni 2021, AR 501N (slagen en verwondingen aan eigen kind, ontorende behandeling van eigen kind, dat kampt met het syndroom van Down); COH 24 maart 2022, AR 463F (moord van partner); COH 24 april 2025, AR 572N (verkrachting minderjarige); COH 5 juni 2025, AR 496F (deelname aan de activiteiten van een terroristische organisatie; (poging tot) moord in een terroristische context).

²²⁸ COH 23 maart 2009, AR 256N; COH 15 oktober 2020, AR 449F.

²²⁹ Voor zover het bewijs wordt geleverd van het oorzakelijk verband met de onwerkzame hechtenis: COH 3 juni 2021, AR 489N (afwijzing).

²³⁰ COH 23 mei 2011, AR 289N; COH 19 december 2024, AR 489F. Dit werd niet bewezen geacht in COH 24 maart 2022, AR 461F.

²³¹ COH 24 maart 2022, AR 461F.

²³² Zie bv. COH 7 juni 2011, AR 363F: student van 21 jaar oud, aangehouden gedurende 46 dagen wegens diefstal met geweld bij nacht in bende en verkrachting: 80 EUR/dag voor de morele schade.

²³³ COH 23 maart 2009, AR 256N; COH 23 mei 2011, AR 289N.

²³⁴ Op voorwaarde dat de verzoeker bewijst dat deze echtscheiding toe te rekenen is aan de hechtenis. Zie bv. COH 26 januari 2017, AR 402N; COH 24 maart 2022, AR 461F.

²³⁵ COH 12 juni 2014, AR 345N; COH 1 juni 2023, AR 517N.

²³⁶ COH 10 maart 2016, AR 385N; COH 5 oktober 2017, AR 415N.

zijn familie die woont in het buitenland,²³⁷ reputatieschade²³⁸ en de ruchtbaarmaking van de zaak in de pers,²³⁹ een gunstig gerechtelijk verleden,²⁴⁰ echtgenote in verwachting,²⁴¹ de scheiding van een nog zeer jong kind,²⁴² sociale status,²⁴³ invloed op de psychische of fysieke gezondheid gestaafd door medische documenten.²⁴⁴

53. Als elementen die de vergoeding voor morele schade nadelig beïnvloeden, werden aangenomen: het strafrechtelijk verleden,²⁴⁵ veroordelingen die dateren van na de ondergane onwerkzame hechtenis,²⁴⁶ herval na een voorgaande voorlopige hechtenis,²⁴⁷ verdacht gedrag tijdens het onderzoek,²⁴⁸ nadelige moraliteitsgegevens,²⁴⁹ verdachte omgang met derden,²⁵⁰ onwettig verblijf in het land gedurende verschillende jaren ondanks meerdere bevelen om het grondgebied te verlaten,²⁵¹ zwartwerk,²⁵² een toestand van werkloosheid²⁵³ of de lange tijd die is verstreken tussen het vrijsprekend arrest of een beschikking tot buitenvervolginstelling van de verzoeker en de neerlegging van een verzoekschrift tot het bekomen van een vergoeding op grond van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis.²⁵⁴

Ook indien de hechtenis werd uitgevoerd onder elektronisch toezicht²⁵⁵ of indien de betrokkene de gevangenis heeft mogen verlaten op grond van een uitgaansvergunning,²⁵⁶ wordt doorgaans voor die periode een lager bedrag voor de morele schade toegekend.

54. Indien het bewijs wordt geleverd van de doorwerking van het psychisch leed na het einde van de voorlopige hechtenis en van het oorzakelijk verband met de onwerkzame hechtenis, kan de Commissie hiermee rekening houden bij de toekenning van een vergoeding voor de morele schade.²⁵⁷

55. Hoewel enkel de morele schade geleden door de verzoeker zelf in aanmerking komt voor vergoeding, verhindert dit niet dat rekening kan worden gehouden met de morele schade “bij weerkaatsing” van de verzoeker, namelijk door het moeten aanzien van het lijden van nauwe familieleden.²⁵⁸

---

²³⁷ COH 29 mei 1979, AR 10F; COH 15 juni 1981, AR 11N; COH 15 november 1990, AR 56N; COH 21 februari 2011, AR 287N; COH 27 november 2014, AR 356N; COH 10 maart 2016, AR 389N; COH 2 maart 2023, AR 526N en AR 527N; COH 14 november 2024, AR 554N; VANDER ZWALMEN G., ‘L’indemnité en cas de détention inopérante’ in *Liber amicorum Marc Châtel*, Kluwer, 1991, (429) 445. Zie ook COH 26 januari 2017, AR 402N.

²³⁸ Zie bv. COH 21 oktober 2021, AR 458F; COH 20 februari 2025, AR 565N.

²³⁹ Zie bv. COH 1 juni 2023, AR 525N; COH 5 juni 2025, AR 496F. Zie ook BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 315 (vn. 58). *Contra*: de persaandacht is te wijten aan de pers(vrijheid) en niet aan de overheid die de strafvordering uitoefent: COH 11 december 1997, AR 164F; COH 20 juni 2006, AR 274F; COH 10 juni 2008, AR 312F; COH 5 maart 2020, AR 446F; COH 4 maart 2021, AR 451F; COH 7 oktober 2021, AR 457F; VANDER ZWALMEN G., ‘L’indemnité en cas de détention inopérante’ in *Liber amicorum Marc Châtel*, Kluwer, 1991, (429) 447. Zie ook COH 12 september 1985, AR 22N (de perspublicaties zijn geen rechtstreeks gevolg van de voorlopige hechtenis); COH 19 december 1991, AR 101F (de persaandacht is niet enkel het gevolg van de voorlopige hechtenis maar is ook te wijten aan het verloop van het proces voor drie hoven van assisen terwijl anderzijds de vrijspraak van de verzoeker ook in de media is gekomen); STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 47.

²⁴⁰ Zie bv. COH 24 april 2025, AR 572N; COH 5 juni 2025, AR 496F.

²⁴¹ VANDER ZWALMEN G., ‘L’indemnité en cas de détention inopérante’ in *Liber amicorum Marc Châtel*, Kluwer, 1991, (429) 445.

²⁴² COH 10 maart 2016, AR 385N; COH 3 november 2016, AR 403N; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 315 (vn. 56).

²⁴³ BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 315, die in voetnoot 59 verwijst naar COH 15 juni 1981, AR 22F (betrokkene was officier bij de rijkswacht); COH 5 maart 1998, AR 173F (advocaat); COH 2 december 2014, AR 403F (politieambtenaar); COH 5 maart 2020, AR 446F (parlements lid).

²⁴⁴ Zie bv. COH 5 december 2024, AR 562N; COH 5 juni 2025, AR 496F.

²⁴⁵ Zie bv. COH 21 maart 2024, AR 481F; COH 12 juni 2025, AR 580N.

²⁴⁶ COH 17 oktober 1988, AR 45N; COH 24 november 2015, AR 414F; COH 24 april 2025, AR 575N; COH 12 juni 2025, AR 580N.

²⁴⁷ VANDER ZWALMEN G., ‘L’indemnit  en cas de d tention inop rante’ in *Liber amicorum Marc Ch tel*, Kluwer, 1991, (429) 445-446.

²⁴⁸ COH 25 mei 2023, AR 474F.

²⁴⁹ COH 11 oktober 1995, AR 140F; COH 7 november 1995, AR 143F; COH 25 mei 2023, AR 474F; COH 5 juni 2025, AR 498F.

²⁵⁰ COH 22 november 2010, AR 281N; VANDER ZWALMEN G., ‘L’indemnité en cas de détention inopérante’ in *Liber amicorum Marc Châtel*, Kluwer, 1991, (429) 446.

²⁵¹ COH 2 december 2014, AR 406F. Zie ook COH 18 november 2002, AR 150N (onwettig verblijf, geen vaste activiteit); COH 24 maart 2022, AR 460F (onwettig verblijf, zonder werk, zonder vaste verblijfplaats); COH 6 juni 2024, AR 483F (onwettig verblijf, zonder officieel werk, ambtshalve geschrapt uit het bevolkingsregister).

²⁵² COH 2 december 2014, AR 406F. Zie ook COH 16 december 2008, AR 321F; COH 4 oktober 2018, AR 439F.

²⁵³ COH 19 november 1998, AR 182F (1 BEF).

²⁵⁴ COH 12 juni 2012, AR 369F (meer dan 6 jaar); COH 4 oktober 2018, AR 441F (bijna 3,5 jaar); COH 25 mei 2023, AR 474F (meer dan 3 jaar en 7 maanden).

²⁵⁵ Zie bv. COH 24 april 2025, AR 572N en AR 579N; COH 5 juni 2025, AR 498F.

²⁵⁶ Zie de artikelen 4 en 5 van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten. Zie bv. COH 5 juni 2025, AR 498F.

²⁵⁷ Zie bv. COH 26 september 2024, AR 546N; COH 5 juni 2025, AR 496F. In andere zaken werd het verzoek tot vergoeding evenwel afgewezen omdat de morele schade moet worden beperkt tot de duur van de effectieve hechtenis, zodat de vergoeding geen betrekking kan hebben op de eventuele doorwerking van de emotionele en psychologische gevolgen na het einde van de hechtenis. Zie bv. COH 1 februari 2024, AR 544N.

²⁵⁸ COH 7 november 1983, AR 16N; COH 18 november 1986, AR 34N; COH 5 mei 1997, AR 90N; COH 9 mei 2005, AR 204N.

56. Sinds 2014 wordt de morele schade doorgaans begroot op 50 EUR per dag.

Uit de beslissingen van de Nederlandstalige en Franstalige Commissie blijkt dat de toegekende vergoedingen voor morele schade telkens zeer concreet worden begroot, afhankelijk van de omstandigheden van de zaak. De gebruikelijke vergoedingen kunnen dan worden verhoogd op grond van de eerder vermelde positieve elementen, zoals de aard van de ten laste gelegde feiten, of verlaagd op grond van de eerder vermelde negatieve elementen, zoals een ongunstig strafrechtelijk verleden.

Zo werd de vergoeding al eens beperkt tot 10 EUR per dag, rekening houdend met het feit dat de verzoeker slecht stond aangeschreven, dat hij hoofdzakelijk verbleef in het prostitutiemilieu en contacten onderhield met misdadigers evenals met zijn ongunstig strafrechtelijk verleden.²⁵⁹ Anderzijds liep de vergoeding in delicate omstandigheden op tot 150²⁶⁰ of zelfs bijna 250 EUR/dag.²⁶¹ De hoogste dagvergoeding bedraagt 500 EUR.²⁶² Uit de beslissingen van de Commissie kan ook worden afgeleid dat zowel de minister als de Commissie eigen “tarieven” hanteren, waarbij het vrijwel een constante is dat de Commissie een hoger bedrag hanteert.

3. Materiële schade

57. Voor materiële schade hanteert de Nederlandstalige Commissie klassiek de volgende formule: “De materiële schade stemt in wezen overeen met het inkomstenverlies en andere beroepsschade die de verzoeker heeft geleden door de hechtenis. Het inkomstenverlies moet berekend worden op grond van het vermoede verlies, geleden ingevolge de hechtenis. Dit verlies kan geraamd worden op grond van de duur van de hechtenis en van de repercussie van die hechtenis op de concrete beroepsactiviteit van de verzoeker en de inkomsten die hij hieruit normaal ontving voor zijn hechtenis”.²⁶³

58. Aldus komen het nettoloonverlies,²⁶⁴ inclusief vakantiegeld,²⁶⁵ *pro-rata*-eindejaarspremie²⁶⁶ en maaltijdcheques²⁶⁷ in aanmerking voor vergoeding voor zover deze betrekking hebben op de periode van de onwerkzame hechtenis²⁶⁸ en voor zover deze schade wordt bewezen aan de hand van effectieve cijfermatige gegevens van vóór en na de hechtenis (bv. loonfiches).²⁶⁹

²⁵⁹ COH 22 november 2010, AR 281N.

²⁶⁰ COH 5 november 2013, AR 389F.

²⁶¹ COH 20 april 2004, AR 238F (toekenning van 12 500 EUR voor de morele schade wegens een onwerkzame hechtenis van 53 dagen, hetzij 235,85 EUR/dag); COH 30 november 2010, AR 359F (toekenning van 7000 EUR voor de morele schade wegens een onwerkzame hechtenis van 29 dagen, hetzij 241,39 EUR/dag).

²⁶² COH 6 juni 2006, AR 280F. Zie evenwel ook COH 10 maart 2009, AR 325F, waarin de Commissie een vergoeding van 50 000 EUR toekende voor de morele schade wegens een onwerkzame hechtenis gedurende 35 dagen, wat neerkomt op een bedrag van 1428,57 EUR/dag.

²⁶³ Zie bv. COH 1 februari 2024, AR 544N.

²⁶⁴ Zie bv. COH 3 juni 2021, AR 489N en AR 493N.

²⁶⁵ COH 10 maart 1994, AR 133F; COH 5 december 2006, AR 281F.

²⁶⁶ COH 5 december 2006, AR 281F.

²⁶⁷ COH 10 maart 1994, AR 133F; COH 19 oktober 2009, AR 264N; COH 15 oktober 2020, AR 449F; COH 14 november 2024, AR 552N; COH 19 december 2024, AR 489F.

²⁶⁸ COH 3 november 2016, AR 403N. Inkomsten die de verzoeker derft na de vrijlating worden bijgevolg veelal niet vergoed: COH 18 mei 2010, AR 353F; COH 27 september 2010, AR 277N; COH 7 juni 2011, AR 364F; COH 12 december 2011, AR 294N; COH 9 mei 2019, AR 446N; COH 3 juni 2021, AR 489N; COH 14 oktober 2021, AR 505N; COH 24 april 2025, AR 572N. *Contra*: COH 9 mei 2005, AR 203N, waarin de Commissie een vergoeding toekende wegens de negatieve gevolgen op de professionele activiteiten van de verzoeker als zelfstandig autohersteller, met name doordat potentiële of reële klanten geen beroep meer wensen te doen op zijn diensten. In dezelfde zin: COH 10 maart 2016, AR 387N. Daarentegen komen het verlies van een schooljaar en verloren promotiekansen wel in aanmerking voor vergoeding (zie *infra*). Verder heeft de Commissie ook reeds vergoeding toegekend wegens sterk verminderde kansen van de verzoeker op de arbeidsmarkt, die bleken uit de vaststelling dat de verzoeker, na zijn ontslag ten gevolge van de onwerkzame hechtenis, met weinig succes aankondigingen in de krant had geplaatst als werkzoekende: COH 23 maart 2009, AR 256N. In een andere zaak wees de Commissie het verzoek tot toekenning van een materiële schadevergoeding wegens verminderde kansen op de arbeidsmarkt af bij gebrek aan bewijs dat de verzoeker op 60 jaar door de hechtenis geen kans meer had op de arbeidsmarkt als maatschappelijk assistent of in het kader van een andere professionele activiteit: COH 20 juni 2006, AR 217N.

²⁶⁹ Zie bv. COH 19 december 2024, AR 489F; COH 12 juni 2025, AR 581N. Zie evenwel COH 24 april 2025, AR 578N (toekenning van een vergoeding naar billijkheid voor het inkomstenverlies, “gelet op de concrete omstandigheden van dit dossier”).

Ook het bewezen²⁷⁰ verlies van een werkloosheidsuitkering²⁷¹ of van een uitkering van de mutualiteit²⁷² worden vergoed.

In sommige uitspraken houdt de Commissie bij de toekenning van een vergoeding wegens loonverlies of verlies van een uitkering rekening met het feit dat de verzoeker gedurende de hechtenis niet in zijn onderhoud heeft moeten voorzien.²⁷³

Zwartwerk komt niet in aanmerking voor vergoeding.²⁷⁴ Daarentegen werd dit wel reeds in aanmerking genomen om de vergoeding te verminderen.²⁷⁵

Een verzoeker die vergoeding vraagt wegens het ontslag door zijn werkgever tijdens en vanwege de hechtenis, moet het bewijs leveren van het oorzakelijk verband tussen de hechtenis en het ontslag.²⁷⁶ Ook een verzoeker die vergoeding vraagt wegens het faillissement van zijn onderneming, dient aan te tonen dat het faillissement het rechtstreeks gevolg is van zijn hechtenis.²⁷⁷

59. Ook andere materiële schade kan worden vergoed indien deze schade in verband staat met de onwerkzame hechtenis van de verzoeker.²⁷⁸

60. Wat betreft de advocatenkosten komen, volgens de actuele rechtspraak van de Commissie, enkel de kosten van verdediging die verband houden met de bijstand verstrekt in het kader van de voorlopige hechtenis, in aanmerking voor vergoeding. De verdedigingskosten die betrekking hebben op de verdere procedure, worden bijgevolg niet vergoed.²⁷⁹

Om vergoeding van de kosten van verdediging te bekomen, moet de verzoeker het bestaan ervan en het oorzakelijk verband met de onwerkzame hechtenis met de nodige stavingsstukken aantonen. Hij moet ook het bewijs van de effectieve, persoonlijke²⁸⁰ betaling leveren.²⁸¹ Uit de praktijk blijkt dat daar vaak het schoentje knelt. Meer dan eens wordt geen vergoeding of, in het beste geval, een matig bedrag naar billijkheid voor de advocatenkosten toegekend wegens onvoldoende bewijs van de voornoemde elementen.²⁸²

61. Noch artikel 1022 Ger.W. en het koninklijk besluit van 26 oktober 2007 tot vaststelling van het tarief van de rechtsplegingsvergoeding bedoeld in artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek en tot vaststelling van de datum van inwerkingtreding van de artikelen 1 tot 13 van de wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van de advocaat, noch de artikelen 128 en 161*bis* Sv. zijn

---

²⁷⁰ Een verzoeker die op het ogenblik van zijn aanhouding sedert een jaar geschorst was uit de werkloosheid en geen stukken voorlegde waaruit bleek dat hij in die periode actief op zoek is gegaan naar werk, werd afgewezen van zijn vordering tot het bekomen van een vergoeding wegens inkomstenverlies: COH 9 mei 2005, AR 206N. Zie ook COH 22 april 2021, AR 485N (geen bewijs van een inkomen of uitkering vóór de hechtenis); COH 14 november 2024, AR 554N (geen bewijs van de derving van de uitkering).

²⁷¹ COH 17 oktober 1988, AR 45N; COH 3 maart 2003, AR 164N; COH 11 maart 2014, AR 343N; COH 18 maart 2014, AR 396F; COH 3 november 2016, AR 391N.

²⁷² COH 5 oktober 2017, AR 400N en AR 421N; COH 4 maart 2021, AR 454F.

²⁷³ Zie bv. COH 19 december 1991, AR 101F; COH 24 april 2025, AR 572N. Op grond van deze reden oordeelde de Commissie dat de aangevoerde vermindering van de werkloosheidsuitkering geen significant nettoverlies opleverde, zodat hiervoor geen vergoeding werd toegekend (COH 20 juni 2006, AR 219N; COH 23 maart 2009, AR 263N) of nog, dat dit slechts een beperkt nettoverlies opleverde zodat *ex aequo et bono* een vergoeding van 300 EUR werd toegekend voor de materiële schade tijdens 29 dagen onwerkzame hechtenis (COH 27 september 2010, AR 274N). Zie in dezelfde zin COH 6 februari 2013, AR 322N (aangevoerd verlies van invaliditeitsuitkering levert geen significant nettoverlies op). Zie ook VANDER ZWALMEN G., 'L'indemnité en cas de détention inopérante' in *Liber amicorum Marc Châtel*, Kluwer, 1991, (429) 444.

²⁷⁴ COH 5 juni 2007, AR 294F; BOURLET J. en RANERI G.-F., *Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis. Overzicht van rechtspraak 2005-2008*, onder coörd. RANERI G.-F., uitgave Hof van Cassatie, 2009, 68-69.

²⁷⁵ COH 16 december 2008, AR 321F.

²⁷⁶ COH 5 maart 1998, AR 172F; COH 20 juni 2006, AR 212N; COH 23 maart 2009, AR 256N; COH 16 oktober 2013, AR 330N; COH 3 november 2016, AR 393N; COH 22 november 2016, AR 422F; COH 26 januari 2017, AR 402N; COH 1 februari 2018, AR 426N; COH 4 oktober 2018, AR 438F; COH 28 februari 2019, AR 449N. Zie ook COH 20 februari 2025, AR 568N.

²⁷⁷ COH 3 mei 1988, AR 41N; COH 21 oktober 1996, AR 81N; COH 5 maart 1998, AR 173F; COH 23 september 1999, AR 190F; COH 6 februari 2013, AR 321N; COH 24 november 2015, AR 415F; COH 1 februari 2018, AR 429N; COH 22 april 2021, AR 482N.

²⁷⁸ Zie bv. COH 5 maart 2020, AR 446F (kosten tegenexpertise); COH 8 december 2022, AR 465F (kosten psycholoog); COH 1 februari 2024, AR 544N (verlies van een schooljaar).

²⁷⁹ Zie bv. COH 19 december 2024, AR 490F; COH 12 juni 2025, AR 580N en AR 582N. Ook de verdedigingskosten die betrekking hebben op de procedure overeenkomstig artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis worden bijgevolg niet vergoed: COH 15 oktober 2020, AR 449F; COH 19 december 2024, AR 489F.

²⁸⁰ Ereloonprestaties die werden betaald door een derde, zoals de vennootschap van de verzoeker, komen bijgevolg niet in aanmerking voor vergoeding: COH 18 januari 2010, AR 267N; COH 1 juni 2023, AR 517N.

²⁸¹ Zie bv. COH 8 maart 2018, AR 433F; COH 12 juni 2025, AR 581N.

²⁸² Zie bv. COH 24 april 2025, AR 575N en AR 579N (bedrag *ex aequo et bono*); COH 5 juni 2025, AR 498F; COH 12 juni 2025, AR 580N en AR 582N.

van toepassing op de procedures, gevoerd voor de Commissie. Een rechtsplegingsvergoeding wordt bijgevolg niet toegekend.²⁸³

D. De verrekening met nog verschuldigde bedragen ingevolge andere strafrechtelijke veroordelingen

62. Overeenkomstig artikel 28, §2, derde lid, Wet Onwerkzame Hechtenis, ingevoegd bij de eerder vernoemde wet van 25 december 2016,²⁸⁴ wordt het bedrag van de vergoeding zonder formaliteit, in voorkomend geval, aangewend ter betaling van de door de betrokkene nog verschuldigde bedragen naar aanleiding van strafrechtelijke veroordelingen.

63. Indien bijgevolg geen (of slechts een gedeeltelijke) toerekening kan plaatsvinden met nog lopende vrijheidsstraffen en een vergoeding moet worden betaald voor de door de betrokkene ondergane onwerkzame hechtenis, dient dit bedrag te worden verminderd met de nog openstaande schulden uit andere strafrechtelijke veroordelingen. Dit zijn, achtereenvolgens, het bedrag van de teruggave en schadevergoeding, het bedrag van de gerechtskosten verschuldigd aan de Staat, het bedrag van de bijdrage aan het Fonds tot hulp aan de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en occasionele redders, het bedrag van de bijdrage aan het Begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand, de administratieve toeslag bedoeld in titel 4 van de programmawet van 21 juni 2021, evenals het bedrag van de geldboete waartoe de verzoeker werd veroordeeld en dat nog niet werd betaald. Enkel het saldo na compensatie met de voornoemde bedragen mag nog effectief aan de verzoeker worden betaald ter vergoeding van de door hem ondergane onwerkzame hechtenis.²⁸⁵ Het is immers moeilijk te verantwoorden dat een departement schadevergoeding moet betalen aan iemand die zelf nog schulden aan dat departement dient te betalen.²⁸⁶

64. Tegen deze verrekening staat geen rechtsmiddel open.^{287, 288}

IV. De procedure

A. Het residuair karakter van de vergoedingsaanspraak

65. Uit de aanvang van artikel 28, §3, Wet Onwerkzame Hechtenis²⁸⁹ blijkt dat de aanspraak op vergoeding van schade uit onwerkzame hechtenis een residuair of suppletief karakter heeft: ze is slechts ontvankelijk indien er geen enkele andere mogelijkheid bestaat om te worden vergoed door tussenkomst van de gewone rechtbanken of indien deze mogelijkheden zijn uitgeput.²⁹⁰

²⁸³ COH 16 december 2008, AR 321F; COH 10 maart 2009, AR 319F; COH 18 januari 2010, AR 267N; COH 5 juni 2025, AR 498F; COH 12 juni 2025, AR 581N.

²⁸⁴ Zie *supra*, nr. 42 (artikel 105).

²⁸⁵ Art. 29, laatste lid, van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen en artikel 49 Sw. (met ingang van 8 april 2026: artikel 69 Sw. 2024); Wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2015-2016, nr. 54-1986/001, 67-68; Verslag van de eerste lezing bij het wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2015-2016, nr. 54-1986/005, 59; WINANTS A., 'De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie' in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatris Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1252.

²⁸⁶ VERSTRAETEN R. en VERBRUGGEN F., *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, Intersentia, 2024, 373.

²⁸⁷ In navolging van het gunstig advies van het College van procureurs-generaal, dat geen meerwaarde zag in een rechtsmiddel tegen de toepassing van dit automatisme, dat *in se* een wiskundige berekening betreft. Zie evenwel de kritiek hierop van de Raad van State, die meende dat betwistingen betreffende de verrekening een invloed kunnen hebben op de omvang van de vergoeding voor onwerkzame voorlopige hechtenis: wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2015-2016, nr. 54-1986/001, 67-68 en 256.

²⁸⁸ Zie bv. COH 15 oktober 2020, AR 450F, waarin de Commissie zich zonder rechtsmacht verklaarde in zoverre beroep werd aangetekend tegen de beslissing van de minister tot verrekening van de toegekende vergoeding met de nog verschuldigde bedragen naar aanleiding van strafrechtelijke veroordelingen.

²⁸⁹ "Indien betrokkene geen vordering tot schadevergoeding voor de gewone gerechten kan instellen, (...)".

²⁹⁰ COH 28 juni 1999, AR 117N; COH 7 juni 2011, AR 360F, AR 363F en AR 364F; COH 5 december 2013, AR 335N; BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., 'La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive', *RDPC* 1973-1974, (797) 822; DELVOIE G., 'Het vergoedingsstelsel voor onwettelijke en onwerkdadige voorlopige hechtenis in de wet van 13 maart 1973', *RW* 1975-1976, (2401) 2411; D'HAENENS J., 'De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis', *RW* 1973-1974, (225) 262; FRANCHIMONT M., JACOBS A. en MASSET A., *Manuel de procédure pénale*, Larcier, 2012, 737; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 6; VAN OEVELEN A., *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, I, Maklu, 1987, 338; WINANTS A., 'De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie' in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B.,

Bijgevolg zouden de minister en de Commissie moeten nagaan of de vordering niet kon worden ingesteld voor de gewone rechtbanken.²⁹¹ In de praktijk gebeurt dit onderzoek evenwel vaak niet, omdat zij niet op de hoogte zijn van gebeurlijke strafonderzoeken lastens magistraten, burgerlijke vorderingen, gesteund op onwettige vrijheidsberoving of het verhaal op een rechter.

Daarnaast gebeurt het in de praktijk dat de Commissie, aan wie vergoeding wordt verzocht wegens een hechtenis die zowel onwerkzaam als onwettig voorkomt,²⁹² die elementen van het vergoedingsverzoek, die betrekking hebben op een vergoeding als gevolg van fouten die de verzoeker verwijt aan de gerechtelijke autoriteiten, verwerpt en enkel uitspraak doet over de overige elementen van het verzoek.²⁹³

66. De vraag rijst hoe de minister van Justitie moet reageren wanneer een verzoekschrift tot vergoeding op grond van artikel 28 Wet Onwerkzame Hechtenis wordt ingediend, terwijl nog een vordering tot vergoeding aanhangig is voor de gewone rechtbanken.

Voor het specifieke geval van vervolgingen wegens een van de misdrijven in de artikelen 147, 155 en 156 Sw.²⁹⁴ bepaalt artikel 28, §3, vierde lid, Wet Onwerkzame Hechtenis dat in dat geval de termijn van zes maanden waarbinnen de minister van Justitie moet beslissen, slechts begint te lopen vanaf de dag waarop door een in kracht van gewijsde gegane beslissing uitspraak is gedaan over de strafvordering. De behandeling van de zaak voor de minister wordt bijgevolg geschorst. Wordt de vordering voor de gewone rechtbanken afgewezen, dan kan de procedure voor de minister verdergaan.

Voor de andere gevallen²⁹⁵ waarin een vordering tot schadevergoeding mogelijk is voor de gewone rechtbanken, is geen wettelijke regeling uitgewerkt. In haar beslissing van 5 maart 2020 lijkt de Commissie in dergelijk geval artikel 28, §3, vierde lid, Wet Onwerkzame Hechtenis naar analogie te hebben toegepast. De Commissie oordeelde immers dat het beroep van de verzoeker binnen de wettelijke termijn was ingesteld en bijgevolg ontvankelijk was, hoewel de minister zijn beslissing over de vergoedingsaanvraag van de verzoeker gedurende meer dan zes maanden had opgeschort in afwachting van een beslissing van de rechtbank van eerste aanleg over de vordering tot schadevergoeding tegen de Belgische Staat op grond van artikel 1382 oud BW (thans artikel 6.5 BW) en de verzoeker weliswaar binnen de 60 dagen na de kennisgeving van deze (laattijdige) beslissing van de minister over de vergoedingsaanvraag doch pas na de termijn waarbinnen de minister uitspraak had moeten doen, een beroepsverzoekschrift had neergelegd.²⁹⁶

Een wetgevend ingrijpen komt niettemin wenselijk voor.

B. De procedure voor de Minister van Justitie

67. De vergoeding dient te worden gevraagd aan de minister van Justitie door middel van een verzoekschrift in twee exemplaren dat zowel door de betrokkene als zijn raadsman kan worden ingediend (art. 28, §5, eerste lid, Wet Onwerkzame Hechtenis). Het verzoekschrift is aan geen enkele vormvereiste onderworpen. De taal van het verzoekschrift kiest de betrokkene vrij uit een van de drie landstalen.²⁹⁷ Er is geen bijzondere verjaringstermijn voorzien. Het verzoekschrift kan bijgevolg op elk tijdstip worden ingediend.²⁹⁸

MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatris Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1253.

²⁹¹ BOSLY H.D., 'L'indemnisation en cas de détention' in DEJEMEPPE B. (ed.), *La détention préventive*, Larcier, 1992, (371) 387. Zie bv. COH 29 november 2018, AR 442N.

²⁹² En waarvoor bijgevolg in principe de gewone rechtbanken dienen te worden gevat.

²⁹³ Zie bv. COH 23 maart 2009, AR 256N; COH 7 juni 2011, AR 360F, AR 363F en AR 364F.

²⁹⁴ Met ingang van 8 april 2026: de misdrijven in artikel 219 Sw. 2024 voor zover gepleegd door personen met een openbare functie en artikel 625 Sw. 2024.

²⁹⁵ Bij verhaal op de rechter (art. 1140-1147 Ger.W.) of indien de onwerkzame hechtenis eveneens een onrechtmatige vrijheidsberoving (art. 27 Wet Onwerkzame Hechtenis) uitmaakt.

²⁹⁶ COH 5 maart 2020, AR 446F. In dezelfde zin: BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., 'La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive', *RDPC* 1973-1974, (797) 824-825. Zie ook Luik 23 november 1979, *JT* 1980, 332; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 6-7. Anders: BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 292; D'HAENENS J., 'De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis', *RW* 1973-1974, (225) 262-263.

²⁹⁷ STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 48.

²⁹⁸ BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 311; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 48; VANDER ZWALMEN G., 'De vergoeding van de onwerkzame hechtenis' in DEJEMEPPE B. en MERCKX D. (eds.), *De voorlopige hechtenis*, Kluwer, 2000, (545) 553. De lange termijn tussen een vrijsprekend arrest of een buitenvervolginstelling en de neerlegging van een verzoekschrift tot het bekomen van een vergoeding, kan wel een invloed hebben op bedrag van de vergoeding voor de (morele) schade: COH 12 juni 2012, AR 369F (meer dan 6 jaar); COH 4 oktober 2018, AR 441F (bijna 3,5 jaar); COH 25 mei 2023, AR 474F (meer dan 3 jaar en 7 maanden). Zie ook *supra*, nr. 53.

68. Het is niet noodzakelijk in het verzoekschrift een welbepaald bedrag aan vergoeding te vragen. Het volstaat dat *een* vergoeding wordt gevraagd wegens onwerkzame hechtenis.²⁹⁹ De minister of de Commissie kunnen overigens meer toekennen dan in het verzoekschrift wordt gevraagd.³⁰⁰

69. De minister dient na te gaan of de wettelijke voorwaarden zijn vervuld. In voorkomend geval *moet* hij een vergoeding toekennen.³⁰¹ Hij heeft geen enkele onderzoeksbevoegdheid en kan onder meer geen getuigen onder eed verhoren.³⁰² Hij zal zijn oordeel dus moeten vormen op basis van het verzoekschrift en de bijgevoegde stukken, de adviezen van de procureur des Konings en de procureur-generaal en het strafdossier.

70. De minister moet een beslissing nemen binnen zes maanden (art. 28, §3, Wet Onwerkzame Hechtenis). Deze termijn wordt gelijkgesteld met de termijn om een proceshandeling te verrichten en dient dus te worden berekend zoals voorgeschreven in het Gerechtelijk Wetboek (art. 52-54). Hij begint te lopen op de dag na het binnenkomen van het verzoekschrift (de verzending telt niet).³⁰³ Wordt de beslissingstermijn overschreden, dan kan de betrokkene beroep instellen bij de Commissie.

C. De beroepsprocedure voor de Commissie

1. Mogelijkheid tot beroep

71. Er kan beroep worden ingesteld bij de Commissie (art. 28, §3, Wet Onwerkzame Hechtenis):

- indien de vergoeding of toerekening³⁰⁴ wordt geweigerd,
- indien de toegekende vergoeding of het aantal dagen die worden toegerekend onvoldoende wordt geacht, en
- indien de minister van Justitie niet binnen zes maanden een beslissing nam. De afwezigheid van een beslissing wordt beschouwd als een stilzwijgende verwerping van de aanvraag tot toerekening of vergoeding. Dit belet echter niet dat de minister nog kan tussenkomen in de procedure voor de Commissie.³⁰⁵

2. Statuut en samenstelling van de Commissie

72. De Commissie die over het beroep uitspraak doet, is een administratief rechtscollege³⁰⁶ en bestaat uit:

- een voorzitter, zijnde de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie (of bij verhindering de voorzitter van het Hof van Cassatie);
- twee leden, zijnde de eerste voorzitter (of bij verhindering de voorzitter) van de Raad van State en, naargelang de taal van de rechtspleging, de voorzitter van de Orde van Vlaamse balies respectievelijk de voorzitter van de "Ordre des barreaux francophones et germanophone" (of bij verhindering een lid van de raad van bestuur van de Orde van Vlaamse balies respectievelijk van de "Ordre des barreaux francophones et germanophone", aangewezen overeenkomstig het reglement van orde van de instelling) (art. 28, §4, tweede lid, Wet Onwerkzame Hechtenis; art. 2 KB 10 januari 1975).

²⁹⁹ Zie bv. COH 14 oktober 2021, AR 498N; COH 21 april 2022, AR 512N; COH 26 september 2024, AR 546N.

³⁰⁰ ENGELS J., 'De vergoeding voor onwerkdadige voorlopige hechtenis', *Panopticon* 1983, (420) 435; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 49.

³⁰¹ Behoudens toerekening op lopende vrijheidsstraffen. Zie *supra*, nrs. 42-43.

³⁰² BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 308.

³⁰³ COH 22 maart 2005, AR 262-264F; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 311. Zie evenwel *supra*, nr. 66.

³⁰⁴ Zie bv. COH 2 maart 2023, AR 521N.

³⁰⁵ Zie bv. COH 5 december 2024, AR 560N; BOURLET J. en RANERI G.-F., *Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis. Overzicht van rechtspraak 2005-2008*, onder coörd. RANERI G.-F., uitgave Hof van Cassatie, 2009, 4-5.

³⁰⁶ COH 16 december 1993, JT 1995, 749; BEERNAERT M.-A., BOSLY H.D. en VANDERMEERSCH D., *Droit de la procédure pénale*, die Keure, 2021, 1258; GENICOT J.M., TIMPERMAN M. en RANERI G.-F., 'Commissie voor onwerkzame hechtenis: stand van zaken' in COUWENBERG I., NOLET DE BRUWERE M., MEULDER A. en BRULEZ P. (eds.), *Hof van Cassatie van België. Jaarverslag 2019*, <https://justitie.belgium.be/sites/default/files/cass2019nl.pdf>, (169) 169; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 53; THEVISSSEN P., 'Détenção preventiva inopérante' in *Droit pénal et procédure pénale*, Kluwer, 2024, afl. 58, 121; VANDER ZWALMEN G., 'De vergoeding van de onwerkzame hechtenis' in DEJEMEPPE B. en MERCKX D. (eds.), *De voorlopige hechtenis*, Kluwer, 2000, 552; WINANTS A., 'De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie' in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatrijs Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1255.

73. Het ambt van secretaris wordt uitgeoefend door een of meer leden van de griffie van het Hof van Cassatie, aangewezen door de eerste voorzitter (art. 28, §4, derde lid, Wet Onwerkzame Hechtenis). De procureur-generaal bij het Hof van Cassatie of één van zijn advocaten-generaal brengt advies uit (art. 28, §5, derde lid, Wet Onwerkzame Hechtenis).

3. Vormvoorschriften en termijnen

74. De procedure wordt ingeleid door de neerlegging van een verzoekschrift, in twee exemplaren, ter griffie van het Hof van Cassatie³⁰⁷ (art. 28, §5, Wet Onwerkzame Hechtenis). Het verzoekschrift kan thans (nog?) niet geldig elektronisch worden neergelegd.³⁰⁸ Het moet ondertekend zijn door de betrokkene zelf of door zijn raadsman. Is dat niet het geval, dan is het beroep niet ontvankelijk.³⁰⁹ Het dient eveneens gedagtekend te zijn,³¹⁰ met redenen omkleed en eventuele bewijsstukken moeten worden bijgevoegd (art. 5 KB 10 januari 1975).

75. Het verzoekschrift mag worden opgesteld in een van de drie landstalen, naar keuze van de verzoeker (art. 5 en 6 KB 10 januari 1975). De taal van het verzoekschrift bepaalt de taal van de rechtspleging. Is het verzoekschrift in het Duits opgesteld, dan zal de voorzitter in een beschikking de taal bepalen waarin de rechtspleging zal worden gevoerd (art. 6 KB 10 januari 1975).

76. De beroepstermijn bedraagt 60 dagen. Overeenkomstig artikel 28, §5, Wet Onwerkzame Hechtenis neemt deze termijn een aanvang vanaf de kennisgeving van de beslissing van de minister of na verloop van de termijn waarbinnen hij uitspraak had moeten doen.

77. De artikelen 52-54 Ger.W. zijn van toepassing.³¹¹ Zo wordt overeenkomstig artikel 53*bis*, 1°, Ger.W., de termijn van zestig dagen ten aanzien van de verzoeker berekend vanaf de eerste dag die volgt op die waarop de beslissing werd aangeboden aan zijn woonplaats, of, in voorkomend geval, op zijn verblijfplaats of gekozen woonplaats.³¹² Is de zestigste dag een zaterdag, een zondag of een wettelijke feestdag, dan wordt de termijn overeenkomstig artikel 53, tweede lid, Ger.W. verlengd tot de eerstvolgende werkdag.³¹³

78. De beroepstermijn is geen wachttermijn. De verzoeker kan bijgevolg beroep aantekenen zodra de minister een beslissing heeft genomen en hoeft de formele kennisgeving hiervan niet af te wachten.³¹⁴

79. De beroepstermijn van 60 dagen is een vervaltermijn,³¹⁵ ook als de minister niet³¹⁶ of niet tijdig heeft beslist. De Commissie verklaart laattijdige verzoekschriften onontvankelijk, ook al neemt de minister *na* 6 maanden nog een laattijdige beslissing en wordt binnen 60 dagen beroep ingesteld tegen deze beslissing.^{317, 318} In dit laatste

---

³⁰⁷ Het verzuim van de verzoeker om de juiste bestemming te vermelden (de griffie van de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis in plaats van de griffie van het Hof van Cassatie) maakt geen overmacht uit: COH 17 juni 2015, AR 370N.

³⁰⁸ COH 25 mei 2023, AR 473F.

³⁰⁹ COH 19 april 2004, AR 193N; COH 5 december 2012, AR 313N; COH 14 oktober 2021, AR 497N. Zie ook COH 24 februari 2000, AR 205F: het hoger beroep werd d.m.v. een faxbericht ingesteld, zodat de authenticiteit van de handtekening niet kon worden geverifieerd en bovendien werd het verzoekschrift verstuurd naar de minister van Justitie in plaats van naar de griffie van het Hof van Cassatie: onontvankelijk.

³¹⁰ De afstempeling van het verzoekschrift op datum van neerlegging door het secretariaat van de Commissie met vermelding van de datum van neerlegging volstaat als datumvermelding en dagtekening: COH 14 oktober 2021, AR 498N.

³¹¹ BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 312; VANDER ZWALMEN G., 'L'indemnité en cas de détention inopérante' in *Liber amicorum Marc Châtel*, Kluwer, 1991, (429) 433.

³¹² Zie bv. COH 24 oktober 2019, AR 442F; COH 20 februari 2025, AR 558N. De beroepstermijn neemt bijgevolg geen aanvang indien de beslissing van de minister enkel ter kennis werd gebracht aan de raadsman van de verzoeker, op wiens adres de verzoeker geen woonplaats heeft gekozen: COH 1 februari 2024, AR 523N; COH 24 oktober 2024, AR 488F.

³¹³ COH 23 mei 1995, AR 142F; COH 17 oktober 2011, AR 295N.

³¹⁴ De minister kan dus niet voorhouden dat de verzoeker diende te wachten tot de volle termijn van zes maanden waarbinnen hij mocht beslissen, was verlopen alvorens beroep aan te tekenen tegen een beslissing waarvan vóór het verlopen van die termijn reeds was kennisgegeven: COH 22 maart 2005, AR 262-264F; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 52 (vn. 206).

³¹⁵ Zie bv. COH 24 oktober 2024, AR 488F; COH 20 februari 2025, AR 558N.

³¹⁶ Zie bv. COH 26 september 2024, AR 542N; VANDER ZWALMEN G., 'De vergoeding van de onwerkzame hechtenis' in DEJEMEPPE B. en MERCKX D. (eds.), *De voorlopige hechtenis*, Kluwer, 2000, (545) 554.

³¹⁷ Zie bv. COH 14 november 1988, AR 66F; COH 10 februari 1997, AR 88N; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 312. Daarentegen is het beroep, dat wordt ingesteld binnen de 60 dagen na de termijn waarbinnen de minister had moeten beslissen en vóór de laattijdige beslissing van de minister ontvankelijk: COH 30 januari 1992, AR 104F; COH 29 september 1997, AR 93N.

³¹⁸ Zie evenwel *supra*, nr. 66.

geval zou de beslissing van de minister nog wel kunnen worden uitgevoerd,³¹⁹ maar het beroep is niet meer mogelijk wegens laattijdigheid.³²⁰

80. Indien de verzoeker na een eerste, onbeantwoord³²¹ verzoekschrift aan de minister een tweede verzoekschrift met hetzelfde voorwerp richt aan de minister, die dit beantwoordt met een weigeringsbeslissing en de verzoeker (enkel) tegen deze laatste weigeringsbeslissing beroep aantekent, verklaart de Commissie dit beroep niet ontvankelijk. Een tweede verzoekschrift aan de minister laat immers niet toe om de beroepstermijn te omzeilen of om een nieuwe verhaalsmogelijkheid in het leven te roepen op gevaar af anders een geschil nooit definitief te kunnen afhandelen wanneer werd nagelaten om beroep in te stellen binnen de wettelijke termijn, voorzien bij afwezigheid van een beslissing van de minister.³²²

81. Ook de berusting in de beslissing van de minister, afgeleid uit de brief van de raadsman met de melding dat zijn cliënt instemt met de vergoeding zoals toegekend door de minister, heeft tot gevolg dat het beroep onontvankelijk is.³²³ Hieruit werd afgeleid dat de materie inzake de vergoeding voor onwerkzame voorlopige hechtenis de openbare orde niet raakt.³²⁴

4. De behandeling in beroep

82. De minister van Justitie beschikt over dertig dagen om een memorie van antwoord alsook het administratief en gerechtelijk dossier neer te leggen ter griffie van het Hof van Cassatie (art. 8 KB 10 januari 1975). De verzoeker beschikt hierna eveneens over dertig dagen om een memorie van wederantwoord in te dienen (art. 10 KB 10 januari 1975).³²⁵ De mededeling van de memorie van (weder)antwoord via e-mail aan de Commissie is niet geldig.³²⁶

De termijnen zijn voorgeschreven op straffe van niet-ontvankelijkheid,³²⁷ behalve in geval van verlenging in het belang van het onderzoek, bij een met redenen omklede beschikking van de voorzitter, na advies van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie (art. 8, 10 en 11 KB 10 januari 1975).³²⁸

Indien de griffie gesloten is op de laatste dag van de termijn van dertig dagen, dan wordt deze verlengd tot de eerstvolgende dag waarop de griffie open is (art. 11, eerste lid, KB 10 januari 1975).

De secretaris zendt een afschrift van de memorie van antwoord aan de verzoeker en van het verzoekschrift, van de bewijsstukken en van de memorie van wederantwoord aan de minister van Justitie (art. 7, 9 en 10 KB 10 januari 1975).

De voorzitter, het door hem als verslaggever aangewezen lid en de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie kunnen alle aanvullende ophelderingen vorderen van de partijen en van hun advocaat of de nodige inlichtingen vragen aan alle overheden en hun door die overheden alle stukken laten overleggen (art. 12 KB 10 januari 1975). Zij hebben evenwel, evenmin als de minister, onderzoeksbevoegdheid.

De secretaris roept de partijen ten minste zeven dagen vóór de zitting op, met vermelding van dag en uur van de zitting en de plaats en uren waarop het dossier ter beschikking van partijen of van hun advocaat zal worden gehouden, gedurende vier werkdagen vóór de verschijning (art. 13 KB 10 januari 1975).

³¹⁹ COH 28 maart 1991, AR 57N.

³²⁰ BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 311; STEVENS J., 'De vergoeding voor onwerkzame hechtenis. Een handleiding', *T.Strafr.* 2012, 78.

³²¹ De afwezigheid van beslissing wordt bijgevolg beschouwd als een impliciete weigeringsbeslissing.

³²² COH 2 december 2021, AR 507N; COH 22 september 2022, AR 516N. Zie ook COH 30 januari 1992, AR 106F en AR 107F.

³²³ COH 6 juni 2006, AR 279F.

³²⁴ RANERI G.-F., 'L'indemnisation en cas de détention préventive inopérante et l'ordre public' (noot onder COH 6 juni 2006, AR 279F), *JT* 2006, 816-817.

³²⁵ COH 8 januari 1996, AR 79N; zie de bespreking hiervan in VANDER ZWALMEN G., 'De vergoeding van de onwerkzame hechtenis' in DEJEMEPEPE B. en MERCKX D. (eds.), *De voorlopige hechtenis*, Kluwer, 2000, (545) 556.

³²⁶ COH 1 juni 2023, AR 517N.

³²⁷ Zie bv. COH 1 juni 2023, AR 517N; COH 19 december 2024, AR 489F en AR 490F.

³²⁸ Dit gebeurt zelden of nooit. Zie bv. COH 25 mei 1992, AR 112F. Zie ook COH 25 februari 1992, AR 115F.

5. De devolutive werking van het beroep

83. De Commissie kan het door de minister van Justitie toegekende bedrag niet verminderen.³²⁹ Evenmin kan de Commissie (of de minister zelf) terugkomen op de (eventueel impliciete) beslissing van de minister dat de hechtenis niet aan een persoonlijke gedraging van de verzoeker is te wijten³³⁰ of op de door de minister toegekende periode³³¹ waarvoor de verzoeker aanspraak kan maken op een vergoeding. Het beroep van de verzoeker kan immers niet tot zijn nadeel strekken.³³²

6. De zitting voor de commissie, de uitspraak en de uitvoering ervan

84. Tijdens de zitting die met gesloten deuren plaatsvindt (art. 28, §5, tweede lid, KB 10 januari 1975), wordt verslag uitgebracht (art. 14 KB 10 januari 1975), worden de partijen in hun middelen gehoord, zonder dat de tussenkomst van een advocaat verplicht is, en wordt advies uitgebracht door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie of één van zijn advocaten-generaal (art. 28, §5, derde lid, Wet Onwerkzame Hechtenis).³³³

85. De Commissie doet uitspraak in openbare zitting (art. 28, §5, vierde lid, Wet Onwerkzame Hechtenis) binnen zes maanden na het indienen van de memorie van antwoord of van wederantwoord, behoudens verlengingen tot maximum een jaar bij een met redenen omklede beslissing van de Commissie. De uitspraak kan zelfs bij verstek gebeuren,³³⁴ behalve bij verdaging om een wettige reden (art. 14 KB 10 januari 1975). De secretaris geeft binnen vijftien dagen aan partijen kennis van de beslissing (art. 15, tweede lid, KB 10 januari 1975).

86. De uitspraak is van jurisdictionele aard en moet bijgevolg gemotiveerd zijn.³³⁵ Ze is van rechtswege uitvoerbaar (art. 16 KB 10 januari 1975).

87. De beslissing van de Commissie wordt gewezen in laatste aanleg en is niet vatbaar voor enig rechtsmiddel (art. 28, §5, vierde lid, Wet Onwerkzame Hechtenis).³³⁶

88. Enkel op vraag van de belanghebbenden, hetzij in het verzoekschrift, hetzij later, zelfs mondeling,³³⁷ tot aan de sluiting van de debatten (art. 5, derde lid, KB 10 januari 1975), kan de publicatie in het Belgisch Staatsblad ervan worden bevolen (art. 15, tweede lid, KB 10 januari 1975), zonder dat het bedrag van de vergoeding mag worden vermeld. De kosten van bekendmaking vallen ten laste van de Schatkist (art. 28, §5, *in fine*, Wet Onwerkzame Hechtenis).³³⁸

89. De secretaris is niet bevoegd om een uitvoerbare uitgifte van de beslissingen van de Commissie af te leveren. Partijen ontvangen wel een voor eensluidend verklaard afschrift van de beslissing.

90. Indien schadevergoeding werd toegekend, voert de minister van Justitie deze beslissing ambtshalve uit. De Commissie komt niet tussen in de tenuitvoerlegging van de beslissingen.³³⁹

---

³²⁹ COH 18 januari 2010, AR 267N: hoewel uit de voorgelegde stukken niet bleek dat de verzoekster tijdens haar hechtenis en nadien ten gevolge van haar hechtenis effectief inkomstenverlies heeft geleden, heeft de Commissie de beslissing van de minister tot toekenning van de vergoeding wegens inkomstenverlies bevestigd. Ook de beslissing van de minister tot toekenning van een vergoeding wegens de kosten van verdediging, werd bevestigd, niettegenstaande de verzoekster niet het bewijs leverde dat zij persoonlijke schade had geleden uit hoofde van de verdedigingskosten.

³³⁰ Zie bv. COH 24 oktober 2024, AR 486F; COH 24 april 2025, AR 572N.

³³¹ Zie bv. COH 7 juni 2011, AR 364F; COH 20 februari 2025, AR 565N; STEVENS J., *De vergoeding voor onwerkzame hechtenis*, Kluwer, 2012, 55.

³³² BEERNAERT M.-A., BOSLY H.D. en VANDERMEERSCH D., *Droit de la procédure pénale*, die Keure, 2021, 1259; RANERI G.-F., 'Détection préventive inopérante. Evolutions récentes' in VANDERMEERSCH D. en DEJEMEPPE B. (eds.), *Détention préventive: 20 ans après?*, Larcier, 2010, (111) 146; MENNES I., 'Onwerkzame voorlopige hechtenis: vergoeding' in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2014, nr. 66; WINANTS A., 'De commissie onwerkzame hechtenis: een bijzondere instantie in de schoot van het Hof van Cassatie' in COUWENBERG I., ERNOTTE M.-C., INGELS B., MORTIER R. en PARREIN F. (eds.), *Het Hof van Cassatie in dialoog. Liber amicorum Beatrijs Deconinck en André Henkes*, Larcier-Intersentia, 2024, (1237) 1255.

³³³ BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., 'La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive', *RDPC 1973-1974*, (797) 830.

³³⁴ Zie bv. COH 21 maart 2024, AR 482F en AR 484F; COH 12 juni 2025, AR 585N.

³³⁵ BERNARD-TULKENS F. en BOSLY H.D., 'La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive', *RDPC 1973-1974*, (797) 830; BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 314; D'HAENENS J., 'De vergoeding voor onrechtmatige vrijheidsbeneming en voor onwerkdadige voorlopige hechtenis', *RW 1973-1974*, (225) 265.

³³⁶ Cass. 10 april 1992, *Arr.Cass.* 1991-1992, 775, concl. DU JARDIN; COH 16 december 1993, *JT 1995*, 749.

³³⁷ BOUTMANS E., *Voorlopige hechtenis*, Kluwer, 1985, 316.

³³⁸ Zie bv. COH 14 maart 2006, AR 275F; COH 6 juni 2006, AR 280F; COH 10 maart 2009, AR 325F.

³³⁹ MENNES I., 'Onwerkzame voorlopige hechtenis: vergoeding' in DE HERDT J. (ed.), *Comm. Straf.*, Kluwer, 2014, nr. 94; VANDER ZWALMEN G., 'De vergoeding van de onwerkzame hechtenis' in DEJEMEPPE B. en MERCKX D. (eds.), *De voorlopige hechtenis*, Kluwer, 2000, (545) 557.

V. Enkele cijfers – Kort besluit

91. Het bepalen van een adequate vergoeding voor een onwerkzame voorlopige hechtenis is een belangrijk onderdeel van het takenpakket van de Commissie, waaraan het Hof zijn medewerking verleent. Twee Nederlandstalige referendarissen en één Franstalige referendaris bereiden deze dossiers, met hulp van de griffie, inhoudelijk volledig voor. De Nederlandstalige Commissie heeft in de periode van 1 januari 2020 tot en met 31 december 2025 138 dossiers behandeld en de Franstalige Commissie in dezelfde periode 60 dossiers, wat neerkomt op een totaal van 198 dossiers op een periode van 6 jaar. Dit betekent een gemiddelde van ongeveer 23 dossiers per jaar die werden behandeld door de Nederlandstalige Commissie en ongeveer 10 dossiers per jaar door de Franstalige Commissie, hetzij in totaal gemiddeld ongeveer 33 dossiers per jaar.

92. De vraag wat een passende vergoeding is voor een voorlopige hechtenis die ongewenst en naderhand ook onwerkzaam blijkt te zijn, zal het voorwerp van discussie blijven.³⁴⁰ Voor sommigen zal geen vergoeding hoog genoeg zijn als compensatie voor dergelijk ingrijpende ervaring. De vergoeding wordt evenwel bepaald naar billijkheid en met inachtneming van alle omstandigheden van openbaar en privaat belang. Opdat een verzoek tot vergoeding zou slagen, is uit deze studie ook het belang van een zorgvuldig gedocumenteerde bewijsvoering gebleken.

---

³⁴⁰ Zie recent: <https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2025/01/30/een-jaar-onterecht-in-de-gevangenis-3-650-euro-vergoeding/>.

Toegang tot de rechter voor dierenrechtenverenigingen: het is aan de wetgever om de angel te verwijderen.

Sanne JANSEN, referendaris bij het Hof van Cassatie

I. Situering problematiek: to Eikendael or not to Eikendael...

1. De toegang tot de rechter voor dierenbeschermingsverenigingen in België werd lange tijd belemmerd door een strikte toepassing van het belangvereiste, zoals vervat in artikel 17 Ger.W. Volgens de klassieke rechtspraak kunnen verenigingen slechts in rechte optreden indien zij een rechtstreeks en persoonlijk belang kunnen aantonen. Dit is enkel het geval wanneer zij een vergoeding vorderen voor schade die bestaat in materiële schade door de aantasting van hun vermogen, of morele schade door de aantasting van hun goede naam of reputatie. Dit principe werd verankerd in het zogenaamde *Eikendael*-arrest uit 1982,³⁴¹ dat overigens betrekking had op een vordering van een milieuvereniging:

“Overwegende dat de rechtsvordering, naar luid van artikel 17 van het Gerechtelijk Wetboek, niet kan worden toegelaten, indien eiser geen belang heeft om ze in te dienen; dat, tenzij de wet anders bepaalt, de rechtsvordering ingesteld door een natuurlijke of rechtspersoon niet kan worden toegelaten, indien de eiser geen persoonlijk en rechtstreeks belang heeft, dit wil zeggen een eigen belang; dat het algemeen belang geen «eigen belang» is in die zin;

Overwegende dat het eigen belang van een rechtspersoon alleen datgene is wat zijn bestaan of zijn materiële en morele goederen, inzonderheid zijn vermogen, eer en goede naam, raakt;

Dat het enkele feit dat een rechtspersoon of een natuurlijke persoon een doel nastreeft, zij het een statutair doel, niet tot gevolg heeft dat hij een eigen belang tot stand heeft gebracht, nu toch een ieder gelijk welk doel kan opvatten;”

Deze rechtspraak houdt in dat verenigingen geen vordering kunnen instellen louter ter bevordering van het algemeen belang (i.e. een *actio popularis*), noch ter verwezenlijking van één van hun statutaire doelstellingen (ook wel ‘collectief belang’ genoemd), zoals dierenwelzijn.

2. Artikel 17 Ger.W. heeft een algemene draagwijdte en is volgens het Hof van Cassatie van toepassing in zowel burgerlijke als strafrechtelijke procedures.³⁴² In laatstgenoemde procedures moet bovendien artikel 3 V.T.Sv. in overweging worden genomen: enkel de partij die aannemelijk maakt schade te hebben geleden ingevolge de aangeklaagde feiten, kan zich burgerlijke partij stellen.³⁴³ Het zij opgemerkt dat men in strafprocedures de strafvordering op gang kan brengen via een klacht met burgerlijke-partijstelling bij de onderzoeksrechter of via rechtstreekse dagvaarding, of dat men zich pas later, wanneer de strafvordering reeds op gang is, in verschillende fasen van de procedure burgerlijke partij kan stellen: voor de onderzoeksrechter, voor het onderzoeksgerecht of voor de vonnisrechter.

3. Vele auteurs bekritisieren de Eikendael-doctrine. Zo zou er sprake zijn van ‘contaminatie’ van het belang dat vereist is voor de toelaatbaarheid van de vordering, door het belang waarvan de krenking materieelrechtelijk

---

³⁴¹ Cass. 19 november 1982, AR 3375, [ECLI:BE:CASS:1982:ARR.19821119.13](#), *Arr.Cass.* 1982-1983, 372, concl. eerste adv.-gen. KRINGS E., *Pas.* 1983, I, 338, *Jura Falc.* 1982-1983, 423, noot DE GREEF D. en *RW* 1983-1984, 2031, noot LAENENS J. Zie ook later: Cass. 19 september 1996, C.95.0386.F, [ECLI:BE:CASS:1996:ARR.19960919.5](#), *Arr.Cass.* 1996, 775, *Pas.* 1996, I, 830, *RCIB* 1997, 105, DE SCHUTTER O. en *RW* 1997-1998, 775, noot. Staat (principiële) positief ten aanzien van de Eikendael-doctrine: VAN COMPERNOLLE J., ‘Quelques réflexions sur l’action d’intérêt collectif : à propos de deux arrêts récents de la Cour de Cassation’, *RPS* 1984, 1-17.

³⁴² Zie ook in strafrechtelijke procedures: Cass. 24 november 1982, AR 2237, [ECLI:BE:CASS:1982:ARR.19821124.9](#), *Arr.Cass.* 1982-1983, 362, concl. VELU J. en *Pas.* 1983, I, 361, concl. VELU J. Zie daarna: Cass. 9 november 1983, AR 3107, [ECLI:BE:CASS:1981:ARR.19811009.11](#), *Arr.Cass.* 1983-1984, 288 en *Pas.* 1984, I, 266; Cass. 13 mei 1986, 9757, *Arr.Cass.* 1985-1986, 1234 en *Pas.* 1986, I, 1111; Cass. 16 oktober 1991, AR 9048, [ECLI:BE:CASS:1991:ARR.19911016.11](#), *Arr.Cass.* 1991-1992, 157, *Pas.* 1992, I, 129 en *RW* 1991-1992, 919.

³⁴³ Zie over het aannemelijk maken van de schade ingevolge de aangeklaagde feiten: Cass. 27 februari 2018, P.17.0895.N, [ECLI:BE:CASS:2018:ARR.20180227.5](#).

vereist is voor de gegrondheid van de vordering.³⁴⁴ Zij stellen dat de vordering waarmee men een vergoeding eist voor de krenking van een algemeen of collectief belang niet onontvankelijk is omdat men bij zulke vordering geen persoonlijk belang zou hebben, maar wel omdat men geen hoedanigheid heeft om ze in te stellen. De hoedanigheid betreft de bevoegdheid van de eiser ten opzichte van wat wordt gevorderd. De eiser kan deze bevoegdheid enkel ontleen aan een eigen subjectief recht, en niet aan het subjectief recht van een ander of aan het objectieve recht (wat neerkomt op een *actio popularis*)³⁴⁵. Het feit dat het belang waarvan de krenking schade vormt geen persoonlijk karakter heeft, raakt dan weer de gegrondheid van de vordering en niet de ontvankelijkheid ervan.³⁴⁶

Niettemin wordt het voorgaande genuanceerd voor de burgerlijke-partijstelling voor de strafrechter. In dit geval zou de Eikendael-doctrine toch aanvaardbaar zijn. Anders dan bij een aansprakelijkheidsvordering voor de burgerlijke rechter, geldt het persoonlijk belangvereiste bij een burgerlijke-partijstelling wél als een toelaatbaarheidsvereiste, aangezien de eiser vooraf aannemelijk moet maken dat hijzelf door het misdrijf schade heeft geleden.³⁴⁷ Dit vereiste wordt vooropgesteld gelet op de verstrekkende gevolgen van de burgerlijke-partijstelling: met name het op gang brengen van de strafvordering.

4. In de loop van de jaren evolueerden zowel de wetgeving als de feitenrechtspraak in een meer pragmatische richting. Door middel van wetgevende initiatieven werd het steeds meer belangenverenigingen toegestaan om toch een collectieve vordering in te stellen ter bevordering van hun statutair doel. Aanvankelijk gold dit voor de beroepsverenigingen³⁴⁸ en de werkgeversorganisaties³⁴⁹. Vervolgens werden ook stakingsvorderingen mogelijk voor verenigingen voor bepaalde professionelen³⁵⁰ en consumentenverenigingen³⁵¹. Deze kregen later ook een rechtsvordering tot collectief herstel.³⁵² Daarna kregen ook verenigingen die zich inzetten voor het uitbannen van racisme,³⁵³ discriminatie,³⁵⁴ ontkenning van genocide³⁵⁵ en mensenhandel³⁵⁶ vorderingsmogelijkheden.

³⁴⁴ KRUIHOF M., 'Privaatrechtelijke facetten van algemeenbelangacties bij de justitiële rechter', *TPR* 2022, (21) 65.

³⁴⁵ VAN EEKERT S. en VOET S., 'De vorderingen van milieuverenigingen ten behoeve van milieubelangen bij de civiele rechter', *RW* 2024-2025, 803 e.v. Zie gelijkaardig: VANQUATHEN L. en VUYLSTEKE J., 'Dierenverenigingen gemuikorf', *NJW* 2024, (998) 1000.

³⁴⁶ KRUIHOF M., 'Privaatrechtelijke facetten van algemeenbelangacties bij de justitiële rechter', *TPR* 2022, (21) 65. Zie ook: TAELEMAN P. en THION Ph., 'Bundeling van vorderingen', *TPR* 2003, 1523, nr. 46. Zie ook kritisch over deze visie van het Hof van Cassatie vóór het Eikendael-arrest in 1982: LINDEMANS J., 'Het optreden in rechte van groeperingen ter verdediging van de individuele of collectieve belangen van hun leden', *RW* 1979-1980, 2093. Zie recenter: TAELEMAN P. en VAN DONINCK J., 'Toegang tot de rechter belangt ons allen aan', *DS* 15 juli 2024; VAN EEKERT S. en VOET S., 'De vorderingen van milieuverenigingen ten behoeve van milieubelangen bij de civiele rechter', *RW* 2024-2025, (803) 805-807; VAN EEKERT S. en VOET S., 'De Eikendael-doctrine elf jaar na haar afschaffing terug van nooit weg geweest?', *Juristenkrant* 2024, 26 juni 2024, (12) 13.

³⁴⁷ Zie in die zin: KRUIHOF M., 'Privaatrechtelijke facetten van algemeenbelangacties bij de justitiële rechter', *TPR* 2022, (21) 65.

³⁴⁸ Art. 10, eerste lid, Wet van 1898 op de beroepsverenigingen, *BS* 8 april 1898. Zie nu art. 9:25, eerste lid, *WVv*. Aldus mogen erkende beroepsverenigingen een vordering instellen om de collectieve of individuele belangen van hun leden te behartigen: *Cass.* 10 februari 1988, *Arr. Cass.* 1987-1988, 736; zie bv. ook DE GEYTER S., 'Commentaar bij artikel 9:25 *WVv*' in *Artikelsgewijze commentaar vennootschappen en verenigingen*, Kluwer, 2025, nrs. 1-2.

³⁴⁹ Zie art. 79, § 1, Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk.

³⁵⁰ Zie reeds artikel 1 KB nr. 55 van 23 december 1934 tot bescherming van de voortbrengers, handelaars en verbruikers tegen zekere handelwijzen strekkende tot het verdraaien van de normale voorwaarden der mededinging, *BS* 30 december 1934, 6850. Zie later ook art. 57, eerste lid, Wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken, *BS* 30 juli 1971, 9098; art. 98, §1, 3., Wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, *BS* 29 augustus 1991, 18712; art. 113, eerste lid, 3°, Wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming, *BS* 12 april 2010, 20803. Zie nu art. XVII.7, § 1, eerste lid, 3°, *WER*.

³⁵¹ Zie reeds art. 57, tweede lid, Wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken, *BS* 30 juli 1971, 9098; art. 98, § 1, 4., Wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, *BS* 29 augustus 1991, 18712; art. 113, eerste lid, 4°, Wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming, *BS* 12 april 2010, 20803. Zie nu art. XVII.7, § 1, eerste lid, 4°, *WER*. De intracommunautaire vordering tot staking ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten werd in 1998 ingevoerd door Richtlijn 98/27/EG van 19 mei 1998 betreffende het doen staken van inbreuken in het raam van de bescherming van de consumentenbelangen, *Pb. L* 16 juni 1998, afl. 166, p. 51, zoals gewijzigd door Richtlijn 2009/22/EG van 23 april 2009 betreffende het doen staken van inbreuken in het raam van de bescherming van de consumentenbelangen, *Pb. L* 1 mei 2009, afl. 110, p. 30-36. Ondertussen werd deze vervangen door Richtlijn (EU) 2020/1828 van 25 november 2020 betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG, www.eur-lex.europa.eu.

³⁵² Zie Richtlijn (EU) 2020/1828 van 25 november 2020 betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG. Zie reeds voordien naar Belgisch recht: art. 98, § 1, tweede lid, Wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, *BS* 29 augustus 1991, 18712; art. 113, tweede lid, Wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming, *BS* 12 april 2010, 20803. Naar Belgisch recht dient momenteel rekening gehouden te worden met art. XVII.36 e.v. *WER*.

³⁵³ Art. 32 Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme en xenofobie ingegeven daden, *BS* 8 augustus 1981, 9928.

³⁵⁴ Art. 30 Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *BS* 30 mei 2007, 29016; artikel 35 van de Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen, *BS* 30 mei 2007, 29031.

³⁵⁵ Art. 4 Wet van 23 maart 1995 tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de Tweede Wereldoorlog door het Duitse nationaalsocialistische regime is gepleegd, *BS* 30 maart 1995, 7996.

³⁵⁶ Art. 11, § 2, Wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van mensenhandel en mensensmokkel, *BS* 25 april 1995, 10823.

5. In 2013 erkende het Hof van Cassatie, in uitvoering van het Aarhus-Verdrag, een vorderingsmogelijkheid voor milieuverenigingen in de *Huldenberg*-zaak.³⁵⁷ Ten slotte werd, naar aanleiding van een arrest van het Grondwettelijk Hof³⁵⁸, ook in de wet een vorderingsrecht toegekend aan verenigingen die via hun vordering de bescherming van de rechten van de mens of de fundamentele vrijheden beogen.³⁵⁹

6. Voor verenigingen die louter dierenbescherming nastreven, werd daarentegen niets bijzonders geregeld. In de praktijk werden dierenbeschermingsorganisaties zoals GAIA en Animal Rights door de feitenrechters wel steeds vaker erkend als belanghebbende partijen, met name in procedures rond dierenmishandeling en dierenwelzijn.³⁶⁰ Deze evolutie betekende een geleidelijke afstand van de zogenaamde Eikendael-doctrine, die traditioneel een strikt 'persoonlijk belang' vereiste voor de ontvankelijkheid van de vordering.

7. Ten slotte moet worden opgemerkt dat de Raad van State en het Grondwettelijk Hof een afwijkende rechtspraak hanteren inzake het objectief contentieux. Beide rechtscolleges aanvaardden onder bepaalde voorwaarden dat verenigingen kunnen optreden op basis van een collectief belang. Zo erkent het Grondwettelijk Hof dat verenigingen een beroep kunnen instellen of tussenkomen, op voorwaarde dat zij daadwerkelijk een maatschappelijk doel van een bijzondere aard nastreven dat een collectief belang verdedigt, en dat de bestreden norm dit maatschappelijk doel kan raken.³⁶¹ Een gelijkaardige benadering geldt bij de Raad van State: een vzw die volgens haar statuten een collectief belang behartigt, kan ter verdediging van dat belang een vernietigingsberoep instellen.³⁶² Dit geldt ook voor verenigingen die dierenrechten verdedigen.³⁶³

II. Tussengekomen cassatiearresten en de reactie in de doctrine

A. Cass. 11 juni 2024

8. Op 11 juni 2024 deed het Hof van Cassatie in deze materie uitspraak.³⁶⁴ Het cassatiearrest paste de eerdergenoemde Eikendael-doctrine toe en oordeelde principieel³⁶⁵ – in navolging van de gestoffeerde conclusie van advocaat-generaal Schoeters³⁶⁶ – dat dierenrechtenverenigingen *geen* vorderingen kunnen instellen die louter verband houden met hun statutair doel, namelijk de bescherming van dieren. De maatschappelijke weerklank op dit principiële arrest is groot: het arrest beroert niet alleen de pennen in juridische vaktijdschriften,³⁶⁷ maar lokt ook reacties uit in de nationale pers.³⁶⁸

³⁵⁷ Cass. 11 juni 2013, P.12.1389.N, [ECLI:BE:CASS:2013:ARR.20130611.12](#), *Arr.Cass.* 2013, 1472, *Amén.* 2014, 94, noot TULKENS F., *TMR* 2013, 392, noot LEFRANC P., *TROS-Nieuwsbrief* 2013, 7, noot en *T.Strafr.* 2014, 120, noot MEGANCK B.

³⁵⁸ Zie GwH 10 oktober 2013, nr. 133/2013. Zie ook: GwH 6 juli 2017, nr. 87/2017.

³⁵⁹ Art. 17, tweede lid, Ger.W., zoals ingevoerd door art. 137 Wet van 21 december 2018 houdende diverse bepalingen betreffende justitie, *BS* 31 december 2018.

³⁶⁰ Zie voor ongepubliceerde rechtspraak in deze materie: CHRISTIAENSSEN P., 'Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendael ten onrechte nieuw leven in', *RW* 2023-2024, (443) vn. 72 e.v.

³⁶¹ Zie bv. GwH 14 februari 2013, nr. 6/2013, r.o. B.3.2.; GwH 28 februari 2019, nr. 33/2019, r.o. B.7.2.; GwH 23 januari 2020, nr. 11/2020, r.o. B.4.2.; GwH 24 september 2020, nr. 119/2020, r.o. B.4.2.; GwH 21 januari 2021, nr. 10/2021, r.o. B.3.; GwH 19 oktober 2023, nr. 134/2023, [ECLI:BE:GHCC:2023:ARR.134](#), r.o. B.4.2. e.v.; GwH 21 maart 2024, nr. 33/2024, [ECLI:BE:GHCC:2024:ARR.033](#), r.o. B.3.1.

³⁶² Zie in het algemeen m.b.t. verenigingen RvS 10 maart 1981, nr. 21.012; RvS 27 oktober 1988, nr. 31.278; RvS 17 november 2008, nr. 187.998; RvS 29 september 2009, nr. 196.499; RvS 29 augustus 2011, nr. 214.888; RvS 11 mei 2021, nr. 250.558; RvS 30 januari 2024, nr. 258.642; RvS 12 juli 2024, nr. 260.429; RvS 19 december 2024, nr. 261.810; RvS 28 maart 2025, nr. 262.777. Vgl.: RvS 12 mei 2025, nr. 263.261.

³⁶³ Zie specifiek m.b.t. verenigingen die het dierenwelzijn bevorderen: RvS 10 december 2024, nr. 261.688; RvS 8 juli 2021, nr. 251.231 (expliciet); RvS 24 oktober 2019, nr. 245.872 (impliciet); RvS 9 juli 2009, nr. 195.157 (expliciet, maar niet ontvankelijk); RvS 12 oktober 2006, nr. 163.476 (impliciet).

³⁶⁴ Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240611.2N.21](#), met concl. adv.-gen. SCHOETERS D.

³⁶⁵ Het Hof van Cassatie beschouwt het als een kernarrest, getuige hiervan de opname van dit arrest in het officiële jaarverslag van het Hof van Cassatie 2024 (p. 73), onder de hoofding "richtinggevende arresten".

³⁶⁶ Concl. adv.-gen. SCHOETERS D. voor Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:CONC.20240611.2N.21](#).

³⁶⁷ Zie *kritisch*: CHRISTIAENSSEN P., 'Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendael ten onrechte nieuw leven in', *RW* 2023-2024, (443) nr. 17; HERBOTS P. en DRIESSEN M., 'Het lot van dieren ligt in handen van het Europees Hof van Justitie', *NJW* 2024, 779-780; LENAERTS L., 'Dierenwelzijn, milieurecht en Aarhus: snijdt Cassatie de bocht niet te kort af?', *Juristenkrant* 12 februari 2025, 13; THIRIAR P., 'Geen rechtsvordering voor dierenwelzijn', *Juristenkrant* 11 september 2024, 11; VAN EEKERT S. en VOET S., 'De Eikendaeldoctrine elf jaar na haar afschaffing terug van nooit weg geweest?', *Juristenkrant* 2024, 26 juni 2024, 12-13; VANQUATHEN L. en VUYLSTEKE J., 'Dierenverenigingen gemuilkorfd', *NJW* 2024, (998) 1002. Zie *positief* over dit arrest: CROONENBERGHS C., DE BEUKELAER K. en GRUWEZ J., 'Cassatie's weigering van rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsorganisaties was de juiste beslissing', *Jura Falconis* 2025, 4-16.

³⁶⁸ Zie *kritisch*: DROEVEN V., 'Hof van Cassatie maakt Animal Rights en co. machteloos tegen dierenmishandeling', *DS* 9 juli 2024; TAELEMAN P. en VAN DONINCK J., 'Toegang tot de rechter belangt ons allen aan', *DS* 15 juli 2024; SCHOUKENS H., 'Animal farm in de rechtbank: dierenwelzijn de das omgedaan', *DS* 17 juli 2024. Zie *positief* over dit arrest: KRUIHOF M., DE WULF H. en VAN HOE A., 'Cassatie heeft gelijk met zijn arrest over dierenwelzijn: de politici moeten de wet maar aanpassen', *DS* 11 juli 2024.

Hierna volgt een korte toelichting bij elke overweging van het Hof over het vorderingsrecht van verenigingen die zich inzetten voor dierenwelzijn.

1. *Eikendael it is*

9. Het cassatiearrest van 11 juni 2024 vangt aan met het citeren van artikel 17, eerste lid, Ger.W. en enkele overwegingen die een bevestiging inhouden van de klassieke Eikendael-doctrine. Volgens het Hof van Cassatie kunnen rechtspersonen in principe geen vordering instellen wegens de aantasting van hun statutair bepaald collectief belang.

Zoals aangegeven, hebben tal van auteurs de Eikendael-doctrine op procesrechtelijk vlak bekritiseerd, onder meer wegens de mogelijke verwarring tussen ‘belang’ en ‘hoedanigheid’ in de fase van de ontvankelijkheid. Sommige auteurs achtten de doctrine nog wel beperkt toepasselijk in het geval van een burgerlijke-partijstelling voor de strafrechter, gelet op de verstrekkende gevolgen daarvan, met name het initiëren van de strafvordering.

Niettemin preciseert advocaat-generaal Schoeters in zijn conclusie voor het cassatiearrest van 11 juni 2024, na uitvoerig onderzoek, dat de rechtspraak van het Hof van Cassatie impliceert dat steeds eenzelfde invulling wordt gegeven aan het ‘eigen belang’ als ontvankelijkheidsvereiste voor het instellen van een burgerlijke rechtsvordering. Zowel voor de burgerlijke rechter als voor de strafrechter geldt de Eikendael-doctrine, behoudens wettelijke en verdragsrechtelijke uitzonderingen.³⁶⁹

De volgende vraag die het Hof van Cassatie onderzoekt, is of er wettelijke of verdragsuitzonderingen bestaan voor een dierenrechtenvereniging die een collectief belang nastreeft.

2. *Geen Aarhus*

10. Het Hof onderzoekt ten eerste of er sprake is van een verdragsrechtelijke verplichting om toegang tot de rechter te verlenen in het kader van het Verdrag van Aarhus. In het *Huldenberg*-arrest van 11 juni 2013³⁷⁰ werd immers geoordeeld dat België zich ertoe had verbonden om verenigingen die de bevordering van *milieubescherming* tot doel hebben, toegang tot de rechter te verzekeren wanneer zij het handelen of het nalaten van privépersonen en overheidsinstanties willen betwisten die strijdig zijn met de bepalingen van het nationale milieurecht, voor zover zij daartoe voldoen aan de in het nationale recht neergelegde criteria. Aldus beschikken milieubeschermingsverenigingen over toegang tot de rechter met betrekking tot vorderingen die zij instellen ter bevordering van de milieubescherming.

Het Hof van Cassatie overweegt in het arrest van 11 juni 2024 hierover echter het volgende:

“Uit de artikelen 2.4, 3.4 en 9.3 van het verdrag van 25 juni 1998 betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden (hierna Verdrag van Aarhus) volgt dat artikel 17, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek derwijze dient te worden uitgelegd dat aan verenigingen die de bevordering van de milieubescherming tot doel hebben, de toegang tot de rechter is verzekerd met het oog op de betwisting van het handelen en het nalaten van privépersonen en overheidsinstanties die strijdig zijn met bepalingen van het nationale recht betreffende het milieu, voor zover die verenigingen daartoe voldoen aan de in het nationale recht neergelegde criteria.

Bijgevolg vereist een verdragsconforme uitlegging van artikel 17, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek dat dergelijke verenigingen, in het kader van het instellen van burgerlijke rechtsvorderingen tot bevordering van de milieubescherming, moeten worden geacht het vereiste eigen belang te hebben.

De bevordering of de vrijwaring van het dierenwelzijn is echter geen milieuaangelegenheid zoals bedoeld in het Verdrag van Aarhus.”

Het Hof van Cassatie is resoluut: de bevordering of de vrijwaring van dierenwelzijn vormt geen milieuaangelegenheid zoals bedoeld in het Verdrag van Aarhus. Dierenrechtenverenigingen kunnen zich

³⁶⁹ Concl. adv.-gen. SCHOETERS D. voor Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:CONC.20240611.2N.21.](#)

³⁷⁰ Cass. 11 juni 2013, P.12.1389.N, [ECLI:BE:CASS:2013:ARR.20130611.12.](#)

bijgevolg in principe niet beroepen op dezelfde verdragsuitzondering als milieuverenigingen om toegang tot de rechter te verkrijgen voor collectieve vorderingen.

11. Op de zinsnede “*De bevordering of de vrijwaring van het dierenwelzijn is echter geen milieuaangelegenheid zoals bedoeld in het Verdrag van Aarhus*” kwam vanuit verschillende hoeken kritiek. Zo werd opgemerkt dat dierenwelzijn soms overlapt met milieubescherming.³⁷¹ Dit is inderdaad bijvoorbeeld het geval bij de bescherming van de habitat van wilde dieren, waarop het verdrag van Aarhus wel van toepassing kan zijn. Het verdrag maakt immers bij het begrip ‘milieu-informatie’ ook gewag van ‘de biologische diversiteit en componenten daarvan’.³⁷²

Een vonnis van de correctionele rechtbank Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, van 12 april 2016 illustreert deze overlap.³⁷³ In deze zaak werd een vordering tot een morele schadevergoeding, ingesteld door een milieuvereniging die blijkens haar statuten onder meer de bescherming, het behoud en het welzijn van in het wild levende vogelsoorten nastreeft en zich daadwerkelijk hiervoor inzet, ontvankelijk verklaard. Deze zaak betrof misdrijven inzake het vangen en houden van vogels, het bezit van verboden vangtuigen en het knoeien met ringen.

M.i. kan de voormelde kritiek eenvoudig worden ondervangen door het cassatiearrest van 11 juni 2024 aldus te interpreteren dat het vrijwaren van dierenwelzijn *in de regel* géén milieuaangelegenheid is. Het louter aanvoeren van dierenwelzijn als statutair doel zal onvoldoende zijn om zich op het Verdrag van Aarhus te kunnen beroepen. Er zal steeds ook een aantoonbare milieubeschermingscomponent aanwezig moeten zijn om deze uitzonderingsgrond te kunnen inroepen (zie ook verder).

3. Geen bescherming van de rechten van de mens of van fundamentele vrijheden

12. Ten tweede onderzoekt het Hof van Cassatie of er sprake was van een nationaalrechtelijke uitzondering die toegang tot de rechter zou kunnen verschaffen. Het arrest analyseert uitvoerig of dierenrechtenverenigingen onder de uitzonderingsbepaling in artikel 17, tweede lid, Ger.W. vallen. Deze bepaling voorziet in een toegang tot de rechter voor vorderingen ingesteld door verenigingen die de bescherming beogen van de rechten van de mens of van de fundamentele vrijheden.

In deze context onderzoekt het Hof of het bevorderen van het dierenwelzijn als dusdanig kan worden beschouwd als een doelstelling die bescherming beoogt van de rechten van de mens of van de fundamentele vrijheden, zoals erkend in de Grondwet, zowel in een Belgische als in een Europese context:

“Artikel 17, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek, zoals ingevoegd bij artikel 137 van de wet van 21 december 2018 houdende diverse bepalingen betreffende justitie, bepaalt: “De rechtsovereenkomst van een rechtspersoon, die de bescherming beoogt van de rechten van de mens of fundamentele vrijheden zoals zij zijn erkend in de Grondwet en in de internationale instrumenten die België binden, is eveneens ontvankelijk onder de volgende voorwaarden:

1° het maatschappelijk doel van de rechtspersoon is van bijzondere aard, onderscheiden van het nastreven van het algemeen belang;

2° de rechtspersoon streeft op duurzame en effectieve wijze dit maatschappelijk doel na;

---

³⁷¹ CHRISTIAENSSEN P., ‘Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendael ten onrechte nieuw leven in’, *RW* 2023-2024, (443) nr. 17; CHRISTIAENSSEN P., *All animals are equal, but... Gelijkheid en zorgvuldigheid in het dierenrecht*, Doctoraatsproefschrift KU Leuven, 2025, 251, nr. 321 (stelt ook verregaander dat de bescherming die Aarhus biedt niet beperkt hoeft te blijven tot wilde dieren). Zie: VANQUATHM L. en VUYLSTEKE J., ‘Dierenverenigingen gemuilkorfd’, *NJW* 2024, (998) 1002 (met verwijzing naar vorderingen ingesteld in de milieucontext die ook het dierenwelzijn kunnen bevorderen: zoals een jachtverbod, een vrijlating van wilde dieren in gevangenschap of een verbod op vuurwerk dat de habitat van wilde dieren verstoort of een vordering tot schadevergoeding voor milieu-inbreuken nadelig voor dieren (zoals de illegale stroperij of gevangenschap van wilde dieren)). Zie ook: HERBOTS P. en DRIESSEN M., ‘Het lot van dieren ligt in handen van het Europees Hof van Justitie’, *NJW* 2024, 779-780; SCHOUKENS H., ‘Animal farm in de rechtbank: dierenwelzijn de das omgedaan’, *DS* 17 juli 2024. Vgl. LENAERTS L., ‘Dierenwelzijn, milieurecht en Aarhus: snijdt Cassatie de bocht niet te kort af?’, *Juristenkrant* 12 februari 2025, 13 (deze auteur verwijst niet naar de wilde dieren, zoals Christiaenssen, maar naar de bijlage 1 van het Aarhus Verdrag, waarin slachthuizen worden genoemd (m.i. in een andere context dan dierenwelzijn)).

³⁷² Zie art. 2.3.a Verdrag van Aarhus.

³⁷³ Zie Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 12 april 2016, *RW* 2016-17, 1392. Vgl. ook met een Nederlandse zaak (die evenwel betrekking had op bestuursrecht): Rb. Limburg 23 april 2021, ECLI:NL:RBLIM:2021:3600. Vgl. ook met de feiten ten grondslag aan: Cass. 10 november 2021, P.21.0862.F, [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211110.2F.4](https://eur-lex.europa.eu/eli/be/cass/2021/arr.20211110.2f.4) (toepassing Aarhus bij een vogelbeschermingsbeweging: geen rechtsplegingsvergoeding).

3° de rechtspersoon treedt op in rechte in het kader van dat maatschappelijk doel, met het oog op de verdediging van een belang dat verband houdt met dat doel;

4° de rechtspersoon streeft met zijn rechtsvordering louter een collectief belang na.”

Die bepaling vereist dat de rechtsvordering van de rechtspersoon, in zoverre die rechtspersoon voldoet aan de voor het overige gestelde voorwaarden, de bescherming beoogt van de rechten van de mens of fundamentele vrijheden zoals zij zijn erkend in de Grondwet en in de internationale instrumenten die België binden.

Artikel 13 VWEU bepaalt: “Bij het formuleren en uitvoeren van het beleid van de Unie op het gebied van landbouw, visserij, vervoer, interne markt en onderzoek, technologische ontwikkeling en de ruimte, houden de Unie en de lidstaten ten volle rekening met hetgeen vereist is voor het welzijn van dieren als wezens met gevoel, onder eerbiediging van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen en gebruiken van de lidstaten met betrekking tot met name godsdienstige riten, culturele tradities en regionaal erfgoed.”

De Verordening (EG) nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden overweegt in de Preambule onder meer: “(4) Dierenwelzijn is een van de waarden van de Gemeenschap en is vastgelegd in het Protocol nr. 33 betreffende de bescherming en het welzijn van dieren („Protocol nr. 33”) dat aan het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap is gehecht. De bescherming van dieren bij het slachten of doden is een publieke zaak, die de houding van consumenten tegenover landbouwproducten beïnvloedt. Daarnaast leidt een verbetering van de bescherming van dieren bij het slachten tot een betere vleeskwiteit en indirect ook tot veiligere arbeidsomstandigheden in slachthuizen.”

Uit het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 17 december 2020 in de zaak C 336/19, de arresten van het Grondwettelijk Hof nr. 117/2021 en 118/2021 van 30 september 2021 en nr. 114/23 van 20 juli 2023 en het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 13 februari 2024 inzake de verzoeken nr. 16760/22 en andere, blijkt dat de bescherming van het dierenwelzijn een door de Europese Unie erkende doelstelling van algemeen belang is, alsook een ethische waarde in de zin van de artikelen 9.2 en 10.2 EVRM, waaraan in de hedendaagse democratische samenlevingen steeds meer belang wordt gehecht en waarmee rekening moet worden gehouden bij de beoordeling van beperkingen op rechten en vrijheden van de mens.

Hieruit volgt dat de bescherming van het dierenwelzijn is erkend in internationale instrumenten die België binden, evenwel zonder dat die instrumenten aan België de verplichting opleggen om de toegang tot de rechter te verzekeren aan verenigingen die zich het dierenwelzijn of bepaalde aspecten daarvan tot maatschappelijk doel hebben gesteld, met het oog op de betwisting van gedragingen die strijdig zijn met bepalingen betreffende het dierenwelzijn.

Artikel 7bis Grondwet, na de herziening ervan op 15 mei 2024 om een lid toe te voegen dat het dierenwelzijn regelt, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 24 mei 2024, bepaalt in zijn tweede lid: “Bij de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden streven de federale Staat, de gemeenschappen en de gewesten naar bescherming van en zorg voor dieren als wezens met gevoel.”

Die bepaling verwoordt overeenkomstig haar ontstaansgeschiedenis een algemene beleidsdoelstelling. Zij is niet bedoeld om als dusdanig afdwingbare subjectieve rechten in het leven te roepen, maar wel om te dienen als richtlijn voor de overheid en als eventuele leidraad bij de rechterlijke uitlegging van regelgeving. Evenwel kan in de huidige stand van de wetgeving noch uit die bepaling noch uit enige andere bepaling of enig algemeen rechtsbeginsel worden afgeleid dat artikel 17 Gerechtelijk Wetboek een recht op toegang tot de rechter verschaft aan verenigingen die het dierenwelzijn als maatschappelijk doel hebben, met het oog op de betwisting van gedragingen die strijdig zijn met bepalingen betreffende het dierenwelzijn.

Ten slotte is het bevorderen of vrijwaren van het dierenwelzijn als dusdanig geen doelstelling die de bescherming beoogt van de rechten van de mens of van fundamentele vrijheden zoals zij zijn erkend in de Grondwet.”

13. Naar aanleiding van deze laatste overweging rees in de doctrine de kritiek dat de vrijwaring van dierenwelzijn in bepaalde omstandigheden – net zoals milieubescherming – kan overlappen met de bescherming van de rechten van de mens.³⁷⁴ Het Hof van Cassatie zou hiermee onvoldoende rekening hebben gehouden.

Toch dient opgemerkt te worden dat het Hof op een zorgvuldige wijze specificeert dat “*het bevorderen of vrijwaren van het dierenwelzijn als dusdanig geen doelstelling die de bescherming beoogt van de rechten van de mens of van fundamentele vrijheden zoals zij zijn erkend in de Grondwet*”.³⁷⁵ Aldus houdt het Hof van Cassatie impliciet rekening met de voormelde kritiek door het gebruik van de bewoordingen ‘als dusdanig’.

14. In de kritieken wordt ook verwezen naar een arrest van het Grondwettelijk Hof van 30 september 2021. Het Hof van Cassatie zou met dit arrest geen rekening hebben gehouden. Dat arrest stelde immers uitdrukkelijk voorop dat het dierenwelzijn niet enkel een doel van algemeen belang is, maar ook *kan* vallen onder de bescherming van rechten en vrijheden van personen die in hun “*levensopvatting gehecht zijn aan het welzijn van dieren*”.³⁷⁶

Ten eerste dient opgemerkt te worden dat het Hof van Cassatie zijn arrest van 11 juni 2024 heeft geveld met kennis van het voormelde arrest van het Grondwettelijk Hof. Advocaat-generaal Schoeters verwees in zijn conclusie immers expliciet naar dit arrest.³⁷⁷ Het Hof hield er ook rekening mee. Het Grondwettelijk Hof stelt slechts dat het *mogelijk is* (“*kan vallen onder de bescherming*”) dat dierenwelzijn onder de bescherming valt van de rechten en vrijheden van personen die in hun levensopvatting gehecht zijn aan het welzijn van dieren, en niet dat er een volledige overlap bestaat. Dit heeft het Hof van Cassatie verdisconteerd in zijn formulering “als dusdanig”. Daarmee geeft het Hof van Cassatie aan dat dierenwelzijn op zichzelf genomen geen doelstelling vormt die de bescherming van de rechten van de mens of van de fundamentele vrijheden beoogt. Deze formulering sluit echter niet uit dat er in specifieke gevallen een overlap kan bestaan.

15. Verder zijn er ook auteurs die principieel tegen de visie van het Hof van Cassatie ingaan. Zij zijn het er niet mee eens dat de bescherming van dierenrechten niet wordt gelijkgesteld met de bescherming van grondrechten, en dat dierenrechtenorganisaties zich bijgevolg niet kunnen beroepen op artikel 17, tweede lid, Ger.W.³⁷⁸ Enerzijds hebben zij het moeilijk met de visie van het Hof dat de bescherming van het dierenwelzijn weliswaar is erkend in internationale instrumenten (EU en EVRM) die België binden doch dat die instrumenten geen verplichting opleggen aan België om de toegang tot de rechter te verzekeren aan verenigingen die zich het dierenwelzijn tot maatschappelijk doel hebben gesteld. Anderzijds hebben zij bedenkingen bij de – m.i. terecht – interpretatie van het Hof van Cassatie van het vernieuwde artikel 7bis Grondwet, dat thans ook het dierenwelzijn regelt, in de zin dat het louter een algemene beleidsdoelstelling³⁷⁹ inhoudt en niet bedoeld is om als dusdanig afdwingbare³⁸⁰ subjectieve rechten in het leven te roepen zoals recht op toegang tot de rechter voor verenigingen die het dierenwelzijn als maatschappelijk doel hebben.

---

³⁷⁴ CHRISTIAENSSEN P., ‘Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendael ten onrechte nieuw leven in’, *RW* 2023-2024, (443) nr. 19, CHRISTIAENSSEN P., *All animals are equal, but... Gelijkeid en zorgvuldigheid in het dierenrecht*, Doctoraatsproefschrift KU Leuven, 2025, 254, nr. 323; VANQUATHM L. en VUYLSTEKE J., ‘Dierenverenigingen gemuilkorfd’, *NJW* 2024, (998) 1001-1002. Zo kan men bv. denken aan religieuze aangelegenheden, zoals het belang of de verering van bepaalde dieren in sommige godsdiensten, zoals runderen in het hindoeïsme. Zie ook in deze zin VANQUATHM L. en VUYLSTEKE J., ‘Dierenverenigingen gemuilkorfd’, *NJW* 2024, (998) 1001-1002. Vgl. ook SCHOUKENS H., ‘Animal farm in de rechtbank: dierenwelzijn de das omgedaan’, *DS* 17 juli 2024.

³⁷⁵ Zie in de zin dat het Hof van Cassatie dit aspect correct heeft beoordeeld: KRUIHOF M., DE WULF H. en VAN HOE A., ‘Cassatie heeft gelijk met zijn arrest over dierenwelzijn: de politici moeten de wet maar aanpassen’, *DS* 11 juli 2024.

³⁷⁶ GwH 30 september 2021, nrs. 117/2021 en 118/2021, r.o. B.19.2 en B.19.3.

³⁷⁷ Concl. adv.-gen. SCHOETERS D. voor Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:CONC.20240611.2N.21](#), 12-13.

³⁷⁸ HERBOTS P. en DRIESSEN M., ‘Het lot van dieren ligt in handen van het Europees Hof van Justitie’, *NJW* 2024, 779-780; THIRIAR P., ‘Geen rechtsvordering voor dierenwelzijn’, *Juristenkrant* 11 september 2024, 11.

³⁷⁹ Het artikel werd inderdaad niet opgenomen in Titel II ‘De Belgen en hun rechten’, maar onder Titel Ibis ‘Algemene beleidsdoelstellingen van het federale België, de gemeenschappen en de gewesten’. Uit verschillende voorstellen werd het voorstel gekozen dat niet ressorteert onder titel II inzake de grondrechten. Zie het voorstel van herziening van artikel 7bis van de Grondwet teneinde er het dierenwelzijn in op te nemen, *Parl.St.* Senaat, 2022-23, stuk 7-481/1, 1-2. Zie ook voor dit argument: KRUIHOF M., DE WULF H. en VAN HOE A., ‘Cassatie heeft gelijk met zijn arrest over dierenwelzijn: de politici moeten de wet maar aanpassen’, *DS* 11 juli 2024.

³⁸⁰ Zie ook verslag commissie Senaat, *Parl.St.* Senaat, 2022-23, 7-481/2, 5 (er is louter sprake van een *standstill*-principe en niet van het toekennen van nieuwe afdwingbare rechten). Zie zelfs over de onzekerheid dat er sprake is van een *standstill*-principe: verslag Commissie Kamer, *Parl.St.* Kamer, 2023-24, doc 55, nr. 3719/002 (en het vervallen van het voorstel doc 55 3333/001). Zie ook in die zin: concl. adv.-gen. SCHOETERS D. voor Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:CONC.20240611.2N.21](#).

16. Met betrekking tot de analyse van de uitzonderingsbepaling, zoals vervat in artikel 17, tweede lid, Ger.W., is ook een andere kritiek gerezen. Bepaalde auteurs stellen dat het Hof van Cassatie voor de toepassing van deze bepaling vereist dat de grondrechten en vrijheden zijn gewaarborgd in een verdrag of wet die *tevens* de verplichting oplegt om de toegang tot de rechter te verzekeren aan verenigingen. Volgens hen ontnemt deze bijkomende voorwaarde artikel 17, tweede lid, Ger.W. elk nut, aangezien de mogelijkheid om op te komen voor statutaire doeleinden zonder subjectief recht, zoals voorheen, beperkt blijft tot die gevallen waarin de wetgever of een internationaal verdrag dit uitdrukkelijk bepaalt.³⁸¹

Volgens mij vloeit deze laatste kritiek voort uit een onjuiste lezing van de volgende overweging van het Hof: *“Hieruit volgt dat de bescherming van het dierenwelzijn is erkend in internationale instrumenten die België binden, evenwel zonder dat die instrumenten aan België de verplichting opleggen om de toegang tot de rechter te verzekeren aan verenigingen die zich het dierenwelzijn of bepaalde aspecten daarvan tot maatschappelijk doel hebben gesteld, met het oog op de betwisting van gedragingen die strijdig zijn met bepalingen betreffende het dierenwelzijn.”*

De betrokken auteurs verwarren namelijk de analyse met betrekking tot verenigingen die mensenrechtenbescherming nastreven met die van verenigingen die dierenbescherming tot doel hebben. Die eerstgenoemde categorie beschikt inmiddels, krachtens artikel 17, tweede lid, Ger.W., over toegang tot de rechter voor dergelijke vorderingen. Dat is niet het geval voor de tweede categorie, waarvoor geen wettelijke, noch verdragsrechtelijke grondslag bestaat.

4. Overige kritieken

17. Christiaenssen uitte, naar aanleiding van het cassatiearrest van 11 juni 2024, in een onderbouwde bijdrage verschillende kritieken op deze rechtspraak.³⁸² Twee van deze kritieken werden reeds besproken bij de analyse van de overwegingen van het arrest, met name de mogelijke overlap tussen dierenbescherming en milieubescherming, en de mogelijke overlap tussen dierenbescherming en mensenrechten. Deze bezwaren lijken mij, zoals aangegeven, reeds te zijn ondervangen door het Hof van Cassatie.

Haar overige kritieken kunnen als volgt worden samengevat:

- Het uitsluiten van dierenrechtenorganisaties om een vordering in te stellen ter bevordering van hun statutair doel is *discriminerend* ten aanzien van verenigingen die milieubescherming, mensenrechtenbescherming of economische belangen nastreven, en die wél toegang tot de rechter hebben met betrekking tot vorderingen ter bevordering en verdediging van hun statutair doel.³⁸³
- Het onmogelijk maken voor dierenrechtenverenigingen om een vordering in te stellen ter bevordering van hun statutair doel ontzegt hen het *recht op toegang tot de rechter* in de zin van artikel 6 EVRM³⁸⁴, en beknot hun volledige ontplooiing als vereniging in het kader van de *vrijheid van vereniging*^{385, 386}. Deze toegang tot de rechter is noodzakelijk om hun collectieve belangen te kunnen verdedigen.

Het was dan ook wachten op een wetgevend ingrijpen of op een nieuwe zaak om deze kritieken aan een toetsing te onderwerpen.

³⁸¹ VAN EEKERT S. en VOET S., ‘De vorderingen van milieuverenigingen ten behoeve van milieubelangen bij de civiele rechter’, *RW* 2024-2025, (803) 813; VAN EEKERT S. en VOET S., ‘De Eikendaeldoctrine elf jaar na haar afschaffing terug van nooit weg geweest?’, *Juristenkrant* 26 juni 2024, (12) 13. Vgl. TAELMAN P. en VAN DONINCK J., ‘Toegang tot de rechter belangt ons allen aan’, *DS* 15 juli 2024. Deze laatste auteurs lijken in dezelfde zin te redeneren.

³⁸² CHRISTIAENSSEN P., ‘Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendael ten onrechte nieuw leven in’, *RW* 2023-2024, (443) 443 e.v. Zie ook later: CHRISTIAENSSEN P., *All animals are equal, but... Gelijkheid en zorgvuldigheid in het dierenrecht*, Doctoraatsproefschrift KU Leuven, 2025, 33-34, 239 e.v.

³⁸³ Zie uitgebreid in dezelfde zin VANQUATHEN L. en VUYLSTEKE J., ‘Dierenverenigingen gemuilkorfd’, *NJW* 2024, (998) nr. 12 e.v. Zie ook ALLEMEERSCH B. en VANDESANDE E., ‘Een gemeenrechtelijk regime van vorderingen ter verdediging van collectieve belangen’, *RW* 2018-2019, (1242) 1242.

³⁸⁴ Zie voor het recht op toegang tot de rechter: art. 13 GW, art. 14 IVBPR, art. 47 Handvest grondrechten EU.

³⁸⁵ Zie voor de vrijheid van vereniging: art. 27 GW, art. 11 EVRM, art. 22 IVBPR, art. 12 Handvest grondrechten EU.

³⁸⁶ CHRISTIAENSSEN P., ‘Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendael ten onrechte nieuw leven in’, *RW* 2023-2024, (443) 451-452; TAELMAN P. en VAN DONINCK J., ‘Toegang tot de rechter belangt ons allen aan’, *DS* 15 juli 2024. In navolging van LEMMENS P., ‘Het optreden van verenigingen in rechte ter verdediging van collectieve belangen’, *RW* 1983-1984, (2001) 2013-2016.

B. Cass. 16 september 2025: *Eikendael it is... again*

18. Ruim een jaar na het omstreden arrest van 11 juni 2024 boog het Hof van Cassatie zich in de zomer van 2025 opnieuw over deze materie. Het deed op 16 september 2025 uitspraak in twee zaken waarin dierenrechtenverenigingen zich burgerlijke partij hadden gesteld.³⁸⁷

De eerste zaak³⁸⁸ betrof de vervolging van vier beklagden – een hondenkennel en de betrokken natuurlijke personen – voor verschillende inbreuken op de dierenwelzijnswetgeving, onder meer inzake geneeskundige verzorging, registratie en hygiëne, ingesteld door het Antwerps parket. De vzw GAIA stelde zich tijdens de procedure in eerste aanleg ter zitting burgerlijke partij en vorderde schadevergoeding.

De tweede zaak³⁸⁹ betrof de vervolging van een slachthuis voor diverse inbreuken op de dierenwelzijnswetgeving, onder meer het pijnigen door middel van trekken, prikkelen, schoppen en slaan van dieren voorafgaand aan en tijdens de slachting. De procedure werd opgestart via een klacht met burgerlijke-partijstelling door de vzw Animal Rights, waarna enkele maanden later ook een vordering tot gerechtelijk onderzoek werd bevolen door het Limburgs parket. De raadkamer verwees het slachthuis naar de correctionele rechtbank, waar de vzw een burgerlijke vordering instelde.

Ook in deze zaken rees de vraag of de burgerlijke-partijstelling van de betrokken dierenrechtenverenigingen wel ontvankelijk was. Het hof van beroep te Antwerpen oordeelde in beide gevallen dat dit niet het geval was.³⁹⁰ De twee vzw's stelden daarop cassatieberoep in.

1. *Overzicht kritieken*

19. De eiseressen in cassatie namen in hun cassatiemiddel de doctrinaire kritieken die waren gerezen naar aanleiding van het cassatiearrest van 11 juni 2024 gedeeltelijk over. Zij voerden in deze twee parallelle zaken vier centrale argumenten aan:

Ten eerste werd aangevoerd dat er sprake was van een ongerechtvaardigd onderscheid ten aanzien van milieubeschermingsorganisaties. Volgens de eiseressen dient artikel 17, eerste lid, Ger.W. zo te worden uitgelegd dat een rechtspersoon die dierenbescherming nastreeft, net zoals een vereniging die milieubescherming nastreeft, voldoet aan het belangvereiste voor de ontvankelijkheid van een rechtsvordering. Een andere interpretatie zou volgens de eiseressen een schending uitmaken van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en een miskennis van het recht op toegang tot de rechter zoals beschermd in artikel 6.1 EVRM.

Ten tweede werd aangevoerd dat er sprake was van een ongerechtvaardigd onderscheid tussen verschillende soorten dierenbescherming. Volgens de eiseressen dient artikel 17, eerste lid, Ger.W. zo te worden uitgelegd dat een rechtspersoon die de bescherming van dieren onder menselijke hoede nastreeft, net zoals een milieuvereniging die de bescherming van wilde dieren nastreeft, voldoet aan het belangvereiste voor de ontvankelijkheid van een rechtsvordering. Aangezien zowel wilde dieren als dieren onder menselijke hoede beschikken over een gevoelsvermogen en biologische noden – zoals erkend in artikel 3.39, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek – is een verschillende behandeling van verenigingen op basis van hun doelstelling strijdig met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en artikel 6.1 EVRM.

Ten derde werd aangevoerd dat er sprake was van een ongerechtvaardigd onderscheid ten aanzien van mensenrechtenorganisaties. Volgens de eiseressen dient artikel 17, tweede lid, Ger.W. zo te worden uitgelegd dat een rechtspersoon die dierenbescherming nastreeft, net zoals een vereniging die mensenrechtenbescherming nastreeft, voldoet aan het belangvereiste voor de ontvankelijkheid van een rechtsvordering. Een andere interpretatie zou volgens de eisers een schending uitmaken van de artikelen 10 en

---

³⁸⁷ Zie Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#) (GAIA-zaak), met concl. adv.-gen. DE SMET B., [ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250916.2N.9](#) en Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, <https://www.courdecassation.be/pdf/arresten-arrets/P.25.0316.N.pdf> (Animal Rights-zaak), met concl. adv.-gen. DE SMET B., niet (officieel) gepubliceerd. Ook werd de aandacht op deze arresten gevestigd via de LinkedIn-pagina van het Hof. Zie voor een juridisch incorrecte krantenkop op dezelfde dag: HERTOOGS W., 'Cassatie bevestigt vrijspraak voormalig slachthuis voor dierenmishandeling', *HLN* 16 september 2025 (enige vrijspraak in de zaak P.25.0316.N was immers al definitief geworden omdat het openbaar ministerie reeds afstand deed van zijn hoger beroep, en derhalve ook geen cassatieberoep aantekende. Het cassatieberoep betrof dus enkel de burgerlijke belangen).

³⁸⁸ Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B.

³⁸⁹ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, met concl. adv.-gen. DE SMET B., niet gepubliceerd.

³⁹⁰ Zie de beide bestreden arresten van het hof van beroep te Antwerpen van 5 februari 2025 rolnummers 2023/CO/1115 (Animal Rights) en 2023/CO/1239 (GAIA), *onuitg.*

11 van de Grondwet en een miskening van het recht op toegang tot de rechter zoals beschermd in artikel 6.1 EVRM.

Ten slotte voeren de eiseressen een schending aan van het recht op toegang tot de rechter in de zin van artikel 6.1 EVRM en artikel 47 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie. Zij stellen dat het hen als vzw's onmogelijk wordt gemaakt om op te komen tegen het handelen en nalaten van privépersonen en overheidsinstanties in strijd met hun wettig statutair doel van dierenbescherming, wat een onwettige beperking vormt van hun recht op toegang tot de rechter.

Bij de eerste drie kritieken formuleren de eiseressen in cassatie telkens ook bijhorende prejudiciële vragen aan het Grondwettelijk Hof om na te gaan of een andere dan de door hen voorgestelde interpretatie van artikel 17 Ger.W. – waarin de dierenrechtenorganisaties geen vordering zouden kunnen instellen ter bevordering van hun statutair doel – zou leiden tot een schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

2. Gelijke behandeling ten aanzien van milieu- en mensenrechtenverenigingen

20. De eerste drie kritieken vergelijken de dierenrechtenverenigingen telkens met andere verenigingen, namelijk milieuverenigingen, verenigingen die de bescherming van specifiek wilde dieren beogen en mensenrechtenorganisaties. Het zal geen verwondering wekken dat het Hof van Cassatie voortbouwt op zijn eerdere rechtspraak en de Eikendael-doctrine.³⁹¹

21. De horde van de vergelijking met de milieuverenigingen en de verenigingen die de bescherming van wilde dieren beogen, wordt genomen door de overwegingen uit het cassatiearrest van 11 juli 2024 hieromtrent grotendeels te hernemen. Het Hof maakte echter van de gelegenheid gebruik om zijn rechtspraak te verfijnen: terwijl het Hof in zijn arrest van 11 juni 2024 nog oordeelde dat de bevordering of de vrijwaring van het dierenwelzijn geen milieuaangelegenheid is zoals bedoeld in het Verdrag van Aarhus,³⁹² verduidelijkte het Hof met zijn arrest van 16 september dat dit “als dusdanig” geen zulke aangelegenheid is.³⁹³ Dit impliceert dat het Hof – zoals eerder vermeld – toch een antwoord wil bieden op de kritiek dat mogelijk wel een overlap kan bestaan tussen milieuaangelegenheden en dierenrechtenbescherming, zoals in het geval van de bescherming van wilde dieren.³⁹⁴ Verhelderend hieromtrent is dat het Hof nu ook bijkomend specificeert³⁹⁵ dat de door het Verdrag van Aarhus geboden rechtsbescherming enkel is ingesteld met het oog op de bescherming van de gezondheid en het welzijn van de mens.³⁹⁶ Het Hof verduidelijkt verder dat de omstandigheid dat bepaalde in dat verdrag gedefinieerde milieu-aangelegenheden, voor de bescherming of de vrijwaring waarvan bepaalde verenigingen in rechte kunnen optreden, ook een impact kunnen hebben op het welzijn van bepaalde in het wild levende dieren en dierlijke organismen als onderdeel van het te beschermen milieu en de te bevorderen duurzame ontwikkeling, daaraan geen afbreuk doet. Het Hof besluit dat noch op basis van artikel 17, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek, noch op basis van het Verdrag van Aarhus een wettelijke grondslag kan worden ontleend om ook verenigingen, die als dusdanig de bescherming of de vrijwaring van het dierenwelzijn beogen, het vereiste belang toe te kennen om een ontvankelijke burgerlijke vordering in te stellen.

22. Specifiek voor wat de aangevoerde *discriminatie* betreft, die erin bestaat dat milieuverenigingen, inclusief de verenigingen die de bescherming van wilde dieren vooropstellen, wél toegang tot de rechter hebben en

³⁹¹ Zie ook concl. adv.-gen. DE SMET B. voor Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, nrs. 8-10 en P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250916.2N.9](#), nrs. 7-8.

³⁹² Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240611.2N.21](#), met concl. adv.-gen. SCHOETERS D, r.o. 6.

³⁹³ Zie Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 8 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 8.

³⁹⁴ Toevoeging “als dusdanig” werd niet opgenomen in r.o. 6 in Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240611.2N.21](#), met concl. adv.-gen. SCHOETERS D. Het Hof heeft allicht deze regel genuanceerder geformuleerd om een antwoord te bieden op de kritiek dat het welzijn van dieren inderdaad soms *overlapt* met milieubescherming, zoals in het geval van de bescherming van de habitat van wilde dieren, waar het verdrag van Aarhus wel kan gelden. Het verdrag maakt bij ‘milieu-informatie’ immers ook gewag van ‘de biologische diversiteit en componenten daarvan’ (zie art. 2.3.a). Vgl. ook met concl. adv.-gen. DE SMET B. voor Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, nr. 15 en P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250916.2N.9](#), nr. 13.

³⁹⁵ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 8 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 8.

³⁹⁶ Zie ook in die zin concl. adv.-gen. DE SMET B. voor Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, nr. 15 en P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250916.2N.9](#), nr. 13 (“Ik meen dat deze visie niet strookt met het Verdrag van Aarhus, dat eerder is toegespitst op verenigingen die opkomen voor de bescherming van de natuur in zijn geheel, bestaande uit de planten/vegetatie en de erin levende (wilde) dieren. Daarbij lijkt het vorderingsrecht van verenigingen alleen gericht op het belang van de mens. In de Preambule wordt gewezen op 1° de bescherming van het milieu als ‘wezenlijk belang is voor het welzijn van de mens en het genot van de fundamentele mensenrechten, waaronder het recht op leven zelf’ en op 2° het recht van ieder op ‘het leven in een milieu dat passend is voor zijn of haar gezondheid en welzijn’”).

dierenrechtenverenigingen niet, besluit het Hof tot een klaarblijkelijke niet-schending³⁹⁷.³⁹⁸ Het Hof stelt vast dat de beperking van de toegang tot de gewone rechtscolleges, waaraan dierenrechtenverenigingen onderhevig zijn, evenredig is met het nagestreefde wettig doel, namelijk de *goede rechtsbedeling verzekeren*, de *actio popularis* te weigeren en het beginsel in acht te doen nemen dat is uitgedrukt in het adagium “*nul ne plaide par procureur*”. Hiermee neemt het Hof van Cassatie de redengeving over van de wetgever bij de invoering van de nieuwe uitzonderingsgrond in artikel 17, tweede lid, Ger.W.³⁹⁹ en van het arrest van het Grondwettelijk Hof van 10 oktober 2013⁴⁰⁰. Ook de advocaat-generaal verwijst in zijn conclusie voor een van de arresten van 16 september 2025 naar het verbod op de *actio popularis* in het kader van het *verzekeren van een goede rechtsbedeling*. Tevens verwijst hij naar het belang van een *coherent vervolgingsbeleid*: aldus richten verenigingen hun blik op één misdrijf, dat aansluit op hun statutair doel, terwijl het Openbaar Ministerie instaat voor de vervolging van alle misdrijven en aldus een selectie moet maken in het algemeen belang. Wanneer private verenigingen zonder enig bewijs van concrete persoonlijke schade de strafvordering op gang kunnen brengen, louter op basis van het belang dat zij nastreven en dat dit overeenstemt met het belang dat door een strafbaarstelling wordt beschermd, zou een coherent vervolgingsbeleid worden doorkruist. Ook verwijst hij naar de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens die aanvaardt dat lidstaten die de klacht met burgerlijke-partijstelling kennen, hieraan beperkingen kunnen verbinden om een *actio popularis* uit te sluiten.⁴⁰¹ Geheel in deze lijn beslist het Hof van Cassatie met betrekking tot het vastgestelde verschil in toegang tot de rechter dat er een objectieve en redelijke verantwoording bestaat, waardoor er geen sprake is van een miskennis van het gelijkheids- en niet-discriminatiebeginsel.

23. Ook de horde van de vergelijking met *mensenrechtenverenigingen* zoals beoogd in artikel 17, tweede lid, Ger.W. wordt genomen door grotendeels de overwegingen hierover te hernemen van in het cassatiearrest van 11 juli 2024,⁴⁰² en opnieuw tot de conclusie te komen dat de bevordering of de vrijwaring van het dierenwelzijn als dusdanig geen doelstelling is die de bescherming beoogt van de rechten van de mens of van fundamentele vrijheden zoals zij zijn erkend in de Grondwet.⁴⁰³ Het Hof heeft ervoor gekozen om de zorgvuldig gekozen bewoordingen “als dusdanig” uit het cassatiearrest van 11 juni 2024⁴⁰⁴ te behouden.⁴⁰⁵ Naar aanleiding van dit laatste arrest is immers de kritiek gerezen dat in bepaalde omstandigheden de vrijwaring van het dierenwelzijn kan overlappen met de rechten van de mens.⁴⁰⁶ Door de woorden “als dusdanig” te bezigen, sloot het Hof evenwel ook toen al niet uit dat er in specifieke gevallen een overlap kan bestaan. Het Hof besluit dat aan artikel 17, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek evenwel geen wettelijke grondslag kan worden ontleend om ook verenigingen, die als dusdanig de bescherming of de vrijwaring van het dierenwelzijn beogen, het vereiste belang toe te kennen om een ontvankelijke burgerlijke vordering in te stellen.

24. Specifiek voor wat betreft de aangevoerde discriminatie met bijhorende prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof dat voornoemde mensenrechtenverenigingen wél toegang tot de rechter hebben en

³⁹⁷ Zie m.b.t. de klaarblijkelijke niet-schending: art. 26, § 4, tweede lid, 2°, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof.

³⁹⁸ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 12-18 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 12-18.

³⁹⁹ MvT Wetsontwerp van 8 oktober 2018 houdende diverse bepalingen inzake burgerlijk recht en tot vereenvoudiging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en het Gerechtelijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2017-2018, nr. 54-3303/001, 98.

⁴⁰⁰ GwH 10 oktober 2013, nr. 133/2013, [www.const-court.be](#), r.o. B.8 (“B.8. De eisende partij voor de verwijzende rechter ziet haar toegang tot de gewone rechtscolleges beperkt door de in het geding zijnde bepalingen, geïnterpreteerd zoals in B.5 is aangegeven. Die beperking streeft een wettig doel na, namelijk een goede rechtsbedeling verzekeren door de *actio popularis* te weigeren en het beginsel in acht te doen nemen dat is uitgedrukt in het adagium « *nul ne plaide par procureur* ».”). Vgl.: GwH 19 september 2014, nr. 125/2014, [www.const-court.be](#), r.o. B.6 (over art. 17 Ger.W. en de goede rechtsbedeling). Vgl. evenwel met de volgende arresten waarin het GwH wel oordeelde dat er sprake is van een schending van de artt. 10 en 11 GW inzake het recht op toegang tot de rechter: GwH 23 februari 2017, nr. 31/2017, r.o. B.5.1 e.v. (orde van architecten); GwH 6 juli 2017, nr. 87/2017, r.o. B.1. e.v.

⁴⁰¹ Concl. adv.-gen. DE SMET B. voor Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, nr. 10, niet gepubliceerd, met verwijzing naar EHRM 12 februari 2004, *Perez t/Frankrijk*, [ECLI:CE:ECHR:2004:0212JUD004728799](#), r.o. 70; EHRM 1 februari 2005, *Quemar t/Frankrijk*, [ECLI:CE:ECHR:2005:0201JUD006925801](#) r.o. 25.

⁴⁰² Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240611.2N.21](#), met concl. adv.-gen. SCHOETERS D., r.o. 7-14.

⁴⁰³ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 28-40, i.h.b. r.o. 38 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 28-40, i.h.b. r.o. 38.

⁴⁰⁴ R.o. 14 Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240611.2N.21](#), met concl. adv.-gen. SCHOETERS D.

⁴⁰⁵ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 38 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 38.

⁴⁰⁶ Zie o.m. CHRISTIAENSSEN P., ‘Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendael ten onrechte nieuw leven in’, *RW* 2023-2024, (443) nr. 19; CHRISTIAENSSEN P., *All animals are equal, but... Gelijkheid en zorgvuldigheid in het dierenrecht*, Doctoraatsproefschrift KU Leuven, 2025, 254, nr. 323.

dierenrechtenverenigingen niet, besluit het Hof eveneens tot een klaarblijkelijke niet-schending, op grond van dezelfde redenen zoals hiervoor aangehaald bij de milieuverenigingen.⁴⁰⁷

3. Recht op toegang tot de rechter

25. De laatste kritiek betrof het recht op toegang tot de rechter: het wordt hen als vzw's onmogelijk gemaakt om op te komen tegen het handelen en nalaten van privépersonen en overheidsinstanties in strijd met hun wettig statutair doel van dierenbescherming, wat een onwettige beperking vormt van hun recht op toegang tot de rechter zoals vervat in de artikelen 6.1 EVRM en 47 Handvest Grondrechten EU.⁴⁰⁸

26. Het Hof van Cassatie beantwoordt deze kritiek in de eerste plaats⁴⁰⁹ door onder meer de inhoud en reikwijdte van deze bepalingen scherp te stellen.

“Het recht op toegang tot een rechter is een algemeen rechtsbeginsel dat met inachtneming van artikel 6 EVRM en van artikel 47 van het Handvest Grondrechten EU aan eenieder moet worden gewaarborgd.⁴¹⁰ Aldus waarborgen deze internationale instrumenten het recht om een vordering met betrekking tot burgerlijke rechten en verplichtingen voor een rechtbank te brengen. Ook verenigingen hebben dat recht.”⁴¹¹

27. Daarna brengt het Hof van Cassatie de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in herinnering met betrekking tot het recht op toegang tot de rechter. Zo verwijst het naar een arrest van 19 oktober 2005⁴¹², een arrest van 14 september 2017⁴¹³ en een arrest van 9 april 2024⁴¹⁴.⁴¹⁵ Volgens het Hof blijkt uit deze arresten dat artikel 6.1 EVRM niet de inhoud of het bestaan bepaalt van burgerlijke rechten in het nationale materiële recht van de verdragsluitende staten waartoe de toegang tot de rechter openstaat. Met andere woorden: het EHRM toetst geen substantiële beperkingen van het nationale materiële recht.⁴¹⁶ Dit wordt immers in beginsel aan het nationale recht overgelaten.⁴¹⁷ Uitzondering hierop zijn zaken die het klimaat en (in

⁴⁰⁷ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 41-47, i.h.b. r.o. 45 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 41-47, i.h.b. r.o. 45.

⁴⁰⁸ Deze kritiek stemt overeen met één van de kritieken geformuleerd in de bijdrage van CHRISTIAENSSEN P., ‘Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendaal ten onrechte nieuw leven in’, *RW* 2023-2024, (443) zie in het bijzonder de nrs. 21 e.v. Zie ook CHRISTIAENSSEN P., *All animals are equal, but... Gelijkheid en zorgvuldigheid in het dierenrecht*, Doctoraatsproefschrift KU Leuven, 2025, 261 e.v.

⁴⁰⁹ Na een opsomming van een aantal van de geschonden aangevoerde wetsbepalingen, namelijk art. 1 EVRM, art. 6.1 EVRM, art. 6.1 VEU, art. 47 Handvest Grondrechten EU en art. 27 GW.

⁴¹⁰ Zie voor deze formulering ook: GwH 9 februari 2017, nr. 13/2017, r.o. B.11.1.

⁴¹¹ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 51 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 51.

⁴¹² EHRM 19 oktober 2005, nr. 32555/96, *Roche/VK*, r.o. 117.

⁴¹³ EHRM 14 september, nr. 56665/09, 2017, *Károly Nagy/Hongarije*, r.o. 61.

⁴¹⁴ EHRM 9 april 2024, nr. 53600/20, *Verein Klimasenioren Schweiz and others/Zwitserland*, r.o. 595-598.

⁴¹⁵ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 52 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 52.

⁴¹⁶ Zie het verschil tussen substantiële (geen toetsing door EHRM) en procedurele (wel toetsing door EHRM) beperkingen van het recht op toegang tot de rechter, bv. EHRM 19 oktober 2005, *Roche/VK*, r.o. 117; EHRM 14 december 2006, *Markovic e.a./Italië*, r.o. 93; EHRM 23 juni 2016, *Baka/Hongarije*, r.o. 100-102; EHRM 29 november 2016, *Lupeni Greek Catholic Parish and others/Roemenië*, r.o. 87-88; EHRM 9 april 2024, *Verein Klimasenioren Schweiz and others/Zwitserland*, r.o. 595-598; EHRM 4 juni 2024, *Zouboulidis/Griekenland*, r.o. 35; EHRM 25 juli 2024, *Couso Permuy/Spanje*, r.o. 107-108. Zie ook VANLERBERGHE B., ‘Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen en enkele concrete toepassingen in het gerechtelijk recht’ in *Recht op toegang tot de rechter*, Intersentia, 2016, (1) 4-5. Zie over het feit dat het soms moeilijk zal zijn een onderscheid te maken tussen voornoemde substantiële en procedurele beperkingen: SOMERS S., ‘De toetsing van de verscheidenheid van bijzondere aansprakelijkheidsregimes aan het gelijkheidsbeginsel’, *TPR* 2015, (13) 59.

⁴¹⁷ In dezelfde zin concl. adv.-gen. DE SMET B. voor Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, nr. 20 en P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250916.2N.9](#), nr. 18.

iets mindere mate) milieubeschermt betreffen,⁴¹⁸ allicht omdat zij op mensenrechtenbescherming gericht zijn.⁴¹⁹

Het Hof van Cassatie oordeelt vervolgens dat, naar Belgische recht, een vereniging zonder winstoogmerk die zich statutair toelegt op dierenbescherming, geen eigen belang heeft om een vordering in rechte in te stellen louter op basis van het feit dat een misdrijf schade toebrengt aan haar maatschappelijk doel. Er bestaat immers geen verdrags- of wetbepaling die haar daartoe uitdrukkelijk machtigt. Bijgevolg is er volgens het Hof geen miskenning van het algemeen beginsel van het recht op toegang tot de rechter in de zin van artikel 6.1 EVRM en artikel 47 Handvest Grondrechten EU voorhanden.⁴²⁰

28. Ten slotte onderzoekt het Hof van Cassatie ambtshalve⁴²¹ of artikel 13 GW, dat het recht op toegang tot de bevoegde rechter waarborgt, klaarblijkelijk niet wordt geschonden door artikel 17 Ger.W., zoals geïnterpreteerd door het Hof. Het stelt opnieuw dat er een klaarblijkelijke niet-schending voorhanden is.⁴²² Net zoals het Grondwettelijk Hof⁴²³ reeds oordeelde, stelt het Hof van Cassatie voorop:

“De toegang tot de rechter, zoals gewaarborgd bij artikel 13 Grondwet, artikel 6.1 EVRM en artikel 14.1 IVBPR, kan worden onderworpen aan ontvankelijkheidsvoorwaarden, zoals een belangvereiste. Die voorwaarden mogen de toegang tot de rechter niet dermate beperken dat afbreuk wordt gedaan aan de essentie zelf ervan. Dat zou het geval zijn wanneer een beperking niet redelijk evenredig zou zijn met het gewettigde doel.”⁴²⁴

Het Hof erkent hierdoor dat de door hem voorgestelde interpretatie van artikel 17, eerste lid, Ger.W. de toegang tot de rechter beperkt, door middel van de ontvankelijkheidsvoorwaarde van het hebben van een ‘eigen belang’. Hierdoor kan een vereniging in beginsel niet in rechte optreden ter verwezenlijking van haar maatschappelijk doel – zoals het geval is bij de bescherming of de vrijwaring van het dierenwelzijn – tenzij dit doel de bescherming beoogt van de rechten van de mens of de fundamentele vrijheden zoals erkend in de Grondwet en in de internationale instrumenten die België binden zoals voorzien in artikel 17, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek of wanneer een verdragsbepaling, zoals het Verdrag van Aarhus, België daartoe verplicht.⁴²⁵

Niettemin acht het Hof van Cassatie deze beperking evenredig met het nagestreefde wettige doel, namelijk – zoals reeds aangehaald – het verzekeren van een goede rechtsbedeling door het uitsluiten van de *actio popularis* en het eerbiedigen van het beginsel dat vervat ligt in het adagium “*nul ne plaide par procureur*”.⁴²⁶ Het Hof

---

⁴¹⁸ Zie inderdaad soepeler en flexibeler inzake vorderingen die zijn ingesteld door verenigingen met het oog op *klimaat- of milieubeschermt*: art. 6.1 EVRM is wel toepasselijk a) wanneer er een concrete en onmiddellijke bedreiging (met betrekking tot gezondheid en welzijn) bestaat voor de persoonlijke goederen of leefstijl van de leden van de vereniging (EHRM 10 november 2004, *Gorraiz Lizarraga e.a./Spanje*, r.o. 45-48; EHRM 9 april 2024, *Verein Klimaseniorinnen Schweiz and others/Zwitserland*, r.o. 618); b) inzake een eigen recht op het verkrijgen van relevante informatie en participatie in het beslissingsproces in milieuaangelegenheden (EHRM 28 maart 2006, *Melox/Frankrijk*, r.o. 4; EHRM 1 oktober 2021, *Association Burestop 55 e.a./Frankrijk*, r.o. 54 e.v.) of c) wanneer de vordering niet kan worden aanzien als *actio popularis* omdat het verdedigde belang beperkt is in tijd en ruimte (EHRM 24 februari 2009, *L’Erablière asbl/België*, r.o. 29). Zelfs m.b.t. deze materie lijkt het EHRM nog een extra onderscheid te maken tussen milieuaangelegenheden, enerzijds, en klimaataangelegenheden, anderzijds. Bij klimaataangelegenheden toont het EHRM zich nog soepeler en lijkt een *actio popularis* – hetgeen het EHRM in andere zaken steeds heeft ontkend – toe te kennen aan verenigingen ter bescherming van belangen van *toekomstige* generaties die geen actiemogelijkheden hebben, het Hof maakt ook de link met mensenrechten in r.o. 499 (EHRM 9 april 2024, *Verein Klimaseniorinnen Schweiz and others/Zwitserland*, r.o. 498). Zie ook hierover: LETSAS G., ‘The European Court’s Legitimacy After KlimaSeniorinnen’, *ECHR L. Rev.* 2024, 444-453; HÖSLI A. en REHMANN M., ‘Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland: The European Court of Human Rights’ Answer to Climate Change’, *Climate Law* 2024, (263) 282-283; ECKES C., ‘It’s the democracy, stupid! In defence of KlimaSeniorinnen’, *ERA Forum* 2025, 451-470. Zie ook de gedeeltelijk *concurring* en de gedeeltelijk *dissenting opinion* van rechter Eicke onder EHRM 9 april 2024, *Verein Klimaseniorinnen Schweiz and others/Zwitserland*, nrs. 44 e.v. Zie hierover ook *Handbook on European law relating to access to justice*, EU Agency Fundamental Rights, 2016, 174; *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to fair trial (civil limb)*, Council of Europe, 2013, 8-9; ERGEC R., ‘Champ d’application de l’article 6, § 1er, de la Convention du point de vue matériel’ in *Convention Européenne des droits de l’homme*, Bruylant, 2014, 458.

⁴¹⁹ Zie ook in deze zin: concl. adv.-gen. DE SMET B. voor Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, nr. 20 en P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:CONC.20250916.2N.9](#), nr. 18.

⁴²⁰ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 53-58 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 53-58.

⁴²¹ Overeenkomstig artikel 26, § 4, eerste lid, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof.

⁴²² Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 59-65 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 59-65.

⁴²³ GwH 17 juni 2021, AR 92/2021, r.o. B.10; GwH 11 april 2023, AR 59/2023, [ECLI:BE:GHCC:2023:ARR.059](#), r.o. B.7.3.

⁴²⁴ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 63 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 63.

⁴²⁵ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 64 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 64.

⁴²⁶ Zie bv. ook voetnoten nrs. 396-370.

besluit dan ook dat de door hem gegeven interpretatie van artikel 17 Ger.W., artikel 13 Grondwet, en daarmee ook artikel 6.1 EVRM, klaarblijkelijk niet schendt.⁴²⁷

4. Besluit Cass. 16 september 2025

29. Het Hof van Cassatie houdt aldus vast aan zijn rechtspraak over de beperkte toegang van verenigingen tot de rechter, waarop in de rechtsleer kritiek kwam. Het weigert bovendien de voorgestelde prejudiciële vragen te stellen. Dit alles is niet verrassend in het licht van het eerdere cassatiearrest van 11 juni 2024⁴²⁸ over het recht op toegang tot de rechter voor dierenrechtenverenigingen.

Deze uitspraak is te begrijpen vanuit de taakverdeling tussen de rechterlijke macht en de wetgevende macht.⁴²⁹ Het is niet aan het Hof van Cassatie om *ad-hoc* oplossingen te creëren binnen een systeem waarin nieuwe vormen van discriminatie zouden kunnen ontstaan. De gehele kwestie van het recht op toegang tot de rechter voor verenigingen in het kader van hun statutaire doelstellingen dient dan ook door de wetgever te worden herbekeken. Wellicht moet dit, althans voor wat betreft strafzaken, gebeuren met inachtneming van de toekomstige rol van de klacht met burgerlijke-partijstelling.

C. Onbeantwoorde kritiekpunten

30. Bepaalde kritiekpunten blijven ook na de cassatiearresten van 16 september 2025 onbeantwoord, vermoedelijk omdat ze niet expliciet werden uitgewerkt in de memories van de eiseressen. Deze concentreerden zich hoofdzakelijk op het recht op toegang tot de rechter en op een mogelijke discriminatie van dierenrechtenverenigingen ten opzichte van milieu- en mensenrechtenverenigingen, die momenteel wél rechtsvorderingen kunnen instellen ter bevordering van hun statutair doel. Dat het Hof van Cassatie de ongelijke behandeling van dierenrechtenverenigingen ten opzichte van *dergelijke* verenigingen aanvaardbaar acht op grond nagestreefde legitieme doel van de wetgever, is verdedigbaar.

31. Wat betreft de gelijke behandeling van dierenrechtenverenigingen blijft echter de vraag bestaan of dergelijke rechtvaardiging ook standhoudt wanneer deze verenigingen worden vergeleken met andere verenigingen die bij wet een vorderingsrecht kregen toegekend ter behartiging van hun collectieve belangen, maar die *hoofdzakelijk economische doelstellingen* nastreven⁴³⁰ – voor zover dit vorderingsrecht niet werd toegekend in uitvoering van EU-wetgeving⁴³¹ of ter bescherming van grondrechten⁴³².

32. Ook de kritiek, oorspronkelijk geformuleerd door Lemmens,⁴³³ dat het ontbreken van een vorderingsmogelijkheid ter verwezenlijking van de statutaire doeleinden van een vzw een aantasting vormt van het *recht op vrijheid van vereniging* zoals onder meer gewaarborgd in artikel 27 van de Grondwet,⁴³⁴ blijft

⁴²⁷ Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 65 en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 65.

⁴²⁸ Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240611.2N.21](#), met concl. adv.-gen. SCHOETERS D.

⁴²⁹ Zie terecht ook in dezelfde zin, maar dan met betrekking tot Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240611.2N.21](#), met concl. adv.-gen. SCHOETERS D.; CROONENBERGHS C., DE BEUKELAER K. en GRUWEZ J., 'Cassatie's weigering van rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsorganisaties was de juiste beslissing', *Jura Falconis* 2025, (4) 16.

⁴³⁰ Formuleerde ook deze kritiek: CHRISTIAENSSEN P., *All animals are equal, but... Gelijkheid en zorgvuldigheid in het dierenrecht*, Doctoraatsproefschrift KU Leuven, 2025, 266-267. Zij verwijst naar de consumenten- en handelaarsbelangen die volgens haar niet kunnen worden ondergebracht onder mensenrechten en fundamentele vrijheden. Zie ook gelijkaardig: VANQUATEM L. en VUYLSTEKE J., 'Dierenverenigingen gemuilkorf', *NJW* 2024, (998) 1004; CROONENBERGHS C., DE BEUKELAER K. en GRUWEZ J., 'Cassatie's weigering van rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsorganisaties was de juiste beslissing', *Jura Falconis* 2025, (4) 11-15. Zie ook: GwH 6 juli 2017, nr. 87/2017, r.o. B.1. e.v.

⁴³¹ Zo dient bv. opgemerkt te worden dat de collectieve vordering tot staking inzake consumentenbelangen (zie art. XVII.7, § 1, eerste lid, 4°, WER) en de vordering tot collectief herstel voor consumentenverenigingen (zie momenteel art. XVII.36 e.v. WER), momenteel ook nauw verbonden zijn met Europese regelgeving (zie momenteel Richtlijn 2020/1828, zie voordien ook Richtlijnen 2009/22/EG en 98/27/EG).

⁴³² Zo mogen wettelijk erkende vakorganisaties herstel vorderen van materiële en morele schade veroorzaakt door de aantasting van de belangen ter bescherming waarvan ze is opgericht. Zie WAGNER K., 'Collectieve acties in het Belgisch recht', *P&B* 2001, (150) 155. Deze uitzondering lijkt dan weer verbonden met artikel 23 Grondwet inzake het recht op arbeid als economisch en sociaal recht. Aldus lijkt de toegang tot de rechter van de vakverenigingen in dit verband niet louter een 'economische aangelegenheid' te zijn.

⁴³³ LEMMENS P., 'Het optreden van verenigingen in rechte ter verdediging van collectieve belangen', *RW* 1983-1984, (2001) 2013-2016. Zie later in dezelfde zin: CHRISTIAENSSEN P., 'Geen rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsverenigingen: Cassatie blaast Eikendael ten onrechte nieuw leven in', *RW* 2023-2024, (443) 451-452; DENEFF M. en THEUNIS J., 'Optreden in rechte van een vzw' in *De VZW*, die Keure, 2015, (720) 353; TAEMLAN P. en VAN DONINCK J., 'Toegang tot de rechter belangt ons allen aan', *DS* 15 juli 2024; THEUNIS J. en BIJNENS D., 'Rechtspersonen in het publiekrechtelijk contentieux: mandaat ad litem, porkura en collectief belang' in *Themis Publiekrecht*, die Keure, 2014, (67) 99-100.

⁴³⁴ En in art. 11 EVRM, art. 22 IVBPR en art. 12 Handvest grondrechten EU.

onbeantwoord. Hoewel de eiseressen in cassatie dit grondrecht zijdelings aanstipten,⁴³⁵ hebben ze niet uiteengezet op welke wijze het precies werd geschonden. Het Hof van Cassatie ging dan ook niet op deze vraag in.

De feitenrechtspraak legt sporadisch een verband tussen het grondrecht 'vrijheid van vereniging' en de vorderingsmogelijkheden van verenigingen. Zo stelde de correctionele rechtbank van Turnhout in een vonnis van 4 februari 2003:

“Er kan evenmin getwijfeld worden aan het belang dat de burgerlijke partij heeft bij haar vordering. De burgerlijke partij treedt immers niet enkel op ter verwezenlijking van haar wettig en rechtmatig doel, maar eveneens namens haar leden die zich ter wille van die doelstelling verenigden. De artikelen 23 en 27 van de Grondwet, die respectievelijk het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu en de vrijheid van vereniging waarborgen, verzetten er zich tegen dat de aantasting van de wettige doelstelling van een vereniging niet voor een door de strafrechter toe te kennen schadevergoeding zou in aanmerking komen.”⁴³⁶

Ook de Raad van State legde in een ouder arrest het verband tussen het in rechte verdedigen van collectieve belangen door verenigingen en de vrijheid van vereniging, zoals gewaarborgd in de Grondwet.⁴³⁷

De meesten hoven van beroep zijn weer omgekeerd van oordeel dat het recht op vrijheid van vereniging, zoals gewaarborgd in artikel 27 van de Grondwet of in artikel 11 EVRM, een vereniging geen recht verleent om een vordering in stellen ter behartiging van collectieve belangen.⁴³⁸ Deze visie wordt ook door bepaalde rechtsgeleerden gedeeld.⁴³⁹

De *Joint guidelines on freedom of association*, opgesteld door de Commissie van Venetië,⁴⁴⁰ benadrukken dan weer dat verenigingen in staat moeten worden gesteld rechtspersoonlijkheid te verwerven.⁴⁴¹ Dit is onder meer van belang om rechtsvorderingen in te kunnen stellen ter bescherming van hun eigen rechten en belangen. Daarnaast wordt er opgemerkt dat dit nodig kan zijn voor *“among other legal processes that can be essential for the pursuit of the objectives of associations”*. De *guidelines* nuanceren echter dat de rechtsbekwaamheid van verenigingen kan variëren naar gelang het type vereniging. Ook de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens oordeelde, met betrekking tot artikel 11 EVRM, dat het recht op vrijheid van vereniging niet inhoudt dat verenigingen steeds in rechte kunnen optreden voor alle kwesties die hun statutaire doeleinden betreffen, zonder dat zij een eigen legitiem belang (*“intérêt légitime propre”*) kunnen aantonen.⁴⁴²

Aangezien het recht van toegang tot de rechter in diverse EU-instrumenten⁴⁴³ door middel van een collectief vorderingsrecht uitdrukkelijk in welbepaalde omstandigheden mogelijk wordt gemaakt, meen ik dat noch uit

---

⁴³⁵ Zie bv. de memorie van Animal Rights vzw, p. 17, paragraaf 6 waar verwezen wordt naar art. 27 GW volgens hetwelk de Belgen het recht hebben van vereniging en dat dit recht niet aan enige preventieve maatregel kan worden onderworpen. Zie ook de memorie van GAIA vzw, p. 17, paragraaf 6. Dit blijkt ook uit beide cassatiearresten die minstens gewag maken van art. 27 GW: Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, r.o. 49 en ook 50 *in fine* en Cass. 16 september 2025, P.25.0400.N, [ECLI:BE:CASS:2025:ARR.20250916.2N.9](#), met concl. adv.-gen. DE SMET B., r.o. 49 en ook 50 *in fine*.

⁴³⁶ Corr. Turnhout 4 februari 2003, *TvM* 2003, 502. Zie ook Corr. Turnhout 3 december 2002, *TvM* 2003, 500.

⁴³⁷ RvS 10 maart 1981, nr. 21.012. Vgl. RvS 29 augustus 2011, nr. 214.888.

⁴³⁸ Het gaat niettemin over iets oudere rechtspraak: Antwerpen 28 maart 2012, *TMR* 2012, 357 (deze uitspraak – daterend van vóór de Huldenberg-zaak in Cass. 11 juni 2013, P.12.1389.N – gaat over de niet-ontvankelijkheid van een vordering tot vergoeding van de schade in het kader van een burgerlijke-partijstelling van een milieuverenigingen); Luik 22 oktober 2004, *Journ.proc.* 2004/489, (16-21) 20 (deze uitspraak gaat over een niet-ontvankelijke herstellvordering in het kader van een burgerlijke-partijstelling van dierenrechtenverenigingen); Brussel 6 oktober 1995, *JT* 1996, 303 (inzake een burgerlijke vordering tot het bekomen van schadevergoeding door een vereniging die het opneemt voor de vierde wereld).

⁴³⁹ Bv. concl. Proc.-gen. KRINGS E. voor Cass. 25 oktober 1985 (Neerpede-arrest), *RW* 1985-86, (2411) 2412-2416.

⁴⁴⁰ Zoals opgesteld door de Commissie van Venetië en het OSCE/ODIHR, gepubliceerd op 17 december 2014, nr. CDL-AD(2014)046, studie nr. 706/2012.

⁴⁴¹ Zie ook de recente (31 augustus 2024) Guide on Article 11 of the European Convention on Human Rights, zoals uitgebracht door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, p. 26 (*“The ability to establish a legal entity in order to act collectively in a field of mutual interest is one of the most important aspects of freedom of association, without which that right would be deprived of any meaning”*, onderlijning toegevoegd), met verwijzing naar EHRM 17 februari 2004, *Gorzelik en anderen/Polen*, [ECLI:CE:ECHR:2004:0217JUD004415898](#), r.o. 88; EHRM 8 april 2014, *Magyar Keresztény Mennonita Egyház en anderen/Hongarije*, [ECLI:CE:ECHR:2014:0408JUD007094511](#), r.o. 78. Er is onder artikel 11 EVRM evenwel geen recht om een bijzondere rechtspositie te bekleden als vereniging: EHRM 8 april 2014, *Magyar Keresztény Mennonita Egyház en anderen/Hongarije*, [ECLI:CE:ECHR:2014:0408JUD007094511](#), r.o. 91.

⁴⁴² ECRM 14 juli 1981, nr. 9234/81, X/Federale Republiek Duitsland, [ECLI:CE:ECHR:1981:0714DEC000923481](#).

⁴⁴³ Zie bv. het Verdrag van 25 juni 1998 betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden (ook Verdrag van Aarhus); Richtl. (EU) 2020/1828 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2020

het Handvest grondrechten EU, noch uit het EVRM, een verplichting voortvloeit om aan alle verenigingen, ongeacht hun doelstelling, onder alle omstandigheden toegang te verlenen tot de rechter. De vraag rijst wanneer dit wél vereist is.

De Schutter formuleert in dit verband terecht: “[Le paradox] trouve sa solution dans l'exigence d'une proportionnalité entre l'ingérence que représente, dans l'exercice de la liberté d'association, le déni de l'action d'intérêt collectif, et l'objectif qu'elle sert”.⁴⁴⁴ Net zoals bij de beoordeling van een mogelijke miskening van het recht op toegang tot de rechter, moet worden nagegaan of er een legitieme doelstelling bestaat die een inperking van het recht op vrijheid van vereniging – namelijk het niet-toestaan van een collectieve vorderingsrecht – verantwoordt.

Deschutter wijst in dit verband op verschillende mogelijke legitieme doelstellingen: het niet-doorkruisen van het vervolgingsbeleid van het parket, het vermijden van een overbelasting van de rollen van de hoven en rechtbanken en het bestaan van alternatieve middelen voor verenigingen om hun doelstellingen te realiseren. Met betrekking tot dit laatste merkt hij op dat ook de maatschappelijke weerklank van het statutaire doel van de betrokken vereniging van belang kan zijn. Hoe verder dit doel verwijderd is van het algemeen belang, hoe groter de kans dat het wordt gemarginaliseerd in het politieke besluitvormingsproces en hoe belangrijker het wordt voor de vereniging om een collectieve vordering te kunnen instellen.

Met andere woorden: het recht op vrijheid van vereniging impliceert niet dat verenigingen steeds de mogelijkheid moeten hebben om een collectieve vordering in te stellen voor de justitiële rechter. Een zekere begrenzing van dit recht is mogelijk en toelaatbaar mits deze proportioneel is en gesteund wordt door een legitieme doelstelling, zoals het vermijden van overbelasting van de rechterlijke macht of het respecteren van het vervolgingsmonopolie van het openbaar ministerie. En laat dit nu net ook de legitieme doelstellingen zijn die worden ingeroepen ter rechtvaardiging van de inperking van het recht op toegang tot de rechter voor verenigingen die niet krachtens de wet of krachtens een verdrag beschikken over een collectief vorderingsrecht...

III. Wetgever (nog steeds) aan zet

33. Dat de wetgever niet stilzit en zich bewust is van zijn taak om dit netelige probleem te ontwarren, blijkt uit de initiatieven die kort na het cassatiearrest van 11 juni 2024 werden genomen. In september en oktober 2024 werden twee wetsvoorstellen ingediend om *dierenrechtenverenigingen* toegang tot de rechter te verlenen in zaken die hun statutair doel aanbelangen.

Het eerste wetsvoorstel, ingediend op 16 september 2024, beoogde een wijziging van artikel 17 Ger.W. Het voorstel had tot doel dierenbeschermingsverenigingen uitdrukkelijk de bevoegdheid toe te kennen om in rechte op te treden in het kader van rechtsvorderingen inzake de bescherming van dierenwelzijn.⁴⁴⁵

Het tweede wetsvoorstel, ingediend op 11 oktober 2024, stelde voor om via een afzonderlijke wet twee nieuwe instrumenten in te voeren:⁴⁴⁶

- Een vordering tot staking bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg van handelingen die een kennelijke inbreuk zijn of een ernstige dreiging vormen voor een inbreuk op één of meer bepalingen inzake dierenwelzijn.
- Een recht op toegang tot de rechter voor rechtspersonen die zich, in het kader van hun maatschappelijke doel, op duurzame en effectieve wijze inzetten voor de bescherming en het welzijn van dieren, met betrekking tot geschillen over dieren waarvan het welzijn ernstig werd of wordt aangetast ingevolge schending van de toepasselijke wetgeving.

---

betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG, www.eur-lex.europa.eu.

⁴⁴⁴ DE SCHUTTER O., ‘Action d’intérêt collectif, remède collectif, cause significative’ (noot onder Cass. 19 september 1996), *RCJB* 1997, (110) 133, nr. 22.

⁴⁴⁵ Zie het wetsvoorstel van 16 september 2024 ‘tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde de dierenbeschermingsverenigingen de bevoegdheid toe te kennen om in rechte op te treden’, *Parl.St. Kamer*, BZ. 2024, doc. 56, nr. 0226/001.

⁴⁴⁶ Zie het wetsvoorstel van 11 oktober 2024 ‘teneinde de dierenbeschermingsverenigingen de bevoegdheid toe te kennen om in rechte op te treden’, *Parl.St. Kamer*, 2024-2025, doc. 56, nr. 0378/001.

Deze wetsvoorstellen beoogden dus niet een algemene uitbreiding van het recht op toegang tot de rechter voor alle verenigingen met betrekking tot hun statutaire doelstellingen, maar richtten zich specifiek op dierenrechtenverenigingen en hun mogelijkheid om op te komen voor dierenwelzijn.

34. Ter ondersteuning van een vorderingsrecht van dierenrechtenverenigingen met betrekking tot wetschendingen die hun statutair doel aanbelangen, werden tijdens de hoorzitting van 10 december 2024 in de Commissie Justitie onder meer de volgende argumenten aangevoerd:⁴⁴⁷

- De mogelijke discriminatie ten opzichte van andere verenigingen (zoals milieu-, mensenrechten- en consumentenverenigingen), die momenteel wél rechtsvorderingen kunnen instellen ter bevordering van hun statutair doel;
- De beperkte vervolgingsgraad van inbreuken op de dierenwelzijnsregelgeving.⁴⁴⁸

35. Uit de parlementaire debatten en hoorzittingen blijkt dat, ondanks de ruime steun voor een vorderingsrecht voor dierenrechtenverenigingen, ook verschillende struikelblokken werden geïdentificeerd:

- De beperkte reikwijdte van de wetsvoorstellen: de voorstellen regelen enkel de toegang tot de rechter voor dierenrechtenverenigingen en niet voor andere verenigingen in het algemeen met betrekking tot vorderingen die hun statutair doel aanbelangen. Hierdoor rees de vraag of er geen nieuwe ongelijkheden worden gecreëerd, die mogelijk discriminatoir zijn.
- De vrees voor overbelasting van het gerechtelijk apparaat: er leeft bezorgdheid dat het voorstel de 'sluizen' zou openzetten voor burgerlijke-partijstellingen door verenigingen, ook in zaken waarin slechts sprake is van een weinig ernstige wetsschending. Zo stelde een afgevaardigde van het openbaar ministerie voor een minimumdrempel in te voeren, om te vermijden dat het strafrechtelijk beleid van het parket wordt doorkruist.⁴⁴⁹ In dit verband werd gewezen op de beperkte gerechtelijke en politionele capaciteit en werd een impactanalyse van de voorgestelde wetswijziging gevraagd – die op dat moment nog niet beschikbaar was.

Dit laatste discussiepunt werd uitvoerig besproken tijdens de hoorzitting van 10 december 2024. Dhr. E. Dernicourt, voorzitter van het College van procureurs-generaal en dhr. J. De Clercq, advocaat-generaal bij het hof van beroep te Gent,⁴⁵⁰ uitten hun bezorgdheid over het ontbreken van een minimumondergrens inzake de ernst van wetschending. Volgens hen zou dit bestaande beleidsmatige seponering om opportuniteitsredenen kunnen doorkruisen. Zij waarschuwen dat het strafrechtelijk beleid van het openbaar ministerie en de normale voortgang van opsporingsonderzoeken in het gedrang zou kunnen komen, gelet op de beperkte gerechtelijke en politionele onderzoekscapaciteit. Zij benadrukten dat de invoering van een bijkomende procesmogelijkheid geen ongewenste gevolgen mag hebben voor de bestaande rechtspraktijk.

Tijdens dezelfde hoorzitting stelde dhr. J. Vuylsteke⁴⁵¹ dat de werklast van het openbaar ministerie net zou kunnen dalen indien dierenrechtenverenigingen zelfstandig zouden kunnen procederen.

Dit laatste argument verdient evenwel geen bijval. Zowel het openbaar ministerie als de onderzoeksrechter – die bij een klacht met burgerlijke-partijstelling aan zet komt – slorpen de schaars beschikbare politionele onderzoekscapaciteit op. Bovendien speelt het openbaar ministerie ook bij een gerechtelijk onderzoek nog steeds een rol. Wat vaak over het hoofd wordt gezien, is dat het parket, gelet op de beperkte middelen, voortdurend prioriteiten *moet* stellen. Het is eenvoudigweg niet mogelijk om alle misdrijven te onderzoeken en te vervolgen. Dit geldt niet alleen voor (lichte) inbreuken op de dierenwelzijnswetgeving⁴⁵², maar ook voor feiten zoals diefstal, fraude en bedrog, cybercriminaliteit, slagen en verwondingen, vandalisme en beschadiging van eigendom, laster en eerroof, milieumisdrijven, lichtere drugsinbreuken en haatmisdrijven.⁴⁵³ In 2024 werden in

---

⁴⁴⁷ *Parl.St.* Kamer, doc. 56, nr. 0226/008.

⁴⁴⁸ Zie Dhr. E. Dernicourt, als voorzitter van het College van procureurs-generaal en dhr. J. De Clercq, als advocaat-generaal bij het hof van beroep te Gent tijdens de hoorzitting van 10 december 2024, *Parl.St.* Kamer, doc. 56, nr. 0226/008, 34 (hierover dient wel opgemerkt te worden dat veel van deze zaken via minnelijke schikking worden afgehandeld en dus niet steeds in de officiële vervolgingscijfers worden opgenomen en dat de vervolgingsgraad volgens recente gegevens stijgende is).

⁴⁴⁹ Vgl. ook in deze zin concl. adv.-gen. DE SMET B. voor Cass. 16 september 2025, P.25.0316.N, niet gepubliceerd, nr. 10.

⁴⁵⁰ *Parl.St.* Kamer, doc. 56, nr. 0226/008, 35.

⁴⁵¹ *Parl.St.* Kamer, doc. 56, nr. 0226/008, 40.

⁴⁵² Waar nog een relatief hoog vervolgingspercentage valt waar te nemen.

⁴⁵³ Vgl. met de gegevensbank van het College van Procureurs-generaal 2024: Uitsroom van zaken in de loop van 2024 per rechtsgebied: afsluitende beslissingen per type tenlastelegging (N en %).

België maar liefst 115.729 zaken geseponneerd om opportunitereidenen.⁴⁵⁴ Verder kan het toch ook niet de bedoeling zijn dat burgers/verenigingen de taak van de politie overnemen en via onwettige *undercover*operaties strafbare feiten aan het licht brengen, waarvan het aldus onrechtmatig verkregen bewijs toch niet tot een veroordeling kan leiden.

De mogelijkheid van het parket om prioriteiten te stellen wordt vandaag reeds in aanzienlijk mate beïnvloed door de bestaande mogelijkheid om een klacht met burgerlijke-partijstelling bij de onderzoeksrechter in te dienen.⁴⁵⁵ Vanuit die optiek werd gepleit om de toegang tot de rechter te beperken, ook voor dierenbeschermingsorganisaties. Tegelijk rijst de vraag of dan niet het gehele systeem van de klacht met burgerlijke-partijstelling aan herziening toe is.⁴⁵⁶

36. Bij de stemming over de wetsvoorstellen in de commissie voor Justitie in april 2025 bleek dat er onvoldoende consensus bestond om tot een gedragen wettelijke oplossing te komen. De voorstellen werden bijgevolg verworpen.⁴⁵⁷

Hoewel de wetsvoorstellen uiteindelijk de eindmeet niet haalden, houdt het loutere feit dat men het initiatief nam om dergelijke wetsvoorstellen te lanceren, een impliciete ondersteuning in van de oplossing die het Hof van Cassatie in zijn arrest van 11 juni 2024⁴⁵⁸ consacreerde: het huidige artikel 17 Ger.W. biedt vooralsnog geen wettelijke basis voor dierenrechtenverenigingen om een vordering in te stellen louter ter bevordering van hun statutair doel.

De boodschap is ook na de cassatiearresten van 16 september 2025 duidelijk: de wetgever blijft aan zet.⁴⁵⁹ Er is nog steeds een wetgevend ingrijpen nodig om (dierenrechten)verenigingen de mogelijkheid te bieden om rechtsvorderingen in te stellen die uitsluitend gericht zijn op de verwezenlijking van hun statutair doel. Dat dit geen sinecure zal zijn, lijdt geen twijfel. Er zal een evenwicht moeten worden gevonden tussen, enerzijds, de bezorgdheden van burgers en organisaties over de gepercipieerde straffeloosheid inzake dierenleed, en anderzijds, de realiteit van een justitieel apparaat dat kampt met een acuut tekort aan mensen en middelen. Ook andere belangenverenigingen, die evenwaardige doelstellingen nastreven en momenteel evenmin toegang tot de rechter hebben, dienen in deze afweging te worden betrokken. Toch is de complexiteit van dit vraagstuk net een reden te meer om het aan de wetgever over te laten om de angel uit het probleem te halen en een evenwichtige, coherente en toekomstgerichte oplossing uit te werken.

⁴⁵⁴ Bron: gegevensbank van het College van Procureurs-generaal – statistisch analisten: Tabel 9 Uitstroom van zaken in de loop van 2024 per rechtsgebied volgens afsluitende beslissing: aantal, percentage en gemiddeld aantal dagen dat aan het afsluiten van de zaak voorafging.

⁴⁵⁵ Hierbij dient een welbepaalde borgsom in bewaring te worden gegeven bij de griffie als voorschot op de gerechtskosten (de onderzoeksrechter bepaalt het bedrag hiervan en bedraagt vaak, wanneer er nog geen onderzoek lopende is, voor natuurlijke personen 500,00 euro en voor vennootschappen 1.000,00 euro: <https://balie-west.be/uniformisering-borgsommen-bij-burgerlijke-partijstelling>).

⁴⁵⁶ Zie ook DE KEYZER F. door REYNTJENS S., in GVA 11 mei 2024; DELMULLE J., Mercuriale Parket bij het hof van beroep te Brussel, Plechtige openingszitting van het hof van beroep te Brussel 1 september 2023; Toelichting in het Wetsvoorstel 11 mei 2020 houdende het Wetboek van Strafrecht, *Parl.St. Kamer*, 2019-20, doc. 55, nr. 1239/001, 14-16. Zie ook het interview van VERSTRAETE R. en TRAESE P. door AERTS B. in de *Juristenkrant* 2018, afl. 368, 8-9; VERSTRAETE R., VAN DAELE D., BAILLEUX A. en HUYSMANS J., *De burgerlijke partijstelling: analyse en toekomstperspectief: een rechtsvergelijkende studie*, Intersentia, 2012, 436 p.

⁴⁵⁷ *Parl.St. Kamer*, doc. 56, nr. 0226/008, 17-18: met 10 tegen 2 stemmen en 2 onthoudingen, waardoor de commissie besliste om de wetsvoorstellen als vervallen te beschouwen (zie pp. 17-18).

⁴⁵⁸ Cass. 11 juni 2024, P.23.1538.N, [ECLI:BE:CASS:2024:ARR.20240611.2N.21](https://ecli.be/CASS:2024:ARR.20240611.2N.21), met concl. adv.-gen. SCHOETERS D.

⁴⁵⁹ Zie ook in deze zin, maar dan met betrekking tot het cassatiearrest van 11 juni 2024: CROONENBERGHS C., DE BEUKELAER K. en GRUWEZ J., 'Cassatie's weigering van rechterlijke toegang voor dierenwelzijnsorganisaties was de juiste beslissing', *Jura Falconis* 2025, (4) 16; VANQUATHEN L. en VUYLSTEKE J., 'Dierenverenigingen gemuilkorf', *NJW* 2024, (998) 1008.

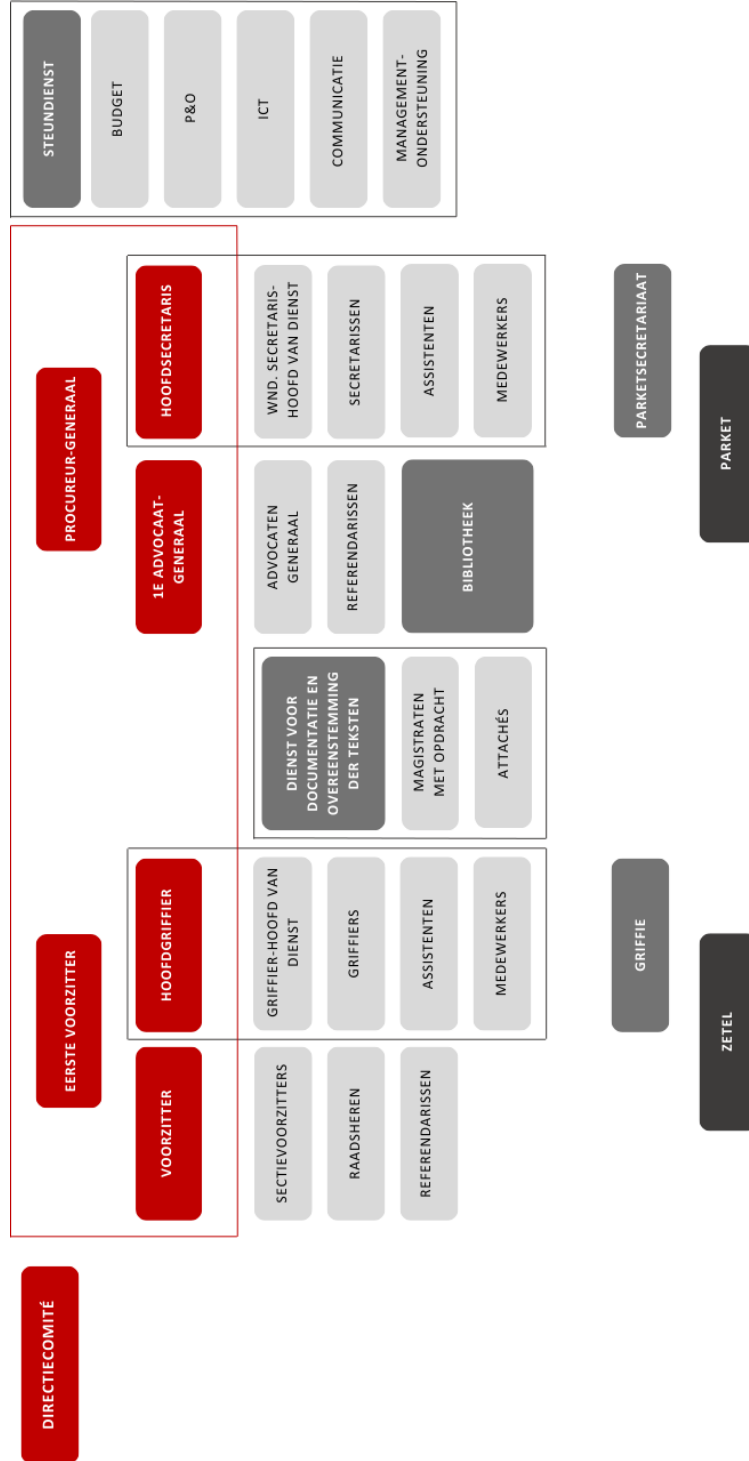

ORGANIGRAM

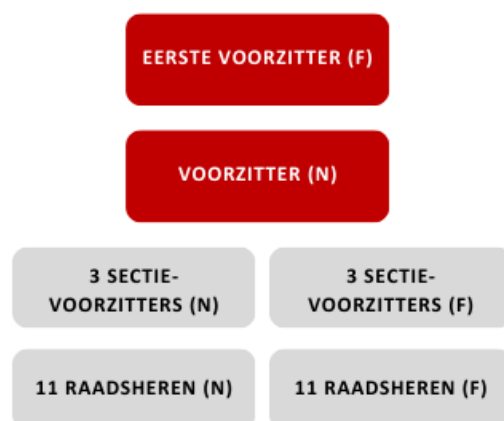
H.

ORGANIGRAM VAN HET HOF

OP 31 DECEMBER 2025

I. Zetel

Hetzij in totaal 30 magistraten.⁴⁶⁰

EERSTE EN DERDE KAMERS

NEDERLANDSE AFDELING	FRANSE AFDELING
Sectievoorzitters G. Jocqué, B. Wylleman	Sectievoorzitters M. Delange, M. Lemal
Raadsheren I. Couwenberg, S. Mosselmans, M. Ghyselen, M. Traest, A. De Wolf, E. Van Hoorde	Raadsheren M.-Cl. Ernotte, M. Marchandise, M. Moris, S. Claisse, V. De Wulf, M.-N. Borlée
Plaatsvervangend magistraat K. Mestdagh	

TWEDE KAMER

NEDERLANDSE AFDELING	FRANSE AFDELING
Voorzitter F. Van Volsem	Eerste voorzitter E. de Formanoir de la Cazerie
Sectievoorzitter E. Francis	Sectievoorzitter J. de Codt
Raadsheren P. Hoet, I. Couwenberg, E. Van Dooren, S. Van Overbeke, B. Lietaert, J. Decoker	Raadsheren Fr. Roggen, T. Konsek, Fr. Lugentz, Fr. Stévenart Meeûs, I. de la Serna
Plaatsvervangend magistraat S. Berneman	

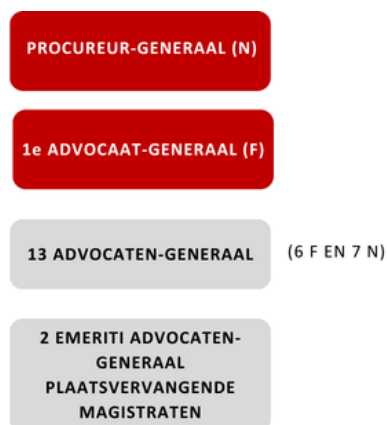
⁴⁶⁰ Onder de magistraten van de zetel zijn er 9 leden die het wettelijk bewijs van hun kennis van het Frans en het Nederlands bezitten en één magistraat heeft het bewijs van zijn kennis van het Duits.

BUREAU VOOR RECHTSBIJSTAND

Voorzitter: sectievoorzitter M. Delange

Plaatsvervangende voorzitters: sectievoorzitter B. Wylleman, en raadsheren P. Hoet en S. Claisse

II. Parket

Hetzij in totaal 17 magistraten.⁴⁶¹

Procureur-generaal	R. Mortier
Eerste advocaat-generaal	M. Nolet de Brauwere
Advocaten-generaal	D. Vandermeersch, H. Vanderlinden, Ph. de Koster, J. Van der Fraenen, B. De Smet, D. Schoeters, B. Inghels ⁴⁶² , H. Mormont, S. Ravyse, V. Truillet, F. Vroman, I. De Tandt, A. Römer.
Emeriti advocaten-generaal, plaatsvervangende magistraten	Th. Werquin, A. Winants.

III. Referendarissen

Het kader bestaat uit 20 plaatsen, waarvan er 16 zijn ingevuld (4 Franstaligen en 12 Nederlandstaligen; er zijn 4 vacante plaatsen).

NEDERLANDSTALIGE	FRANSTALIGE
G. Van Haegenborgh, M. van Putten, Fl. Parrein, A. Lenaerts, J. del Corral, S. Guiliams, E. Van Stichel, M. de Potter de ten Broeck, S. Jansen, J. Tanghe, M. Aerts, K. Ongenae	D. Patart, G.-Fr. Raneri, N. Gofflot, C. Joisten

⁴⁶¹ Onder de magistraten van het parket zijn er elf leden die het wettelijk bewijs van hun kennis van het Frans en het Nederlands bezitten en één magistraat heeft het bewijs van zijn kennis van het Duits.

⁴⁶² Voltijds gedelegeerd naar de Hoge Raad voor de Justitie

IV. Magistraten met opdracht

- A. Bossuyt, raadsheer in het hof van beroep Brussel
- N. Pirotte, rechter in de rechtbank van eerste aanleg Luik, afdeling Luik
- M. Bernard, raadsheer in het hof van beroep te Brussel
- E. Allaert, substituut-procureur des Konings parket West-Vlaanderen

V. Griffie

Twee medewerkers zijn buiten het kader op contractuele basis tewerkgesteld aan het onthaal van het Justitiepaleis en vallen administratief onder de griffie van het Hof.

Hoofdgriffier	Th. Heins
Griffier-hoofd van dienst	J. Pafenols
Griffiers	P. de Wadripont, T. Fenaux, K. Vanden Bossche, A. Marcelis, L. Body, M. Van Beneden, A. Birant, E. Van Isterdael, J. Mertens, S. Volders, S. Cammaert

VI. Secretariaat van het parket

Hoofdsecretaris	N. Van den Broeck
Secretaris-hoofd van dienst	S. Zahmidi
Secretarissen	V. Dumoulin, J. Cornet, Ph. Peters, I. Neckebroeck, S. Arnould
Expert	A. Boudart

VII. Secretariaat van de Eerste voorzitter

Griffier-kabinetssecretaris	J. Mertens
Assistenten	S. Samyn, E. De Rouck

VIII. Steundienst

Directeur van de steundienst	A. De Witte
Attachés ICT	M. Van Bossche, P. Parmentier
Expert ICT	J. De Smedt
Financieel deskundige	H. Bossuyt
Deskundige P&O	X.
Attaché managementondersteuning	X.
Attaché communicatie	M. Denis

IX. Dienst overeenstemming der teksten

Het kader bestaat uit 1 adviseur (niet-ingevulde plaats) en 10 attachés. 2 plaatsen van attaché vallen onder langdurige afwezigheid. 1 attaché A2 werd bij opdracht aangesteld als directeur van de steundienst.

Coördinatie	A. De Witte (steundienst), E. Mathu
Leden	S. De Wilde, V. Bonaventure, S. Verliefde, O. Misonne, H. Ponnet, P. Gérard

X. Documentatiedienst

Assistenten	M. Michelot, P. Duchenne
--------------------	--------------------------

XI. Bibliotheek

Deskundige documentatiebeheer	A. Boudart
Secretaris	S. Arnould

